

ISSN 2232 - 2868 letnik 3, št. 5, september 2012

LIT ER ARNO JE ZIK OSLOVN A

REVIJA

STUDENTK IN ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V MARIBORU, ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNIŽEVNOSTI

Letnik 3, številka 5 (oktober 2012)

Izdajatelj: Študentke in študenti
Filozofske fakultete univerze v Mariboru,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Koroška cesta 160, 2000 Maribor

Telefon: +386 (0)2 22 93 840

Telefaks: +386 (0)2 22 93 625

E-pošta: literarno.jezikoslovna.revija@gmail.com

Spletna stran: <http://student.ff.uni-mb.si/literarna-revija/>

Glavna in odgovorna urednica:

Nina Ditmajer (*poezija*)

Glavna urednica:

Tonja Jelen (*poezija, dramatika*)

Področna urednika:

Denis Škofič (*proza, kritika*),

David Kunstek Kneževič (*jezikoslovje*)

Področna urednica:

Viktorija Aleksovska (*prevodi*)

Lektorica: Andreja Zalokar

Naslovnico oblikovala: Maja Žigart

Oblikoval in tehnično uredil: David Kunstek Kneževič

Slika na naslovnici: Andreja Karba

Ilustratorica: Andreja Karba

Oblikovalec spletne strani: David Kunstek Kneževič

ISSN 2232-2671

Naklada: 200 izvodov

Tisk: DEMAT d. o. o.

Vse pravice pridržane! Brez ustreznega pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno nobenega dela ali celote te revije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (*fotokopiranje*) kot na elektronske (*snemanje ali prepisovanje na katerikoli pomnilniški medij*).

VSEBINA

UVODNIK

Lučka Zorko Titan: O natečajih in mentorstvu.....	5
---	---

PROZA

Katja Černe, Zbiratelj.....	11
Filip Veber, Pij XII Magnum.....	16
Martina Potisk, Glasba na tisoč in en način.....	27
Marko Nežič, Vračanje.....	31
Davorin Lenko, Sočasnosti.....	37
Mitja Drab, Okno.....	42
Maja Smotlak, Travnik.....	45

DRAMATIKA

Anja Rošker, Nevidni svetovi.....	49
Mojca Madon, Ne me gledat!.....	61
Tina Potočnik, O zajčku, ki je hodil v zelje.....	77

O MLADI SLOVENSKI PROZI

Aleš Čeh:	
Končati svet, da pokončaš enoličnost (Nejc Gazvoda).....	91
Tonja Jelen:	
Večplastna dvojina (Goran Vojnović, Čefurji raus!).....	96
Urša Kac:	
Prvi slovenski narkoroman izpod peresa najstnice (Asja Hrvantin: Od RTM do WTF).....	98
Viktorija Aleksovska:	
Ljubeč oče vs. Vojni zločinec (Goran Vojnović: Jugoslavija, moja dežela).....	101
Barbara Fužir: »Samo mrtve ribe plavajo s tokom« Elementi znanstveno fantastičnega v novejši slovenski prozi (Vesna Lemaic, Tadej Čopar).....	103
Nina Ditmajer: »Obstajajo okoliščine, v katerih vsak človek postane nasilen« (Tomo Podstenšek, Dvigalo).....	110

IV. FESTIVAL ROMSKE KULTURE**ROMANO ČHON/ROMSKI MESEC 2012**

Tonja Jelen: Rominja v slovenski literaturi.....	115
Nina Ditmajer, Viktorija Aleksovska:	
Fran Miklošič kot raziskovalec romskih narečij v Evropi.....	120

O JEZIKU

David Kunstek Knežević: Jezik in spletna družabna omrežja	
Twitter kot tvornik novih načinov sporočanja.....	129
Maja Kovče: Narečno izrazje običaja košnje trave v zreškem govoru.....	137
Kaja Auguštin: Janez Keber, Slovar slovenskih frazemov.....	142
Marko Lük: Slovenščina na Poljskem (intervju Agnieszka Będkowska-Kopczyk).....	150

PREVODI

Nevena Ugrenović, poezija (v slovenščino prevedel Željko Perović).....	155
Vladimir Martinovski, poezija (v slovenščino prevedla Viktorija Aleksovska).....	161
Nejc Gazvoda: Sanjač/Dreamer, Heineken, Birokracija/Bureaucracy (v angleščino prevedli študenti Univerze v Nottinghamu: Borislav Borisov, Kirsten Jeffs, Kathryn Martin, Fiona Torsch, Veronica Trusgnach).....	162
Mojca Alešovec, poezija (v slovaščino prevedel Juraj Michalič).....	170

POPRAVEK IZ 4. ŠTEVILKE

Sergej Harlamov.....	173
Andrej Tomažin.....	177

ANDREJA KARBA	182
----------------------------	-----

UVODNIK

O NATEČAJIH IN MENTORSTVU

V Sloveniji (še) nimamo šole za literaturo. Imamo akademijo za glasbo, likovno umetnost, režijo, dramaturgijo in igro, ples je toliko mednaroden, da ga lahko študiramo tudi v tujini, slovenski jezik pa tako specifičen, da žal ni isto, če se pisanja učimo na kateri od tujih univerz. Pred kratkim se je sicer pojavila možnost, da vsaj kot izbirni predmet študentje izberejo kreativno pisanje, a še pred nedavnim so tisti, ki so se zaljubili v literaturo, morali biti samouki in se "dodatno" izobraževati na delavnicah. Seveda so lahko kot študij izbrali slovenistiko ali primerjalno književnost, pa tudi ti dve smeri omogočata bolj ali manj znanje o tuji literaturi, o literarni teoriji in sistematično znanje o jeziku. Veščine samega pisanja ostajajo zadeva vsakega posameznika, čeprav za vsako vrst obstajajo pravila in kriteriji, ki jih je dobro obvladati ali vsaj ponotranjiti, preden se lotimo izražanja najglobljih tem preko estetskega jezika. Čemu ta zastavek?

Ker je Slovenija med deželami, ki imajo glede na prebivalca skoraj največ izdanih publikacij, in ker za mnogimi od teh tekstov stojijo talenti, ki dobre ideje ali jezikovne presežke mnogokrat pokvarijo z začetniškimi napakami, kajti tudi gradnja umetniškega dela se pričinja s temelji, osnovnim "opismenjevanjem", in če to preskočimo, se nam kaj lahko zgodi, da se nam delo seseda samo vase. Članom komisije pri natečaju za kratko zgodbo in dramatiko pri Litru jezika, v kateri sem skupaj z Denisom Škofičem in Robertom Titanom Felixom izbirala tekste, ki so objavljeni v reviji, se nam je zgodilo ravno to: brali smo dela in v marsikaterem smo zaslutili jezikovne in idejne presežke, torej, obstajala je možnost, da postanejo res dobra literatura, če bi se izognili nekaterim napakam, ki so jih najverjetneje avtorji sami spregledali oziroma jih niso reflektirali. Povečini jim je manjkala po ena stvar, ki dela literarno delo celovito, učinkovito in kvalitetno: večšina.

V marsikaterem delu smo zaznali velik potencial, pa žal ni bilo celovito, prenekatero je želelo biti kompleksno, pa je pretežka ideja pogoltnila sposobnost in izkušnje avtorja in je bilo zato nejasno ali konfuzno, pri nekaterih se je pričelo drobiti po robovih, nekatera dela so imela močno izraženo idejo, pa jim je primanjkovalo čutnosti (bila so tezna) itd. Predvsem pri dramatiki so bila prispela dela zelo raznolika, od realizma preko simbolizma vse do drame absurda, kar nam je dalo vedeti, da pri tej vrsti gre za veliko diverzitetno stilov in tehnik. Kar se proze tiče, so bili stili in izpisi ravno tako raznoliki, od simbolnih, realističnih, družbenokritičnih, sodobnih, zgodovinskih, fantastičnih (eno je bilo celo z vampirsko tematiko) prvin, z gotskimi, liričnimi, mitskimi elementi, zato je bila primerjava velikokrat težja, kot bi bila, če bi šlo za podobne stile in izpise. Zato smo si ustvarili kriterije, s katerimi smo lahko ocenili vsaj strukturno dodelanost.

Sama vidim ne glede na nekatere nedodelane in neizdelane idejne in strukturne prvine v branju in pomoči mlajšim avtorjem prav poseben čar. Mladi so izvirni, sveži, osupljivi, neobremenjeni in drzni. Marsikateri literarni ustvarjalec bi se lahko, tudi če večino že obvlada, od njih marsičesa naučil. Prešinilo me je, da je zelo pomembno, da se mladim da priložnost za tovrstno udejstvovanje, saj bi, če bi jo krojili samo uveljavljeni avtorji, postala toga, konservativna, zastarana in zaskorjena. Mladi ji dajejo gibkost in vnašajo nove tokove, ki se jim lahko starejši približamo samo preko njih.

Kratke zgodbe in drame, ki so prispele na natečaj, so bile podpisane samo s šiframi, tako da nas pri izbiri ni motil kriterij, ki je pri današnjem vrednotenju umetnosti prepomemben in ki žal obvladuje tudi marsikakšen točkovnik, tudi državni, ki je pomemben, da neko delo izide in da se ga ustrezno plasira na trg: reference avtorja. Bili smo soočeni zgolj in samo z literarnimi deli in z njimi vzpostavili dialog. Kdo se skriva za posameznimi teksti, nas je seveda zanimalo in radovednost smo si potešili šele, ko smo poslali svoj izbor in argumente.

Seveda se je treba, ko si mentor ali član kakšne komisije, zavedati, da je izbira med izdelki, ki so umetniški, vedno tudi nekoliko relativna, saj je konec koncev veliko pomembnih stvari relativnih. Da bi to relativnost oziroma odvisnost od osebnega okusa zmanjšali, se moramo osredotočiti na kriterije, s katerimi nekaj ocenjujemo. Po navadi so zelo koristni za ocenjevanje spoznavne in estetske vrednosti literarnega dela; deloma pa se je treba zanesti tudi na človeški čut, ki lahko edini oceni eno od treh najpomembnejših komponent literarnega dela: etično. Kriteriji, na podlagi katerih smo dela razvrščali in ocenjevali, so bili: dobra struktura, jasnost izpisa, zanimivi opisi, tekoč, estetski jezik, občutek za detajl, primerno doziranje, življenjskost, verjetnost (ko gre za realistično), pri drami pa seveda še zanimivi, dobro razdelani liki, učinkoviti dialogi, dramaturški lok, celovitost, najbolj pa nas je zanimalo, ali avtor obvlada formo in temo, ki si ju je zadal, in ali smo preko branja mi sami doživeli zgodbo/dramo kot izvirno bralno izkušnjo. Samo dober mentor oziroma kritik zna v vse to še vključiti avtorjev osebni stil in se zavedati, da ima literarno delo vrednost tudi, če sam v nekem trenutku nisi pravi bralec zanj. Seveda ni šlo brez nestrinjanja, smo se pa člani komisije ogromno naučili tudi drug od drugega in prepričani smo, da bomo odslej tudi boljši bralci, pisci in ocenjevalci. Gotovo pa smo tudi ljudje in ker ima vsak od nas tudi svojo avtorsko izkušnjo, nas je morda prepričalo kaj, kar drugega ne bi, in obratno, ampak popolna, objektivna ocena literarnega dela ni mogoča. Mogoče je biti pošten in dosleden pri upoštevanju kriterijev in iskren v bralni izkušnji.

Gotovo se vsi strinjamo, da umetnost ne more biti tekmovanje in da nihče ne more soditi o učinku, ki ga ima literarno delo na bralca. Strinjamo se tudi, da nihče ne more presoditi, ali se bo iz začetniškega talenta razvil umetnik ali obrtnik (v čem je razlika, bi bilo preobširno razpredati, a naj samo povemo, da je gotovo v vsakem obrtniku nekaj umetnika, v vsakem umetniku pa je dober obrtnik nujen). Marsikdo se ravno iz tega razloga natečajev ne udeležuje, saj je mnenja, da umetnost pomeni svobodo izražanja.

To je gotovo res, in vendar je ena od nepogrešljivih komponent umetniškega dela tudi obvladovanje same tvarine tako, da lahko pride do bralca. In ker se učimo samo preko povratne informacije, saj sami do sebe in svojih intimnih podvigov ne moremo imeti distance, so natečaji, mentorstva in delavnice neke vrste šola, ki nam lahko da marsikaj, le če vemo, da ne gre le za vrednotenje, pač pa za povratni učinek bralcev, ki znajo zaznati prednosti in pomanjkljivosti v obvladovanju večšine, izpostaviti, kar je učinkovito, in tisto, kar morda še ni. Tudi marsikdo od že izpiljenih peres bi si naredil uslugo, če bi namesto hektičnega spremljanja aplavzov in kritik raje prav zares prisluhnil kakemu bralcu, mentorju ali kritiku in se zavedal, da umetniška pot ni nenehna rast (ravno tako kot tudi v gospodarstvu nenehna rast ni mogoča), pač pa iskanje vedno novih, učinkovitejših in boljših poti do ravnotežja in kreativnosti. Bi pa vsem avtorjem, ki so zbrali pogum in svoja dela poslali na natečaj, v imenu komisije zagotovila, da prav nobeno ni bilo tako, da ne bi bilo vredno delati na njem, in morda iz prašnega predala potegnili reklo, ki se ga še zelo dobro spomnimo vsi, ki smo vsaj nekaj časa odraščali pod rdečo zvezdo: Učite se, učite se in še enkrat učite se.

Lučka Zorko Titan

PROZA

KATJA ČERNE

ZBIRATELJ

Trenutek ali dva postoji, saj ve, kaj sledi. Stopi do skrivnostne črne omarice v kotu dnevne sobe. Globoko vdihne in jo odpre. S ponosom si ogleda vseh 17 primerkov svoje zbirke. Posebno mesto na začetku vrste kozarcev za vlaganje zaseda Antwerpen, edini od vseh, ki ni prestolnica. Gospod Hette se narahlo dotakne stekla. Ta je bil prvi, ta je bil tisti, ki je kazal na njegovega očeta in ga zmerjal. Ko počasi obrača kozarec, izgleda, kot da se prst v formaldehidu, še ves umazan, razbrazdan in črn za nepostrizhenim nohtom, vrtil. Kot da pleše. Umazana klošarska mini balerina.

Preobleče se, sedemkrat ugasne in prižge luči, nato se uleže v posteljo. Zadovoljen je, po šestmesečnem premoru bo končno lahko postavil nov kozarec v svojo omarico. Oče bi bil ponosen nanj.

Dva dni kasneje gospod Hette stopi iz letala. Znani občutek, stati na vrhu stopnic, biti nad novim mestom. Zastane, kot da bi hotel oznaniti: Ljubljana, tukaj sem. Prispel sem. Še malo, pa bom stopil na tvoja tla. Mesto ne odgovori. Gospod Hette samo čuti svetlobne žarke na obrazu, žareče sonce pa napoveduje stopnjevanje vročine.

Počasi se spusti po stopnicah in ignorira nestrpne potnike za sabo. Ozira se naokrog in ponovno ugotavlja, da ga obkroža znana atmosfera. Hladna sivina letališč. Še dobro, saj s svojo temno sivo obleko in črno aktovko prav spada tja.

Bljop, bnnnn. Potovalni nahrbtnik. Bljop, bnnnn. Kovček z živo zeleno oznako. Bljop, bnnnn. Hettejev kovček se prikotali na tekoči trak peti po vrsti. Pobere ga, postavi na kolesca in se odpravi proti vrsti čakajočih taksijev pred vhodom. Sonce še vedno nabija.

V hotelski sobi razpakira. Bolje rečeno, odpre kovček in iz njega na obešalnike prestavi troje lepo zloženih srajc, hlač in suknjičev, spodnjice, nogavice in kravate pa zloži na ličen kupček na polico. Ostal bo le dva dni, tako da mu na srečo ni bilo treba imeti veliko prtljage. Dva dni pa pomeni tudi, da nima veliko časa.

Odpravi se v center mesta in se ob rečici usede v miren kafič. Kmalu je pri njem natararica. Kaj bi naročil? Bi lahko samo kozarec vode? Ne gre? Prav, potem pa jabolčni sok.

Ima srečo. Ne sedi namreč dolgo, ko že pride do njega shirana neobrita in neumita postava z berglo in ga prosi, če ima kaj drobiža. Gospod Hette popolnoma nadzoruje svoj obraz, v svojem dvainštiridesetletnem bivanju na Zemlji se je že naučil obvladovati prezirljivo grimaso, njegov avtentični odziv ob tovrstnem srečanju. Ne razume, kaj mu osebek govori, a ve, kaj hoče. Da mu kovanec za en evro. Kreatura spači obraz v nekaj, kar naj bi bilo verjetno hvaležen nasmešek, in odšepa naprej. Gospod Hette že vstane, da bi na hitro zapustil svojo mizo, a ugotovi, da to ne bo potrebno, saj se klošar premika neverjetno počasi. To je dobro, tako njegov odhod ne bo čudaški, kot je bil takrat v Stockholmu. Ali pa takrat v Zagrebu, ko ga niso sumničavo gledali le ostali ljudje, ampak se je celo brezdomec parkrat ozrl in verjetno nekaj zaslutil. Gospod Hette lagodno popije svoj sok, ga plača, nato pa vstane in se odpravi na sprehod. Ve, da mu ni treba imeti bednega bitja ves čas na očeh, da ga ne bi izgubil.

Zvečer se odpravi v hotel, kjer izprazni aktovko. Ničesar ne bo potreboval. V aktovki ostane le vrečka, iz kovčka pa vanjo da še klešče. Stopi v kopalnico, toaletni torbici razpara zunanji ovitek, vzame zavojček, ga spravi v žep aktovke in odide. V najbližji trgovini si ogleda ponudbo alkoholnih pijač. Odloči se za poceni vino, s tem ne more zgrešiti. Blagajničarka ga malo čudno gleda, a verjetno si gospod Hette to samo domišlja. Poleg tega je tovrstnih pogledov navajen. Deležen ga je bil sprva tudi od moškega, od katerega kupuje gobice. Zmedeno in sumničavo ga je gledal, sčasoma pa se je navadil na nenavadnega kupca. Verjetno si je mislil, da pri uradnikih človek nikoli ne ve, nekaj pač potrebujejo, da se ne zadušijo v lastnem dolgočasju.

S steklenico cenenega vina in zavojčkom gliv posebne vrste se gospod Hette torej sprehaja po Tromostovju. Med stavbami najde samotni kotichek. Odpre steklenico. Vzame celotno vsebino zavojčka, ki naj bi bil sicer za več ljudi za več večerov. Z vajenimi gibi zmelje gobice med dlanmi in strese dobljeni prašek v vino. Privije pokrovček. Pripravljen je.

Sprehodi se nazaj do Prešernovega trga, kjer popivajo, kadijo, težijo in vegetirajo posebni nižji primerki človeške vrste. Gleda jih z brezbrzišnim obrazom, a s studom v očeh. Vidi enega, dokaj podoben je tistemu, ki ga je danes zasledoval, celo berglo ima. No ja, konec koncev pa so vsi isti. Pristopi do njega in ga pozdravi v angleščini. Klošar ga prosi za drobiž, on pa iz aktovke potegne steklenico in jo pomoli. Stvor ga gleda. „Zame?“ Gospod Hette prikima, v nobenem mestu še ni imel problema z razumevanjem teh živali. Klatež razširi roke in veselo stopi proti dobrotniku. Gospodu Hetteju se v trenutku pobliska pred očmi, zvije ga v želodcu in začuti kosilo v grlu. Refleksno stopi korak nazaj, tega ni mogel nadzorovati. Samo drži iztegnjeno roko s steklenico, dokler je osebek ne vzame. Gospod Hette odhiti stran, ne zmeni se za hvaležne klice v čudni govorici, ki jih sliši za seboj. Ko zavije v prvo ulico, se pri smetnjakih ustavi, ne more se več zadrževati. Brwaljubhwalhh. Bruhne iz njega. Razočaran je nad lastno izgubo nadzora, ampak sama misel na to, da bi se ga tisti, tisti, TISTO skoraj dotaknilo, da bi ga skoraj objelo, približalo svojemu gnilemu telesu, ga popolnoma ohromi in oslabi.

Nekaj časa potrebuje, da pride spet k sebi. Popravi si kravato in preveri svojo obleko. Imel je srečo, nič bruhanja ni na njej. Vseeno jo bo vrgel stran, saj ga bo vedno spominjala na pretekli dogodek. Ampak to zdaj ni važno. Važno je, da je uspel storiti, kar je bilo treba. Zdaj mora samo še počakati nekaj ur.

Najde še eno kavarno, se usede in naroči jabolčni sok. Zdaj se mora popolnoma umiriti. Koliko časa ponavadi traja? Par ur. Verjetno bo stvor še vedno na istem mestu, kjer ga je zapustil. Gospod Hette gre v glavi skozi dogodke, ki so verjetno sledili njegovi nenavadni izročitvi darila. Neumni klošar ni niti pomislil, da bi bilo v tem lahko kaj čudnega. Kar na najbližji klopici zvrne steklenico. Vino ima res malce čuden okus, ampak v življenju je popil že toliko različnih, predvsem slabih vin, da ga to sploh ne moti. Glavno, da je alkohol. Zastonj. Naredi še par globokih požirkov. Nato se začne. Svet se čudno vrti, dobiva neznane krče. Kaj se dogaja? Pomaga si s pijačo, odgovorom na vse. Barve postajajo fluorescentne, ograja se mu približuje in oddaljuje, barve se mešajo, bolijo ga noge, roke, trebuh, še en požirek bo treba, upsi, flaša je prazna, no, se zgodi, opoteka se, začne plesati v mislih, če že cel svet pleše okoli njega, v ozadju so res klici, ampak jih ignorira, kaj pa oni vejo, z njim je vse v redu, samo tale prešerc je postal diskoteka, av, av, pade na tla, stresajo ga krči, ne gre vstati, ne gre se niti premakniti, kaj se dogaja, vau, ne, ni vau, to je bilo eno super vino, vidi pošasti, vidi slike vidi slike, vidi glasbo harmonike s Tromostovja, vidi Prešerna, kako pleše s svojo muzo, morda bi moral bruhati, ne gre, svet se izgublja,

bolečine mu s temnimi bliski žarčijo oči, zbogom, no, pa fino je bilo.

Ali nekaj takega, si predstavlja gospod Hette.

Čas je. Hette vstane in se napoti nazaj proti kraju, kjer ga je skoraj, skoraj ... Ne, ta pripetljaj bi si najraje izbrisal iz spomina. Trg je dosti bolj miren, le občasni večerni kolesarji, ki se vračajo z zabav ali poznih pijač s kolegi, se vozijo mimo. Hette se približa stopnicam, na katerih je pustil steklenico v neznanih rokah. Na njih leži več pijancev. V kotu na začetku neke ulice ob vrsti zaklenjenih koles zagleda berglo. Ob njej na tleh leži zgrbljeno, pobruhanó telo, truplo, ki v desni roki še vedno drži prazno steklenico posebne mešanice vina in gobic.

Gospod Hette globoko vdihne, se zbere, ponovno mora premagati ves gnus v sebi. Prigovarja si, da je to v dobro in nujno njegove zbirke. Iz aktovke potegne bele rokavice in si jih počasi natakne. Brez naglih gibov, mirno, zbrano. Ogleda si položaj gnilega telesa. Njegova desnica je lepo iztegnjena in ločena od trupa. Torej ne bo pretežko, kot je bilo takrat v Bratislavi, ko je bila kreatura popolnoma zvitá vase in jo je moral najprej odmotati.

Gospod Hette iz tuje desnice previdno vzame steklenico, roka je popolnoma mlahava. Iz aktovke vzame klešče, jih približa kazalcu in jih s popolno koncentracijo stisne. Hrs! Prst pade na tla. Gospod Hette se ozre, je to kdo slišal, je to kdo videl? Ni premikanja, no, pa saj ponavadi na tej točki ni komplikacij. Pospravi klešče, vzame plastično vrečko. Previdno pograbi prst s palcem in kazalcem, ga da v vrečko in le-to zatesni. Pospravi bodoči nov primerek svoje zbirke v aktovko, vstane in steklenico nese v zabojnik za recikliranje stekla. Tako, tudi tega se je znebil. Rokavice vrže v sosednji smetnjak. Pred vrnitvijo v hotel gre na sprehod, da pomiri svoj srčni utrip in se pohvali za dobro opravljeno delo. Ko bi vsaj vedno šlo tako gladko. Z nasmeškom na ustnicah zaspi.

Zbudi se ob 6.30, njegova notranja ura še ni pokvarjena. Stušira se, do zajtrka ima še pol ure. Hoče vzeti aktovko iz omare z oblekami, kamor jo je včeraj spravil. Odpre omaro in vidi prazna tla. Oči se mu razširijo in po nenadnem napadu vrtoglavice začne v mislih hitro premlevati, kje zaboga je aktovka. V omari je ni. Prepričan je, da jo je spravil pod svoje obleke, kot vedno jo je lično naslonil na steno omare. Aktovke ni tam. Aktovke ni. Aktovke ni. Potrebuje trenutek ali dva, da dojamé to dejstvo. Aktovke ni, si ponavlja v mislih. To se mu še ni zgodilo. Najprej pomisli na sobarice, a od dveh ponoči do šestih zjutraj nobena sobarica ne pospravlja po hotelu. Gospod Hette je zbeگان. Počuti se, kot da mu cel svet polzi med prsti, on pa tega ne more ustaviti. Je morda kje v sobi? Preišče oba kvadratna metra svoje spalnice in kopalnice, a aktovke ne najde. Spomni se preveriti vrata. Kljuka in ključavnica sta zlomljeni. Gospod Hette plitko in vedno hitreje diha, skoraj se onesvesti. Opoteka se po sobi, nekako mu uspe oditi iz sobe in navzdol po stopnicah.

Primaje se do recepcije. Povejo mu, da so se ob hrupu nekateri gostje resda zbudili okrog četrte ure zjutraj, vendar pa so nato nazaj zaspali, saj so mislili, da se hotelski gostje malo naliti vračajo v sobe. To se dogaja. Še nikoli pa niso v njihovem hotelu vlomili. To je prvič, se opravičujejo. Ugotovili so pred nekaj minutami. Izgleda, da so obdelali celotno prvo nadstropje. Ni jim jasno, kako jim je to uspelo, vendar naj gospod Hette ne bo v skrbeh, saj imajo prav zato varnostne kamere in bodo storilca kmalu ujeli. Kaj pa njegova aktovka, bo dobil aktovko nazaj? No, tega pa ne morejo obljubiti. Upajo samo, da ni imel notri pomembnih dokumentov. Hetteju se zvrtili. Pojma nimajo. Kaj bi rekel oče, kaj bi si mislil o njegovi nesposobnosti?

Zakaj ni že včeraj prestavil tistega ostudnega prsta v drug predal, v kozarec? Zakaj ga je prevzelo arogantno zadovoljstvo s samim sabo in ga omamilo do te mere, da se ni držal strogega urnika, ki mu je sledil vse doslej??

Gospod Hette ni v življenju popil kozarca alkoholne pijače, zdaj pa se odmaje do hotelskega bara in naroči dvojni viski. Pijače da ne točijo pred deseto uro? Hette jim obzirno pove, da je vendar hotelski gost in da odklanjanje strežbe ni nikakršen način ravnanja z gosti. O tem bo vse povedal, ko pride domov, ko se vrne v službo v pomembni belgijski firmi. Natakara mu po nekaj časa prepričevanja in po kratkem pomenku z receptorjem, ki pojasni posebne okoliščine, natoči zeleno pijačo. Kozarec je prazen v nekaj sekundah. Še enega. Nato še enega.

Kmalu je gospodu Hetteju vseeno. Za vse. Srečen je in rad ima tegale Robija, kot je izvedel, da je ime natakara. Tudi viski ni tako slab. Ne ve, zakaj se ga je celo življenje izogibal. In zakaj je preziral pijance. Zdaj jih razume. Svet je lep. Gospod Hette ni še nikoli v življenju tako veliko govoril, Robiju pove vse o sebi, o svojem očetu, o tem, kako je oče grdo govoril o pijancih in klošarjih, oni pa o njem in da se jim gospod Hette zdaj maščuje. Njihova družina je bila čista. Brez alkoholikov. No, razen dedka, očetovega očeta, ki se je zapil, a o njem se ne govori, ker je pač izmeček, črna ovca družine. Vsaka ima eno. Ima tudi Robijeva družina kakšno? Saj ni važno.

Gospodu Hetteju se vrti, počasi se priplazi nazaj do svoje sobe. Aktovke še vedno ni. Pomisli, kakšne pomembne stvari ima notri. Dokumenti, pa kaj še. On je imel v aktovki nekaj veliko bolj pomembnega od dokumentov. Imel je prst, grd, slinast, nagnusen prst nekega odpadnika, gnusnega primerka, ki bi ga morali odstraniti z obličja sveta. Gospod Hette je za to poskrbel, vzel pa si je tudi spominek, kot si ga vzame vedno, ko pomaga čistiti svet. To so njegove zadnje misli, preden pade v svojo prvo pijansko komo.

Vstane enkrat popoldne, z močnim butanjem v glavi in popolnoma suhimi usti. Vode, vode! Čudno, kljub glavobolu se počuti nenavadno dobro. Pogleda na uro, ki kaže 17.34. Zvečer ima že let domov. Aktovka, kje je njegova aktovka?

Gospod Hette spakira svoje stvari nazaj v kovček. Odiše do recepcije. Tam ga čaka presenečenje. Povejo mu, da so po pričakovanjih kmalu dobili človeka, ki je vlamljal v sobe. Bil je eden od gostov, ki se je verjetno malo preveč napil, saj se niti pred kamerami ni skrival. V njegovi sobi so našli vse ukradene stvari, tako da če ima čas, lahko gre do sobe 375 in pogleda, če je njegova aktovka, ki jo je zjutraj tako panično iskal, še tam. Ne morejo pa zagotoviti, in ne prevzemajo odgovornosti, če je njena vsebina nedotaknjena ali ne.

V sobi 375 je kaos. Toliko stvari je na kupu, predvsem razne torbe, nahrbtniki, potovalke in ... aktovka gospoda Hetteja. Odpre jo. Klešče, prazna vrečka gobic in, najpomembnejše, vrečka s prstom. Neumni pijanec je samo kradel, sploh ni pogledal, kaj je v stvareh, ki jih je vzel.

Ob 19.13 je gospod Hette spet na letališču, v eni roki vleče svoj črni kovček s srajcami, hlačami, suknjiči, nogavicami, kravatami in toaletno torbico z nevsakdanjo vsebino, v drugi pa nosi aktovko, ponovno polno službenih dokumentov. Stopi do okenca, kjer prijavi in odda svoj kovček. Tako, nov predmet zbirke bo pri njem šele v domačem Bruslju. Na letalu ob 20.47 se usede na svoje mesto ob oknu in med vzletom opazuje pokrajino, nato oblake, nad katerimi letijo. Nemiren je, pa ne ve, zakaj. Opravil je, kar je hotel, doma ga čaka samo še ovekovečenje novega predmeta ponosa. Zakaj ni zadovoljen?

Ugotovi, da mu to ni dovolj. Noče biti le zadovoljen. Hoče biti ... srečen. Brezskrben. Kot je bil danes zjutraj. Noče videti več sivine letališč vsepovsod po svetu, želi si videti svet, tako lep, kot je lahko. Kot je lahko s pomočjo barskega natakarka.

V svoje stanovanje vstopi pet minut čez enajsto uro zvečer. Sedemkrat prižge in ugasne luč, poišče formaldehid in pripravi nov primerek iz Ljubljane. Prikima si. Še malo in njegova zbirka bo popolna. Na to je treba nazdraviti, treba je videti vso lepoto v tej zbirki, v zbirki napol gnilih odrezanih kazalcev evropskih brezdomcev. Treba je povedati svetu.

Gospod Hette se obuže, vzame jopič, sedemkrat ugasne in prižge luč ter se napoti v najbližji bar.

PIJ XII MAGNUM

Hitel sem po trgu sv. Petra in si plašč še bolj ovil okoli telesa, da se mrzel veter ne bi prikradel do mene. Brez uspeha. Zato sem pospešil hojo in se napotil mimo bazilike proti Apostolski palači. Težko sem se prebijal skozi velikansko množico ljudi, ki je kljub hudemu vetru vztrajala na trgu in molila za novega papeža. Upal sem, da bo to kardinal Timotej von Zakošek, čigar tajnik sem bil. A hkrati sem upal, da ne bo izvoljen, saj me je njegova konservativnost včasih neznansko razburila. Ko sem se tako napotil proti njegovi pisarni, sem previdno in kar se da nevidno stopal mimo švicarske garde, ki je sedaj pripravljala Sikstinsko kapelo na konklave: tajne volitve, kjer kardinalski zbor izbere novega papeža. Ko sem vstopil, sem iz notranjega žepa plašča hitro potegnil tri dnevne italijanske časopise, ki so se na veliko razpisali o konklavu in špekulirali, kdo bo novi papež. Kardinal Zakošek je vedno z zanimanjem spremljal časopise, a se nato večkrat zgražal nad njimi, da sem se spraševal, zakaj si jih sploh želi brati. Vedno je kaj počel. Tokrat sem ga našel za mizo, ko je pisal. Bilo je očitno, da gre za govor. »Vaša eminenca? Smem vprašati, kaj počnete?« Z resnim obrazom se je obrnil k meni. Nekaj v njegovih očeh mi je dalo misliti. Vedel sem, za kaj gre. A nisem si upal odpreti ust. »Kot veš, me je pokojni papež teden dni pred svojo smrtjo imenoval za dekana kardinalskega zbora. Sedaj je moja naloga, da jutri pri maši pred začetkom konklava nagovorim zbrani kolegij kardinalov.«

Naslednji dan sem vstal zgodaj zjutraj. Hvalnice, ki sem jih po navadi molil skupaj s kardinalom, so tokrat odpadle, saj se je moral pripraviti za mašo. Nisem ga zapustil niti za trenutek in mu po svojih najboljših močeh pomagal. Tudi med mašo sem sedel ob njem. »V svetu, polnem sekularizma in individualizma, mora Cerkev spet na novo utreti pot svojim vernim.« Njegove besede so kakor kladivo udarjale po kardinalih, ki so zagovarjali nekatere izmed največjih bedarij, ki sem jih slišal v življenju. Kdo zagovarja kontracepcijo? Nisem razumel Svetega očeta, zakaj jih je še imel v kongregacijah. Cerkev je zaradi takšnih bedakov drvela v pogubo.

Po končani maši se je kardinal Zakošek skupaj z ostalimi kardinali napotil proti Sikstinski kapeli, kjer bo potekal konklave pred Michelangelovo Poslednjo sodbo. Sam sem mu zaželel modrosti in Svetega Duha ter se napotil proti kapeli. Tam sem molil in molil. Vedel sem, da kardinali danes ne bodo imeli niti prvega kroga volitev, zato se nisem vznemirjal ter dan nadaljeval po ustaljenem ritmu.

Ko sem tako že tretji dan preživljal ob postu in molitvi, sem zaslišal mrmranje na trgu, ki se je vedno bolj stopnjevalo. Še bolj zavzeto sem molil in se čez nekaj časa v talarju napotil v baziliko. Ko sem šel mimo Sikstinske kapele, sem videl, kako poveljnik švicarske garde razbija zapahe, ki so zapirali konklave. »Kaj se dogaja?« sem dejal ves vznemirjen. Pogledal me je in dejal: »Habemus papam.¹«

---

¹ Iz lat.: Imamo papeža.

Stekel sem ven in se pod kolonadami napotil na trg. Tedaj sem videl dim, ki se je kadil iz dimnika. Dim iz Sikstinske kapele. Bil je bel. In čez trenutek sem zaslišal divje razbijanje zvonov. Na ves glas sem zavpil: »Te Deum Laudamus!²« Stekel sem proti kapeli. Kardinali so v urejeni koloni hodili ven. Ustavil sem enega izmed njih in dejal: »Kdo je izvoljen? Kdo je izvoljen?« Debelo me je pogledal in rekel: »Tajnost, ki jo bodo naznanili mestu in svetu.« Hotel sem steči proti sobi solza, vendar me je gardist ustavil in divje potegnili ven ter porinili proti trgu.

Ozrl sem se proti balkonu in divje tekal po trgu ter iskal čim boljšo razgledno točko. Nenadoma sem obstal. Videl sem kardinala, ki sem ga prej ustavil, kako je rekel: »Annuntio vobis gaudium magnum!³ Habemus papam!⁴« Množica je z veselim vzklikanjem prekinila njegov govor, star več stoletij. Nato je nadaljeval: »Izvoljen je bil kardinal Zakošek. Izbral si je ime ... Pij XIII.« Množica je vzklikala, medtem ko se je kardinal umaknil, in zagledal sem križ, za njim dve sveči, nato pa ... Nisem mogel verjeti svojim očem. Sesedel sem se na tla. Besede, ki jih je govoril novi papež, so kakor megla drsele mimo mene. Sploh jih nisem slišal. Le poskušal sem dojeti to, kar se je pravzaprav zgodilo.

*

Kot mi je kasneje njegova svetost, Pij XIII., povedala, je uvedel staro tradicijo papeškega kronanja. In kakor po navadi bo triintrideseti dan po izvolitvi okronan s papeško tiaro in bo prejel insignije svoje oblasti. Naslednjih nekaj dni se silno slabo spominjam, saj sem le ždel v svoji sobi, medtem ko se je moj nadrejeni kardinal, sedaj papež, selil v svoje nove sobane in so mu jemali mero za talar. Sedel sem za pisalno mizo v svoji sobi in strmel predse. Nisem vedel, kaj naj storim. Je to res to, kar hočem? Želim biti papeški tajnik? Bil bi verjetno prvi tajnik, ki ni bil nadškof. In verjetno prvi tajnik, ki bi papeža prosil, naj ga oprostí te službe.

Nato sem vstal in se napotil proti papeški pisarni. Potrkal sem in vstopil. Našel sem ga, ko je sedel za mizo in se poglobljaj v stare dokumente. »Sedi, prijatelj moj.« Nisem si drznil ugovarjati. »Kot veš, sem se odločil za uvedbo kronanja, uvedbo onikanja in za uvedbo blagoslova s tremi prsti. Vem, da ti marsikaj, ne le od tega, kar sem uvedel, ampak tudi od tega, kar bom še storil, ne bo všeč. A vendar te ponižno prosim, ostani z mano. Vem, da si želiš oditi, ker si tega nisi želel. A prosim te, ostani. Vendar, če je želja po odhodu večja, ti bom pustil oditi. Ne bom te zadrževal proti tvoji volji.« Strmel sem vanj. Bil sem z njim, ko je bil posvečen v nadškofa. Bil sem z njim, ko je prejel kardinalski biret. In sedaj je bil izvoljen za papeža. Za poglavarja Cerkve. »Ostal bom.« Razgledal sem se po mizi in vzel poseben vatikanski telefonski imenik in list papirja. Dejal sem: »Potrebovali bodo najboljše mojstre za tiaro in grb ter za stol. Konje bom priskrbel iz Slovenije, diamante iz Južnoafriške republike, zlato iz Rusije. Pastoral⁵ bodo naročili v Vatikanski delavnici, skupaj z mitro.⁶« Govoril sem in pisal ter hkrati brskal po imeniku.

²Tebe Boga hvalimo.

³Oznanjamo vam veselo novico.

⁴Imamo papeža.

⁵Škofovska palica, znamenje pastirske službe.

⁶Škofovsko pokrivalo.

Pogledal sem ga. Presunjen sem bil, ko sem v njegovih očeh zagledal lesketajoče se solze. Stopil je izza mize in me potegnil na noge. Nato me je objel. »Prijatelj moj, hvala ti. Ni besed, ki bi opisale mojo hvaležnost do tvoje odločitve. Nagradil te bom, kakor se spodobi.« Nisem vedel, kaj bi odgovoril na to.

Dnevi so hitro tekli, jaz pa sem v tem času poskrbel za vse potrebne priprave na kronanje. Najboljši rokodelci so izdelali kočijo za mašo in poseben oltar, ki bo stal na trgu sv. Petra. Dobili smo pošiljke diamantov in zlata, ki so ga rokodelci oblikovali v tiaro. Mitro so izdelale sestre, ki skrbijo za liturgična oblačila. Sešile so mašni plašč in na prednji strani upodobile Sv. Duha v Glorii, na hrbtni strani pa Najsvetejše. Mitro so obrobile z rubini in smaragdi, z diamanti pa izvezle napis *Credo in unum Deum*.⁷ Pastoral je bil visok 190 centimetrov in na koncu zavihka je bil upodobljen Kristus, ki izroča Petru ključ, ob začetku zavihka pa štirje veliki cerkveni učitelji latinske in grške cerkve. Sveti oče je bil zadovoljen z narejenim. Nato so štiri dni kasneje pripeljali osem lipancev, ki bodo vlekli kočijo iz sv. Janeza v Lateranu do trga sv. Petra.

*

Hitro, skorajda prehitro, je prišel dan kronanja. Kakor je ukazal papež, so na ta dan vsi zvonovi, ne le v Rimu, ampak širom po Italiji, oznanjali ta dogodek. Jaz sem vstal že ob zori in se napotil v kapelo. Tam sem molil. Molil, da bi bil papež Pij XIII., moj življenjski prijatelj, razumen in bi delal za blagor Cerkve. Nato sem skupaj z njim in sestrami, ki so stregle, odpel slovesne hvalnice, nato pa smo se podali k skromnemu zajtrku. Komaj sem spravil kak grizljaj vase, saj sem bil preveč razburjen. Komaj sem čakal, da je ura odbila deseto dopoldne. Takrat se je začel veličastni obred, ki smo ga skrbno načrtovali triintrideset dni. Švicarska garda, ki jo je papež povečal na kar 500 članov, je postavila špalir in ga spremila do kočije, ki se je kar šibila pod težo zlata in dragih kamnov. Skupaj z njim sem se odpeljal do Janeza v Lateranu. Tam je švicarska garda v postroju čakala v vsem svojem blišču. Orožje in oklepi so se bleščali v dopoldanskem soncu in renesančne uniforme so sijale od barve. Nato je Sveti oče, Pij XIII., izstopil iz kočije in v procesiji vstopil v nabitno polno cerkev. Sam sem ga čakal pri njegovem sedežu. Videl sem kadilnico, ki je v obliki velikega ciborija puhala dim, ki je opojno dišal po kadilu. Za kadilnico so papeški bogoslovci nosili deset sveč, sredi katerih je drug bogoslovec nosil tri metre visok baročno okrašen križ. Nato sem zagledal triintrideset diakonov, ki so se šolali na papeški univerzi, zadnji med njimi je nosil nov evangeliarij, okovan v zlato in srebro, z dragimi kamni pa je bil izvezen napis *In principio erat Verbum*⁸. Za njim se je odvijala dolga procesija kardinalov, ki so potrebovali skorajda petinštirideset minut za počastitev oltarja. Za njimi je, ob spremstvu vatikanskega državnega tajnika in nekdanjega nadškofa, ki ga je tudi posvetil v duhovnika, stopal novi papež. Njegova svetost, patriarh zahoda, Kristusov namestnik, prvak apostolov in služabnik služabnikov, Pij XIII. Nikoli ne bom pozabil nasmeha na njegovem obrazu, ki mi je od daleč govoril: »Se spominjaš gimnazije, ko sva se šalila, da bom papež?« Nasmehnil sem se mu nazaj in pomignil, da sta mu dva papeška bogoslovca ponudila kadilnico. Nato sem vznesen opazoval, kako je pokadil oltar in z močnim glasom zapel: »Gloria in excelsis Deo!⁹«

⁷Verujem v enega Boga.

⁸V začetku je bila Beseda.

⁹Slava Bogu na višavah.

Obredje se je počasi in svečano pomikalo naprej, ko je prišel čas, da prejme pastoral in mitro. Pomignil sem, da so mu slekli mašni plašč, in opazoval, ko so mu naredili skoraj centimeter debel večerni plašč, ki so ga krasili dragi kamni, veliki kakor njegove oči, ki so v nekakšni zamaknjenosti zrle v svet. Zbal sem se, da se bo onesvestil, saj je vztrajal, da ne bo do kosila ničesar jedel. In videl sem, da je šibek. Nato je pokleknil pred tabernakelj. Videl sem, kako je novi dekan kardinalskega zbora dvignil mitro in mu jo posadil na glavo. Vame pa so bleščale besede: *Zgodi se tvoja volja*. Prijel je pastoral in mu ga dal v roko. Nataknil mu je ribiški prstan, v drugo roko pa položil dvojke ključev. Nato se je novi papež obrnil proti ljudstvu in z brezhibnim glasom kontra tenorja zapel: »Te Deum Laudamus!« In medtem ko je zbor prepeval Haydnov *Te Deum*, je stopal proti vratom in blagoslavljal ljudstvo. Stopil sem za njim in ohranjal varno razdaljo, da ne bi pohodil novega večernega plašča. Pohitel sem okoli in pri vratih pomignil, da so pripeljali kočijo, v katero je stopil papež Pij XIII.

Ko smo prispeli do trga sv. Petra, je papeža čakal stol, ki je bil izdelan kakor Salamonov prestol, okrašen z diamanti in suhim zlatom. Stopil sem za sedež in počakal Pija XIII. Sedel je na stol in nato so v procesiji ponesli svetega očeta v baziliko svetega Petra. Medtem ko je blagoslavljal ljudstvo, sem mu v uho hitro šepetal nadaljevanje protokola. Ponesli so ga skozi baziliko, mimo papeškega oltarja in Cathedre Petri, pa vse do Svetih vrat, skozi katera je stopila procesija na Trg svetega Petra. Tam ga je pričakal prestol, na katerem je bil narejen njegov novi papeški grb. Na ščitasti podlagi je v dveh poljih dal upodobiti bl. Antona Martina Slomška, bl. Alojzija Grozdeta, v tretjem polju pa križanega Kristusa. Okoli ščita se je bočil napis: *Zgodi se tvoja volja*. Za ščitom sta se bočila prekrizana srebrn in zlat ključ, nad ščitom pa tiara, ki jo bo prejel iz rok dekana kardinalskega zbora. Sedel je na prestol in počakal na konec pesmi. Nato je oddal mitro in pastoral ter pokleknil pred oltarjem. Z druge strani se mu je približal dekan, ki je nosil tiaro. Ko je stal pred njim, jo je visoko dvignil v zrak. In zaslišal sem njegove doneče besede: »Sprejmi tiaro, simbol posvetne, papeške in Kristusove oblasti. Naj bo Sveti Duh s teboj.« Vstal je. Bil je novi papež. Okronan. Nato je podelil apostolski blagoslov in sedel na prestol, ki so ga v procesiji odnesli v baziliko.

Pohitel sem k njemu v zakristijo ter se spotoma slačil in liturgična oblačila metal nekemu ministrantu, ki jih je lovil in pobiral za menoj. Ko sem vstopil, je stal in se opiral na naslonjalo stola. Bil je izčrpan. Videl sem večerni plašč, ki je ležal na tleh, in tiaro, ki je ležala v prahu. Pobral sem jo in jo postavil na mizo. Dvignil sem večerni plašč in ga vrgel čez stol. Pogledal sem ga in mu dejal: »Pridi.« Odkimal je. Stopil sem do njega: »To je ukaz!« Odprl sem mu albo in jo potegnil z njega. Prijel sem ga pod roko in pomignil bogoslovcu, ki je čakal pred vrati, da pospravi. Odvedel sem ga v jedilnico in ukazal sestram, naj mu hitro nekaj pripravijo, preden se sesuje od izčrpanosti. Predenj sem postavil krožnik in mu rekel: »Jej, preden mi umreš.« Sedel sem zraven njega. Ni se premaknil. Zavzdihnil sem. »Nisi se spremenil od gimnazije. Tam ti je razredničarka porinila jogurt v roke. Ampak zdaj je to moja naloga. Za božjo voljo, ne moreš živeti zgolj od hostije in požirka vina!« Pogledal me je. V njegovih očeh sem zagledal isti žar, s katerim mi je tolikokrat govoril o tridentinskem koncilu in o Slomšku. A vedel sem, da če bo tako nadaljeval, ne bo dočakal niti prve obletnice papeževanja. Vzel sem vilice in nabodel kos mesa. Kakor dojenčku sem mu potisnil vilico pod nos. Vdal se je v usodo in mi jo vzel iz rok ter začel jesti. Zadovoljen sem se naslonil nazaj in nenadoma začutil utrujenost preteklega dne in vseh napornih dni načrtovanja, ki so se zgrnili name. Tudi sam sem prosil za krožnik.

Ko sva tako v tišini večerjala, sem ga vprašal: »Je bilo tako, kot si si zamišljal v gimnaziji?«
 »Ah, gimnazija, kje so ta leta.« Zavzdihnil je. »Ko mi je nadel tiaro, se mi je zazdelo, kakor da je težka več ton, ne kilogramov. Poskusil sem jo, in vem, da ni težka. A začutil sem, kako je name padla teža papeštva. To ne bo lahka naloga.«

Tako so minevali dnevi, v katerih je papež Pij XIII. uvajal nove tradicije in obujal nekatere stare. Tako je uvedel onikanje samega sebe. Jaz pa sem mu služil kot tajnik in mu poskušal olajšati breme papeštva, ki se je zgrnilo nadenj. Spomnil sem se gimnazijskih let, ko sva se toliko šalila, kateri od naju bo papež. Sedaj sem postal vesel, da nisem bil izbran jaz in da sem zgolj njegov tajnik.

*

Bil je mož, od vrha do tal oblečen v črnino. Peljal se je proti Beli hiši. Ko je vstopil, je zavil in se napotil proti ovalni pisarni. Sestal se je s predsednikom Združenih držav Amerike. Ko je vstopil, je zagledal še dve osebi, ruskega in kitajskega predsednika. Pokimal je in sedel. »Gospodje, našel sem kandidata, ki bo ubil tega slovenskega papeža.« Ameriški predsednik je pokimal in dejal: »Gospod predsednik Kitajske je pristal na to, da bo financiral urjenje, gospod ruski predsednik pa je pristal na to, da bodo njegovi najboljši ljudje urili tega kandidata.« Mož je pokimal. Odkorakal je do balkona in dejal: »Gospoda, prosim, da naju pustite sama.« Nato se je obrnil k predsedniku ZDA. »Se vam je popolnoma zmešalo? S tem, ko boste vključili ta dva bedaka, ki nimata pojma, boste ogrozili celotno operacijo! Več let smo garali za to, sedaj pa lahko gre vse po zlu!« Predsednik je prikimal in dejal: »Razmišljaš logično. Vendar pozabljaš, da sem jaz tukaj dva koraka pred tabo. Dvaindvajset mesecev so ju spremljali moji agenti. Preiskali smo njuno preteklost in ugotovili, da sta že prej sprejemala taka naročila. Čeprav še ne vesta, da bomo napadli Vatikan.« »Napadli?« »Da. Po uboju papeža bodo naše tankovske sile in motorizirana pehota okupirale Vatikan. Papež bo odslej izvoljen po naši izbiri. Konklave ne bo več tajnost. Ta konklave je bil zadnji v zgodovini.« »Italijani vedo?« »Da, vendar javnost še ne ve. In ne bo izvedela do trenutka, ko bodo tanki že zbrani na Trgu svetega Petra.«

*

Minevali so dnevi. Dnevi so se stkali v tedne in tedni v mesece. Svoje dni sem preživel ob urejanju papeževih apostolskih potovanj, avdienc in prepričevanju kongregacij, da so stare uredbe, ki jih je ponovno uvajal Pij XIII., potrebne. Nikoli mi ni zmanjkalo dela in kmalu sem se navadil na hiter delovni ritem, ki je potekal v Vatikanu. Papež je v tem času izvajal manevre nekoliko bolj politične narave. Tako je uvajal številne stare navade, kakor recimo poklekanje, ko podeli blagoslov, poljubljanje njegovega prstana ... Sam mu nisem nasprotoval, ampak sem mu poskušal koristno svetovati, kako uveljaviti takšne ukrepe. Prav tako se je na vse kriplje trudil zmanjšati moč škofov. Čeprav sem vedel, da so nekatere stvari napačne, se nisem trudil s prepričevanjem njegove svetosti o nasprotnem. Komaj je papež dobro utrdil svoj položaj in izobčil Združene države Amerike in Kitajsko, se je začel post. Papež se je postil še bolj kakor po navadi, ko že tako in tako ni jedel, če ga nisem malone prisilil. Sedaj pa sem imel vsega dovolj in sem poklical zdravnike, da so mu postavili diagnozo, da je podhranjen.

Čeprav sem jih bil pripravljen podkupiti in jim zagroziti tudi z izobčenjem, nič od tega ni bilo potrebno, saj je bilo to res. Papež je bil podhranjen in se ni smel postiti, kar ga je moralno strlo. Post je namreč doživljal še posebej globoko, kot priložnost, da spravi svet s Kristusom, ki se je napolil v Jeruzalem. Post si je izbral kot priložnost, da se mi zahvali, ker sem ostal njegov tajnik. Zato me je nekega dne poklical k sebi. Pome je prišel eden izmed petstotih švicarskih gardistov, ki se je kar tresel od živčnosti. Videl sem, da je rekrut, saj starejših gardistov ni bilo strah papeža in kardinalov. Spoštovali so vsakogar, posebej papeža, a se niso bali nikogar. Vatikan ni imel lastnih letalskih sil ali druge vojske, saj je že teh petsto gardistov pokrilo praktično vsak kvadratni centimeter Vatikanske mestne države.

Potrkal sem in počakal, da me je povabil naprej. Vstopil sem in ga našel v talarju, s katerega so se bleščali gumbi iz čistega zlata, manšetni gumbi na rokavih iz diamantov, rubinov in safirjev ter zlat križ neprecenljive vrednosti, izdelan kot natančna kopija križa, na katerem naj bi umrl Kristus, seveda v pomanjšani verziji. Po dolgem in počez je križ prečkala drobna črta diamantov in rubinov, v stičišču vzdolžne in prečne črte pa je stal smaragd, ki mu ga je podarila britanska kraljica od svojih kronskih draguljev. Če sem natančen, mu je podarila vse kronske dragulje, ki so jih rokodelci nato vdělali v tiaro. Tako je bila na tiari vsaka črta debela vsaj tri centimetre. Po zunanjih robovih je potekala tanka črta iz suhega zlata, po sredini pa so bili nanizani kronski dragulji. Nato sem se predramil iz spominov in pokleknil ter se po kolenih splazil do papeža, da bi mu poljubil prstan. »Ti že ne,« mi je dejal in me dvignil na noge. Posadil me je na stol zraven sebe in dejal: »Čez sedem dni bomo imeli javni konzistorij¹⁰.« »Čemu? Javni konzistorij je le, kadar ...« Zaprl mi je sapo. Tako se mi misli oddolžiti? Pričakoval sem največ plačane počitnice ali denarno zahvalo. Ne pa tega. Niti v največjih sanjah nisem pričakoval, da bom dobil kardinalski biret¹¹. »Ampak ker nisi niti škof, boš čez tri dni dobil posvečenje, skupaj z devetnajstimi drugimi škofi. Nekaj manj kot tretjina vas bo v javnem konzistoriju dobila biret.« »Ampak jaz ...« »Brez ugovaranja. To je moja zahvala, ker nisi odšel. Vem, da bo to hkrati obremenitev, a bom istočasno imenoval novega nadškofa, ki bo služboval v Mariboru.« Besede sem le počasi dojemal. Posvečen bom v škofa in imenovan za mariborskega nadškofa. Nato bom dobil kardinalski biret in bom poklican v Vatikan za tajnika. In to vse v roku sedmih dni! »Ne skrbi. Tvojo družino sem že obvestil, vsi bodo prišli. Letala bodo iz Vatikana odletela ob štirih zjutraj, tako da bodo ob devetih že tukaj, da boste imeli nekaj časa zase.« Nato me je odslovil. Šokiran sem odšel ven, naravnost v svojo sobo. Vzel sem Sveto pismo in brevir, upajoč, da bom tam našel tolažbo za to presenečenje. Enostavno nisem bil pripravljen. Za eno uro sem se zaprl v kapelo in molil. Prosil sem Boga, naj gre to mimo mene, jaz želim ostati samo navaden duhovnik. A vedel sem, da ni poti nazaj. Prepozno je bilo za vsakršen protest ali ugovor. Nato sem stopil do sester in jim naročil, naj za danes zvečer pripravijo pravo pojedino za devetnajst oseb – papeža in gospodinjstvo. Ko smo sedli k večerji, je papež kakor običajno blagoslovil večerjo, jaz pa sem nato vzel kozarec vode, vstal, pokleknil na klečalnik in tam ostal do konca večerje. Do konzistorija sem se nameraval postiti zgolj ob vodi.

¹⁰Zasedanje kardinalov, ki so v službi Rimske kurije.

¹¹Kardinalsko pokrivalo.

Ko sem skupaj z drugimi kandidati, ki bodo prejeli škofovsko posvečenje, stopal v procesiji, sem začutil, kako z mene pada vsa teža ter skrbi, ki sem jih imel še pred tremi dnevi. Ko je prišel čas, so papeški bogoslovci nad vsakim od nas posebej razprli evangeliarij, papež pa nas je opomnil, da smo v službi Evangelija in svete matere Cerkve. Prišel je trenutek, ko smo se postavili v urejeno vrsto in legli na tla, medtem ko je zbor pel litanije vseh svetnikov. Sam sem globoko molil, da bi zmozel biti kos dolžnostim mariborskega nadškofa. Ko sem vstal, sem začutil veliko olajšanje, saj sem vedel, da bom zmozel. Postavili smo se v urejeno kolono in vsak od nas je pokleknil pred papeža, ki je nanj položil roke. Začutil sem mravljince, ki so se širili iz njegovih rok, nenavadno toploto, ki je sevala od njega. Začutil sem, kako me je obsijala neka nadnaravna svetloba. Tedaj sem zaslišal glas, ki mi je rekel: »Vstani in hodi. Tvoja vera te je rešila.« In vstal sem in začutil novo moč, ki je kakor močni val adrenalina butala po žilah.

Ko sem skupaj z nekaj drugimi škofi, s katerimi sem bil posvečen, stopal proti oltarju, nad katerim se je bočil Berninijev baldahin, pred njim pa veličasten vhod v kripto, sem občudoval druge škofe, ki so navzven sevali popoln mir, sam pa sem bil napet kakor struna. Naslednje, česar se spominjam, je, da je papež izrekel moje ime, »nadškof v Mariboru«. Stopil sem do njega, se mu poklonil in pokleknil predenj. Izročil mi je biret in listino o verodostojnosti mojega imenovanja. Ko sem stopal proti svojemu sedežu, sem v svojem srcu vpil: »Te Deum Laudamus! Te Deum Laudamus!« Začutil sem, da me obliva nova moč, da ne bom padel pod napori službe. Vedel sem, da bom zmozel.

Ko smo tako po maši imeli skupno večerjo s papežem, me je le-ta potegnil na stran in mi dejal: »Čestitam ti.« Začutil sem nekaj v roki. Pogledal sem svojo roko in videl obrise bankovca za 500 evrov. Osupnil sem. Najprej kardinalski biret, zdaj pa še to. Saj niti nisem imel računa, kamor bi lahko to naložil. Nikoli nisem zapustil Vatikana, razen s papežem. Nekaj časa sem tako stal in osupel zrl v svojo roko, nato pa sem bankovec zatlačil v žep in bil odločen, da ga bom ob prvi priložnosti vrgel v pušico.

Post se je nezadržno bližal koncu, ko se je pred vrati pojavila cvetna nedelja in veliki teden. Skupaj z njegovo svetostjo, Pijem XIII., sem se poglobil v skrivnosti Kristusovega trpljenja. In kakor strela z jasnega se v ponedeljek v velikem tednu papež prikaže v moji pisarni. Usede se in reče: »Odločil sem se, da boš ti letos veliki ceremonier za veliki teden.« Od osuplosti mi je čeljust skorajda padla na mizo. Zazijal sem. »Resno?« »Popolnoma.« Planil sem kvišku in stekel k svojemu tajniku: »Prinesi mi obrednik velikega tedna in rimski misal! Pet minut imaš!« On pa se je le nasmehnil in odprl predal ter iz njega potegnil obe knjigi in kup papirjev. Vedel sem, da mu je papež razkril svoje namene, še preden jih je meni, zato je vedel, kaj vse bom potreboval. Papež se je napotil ven in mi zaželel vso srečo, jaz pa sem sedel na stol in se lotil papirjev.

Biti veliki ceremonier je pri Piju XIII. pomenilo, da namesto papeža poješ Kristusa pri pasijonu na veliki petek. Pomenilo je, da moraš imeti v svoji glavi do minute natančen urnik, da usmerjaš papeža. Nikoli ne bom smel zapustiti njegove rame.

In tako je napočil veliki četrtek, spomin na Gospodovo večerjo. Papež je dopoldne daroval krizmeno mašo v patriarhalni cerkvi svetega Janeza Lateranskega. Vsi so vedeli, kakšna je moja vloga, zato je zadostoval le pogled in vsi so že tekli po svojih opravkih. Jezen pogled je pomenil, da so ga hudo polomili. Zvečer je papež prav tako v Lateranski baziliki vodil obrede postavitve Gospodove večerje. Ko je po obhajilu diakon pospravil hostije v osem velikih ciborijev, je papež simbolično vzel ciborij z velikimi hostijami in ga ogrnjen z velumom v spremstvu desetih sveč odnesel na stranski oltar. Po končanih obredih sem se moral kar desetkrat vrniti v baziliko Janeza Lateranskega, saj nisem mogel hkrati nesti več kot en ciborij, moj tajnik in bogoslovci pa so že odšli. Tako sem imel dovolj časa, da sem v mislih obnovil vsako podrobnost preteklega obreda, da bom kasneje lahko zapisal opombe v misal. Misli so mi odplavale k naslednjemu dnevu in preden sem se prav zavedel, sem si že popeval antifono *Glejte les križa, na katerem je zveličanje sveta viselo*.

Ko sem stopil v svojo sobo, sem se ulegel na posteljo in preden sem se zavedel, sem že spal. Prebudila me je roka, ki me je hitro in panično tresla. Odprl sem oči in planil kvišku. Bil je sam poveljnik švicarske garde. »Kje se lahko pogovoriva v miru? Ne da bi kdo vedel za to?« »Za mano.« Vstal sem in ga odvedel v kletne prostore Apostolske palače, kamor ni nihče zahajal. Spustila sva se do tretjega nivoja kleti in odklenil sem staro renesančno ključavnico na vratih sobe, za katero sem vedel, da je nihče ne obiskuje. Vstopila sva in medtem ko je preverjal, ali bi kdo lahko prisluškoval, sem sam trikrat zaklenil ključavnico in zapahnil vrata. Obrnil sem se k njemu: »Kaj se dogaja?« »Odkrili smo, da namerava na veliko noč, ko bo papež podeljeval svoj blagoslov *Urbi et Orbi*¹², nekdo izvršiti atentat nanj.« »Razglasite to v javnosti in poostrejte varnostne ukrepe. Vi sami veste, kako se temu streže, mnogo bolje kakor jaz.« »Atentat organizirajo ruski, ameriški in kitajski predsednik. Ni moči, ki bi jih ustavila.« Obstal sem z odprtimi usti. »Kaj naj storimo?« »Papeža morate prepričati, da ne bo podelil apostolskega blagoslova. Mi bomo že na veliko soboto zaprli trg in postavili strogo stražo v razdalji enega metra. Kamere bodo spremljale vsak premik okoli trga in Vatikana. Niti insekti ne bodo umrli, ne da bi mi vedeli za to. A vendar se ne smete zanašati na naše zmožnosti. Vatikanska garda je polna rekrutov, ki ne vedo, kako se temu streže. Zapomnite si, papež ne sme stopiti na tisti balkon.« Pomignil mi je, odklenil sem vrata in vrnila sva se vsak v svoje prostore.

Ko sem v petek poskušal papežu kar najbolj pomagati pri vodenju obredov, se mi je dogajalo, da sem se zamislil spričo prejšnje noči, ko me je obiskal poveljnik švicarske garde. Iz glave nisem mogel pregnati njegovih besed: »Papež ne sme stopiti na tisti balkon!« Nisem vedel, kako bi ga sploh lahko poskušal prepričati, da ne podeli *Urbi et orbi*. Zato sem obrede v čast Gospodovi smrti nekako doživljal kot pripravo na smrt Pija XIII. Mnogi so ga že sedaj imenovali Veliki in trdili, da je samo še Peter večji papež kakor on. Pregel sem si te misli iz glave in stopil k papežu, da ga pospremim k češčenju križa. Ecce lignum crucis¹³ ... Zdelo se mi je, da se obredi ne bodo nikoli končali, kar sem si tudi želel. Nisem se hotel spopasti s tako veliko grožnjo, kot je atentat na papeža. Nisem se upal spopasti s tem. Nisem se mogel, ker sem vedel: ali bo padel on ali pa jaz.

¹²Blagoslov mestu in svetu.

¹³Glejte les križa.

Ko je papež izpostavil Najsvetejše in ga zagrnil z tančico, sem goreče molil, da bi mi poveljnik garde sporočil »*gaudium magnum*« - veselo novico, da so dobili atentatorja in so napad uspešno preprečili.

Po končanih obredih sem se hitro slekel in v kornih oblačilih stekel proti prostorom garde. Pomignil sem poveljniku in spet sva se podala na sprehod do tiste osamljene sobe v Apostolski palači. Hodila sva v tišini in napetosti, ki bi jo lahko skorajda rezali. »Ni ga mogoče prepričati. Poznam ga že od gimnazije in vam lahko povem, da bo šel na balkon, za vsako ceno.« »Potem bomo ostali brez papeža. Poglejte, od vas je odvisno vse.« Nisem več zdržal. Stekel sem iz sobe in ihteč stekel v svojo sobo. Zaprl sem vrata in se treščil na posteljo. Zaihtel sem v blazino. Od mene je odvisno, ali bomo imeli papeža ali ne. Sedel sem in se poskušal pomiriti. Hitro sem si z rokavom otrl oči in vstal ter se napolil k papežu. Potrkal sem in ko me je povabil naprej, sem vstopil in sedel na stol nasproti njega. »Sveti oče, težko mi gre z jezika, ampak poveljnik garde mi je zaupal kočljive informacije. Po izjemno zanesljivih podatkih bodo v nedeljo na vas izvršili atentat med blagoslovom mestu in svetu. Prosim vas, da ne greste tja gor. Rotim vas.« Pogledal me je. Odgovoril mi bo in vedel sem, kaj bo rekel. »Dovolj dobro me poznaš, da veš, kaj bom rekel. Blagoslov bom podelil. Ni je sile, ki bi me odvrnila od tega. Upam, da to ne bo vplivalo na tvoje delo ceremonierja.«

Vstal sem in se odpravil ven. Najraje bi stekel do poveljnika in mu vpil na uho: »Sem ti rekel!« A kaj ko me je težil občutek, da sem nesposoben, saj bi ga moral prepričati, da naj ne podeli apostolskega blagoslova. Pa mi ni uspelo. Sedaj je stvar v Božjih rokah.

Na veliko soboto je papež od 12.00 pa vse do 16.00 blagoslavljal jedila. Zdelo se je, kakor da se sploh ne zaveda groznejše atentata, ki visi nad njim kakor Damoklejev meč.

In nato se je zvečer v tišini začela vigilijska - slavje Luči. Mirno sem vodil papeža in ga usmerjal po liturgičnih pravilih. Moje srce se je med velikonočno hvalnico v molitvi dvignilo k Bogu in se razcvetelo med slovesno Slavo. Molil sem, da bi nekaj, karkoli, preprečilo atentat.

V nedeljo sem papežu pomagal pri vstajenjski maši, ki jo je daroval na trgu sv. Petra. Poskušal sem se umiriti in trezno voditi bogoslužje. Med pozdravom miru mi je papež šepnil na uho: »Umiri se. Vse bo še dobro. Kristus me bo rešil.« Globoko sem dihal in glasno vzklikal »Aleluja!« In papež je podelil sklepni blagoslov. Procesija se je podala v zakristijo. To je pomenilo, da bo čez eno uro podelil apostolski blagoslov mestu in svetu: Urbi et orbi.

Ko sem bil v svoji sobi in se pripravljaj na zajtrk, je k meni pristopil poveljnik garde, mi namestil slušalko in dejal, naj vanjo sporočim, če bom videl kaj nenavadnega. Gardisti so pregledali vsak centimeter Vatikana, a očitno še brez uporabnih sledi.

Po zajtrku sem se odpravil skupaj s papežem v zakristijo, kjer si je nadel večerni plašč, ki ga je nosil tudi na dan svojega kronanja. Nadel si je križ in mitro. Povzpel se je na stol, ki je bil izdelan kot izredno natančna kopija papeškega prestola. V levico je vzel pastoral. Stopil sem do majhnega sedeža za njim in sedel. Tresel sem se, vendar sem to poskušal prikriti. Na čelu procesije je bilo štirinajst papeških bogoslovcev, ki so nosili kadilnico, križ in dvanajst sveč.

Za njimi je šlo petdeset kardinalov, oblečenih v živo rdeče mocete, njim pa je sledilo petdeset švicarskih gardistov in dvajset konjenikov na belih lipicancih. Nato je na vrsto prišlo dvanajst konjenikov, ki so na dvometrskih drogih nosili zastave Vatikana in svetega očeta. Za njimi je prišel sveti oče, ki mu je sledila častna straža dvaindvajsetih gardistov na belih lipicancih. Slišal sem množico, ki je vzklikala: »Aleluja! Pius Magnus! Pius Magnus!« Zaprl sem oči in upal, da so to le sanje. Procesija se je bližala trgu in gardisti so se postavili na dve strani oltarja, častna straža in praporščaki pa so naredili špalir za papeža. Papež je blagoslavljal množico, ki se je vila, ne le na trgu, ampak tudi krog in krog okoli Vatikana. Papež je počasi sestopil s stola in stopil do ambona. Dvignil je desnico, da je pomiril množico, nato pa dejal v mikrofon: »Gaudium magnum! Kristus je vstal, aleluja!« Množica je ponorela in še glasneje kakor prej vzklikala: »Pius Magnus! Pius Magnus! Pius Magnus!« Pogledal sem poveljnika švicarske garde in dejal v mikrofon: »Osumljenci?« »Ne. Preiskali smo vsak meter, pa nismo našli še nikogar.« »Ste preiskali strehe?« Divje me je pogledal in dvignil k ustom zapestno uro ter očitno nekaj ukazal gardistom, saj se je kar trideset gardistov odpravilo v hitrem tempu. Sam pri sebi sem obupaval. Kakšna vojska ne preišče streh? Sedaj bo verjetno že prepozno. Papež je sedaj končal nagovor in se povzpел na stol. Odnegli so ga skozi Sveta vrata proti balkonu. Sam sem sedel za njim in hitro dihal. Silno počasi smo se vzpenjali, minute so tekle kakor ure.

*

Tekel sem. Papežev tajnik, mariborski nadškof, mi je dal idejo, da bi lahko iskali na strehah. Kot poveljnik švicarske garde bi velik del odgovornosti za atentat ležal na meni. Helikopterji so leteli nad strehami palač in muzejev, gardisti pa so preiskovali streho kolonad. Brez uspeha. Ostala je še edino Apostolska palača. Ozrl sem se proti papeškemu balkonu. Zavese so se razpirale. Stekel sem še hitreje. Stekel sem proti strehi Apostolske palače in kričal ukaze. Najbližja enota je bila od mene oddaljena dobrih petsto metrov. Krasno. Na plano sem potegnil svoj revolver in še enkrat z mikrofonom na svoji uri poklical vse gardiste, ki so bili na strehah. Tedaj sem ga zagledal. Bil je temnopolti Američan. Slišal sem, da govori rusko. Pogledal sem orožje. Kitajska znamka. Torej je teorija o zaroti treh predsednikov resnična. Naši viri so bili zanesljivi. Skril sem se za kip in vzel revolver ter nameril.

*

Prišli smo do vrat. Papež je stopil s stola. Odprle so se zavese. Odprla so se vrata in na balkonu se je pojavil najprej križ s svečami in za njim jaz ter papež. Sedel je na prestol. Pristopil sem in odprl knjigo.

*

Planil sem na Američana in ga podrl. Zakotalila sva se po strehi. Vrgel me je s sebe, da sem padel proti žlebu. Divje sem grabil po žlebu, da ne bi padel. Obvisel sem na njem, ki se je že skorajda pretrgal, in nemočno opazoval, kako je Američan ponovno nameril. Zagledal sem, kako sta dva gardista skočila nanj, on pa je v istem trenutku ustrelil proti papežu. Zadnje, kar sem videl, preden sem padel s strehe, je bilo, da je med strelom nek gardist Američanovo pištolo obrnil, medtem ko se je ruval z njim.

Nato sem začutil trd marmor in zagrnila me je tema.

*

»Naj vas blagoslovi vsemogočni Bog, Oče in Sin in Sveti Duh!« »Amen!« Zaprl sem knjigo in se obrnil, da bi jo odložil, ko sem nenadoma zaslišal topi zvok. Divje sem se obrnil in zagledal papeža, ki se je sesedel na prestol in divje dihal. Nato se je hkrati zgodilo več stvari. Videl sem, kako je njegova tiara v velikem loku poletela proti trgu. Stekel sem k njemu in takoj je bilo okoli naju dvaindvajset gardistov, poveljniki pa so lajali ukaze in porivali prestrašene kardinale v notranjost. Množica je divje kričala in vse kamere so bile obrnjene proti nam. Divje sem kričal, naj pokličejo zdravnike, rešilce in naj pripravijo vse potrebno za prevoz v bolnišnico. Potegnil sem ga s prestola in mu hotel raztrgati talar, ko sem zaslišal papežev glas: »Sem ti rekel, da me bo Gospod rešil.« Odprl sem oči in ga pogledal. Pomolil mi je svoj križ in rekel: »Resnično me je rešil.« Krogla, ki je bila namenjena papežu v glavo, je zadela njegov naprsni križ. Imel je prav. Gospod ga je rešil.

*

V naslednjih urah so gardisti Američana odpeljali v zapor in poveljnik garde je bil transportiran v bolnišnico. Po operaciji je razkril zaroto treh predsednikov, ki so bili po hitrem procesu odstavljene in postavljeni pred mednarodno sodišče, ki jih je vse tri skupaj z vsemi sodelujočimi obsodilo na dosmrtno ječo v zaporu na nekem zakotnem otoku.

V naslednjih dneh je papež obiskal poveljnika garde in oba gardista, ki so ga rešili pred gotovo smrtjo, jih odlikoval z zlatim redom Vatikana in jim vsem podelil doživljenjsko državljanstvo v Vatikanu. Nato je sam daroval sedemdeset maš v zahvalo za rešitev življenja in dal postaviti spomenik gardistom, ki so ga rešili. Križ, ki ga je zadela krogla, pa je postavil v posebno vitrino kot znamenje, da Gospod rešuje življenja. Na njegov ukaz so prav tako postavili veliko kapelo švicarske garde, kjer je enkrat tedensko sam daroval mašo kot zahvalo za vse, kar so storili zanj.

Papež je tako nadaljeval svoj pontifikat še veliko let in umrl z nasmehom na obrazu. Ljudje so vzklikali »Santo subito¹⁴!« in »Pius Magnus¹⁵!« Sam sem kot takratni dekan kardinalskega zbora daroval pogrebno mašo in zaprl konklave. Postavili smo mu velik spomenik nasproti kipu apostola Petra in komaj leto po svoji smrti je bil že razglašen za blaženega. Sam sem takrat bolehal za pljučnico in se je na meni zgodil drugi čudež, tako da so ga v roku pol leta razglasili za svetnika. Svetu je postal znan kot papež, ki ga je Kristus rešil pred zaroto treh predsednikov in mu rešil življenje. Vsi so ga poznali pod imenom Pius Magnum.

Te Deum Laudamus

---

¹⁴ Svetnik takoj!

¹⁵ Pij Veliki

MARTINA POTISK

Glasba na tisoč in en način

Še en mračen dan v srednji šoli. Uf! Po telovadbi bi se prav prileglo kaj sladkega. Še sreča, da imamo zdaj na urniku glasbo. Ni lepšega! Glede na to, da ne poznam nobene note, kaj šele, da bi govorila o taktu, sem prisiljena opazovati suhljate profesorjeve prste, ki v ritmu pritrkavajo ob razpokano mizo. Ker sedim v prvi vrsti, mi potemtakem ni težko prepoznati enakomernega valovanja glasbe iz zvočnikov. Čeprav, resnici na ljubo, mi pred vsako uro glasbe postane rahlo neprijetno. Kar naenkrat se zdi vsaka, še tako drobna minuta obupno velikanska ... In seveda se je vse začelo prvo uro ...

9

»Kako ste danes?«

Kot ponavadi si zamišljeno pomrmmram svojo najljubšo skladbo, tako da preslišim mrkega profesorja glasbe, ki si s šepetajočim glasom zaman prizadeva preglasiti divje rohnenje iz zvočnikov, ki mi razbija v glavi. Dokler me ne dregne Manja, moja sosedka v klopi.

»Poslušaj!« mi pritajeno zašepeta.

»Saj poslušam,« užaljeno odvrnem.

»Sploh nisi slišala, da bomo morali to leto obiskovati koncerte! In pisati poročila. Za oceno!«

»Koncerte?« odvrnem. »Vau, super!« V mislih imam par odtrganih koncertov v Münchnu ali na Dunaju. Z mojimi najljubšimi rokerji, seveda.

»Ne takšnih koncertov!« vznemirjeno zašepeta prijateljica, ko jo navdušeno pogledam. Povsem očitno je, da zna brati misli.

»Kakšne pa?« zamišljeno zamrmmram in že si predstavljam sebe v prvi vrsti s kakšno dobro videokamero, ko snemam tisto noro, vznemirljivo, enkratno ...

»Koncerte klasične glasbe!« me Manja kruto povleče v realnost.

»KAAJ?« se zgrozim. Ja, vem. Nekoliko preglasno. Nekoliko preveč ...

»Kako je pa tebi ime?« zaslišim profesorjev glas, ki neprijetno pripotuje po zraku ravno v mojo smer. Nehote se spomnim na papigo Aro, ki so jo svojčas imeli v neki prodajalnici. Delila je raznobarvne plastične žogice s skritim darilcem in vsake toliko časa spregovorila:

»Jaz sem Ara, kako je pa tebi ime?«

Nasmehnem se in zdi se, da mojemu profesorju to ni najbolj všeč, saj me le še bolj namrščeno pogleda.

Nekako mi uspe izdavititi: »Tajda.«

Seveda ni treba posebej omenjati, da ves razred nepremično boljši vame in da je to šele druga ura v prvem letniku srednje šole ... Spoznali so me res na nepozaben način.

»Tajda,« profesor povzame, »pa ponovi, kar sem nazadnje govoril o ocenjevanju pri pouku glasbe.«

Nimam pojma. Kradoma se ozrem k prijateljici v klopi in nenadoma se spomnim njenega ostrega šepetanja. Upajoč na najboljše globoko zajamem sapo in z bleščočim nasmehom zamrmmram nekaj o koncertih.

Profesor se še bolj namršči in me nepremično opazuje. Pretvarjam se, da se ni prav nič zgodilo, zato si pričem nekaj vztrajno zapisovati v zvezek.

»Tako je,« končno odvrne pogled. »Sedaj bomo napravili seznam, da boste vedeli, kdo se bo udeležil katerega koncerta. Na voljo imate tri možnosti, ki so izpisane na prosojnici.« Zaman skušam razvozlati črke, projicirane na platno, saj je fant pred mano izredno visok, da ne omenjam njegove »afro« pričeske ...

»Kaj piše?« zašepetam Manji, ko se profesor varno oddalji.

Namrščeno me pogleda. Opazim, da si vestno prepisuje v zvezek vse tri termine.

»Psst!« tiho zasika. Glasno tlesknem z jezikom, kar naj bi pomenilo, da se ne strinjam z njo. Nato se zastrmim v gomazenje kodrov in kodrčkov pred sabo.

Ko vidim, da je prijateljica že skoraj končala, se obrnem k njej in vztrajno škilim čez njeno ramo. Nejevoljno me pogleda in nekoliko jezno porine zvezek predme.

»Da si prepíšeš!« še zaškrta z zobmi.

Zazrem se v Manjino valovito pisavo, ki je v primerjavi z mojimi čačkami skoraj angelska.

Začuden se namrščim: »A misli, da bomo šli poslušat kaj takega?!«

» ... se bomo razdelili v tri skupine in vsak bo dobil svojo vstopnico,« me zmoti profesorjev glas. »Že danes, takoj po pouku, bo prva skupina odšla na koncert Tria veritas ... Imamo kakšnega prostovoljca?«

In potem mrtva tišina presekal je zrak. A ni to misel nekega pesnika? Neopazno se obrnem in pogledam po razredu. Vsi strmijo v svoje klopi in/ali se pretvarjajo, da si zapisujejo nekaj izjemno pomembnega. Potuhnjeno se nasmehnem. Toda že zagledam roko sošolke, ki počasi gnete gosto tišino. Sumim, da je ena izmed tistih ... tistih pač, ki so nekoliko preveč »vestni«.

»Nekdo se je le opogumil!« nasmejan vzklikne profesor. Zaničljivo se namrdnem.

»Kako se pišeš?« povpraša.

»Brigita ... Brigita Breznik,« zašepeta nekoliko zardela sošolka.

»Zdaj pa poiščimo še nekoga, ki ti bo delal družbo. Pa pogledjmo ...« se učitelj ozre po razredu. »Pravzaprav si še nisem uspel zapomniti vaših imen; toliko vas je ...«

Ja, v razredu nas je res – nič več in nič manj kot 32.

»Aha, morda pa bi ti Tajda delala družbo?!« se profesor zamišljeno prime za brado.

Brigitka se vljudno šobi, v meni pa se razplamti žareča ognjena krogla, za katero se zdi, da mi bo prežgala vse notranje organe. Stavim, da je to že vseskozi načrtoval, se pridušam. To ni pošteno! Kakšna nesramnost, vzrojim sama pri sebi, da me Manja ponovno in ne preveč nežno dregne pod rebra.

Tako sem jezna, da sploh ne vem, kdaj zavzoni konce ure. Razmišljam le še o tem, kako bi najhitreje prišla do Steklene dvorane in se nato med koncertom mojstrsko izmuznila na prostost. Povrhu vsega pa se koncert začne že čez petnajst minut! V zakrpano torbo urno stlačim vse stvari in zdrvim do profesorjeve mize, da dobim še vstopnico, čeprav mi ni jasno, zakaj je za obisk prvega koncerta določil samo naju dve. Torej bo trideset ostalih šlo na druga dva. Očitno bodo preostali obiskovalci morali stati zunaj ali pa si prinesiti stole od doma.

»Vstopnica,« zahripam in se prisilim, da čim bolj neprijazno pogledam.

»Aha,« se namuzne profesor, ko si moje ime zapiše na eleganten list papirja. Prešine me, da si me bo zagotovo zapomnil do konca življenja.

Hitro preletim vstopnico. *Vrsta: 15; Sedež: 7.* Okej. Koncert, že prihajam!

Naglo jo ucvrem iz razreda in po valovitih stopnicah navzdol. Seveda ni šans, da bi šla skupaj z Brigitko, zato se napotim po bližnjih ulicah, razbeljenih od pekočega sonca in prepređenih z navdihujoče slastnimi dišavami prihajajočih kosil. Popolnoma pozabim, kako lačna sem, in

ravno takrat me želodec opozori na svojo stisko. Bežen pogled na uro me prepriča, da sem res pozna, zato planem v tek in se zadihano ustavim šele pred visoko obokanimi steklenimi vrati mogočne dvorane. Za trenutek se umirim, da pridem do zraka, nato vstopim v središče dogajanja. Zdolgočasenemu fantu ob vhodu pomolim svojo karto, da jo pretrga, nakar se podam na lov za sedežem. Torej, 7. vrsta, 15. sedež. Še pravočasno sedem, ko me preseneti glas z moje desne:

»Kako zadihani ste, gospodična! A ste tako hiteli?! Vas pa mora glasba res izredno zanimati.«

Nekaj zamrmram in pogledam svojega sogovorca. Ah, prileten gospod, nič kaj mlajši od mojega profesorja, prav lahko bi bila nekdanja sošolca. Pa je šel po vodi moj up, da bom spoznala kakšnega luštnega tipčka.

»Erm, ja ...« se trudim reči nekaj učinkovitega.

»Dandanes nihče več ne vloga v izobraževanje mladih,« se zamisli moj sogovornik.

Ob tem me z zanimanjem premeri. Najbrž se mu zdim kar primerna za kakšno požigalko smetnjakov s črno razvlečeno majico in z množico kovinskih zapestnic, ki rožljajo ob vsakem najmanjšem premiku.

»A si lahko zamislite, kaj se mi je nekoč zgodilo,« čez nekaj časa navdušeno pripomni sedeči gospod.

»Em, kaj pa?« poskušam čim bolj vljudno spregovoriti, čeprav vem, da bi se moja oprava lahko kosala le z uniformami garažnih bendov in niti najmanj z njegovo elegantno svetlo sivo obleko, zato lahko le upam, da mojega poskusa komunikacije ne bo razumel narobe.

»Na enem izmed koncertov ... Ali poznate violinistko Matejo Čebular?«

»N-e,« začnem. »Pravzaprav ... Seveda, v šoli smo se učili o njej,« si v zadnjem hipu premislim z namenom, da bi naredila čim boljši vtis. Upam, da mi je tokrat uspelo.

»Kaj res?« se presenečeno odzove sosed. »Nisem vedel, da je že tako znana. Igrala je namreč na naši vaški veselici ob poroki moje hčere ...«

»Uhm,« grozno zaripnem in komaj izustim, da sem jo najbrž z nekom zamenjala. Očitno se zmeraj ni dobro delati najpametnejšega.

»... na koncu slavja je imela kratek koncert,« nadaljuje sogovornik. Očitno mi je že oprostil majhen spodrsrljaj. »Takrat se mi je prvič in zadnjič zgodilo, da sem po pomoti sedel na napačen stol. A na srečo bi tam moral sedeti moj brat in ne kdo od gostov ... Se vam je to že kdaj zgodilo, gospodična?«

Kratko zakašljam, saj me naenkrat zgrabi panika. Zakaj mi to razlaga? Saj menda nisem ... Ne, zagotovo ne, saj sem si zapomnila ... Opazim, da me glasbeni navdušenec pričakujoče opazuje, zato odvrnem nekaj v stilu »kaj vse se lahko živemu človeku pripeti« in pričnem – ob pretvarjanju, da bom zdaj zdaj kihnila – mrzlično iskati robček v nahrbtniku, čeprav v resnici iščem karto, da bi preverila sedež in vrsto. Toda ničesar ne najdem! Pravzaprav je v tako natlačenem nahrbtniku težko sploh kaj najti in nenadoma obžalujem, da si vstopnice nisem dala v denarnico. Ko mi jo je tisti fant pretrgal, sem jo nekam zatlačila in sploh ne vem, kam ...

»Koncert se bo vsak hip začel,« mi nekoliko jezno napove sosed, saj moje brskanje po nahrbtniku najbrž moti njegovo zbranost.

»Seveda,« se najbolj prijazno nasmehnem in se pretvarjam, da sem potlačila kihanje. Ko nahrbtnik tlačim pod stol, se rožljanje mojih zapestnic ponovno oglasi. Gospod poleg mene grdo pogleda, a se raje zatopi v prospekt.

Ko gostje posedejo, se pričnem razgledovati po dvorani; čisto v prvi vrsti vidim Brigito,

ki z odprtimi usti pričakuje začetek. V levi roki drži rožnat zvezek, da bo lahko pisala poročilo. Pomislim, da to najbrž niti ni slaba ideja, zato poskušam seči po nahrbtniku, a me zvončkljanje nakita prepriča, da je bolje, če opustim to misljo.

Svojega profesorja glasbe ne vidim nikjer. Iz olajšanja zavzdihnem. Tedaj pa se vrata sunkoma odprejo in zagledam ga. Povsem očitno je, da je zamudil. Pa kako nam je pridigal, da moramo biti točni. Privoščljivo se nasmehnem, ko se vse oči obrnejo vanj. Zdaj ve, kako sem se počutila v razredu, ko so vsi zijali vame. Ampak ... Se mi samo zdi, ali mu je moj sosed res pomahal?!

Ne morem verjeti, toda profesor se pomika naravnost proti našemu koncu. Pa saj to ne more biti ... Pa saj nisem zamenjala ... Sunkovito se vzravnam, da zapestnice mrzlično poskočijo. Ob tem se pretvarjam, da svojega učitelja nisem videla. Praznih misli buljim na oder in si srčno želim, da bi sedela zraven Brigitte. Naenkrat se mi celo dejstvo, da bi skupaj z njo prišla v dvorano, zdi popolnoma sprejemljivo. Potem bi zagotovo še enkrat pogledala na karto, če ne zaradi česa drugega, bi me ona spomnila na to, ko bi svojo desetkrat preverila ...

Sedaj je profesor že blizu, nevarno blizu – pri sedežu mojega sogovornika. Želodec mi sunkovito trzne. Zdrznem se in znova se moram pretvarjati – v trenutnem navdihu se odločim za nenaden silovit kašelj, zato si ves obraz pokrijem z robcem, ki ga potegnem iz žepa. Tako ne vidim svojega učitelja, ki mojega sogovornika navdušeno pozdravlja. Prav tako imam zakrit pogled tudi na druge obiskovalce, ki s priprtimi očmi nestrpno pogledujejo v mojo smer.

»Očitno je nekdo že zasedel moj sedež,« nejevoljno ugotovi profesor, nakar – na mojo veliko srečo – nedaleč stran zagleda še eno prosto mesto.

»Se vidiva kasneje,« komaj sliši zašepeta mojemu sosedu, ko se tiho pomika mimo naju. Nekajkrat še zakašljam za boljši vtis in, kot bi čudežno ozdravela, umaknem robček izpred obraza. Šele takrat opazim, da je ves popackan z rdečim črnilom. Čisto sem pozabila, da mi je v šoli točil rdeč kemični. Slišim, da se moj sosed pritajeno zahahlja. Res upam, da nimam rdeče barve na obrazu ...

9

Verjamate ali ne, kaj in kako so igrali, sploh ne vem. Vseskozi sem si želela, da bi se odprl skrivni rov, ki bi vodil z mesta mojega sedeža nekam globoko v kakšen podzemni rov iz grške mitologije. Bežno se spominjam le občasnega žvenketanja svojih zapestnic in vedno bolj glasnega želodca. Za mojega soseda je bilo to nedvomno veliko bolj moteče, saj se mi je ob koncu koncerta pomenljivo nasmehnil in rekel: »Zagotovo ne bom nikoli pozabil današnjega dne, ko sem bil deležen glasbe na tisoč in en način.«

Tudi zase lahko rečem, da se bom teh morasto napihnenih trenutkov spominjala do konca življenja.

MARKO NEŽIČ

Vračanje

Jure Kladnik je danes stopil na ulico urejen. Jesen je klicala zimo, drevesa so odmetavala še zadnja pisana pokrivala, jutro je dišalo sveže. Juretove galoše so korakale po zmečkani travi. Žvrgolele so posamične ptice. Pogled je zastirala jesenska megla.

Pred borzo so zgodnji protestniki vztrajali s protestnimi transparenti in žlobudrali o vsem mogočem. Jure se je povzpel do prizorišča. Postavil se je pred enega izmed šotorov.

»Silvo!«

Nekdo se je prekucnil v notranjosti šotora. Ta se je pod premiki telesa stresel.

»Silvo!« je bil neučakan Jure.

»Tvoja mama ... Silvo,« je zagodrnjalo v odgovor.

»Ajmo, zbud se, opravke mava!«

Potresel je vrata šotora. Odmaknil se je in zakorakal po prizorišču. Ducat šotorov. Mehurček duha revolucije je posrkal prizorišče in ustvaril ločen svet. Novo civilizacijo. Klateški cucek si je uredil ležišče na enem izmed kartonastih transparentov, na katerem je pisalo: Jutri bo predvčerašnjim.

Jure je ravnodušno brcnil izpraznjeno plastenko za vodo, ki mu je stala na poti. Segel je v žep za cigaretami, pobasal prvo in jo prižgal. Cigaretni dim se je mešal z jutranjo svežino. Vonj ga je nostalgčno popeljal nazaj v čas gimnazijskih let.

Bilo mu je 17, ko je zapustil dom, starše – birokrate, sestro in mladostne prijatelje. V trenutkih samote se vrača v spomine, ki ga napolnijo s sladkobo pripadnosti nečemu oddaljenemu. Študij filozofije ga je oropal vere v ideale, podvomil je v humanost človeka, v človečnost človeka. Življenje ga je gnalo po deroči reki in njenemu toku se ni upiral. Sedaj je star 26 let. Ljudje ga poznajo po do ramen segajoči bradi in štrenasto zlepljenih laseh, po razpadajočih leviskah, ki jih je kupil še za časa študija. Karirasta srajca, pleten klobuk iz povoskanega papirja in ponošene galoše so postali njegov zaščitni znak. Kitara, porumene-la od zakajenih prostorov, mu navadno krasí desno ramo. Na ulicah ustavlja mimoidoče s pesmijo, da si priložnostno prisluži drobiž za vsakdanje potrebe. Hrana, tobak, pivo. Spi na pločnikih, pred hoteli, v parku ali pa na železniški postaji, v kakšnem podhodu ali razpadajoči hiši - spoznava življenje in življenje spoznava njega.

Vendar se je Jure ob današnji priložnosti nekako očedil. Obril se je in postrigel. Leviske je zamenjal z zguljenimi vranglercami. Nadel je čisto srajco in počutil se je – vsakdanje.

Tudi Silvu se je uspelo na hitro urediti. Priklatil se je do Jureta in zaspano stopical v jutranjem mrazu. Čakal je, kaj bo domislila volja kolega.

»Greva?«

»Pejva,« je bil pripravljen Silvo.

*

Prijatelja sta sedela v čakalnici. Ura se je pomikala proti 10. Sekundni kazalec je neumorno krožil. Zdaj je kazal navpično navzgor, potem spet k tlom ali po diagonali do okna na levi. Ali po diagonali do vrat na desni. Po natančno določenem in ustaljenem tiru.

Tik, tak.

Tik, tak.

Tik, tak, tik.

Tak, tik.

Tak, tik.

Tak, tik.

»Revolucija, praviš?«

Silvo se je zdramil: »Marxa beremo. In Žižka. Program gibanja sestavljamo.«

»Se ti ne zdi, da revolucija ruši staro, da ga lahko vnovič zgradi – to staro namreč? Samo maska se zamenja. Ali pa se znova nadene že arhivirana, skoraj pozabljena, da zakamuflira stare temelje z novimi priveski. Nesmisel, v glavnem.«

Silvo je razumel, da se prijatelj skuša zamotiti:

»Vera v idealno družbo nas drži pokonci. Res je. Razgaljamo sistem. Skušamo se dokopati do temeljev ustroja, da vidimo, kako naprej. Svoboda, enakost, ljubezen. To so naše vrednote.«

»Zdi se mi, da je nesmiselno tlačiti življenje v kakršnekoli forme,« je ugovarjal Jure.

»Vrednote razčarajo svet. No, če že priznavam vrednoto, je to edina vrednota – življenje samo. Življenje kar tako – za nič.«

Silvo je artikularno pretok misli, ki so se mu nabirale od vsepovsod. Z umirjenim glasom jih je posredoval prijatelju v presojo.

»Življenje je kaos, ki ga je treba urediti. Ljudje potrebujemo vodstvo. Drugače smo izgubljeni. Zato so potrebne vrednote, da nas usmerjajo. Ampak duhovne vrednote so posredovane vrednote, najprej je potrebno zagotoviti primarna sredstva, da se te vrednote lahko razvijajo in udejanjajo. Da postanejo luč. Delovna mesta, socialne pravice. Vsem enake možnosti. Šele pod takimi pogoji lahko začnemo razpravljati o preseganju človeka. Izgrajen temelj varnosti, predvsem socialne varnosti, je potreben za razvoj idej, kot je ta tvoja – življenje za nič,« se je nasmehnil Silvo.

»Dostojevski.«

»Kako?«

»Življenje za nič. Iz Karamazovih. Nedavno nazaj sem prebral.«

»Pfiu. Tudi nihilizem je neke vrste sistem. A v to pa verjameš?« je Silvo izzval Jureta.

»Ni toliko nihilistično, kot se sliši,« je protestiral Jure. »Ta misel napotuje k vašim vrednotam svobode, enakosti, ljubezni. Če je življenje edina vrednota, potem linča vse, kar mu ne pritiče. Življenje v svojem pristnem bistvu. Življenje zaradi življenja samega, se pravi brez kakršnihkoli utilitarističnih nagnjenj in smislov. Če bi ljudje spoštovali življenje - tako svoje kot drugih bitij, živih in tudi neživih, če bi življenju pridali pomen nečesa mistično-božanskega, kar

le-to, v to sem trdno prepričan, je – potem bi se do življenja in vseh življenjskih form obnašali nekoliko bolj spoštljivo in odgovorno. Dopusčali bi enakost, svobodo. Dopusčali bi drugačnost v enakosti. Druži nas vrhovna vrednota – volja do življenja oziroma življenje samo, razlikuje pa nas udejanjanje te volje in različnih življenjskih form, čemur danes radi rečete – relativnost. Nenazadnje - ljubili bi konkretno, ne zgolj abstraktno, saj bi se zavedeli prizadevanja vsakega bitja, da preprosto zgolj živi. Da zgolj je. In mu to tudi dopustili. Torej - biti.«

Med kazalcema na uri se je izrisal 30-stopinjski kot, ko je v čakalnico vdrla medicinska sestra. »Začelo se je.«

Elektroni v prostoru so gosto obletavali, njihova koncentracija je nasičila zrak in s pospešenimi trki so pričarali posebno napetost. Jure je v odgovor pokimal in sestra je izpuhtela nazaj skozi vrata. Njegov obraz je zasijal v prikupni blaženosti. Pogledal je Silva, ki je ob prejemu informacije živčno vstal in razburjeno zakorakal po sobi. In ki se je nato z nerodnim gibom usedel, da so perspektivi z mize popadali po tleh.

»Si kaj živčen?« je Silvo opravičil svojo nerodnost.

Jure je potrdil, da je res nekoliko živčen, da pa ni sile.

»Sam Maruška pa je baba. Nikoli mi še nisi pripovedoval o njej. O vama.«

»Tonka,« ga je popravil Jure.

»Kakšna Tonka?«

»No, poslušaj.«

Jure je znal pripovedovati. Silvo je znal poslušati. In zgodba je sinhrono rasla med dvema prijateljema kot polna kupola prelestnega vina. Kazalci na uri so se obračali.

Tik-tak.

Tik-tak.

Tak-tik.

Tak ...

Juretova izpoved

Tonka. Tako sem jo poimenoval. Sedel sem nekaj metrov stran in občudoval njen profil. Prižgal sem cigareto in zažvižgal. Zameril sem si le odsotnost ročnih orglic. Opazil sem, kako me je za kratko pogledala. Menda se mi je samo dozdevalo, ampak v tistem momentu moj dvom ni imel nobene vrednosti. Vse ali nič, sem si rekel ter prisedel. Bila je zagrizena članica društva za zaščito živali in ena tistih aktivistk, ki jo odvrneš od sebe s samo eno napačno gesto, ki kontrira njenim izklesanim načelom. Nisem pristaš fundamentalizma, takšnih in drugačnih ideologij, tega novodobnega novuma v vlogi nadomestka boga, tiste oporne točke za ljudi, ki se ob padcu metafizike in izgube temelja ne znajdejo v breznu podtalja; pa vendar me je očarala s patosom in načinom, kako

je

zagovarjala

lastna

načela.

Diskurz je zmotil črn klateški cucek, ki me je dobesedno posvojil ter si prilastil moje naročje, od koder se kasneje ni več umaknil. Tonko je kuža s svojo gesto očaral in tudi jaz sem v njenih očeh zrasel vsaj za petnajst centimetrov, namreč punca je mnenja, da žival začuti človeka in da je intuicija o dobrem in zlem pri psih še najbolj razvita. Po nekaj pokajenih čikih in debati o farmah činčil v Sloveniji sva si izmenjala telefonski številki ter se zmenila za srečanje še isti večer.

Večer je bil jasen. Sredi Metelkove pred Jallo je plapolal ogenj. Zublji so požirali paleta za paleta v ritmu gonga, ki se je tresel pod udarci rastafarijanca.

Bam, bam, pa bam.

Bam, bam, pa bam.

Prilepljen na leseni tram sem se igral s črnim ščenetom, srkal pivo in razmišljal o ničemer. Ogenj je pojenjal, Tonke pa še vedno ni bilo na spregled. Zleknil sem se ter zadremal. Ščene se je stisnilo k mojim nogam in prav tako zaspalo.

Predramil me je hladen piš. Ogenj je že zdavnaj dogorel. Pogledal sem proti stolpu, razsvetljenem od mesečine. Nad zemljo se je v vsej svoji veličini bohotala polna luna. Nekaj ljudi je stalo v krogu in se smejala. Iz Jalle je odmevala turška glasba in smeh, pomešan s pijanim žlobudranjem.

Prepoznal sem razcapanko, ko mi je stekla v objem in me cmoknila na usta.

Čakaš koga?

Čakam, da me obišče življenje.

Ko sem ji potožil, da sem zmenjen, mojega zmenka pa od nikoder, mi je suvereno zabičala, da naj ne kompliciram, ker če sem komu zanimiv, bo že sam stopil v moj manevrski prostor, v mojo mandalo. Lahko mu sicer dam pobudo, več kot to pa se ne splača in me boli kurac.

Povedala mi je, da stvari pridejo same od sebe, da na nekatere lahko vplivamo, predvsem na tiste, ki so vezane na institucijo. Za šolo, na primer, se je potrebno potruditi. Prav tako za denar. Vse ostalo pride in gre. Življenje, je rekla, je igra spontanosti. Čim manj planov, tem več svobode. Če iščem resnično življenje, ki ni okuženo z metafiziko in še ne boleha za boleznijo postmodernega racionalizma, pa naj grem na Machu Picchu. Tam me bodo okoliščine prisilile, da se skoncentriram na cilj in vanj položim vso svojo energijo, ostalo pa enostavno odmislim.

Verjetno je zaznala obup, ki je zasijal iz dna duše, in z umirjenim glasom dodala, da obstaja skrivnost.

Če si nekaj resnično in iskreno želim in je moja energija, ki jo pošiljam v galaksijo, dovolj močna, se mi bo želja uresničila. Ampak za vsako izpolnjeno željo se je potrebno zahvaliti. Naložila je še nekaj o kozmičnih gibanjih in Indijancih ter amuletih - potežkala moj ključ. Po premolku me je navihano vprašala, zakaj je preprosto ne pokličem, se zasmejela in odvihrala v temo.

Ostal sem sam.

Sprehodil sem se po mestu in se napotil proti domu.

Odklenil sem stara vhodna vrata in tema je pogoltnila mojo praznino. Napadel me je oster kašelj. Smog iz pljuč je letel levo desno - cikcak. Slana brozga je zaudarjala po pepelu in katranu. Vse se je vrtelo. Hodil sem po stopnicah krožno do najvišjega nadstropja, objel kljuko, vstopil v dnevno ter se zgrudil na tla. Teža telesa me je pribila, gravitacija me je s tiskala, drobila. Okončine so se skrčile v grbine, telo je dobilo gladek lesk sveže odsekane skale.

*Tok, tok, tok, tok,
bam bam pa bam,
bam bam pa bam.*

Kamnosek nad mano je klesal podobo. Končana skulptura se je v trenutku, ko naj bi se mogočno dvignila proti soncu, sesula v prah. Kup prahu je s svojo težo pritiskal k tlom, veter

pa je nemočno pihal. In je pihal; prahu ni odpihnil. Črna mrcina je opravila malo potrebo, da se je kup sprjel, in zadovoljno pomigala z zadnjico. Nato se je zleknila ob gnojišču ter zdolgočaseno zavzdihnila.

Prebudil me je zvonec. Pograbil sem telefon in se oglasil. Bila je Tonka. Povedala je, da se je zamudila pri prijateljici, da je ravnokar obhodila Metelkovo in povprašala po meni. Povedali so ji, da sem odšel pred dobrima dvema urama, in zdaj me kliče, da če sem prost, da me obišče na domu. Pristal sem. Usedel sem se na zofo in premleval dan. Boemsko, brezciljno tavanje in nekaj nepozabnih trenutkov. Tam je bil ogenj, tam je bilo ščene, rastafarijanec na tolkalih, razcapanka. In tam je bila maja, koprena iluzij, tančica videza. In tam je bila Tonka. In vsi so bili maske. In vsi so igrali nek meni tuj karneval. In vsi so bili sence.

Čez pol ure je zazvonilo.

In sem odprl.

In je vstopila.

*

»Kladnik!«

Prijateljica sta se zdrznila.

»Punčka se vam je rodila!«

Kazalci so vzporedno preklali dvanajstico na uri. Med vrati je stala nasmejana medicinska sestra, ki je hitela čestitat novopečenemu očetu in mu podajati napotke, kako in kaj. Silvo je nerodno stopical ob Juretu, ga z razburjeno navdušenostjo tovariško trepljal po ramenu in se ob tem živčno režal.

Jure je obnemel. Sestra ju je posadila na klop z naročilom, naj počakata, da se bo takoj vrnila. Najprej morajo poskrbeti za punčko in mamico.

»In novorojenko bosta koj videla,« je dodala.

Ostala sta sama. Jure je molčal, življenje se mu je sunkovito odvrtelo pred očmi. Kje, kam, kako? Sklonil se je, z rokami na kolenih opirajoč skuštrano glavo. Spomnil se je na mrcino, ki je tlačila kartonast zmazek pod sabo, in edina misel, ki se je vsiljevala torpedu nerazločnih podob Juretove realnosti, je bila, da je odgovoren, tako zase kakor za nedolžen naraščaj. Svet idej se je sesipal nanj in izpod njegovih ruševin je negotovo zahlipal Juretov glas:

»Jutri ... Jutri bo predvčerajšnjim.«

»Tako tako,« je v odgovor spodbudno zamomljal Silvo, z desnico objemajoč prijateljica čez rame.

DAVORIN LENKO

Sočasnosti

When I see a woman's face transformed by the orgasm we have reached together, then I know we've met. Anything else is fiction.

– Leonard Cohen

Tistega jasnega torkovega jutra je Erik tiho ždel v kuhinji stanovanja, ki si ga je delil z Laro, poslušal radijske novice ter objestno kadil. Gladek, a odločen – samozavesten – glas radijskega voditelja je poročal, da meteorologi za tisto noč, in še posebej za naslednji dan, napovedujejo močne padavine. "... poplave so ponekod skoraj neizbežne, civilna zaščita in gasilci pa so v stanju pripravljenosti," je govoril profesionalen in apatičen glas.

Čeprav se Erik se ni kaj prida menil za te obete, se je vseeno ozrl čez ramo skozi okno in s pogledom ošvrknil nebo. Bilo je popolnoma jasno, modro. Na njem ni bilo nobene izmed tistih pogubnosti, ki jih je naznanjal radio. Res pa je bilo vse nekam nenavadno tiho. Ni se mogel spomniti, kdaj je bilo mesto nazadnje tako zelo tiho, tako ... odsotno. Zdelo se mu je, kot da so vse tiste negibne stavbe in prazne ulice tam samo zanj. Zanj in njegovo razjedo.

Povsem dobro se je zavedal, da ji mora nekako povedati – čim prej, tem bolje.

Seveda. Lara je vedno trdila, da je na dolgi rok bolje, če se dejstev ne pometa pod preprogo, toda včasih – sploh, ko se je kdaj pa kdaj zares ozrl po njenem stanovanju – se je spraševal, če ta ženska mogoče le ne živi tako brezkompromisno držeč se tega načela, kot je rada govorila. "No, pa četudi res živi tako in pred pogledi ni nikoli skrivala ... česarkoli ..." je zamrmral in ugasnil cigareto v pepelniku. "Četudi je to res ..."

Vsekakor je bilo gotovo samo eno. Ne glede na to, kako čisto je imela Lara pod preprogo lastnih načel, nikakor ni mogel biti povsem prepričan, da je te modrosti o izpovedih, ki (na dolgi rok) očiščujejo, sejala okoli sebe v veri, da jo bo nekega lepega poletnega dopoldneva pričakal v kuhinji s skodelico sveže in še vroče kave ter ji povedal, da jo je varal.

*

Najhujša stvar glede vsega tega je bila ta, da ni imel pojma, zakaj je to storil. Ni šlo za preprosto izgubo spomina ali pijanski 'black out', za odklop razuma, za žrtvovanje Dionizu, iz-let zavesti, za nekajurni čarterski let pod negotovim vodstvom avtopilota. Žal ne. Bilo je nekaj drugega. Nekaj ... povsem drugačnega.

Sedel je, pil kavo, ugasnil nadležen radio in poslušal Larino ropotanje v kopalnici. Vedel je, da bo kmalu prišla v kuhinjo po svojo jutranjo kavo. Še nekaj minut. Le še nekaj minut časa in on ni bil nič bližje razumevanju prejšnjega večera. Obupaval je. Megla se je spustila na njegov svet. Vseeno je globoko zajel sapo in poizkusil še enkrat.

Vse skupaj predvsem ni imelo kakršnegakoli smisla. Torej, tako je bilo: seksal je s tisto blondinko njemu neznanega imena, nato pa se je vrnil domov in vse je bilo v redu. Prav. Dalje: z Laro sta povečerjala, spila kozarec vina in se mečkala v postelji, potem pa ugasnila luč in zaspala. Vse je bilo v redu. Dobro. Šele ko se je naslednjega jutra prebudil, je z grozo ugotovil, da vse le ni tako zelo v redu, kot se je zdelo prejšnji večer.

Poizkusil je predvideti Larino reakcijo ter se po najboljših močeh psihično pripraviti nanjo. Bo ponorela? Bo jokala? Se bo misleč, da jo draži, sprva zgolj nasmehnila? Pa potem? Toda bolj ko je poizkušal v mislih uprizoriti različne razplete istega dogodka, bolj mu je na površje zavesti pronicala neka povsem drugačna misel. "Kako dobro si jo v vseh teh letih sploh spoznal?" je spraševala in puščala trpek okus v njegovih suhih ustih. Očitno precej slabo. Toda tega, kar bo zdaj moral storiti v naslednjih nekaj minutah, pač ni počel še nikoli poprej. Vendar pa to ni bil osrednji problem, s katerim se je soočal v tistem trenutku. Osrednji problem je ležal v tem, da je Erik varal, ni pa imel pojma, kako, zakaj, s kom, kje in kdaj.

Še enkrat si je – v upanju, da bo mogoče iz spomina izbrskal kakšno iskrico, ki bo na celotno situacijo posvetila vsaj nekaj luči smisla – prav počasi obnovil dogodke prejšnjega dne: vstal je, odšel v službo, delal, odšel iz službe, šel na kosilo, opravil nekaj stvari na pošti in banki, srečal prijatelja in spil z njim pivo v nekem baru v centru mesta. Pozneje je spoznal tisto blondinko in še pozneje nekje nekako prodiral vanjo s tistimi silovitimi sunki, kot da bi hotel z njimi nekaj povedati. Nato se je vrnil domov, in z Laro sta odprla steklenico vina – rdečega – in se ljubkovalno otipavala, preden sta zaspala. Da, tako je bilo. Zgolj tako, bi lahko rekli. Nič več se ni zgodilo. Prav tako nič manj. Iz svojega spomina ni mogel iztisniti ničesar več, pa naj se je še tako trudil.

"Sranje," je šepnil in zakopal obraz v dlani. Lara je zaprla vodo. Vedel je, da ima le še dve ali tri minutke časa, preden pride v kuhinjo. Toliko jo je navsezadnje le poznal. "Kako ji je bilo ime?" je zastokal v svoje potne dlani. Ni vedel. Je sploh kdaj vedel? Spominjal se je orgazma. Bil je silovit. Kolosalen. Poln pomenov in življenja, trpkosti in sladkobe, obupa in radosti. In bil je boleč. Odrešujoč. Zdelo se mu je, da ga bo razneslo; da bo razneslo blondinkino vulvo, maternico ... da ji bo razparal mehak trebuh, iz jamic iztisnil oči ... Blondinka je zgolj zasopla in zaprtih oči uživala v občutenju lastnega telesa. Poslušala se je. Da, bila je prislonjena na umivalnik in on jo je žgal od zadaj. Ko se je izpraznil vanjo, sta še vedno združena nekaj časa zgolj dihala in se poslušala. In bil je vonj. Dišala je po nečem znanem, toda, ko je sedel tam in čakal, Erik nikakor ni mogel povezati vonja tiste ženske s katerimkoli aspektom ali katerokoli podobo iz svojega življenja. Njen vonj je zgolj bil. In bil je domač in tuj hkrati.

*

Vrata kopalnice so se nato odprla in zaslišal je korake, ki so se približevali. Trenutek pozneje je Lara stopila v kuhinjo in mu voščila dobro jutro, on pa ji je ponudil kavo ter ji na način, ki je izpadel veliko bolj grobo, kot si je prvotno želel, povedal, da je fukal drugo žensko.

Vedela je.

Vedela je, da deluje impulzivno in da je v afektu. Tega se je zavedala s popolno in ostro jasnostjo lastnih misli, toda kljub temu si ni mogla pomagati, niti ni bila popolnoma prepričana, če si sploh hoče pomagati. Nekaj živega in rdeče-rumenega v njej je hotelo, da se ne glede na ceno z nje polize vsa bolečina, vso razočaranje in vse solze.

Dolg, vroč in soparen dan se je počasi bližal koncu. Pripravljalo se je na nevihto in nenavadna tišina je visela v nepremičnem zraku. Mesto pod njo se je – kot da bi doživljalo tisti vase usmerjen trenutek, ko človek kot seksualno bitje prestopi (neko) mejo in nepovratno vstopi v območje orgazma – čutilo skrčeno vase, osredotočeno zgolj nase. Bivalo je.

Na njene veke je pritiskala utrujenost. Po petih letih abstinence je Lara spet prižgala cigareto in globoko vdahnila dim. Pa ne le dim, ampak tudi zrak in vonjave v njem, tišino mesta in vlago, znoj, sebe ... Nikoli do tistega dne ni verjela v feromone, zdaj pa je, sloneč na balkonski ograji Viktorjevega stanovanja, s polnimi usti neukrotljive sline ugotovila, da jih vonja. Da se vonja na način, na kakršnega se ni vonjala še nikdar poprej. In bila si je všeč v tem stanju. Lahko bi se ljubila.

Preletela se je s pogledom. Bosa je stala na betonskih tleh balkona, kratka rumena poletna obleka brez rokavov se je lepila na njen život. Ni bila obrita, kaj šele sveže umita, toda bilo ji je vseeno. Bila je osredotočena. Bila je drug človek.

Skladno s tišino mesta pod njo se ji je od zadaj in iz teme njegovega stanovanja s pladnjem v rokah približal Viktor. Na njem je bil vrč limonade, dva prazna kozarca in dva kozarca viskija z ledom. Odložil ga je na mizico, čakal. Lara si je natočila limonado in rekla, da se ne prepozna več. "Ta ženska" – pokazala bi na boke, se dotaknila svojih stegen in izstopajočih, utripajočih žil na napetem vratu – "je tuja", je hotela reči. "Toda zdi se – kot v sanjah –, da je tu že vesekozi. Zgolj spala je." Spala tako zelo mirno in tako zelo dolgo, tako zelo globoko, da sploh ni vedela, da spi. Prebudila jo je šele bolečina. "Želim si, da bi lahko v vsem tem uživala brez te bolečine."

"Toda to verjetno ni možno." Viktor. Kot post scriptum tik ob njej. Post scriptum s trdim tičem. Seveda pa je imel prav. Če se ne porežeš, ni rane, iz katere bi lahko sesal kri.

Bilo je vroče in neznosno soparno. Zdelo se ji je, da ima njen znoj vonj po urinu in krvi.

Viktor je živel v visoki stolpnici za Bežigradom. Tam zgoraj, visoko nad mestom, se je počutila odtrgana od človeštva. Tuja in vseprisotna. Polna ... in na robu razlitja.

"Nočem, da si ustvariš napačne predstave ... Rada bi zgolj ... Rada bi, da bi ..." Ni in ni mogla končati.

"Razumem," je rekel on. Njegov balkon je gledal na zahod, od koder je sodeč po gubanju in temnenju neba prihajal konec sveta.

"Toda ne vem ... ne morem ti povedati, kaj šele obljubiti, kje bom jutri!"

"Vem, vem. In ... spoštujem. Ampak ... saj sva odrasla človeka. Kajne?" Njegova redkobesednost je za masko hladnosti poizkušala skriti več kot očitno živčno stiskanje v grlu.

Nasmehnila se je in mu pokimala v odgovor, nato pa rekla – popolnoma hladno in osredotočeno –, da hoče, da počne z njo vse tiste stvari, ki jih on ni hotel. Ali zmogel.

Približal se ji je od zadaj in dvignil njeno lahko oblekico. Naslonjena na kovinsko balkonsko ograjo njegovega stanovanja (v kdo ve katerem nadstropju že) ga je sprejela požrešno, skoraj objestno.

Tačas, ko sta tako prižeta drug k drugemu v sopari poletnega popoldneva nemoteno fukala, se je pričela nevihta. Najprej ni izgledala nič drugače kot tipična vročinska nevihta, in drobne kapljice, ki so v občasnih rahlih sunkih vetra prišle po balkonu, so prijetno hladile njeno razgreto kožo. Toda pozneje, ko se je prvotna nevihta nekoliko umirila, je iz temnih oblakov pričel liti tisti teman in neumoren – globok, je pomislila Lara – dež, ki zlepa ne pojenja. Padal je, ko sta zasopla in drgetajoča obležala na ploščicah balkona, padal, ko sta sedla, se nežno otipavala ter pila viski, padal, ko sta si pripravila lahek obrok, in padal, ko sta zaspala v njegovi veliki beli postelji.

Sprva ni nihče niti slutil, da bo tako hudo. Noč s torka na sredo je bila sicer deževna, a minila je brez incidentov. Reke so tu in tam prestopile bregove in poplavlile kak travnik ali slabo speljan del ceste, to pa je bilo tudi vse. Toda ko se je sredin popoldan prevešal v večer, je postalo bolj in bolj jasno, da se problemi šele začenjajo. Ljubljansko barje je začelo poplavljati, po celem mestu je zalivalo podhode. V majhni in zakotni vasi na severu države se je v noči na četrtek utrgal plaz in pod sabo pokopal nekaj hiš. V incidentu je umrlo devet ljudi. V četrtek so širom Slovenije zabeležili še več plazov. Ponoči je v več mestih poplavljal kletna stanovanja; v umazanih vodah so se utapljali starci in pijanci.

Nato so se v noči na soboto razmere pričele počasi stabilizirati. Poplave in z njimi povezane nesreče so vsega skupaj terjale enaindvajset smrtnih žrtev.

*

Lara se je vrnila domov v zgodnjem sredinem jutru. Oprhala se je, si pripravila zajtrk in kavo, nato pa obsedela v kuhinji in čakala, da se Erik prebudi. Žarela je. Cvetela. Včasih je verjela, da tako žarijo zgolj noseče ženske, toda zdaj je spoznala, da te predstavljajo le eno plat kovanca. Drugo tvorijo seksualno aktivne ženske. Ženske, ki fukajo po robu. Vso življenje jo je bilo strah višine.

Zunaj je še vedno padal dež, toda takrat je bil to še vedno neobremenjen dež: zgolj daljše padavine. Nobenih siren in poročil o smrtnih žrtvah. Ohladilo se je, toda prijalo ji je tako. Bosonoga je sedela na marmornati okenski polici v kuhinji in razmišljala, kako mu naj pove, da je fukala z drugim.

Mora mu povedati. Zasluži si vsaj to.

*

Povsem jasno se je zavedal, da so njegova dejanja impulzivna, toda ni si mogel pomagati. Ni si hotel pomagati.

Sedel je v baru, kamor sta se s prijateljem zatekla vedrit, vendar takrat, opoldne, seveda nihče od njiju ni slutil, kako dolgo bo deževje trajalo. Ob dveh popoldne sta bila že dobro okajena. Prek zavese cigaretnega dima med njima sta se pogovarjala o ženskah in seksu. Prijatelj ga je zapustil okrog štirih; z ženo je bil dogovorjen na kosilu. Erik je tako obsedel sam za mizo v kotu, objestno je kadil in bolščal predse. Nekoliko pozneje je k njemu pristopila natarica in ga vprašala, če mu še kaj prinese. Naročil je pivo, a si takoj zatem premislil in jo zaprosil za kavo. Ko mu jo je prinesla, je prisledla in si še sama prižgala cigareto. Bar je bil, razen njiju, dveh tankih silhuet v mračnem kotu, prazen. Vprašala ga je, kaj je narobe, in Erik ji je nameril en dolg, težak pogled, nato pa ji ne nerad povedal svojo zgodbo; svojo tragedijo, svojo ... komedijo. Čas je tekel in dež je padal. Stemnilo se je. Bobnelo je. Nekaj pred šesto zvečer je svetlolasa natarica vstala, iz žepa vzela listek in nekaj načočkala nanj. Nalepila ga je na vhodna vrata bara, jih zaklenila, nato pa stopila do tistega osamljenega pivca ter se z usti prisesala na njegova. Nekaj minut pozneje sta se med otipavanjem in poljubljanjem prebila v žensko stranišče.

Na listku na vhodnih vratih je pisalo: "Zaprto. Pridem čez pol ure."

Ko je ob pol sedmih ponovno odprla bar, je tik ob svojem ušesu, kot kakšnega duha, še vedno lahko čutila njegovo sapo. Bi prespal pri meni? Med navali dežja se je v bar zatekla skupina avstralskih turistov, ki so hoteli preizkušati evropske žgane pijače. Šalila se je

z njimi in jim točila. Bili so dobri in vzdržljivi pivci.

Erik je mirno srkal svojo kavo, se treznil in čakal, tačas pa čučkal po svoji beležnici. V genitalijah je čutil srčni utrip. Bil je dober seks. Intenziven. In ona je bila ozka in gibčna, globoka, temna, ravno prav mokra. V trenutku orgazma se mu je zdelo, da jo bo ubil. In njen vonj ... Dišala je po vseh tistih tujih mestih in stanovanjih, ki jih nikoli ne bo obiskal, videl, oskrunil. Zaprl je oči in se čutil. Prvič po dolgem času se je zdel – v vseh aspektih – skladen v sebi. Skladen in celovit in poln. Brez balasta, zgolj on sam.

Prinesla mu je novo kavo in on se ji je nasmehnil. V njenih rjavih očeh sta soglasno divjali bolečina in pohota. Turisti so se smejali in nazdravljali, zahtevali nove in nove runde, ona pa se jim je posvečala. Erik je zaprl oči in z vsakim vdihom po malem zapuščal svoje telo.

In nobenega déja vu-ja ni občutil, nobenega odmeva nekoč že doživetega dogodka. Ničesar takšnega ni bilo. Bil je srečen in bil je miren.

Nedefinirano pozneje je k njemu spet pristopila tista blondinka, ki je iz njega izsrkala bolečino, in mu položila roko na ramo. Vprašala ga je, če je v redu. Njen glas v mraku – hripav in zasanjan. Pokimal je in jo pobožal po roki. Skupina turistov, ki je zadnji dve uri pila za šankom, je odšla ven v dež in noč in ona je bila – vsaj tisti trenutek – prosta. Ponovno je prisedla in rekla, da bo končala šele ob enajstih zvečer. Vprašala je, če je res pripravljen čakati nanjo do takrat. Pokimal je. Želel si jo je še.

“Zunaj je res grdo.”

“Da,” je odgovoril. Držala sta se za roke in on se je izgubljal v njenih temnih očeh. Kri mu je tekla po žilah, v pljuča se mu je stekal zrak; bil je zadet od življenja. Po vsem telesu so mu gomazeli nevidni mravljinci.

“Stanovanje imam čisto blizu,” je rekla. Ni vedela, kaj točno počne, niti v kaj se spušča.

Pokimal je. Tudi on ni vedel.

Vedel pa je, da je nudila vse, kar toplo človeško telo kot seksualno telo lahko nudi. Bila je živa, energična, dišeča, sorazmerno zdrava, emocionalno neobremenjena in nesebična ženska. Bila je dober človek.

“Imam to veliko, veliko posteljo,” je rekla in koticiki ustnic so se ji zavihali v nasmešek. Hotela je še nekaj dodati, pa se je zadnji trenutek ustavila. Obsedela je obdana s privlačno skrivnostjo neizrečenega. Ni ji odgovoril in ona je vstala ter odšla pomit kozarce. Spraševal se je, kako ji je ime.

Nosila mu je kave in čaje in vodo. Ura se je počasi, a vztrajno bližala enajsti in glas iz radia je poročal o prvi smrtni žrtvi poplav. Oba sta ga preslišala; tudi smrt je bila zanju le še en zvok iz ozadja; zvok kot glasba ali grmenje, kot nenehen šum dežja.

Opazoval jo je pri pospravljanju in napol mu je stal. Vse je končno bilo tako, kot je moralo biti.

Okno

Dimitrij je vstopil skozi steklena pomična vrata. V kotu je bila nizka sedežna garnitura s kavno mizico in stojalo z revijami. Poleg dolge konferenčne mize, ki je zasedala večino prostora na sredini, pa soba ni bila nič posebnega; morda je izstopala od ostalih učilnic zaradi velikih oken, ki so nadomeščala tri stranice sobe. Zaradi tega je bila svetla in sterilno tiha v jesenskem popoldnevu. Dimitrij je odložil vrečo, ki jo je nosil, in stopil do okna. Pod sabo je videl fakultetno parkirišče in nekaj študentov pri vhodu. Običajen četrtek. Stopil je do vreče in iz nje vzel šest turnirskih šahovnic. Danes naj bi sodil šahovskemu turnirju in ko je začel postavljati figure, mu je postalo žal, da je v to privolil. Česa takega še nikoli ni počel. Raje bi sedel v kakem lokalu v centru in srkal pivo. Petnajst do petih ... Še četrtr ure. Čez parkirišče je zapeljal star karavan, a zvoka ni bilo. Res dobra zvočna izolacija, si je mislil.

Prvi igralci so prišli kakih pet minut pred peto in Dimitrij jih je prijazno pozdravil. Začudeno je ugotovil, da od igralcev nikogar ne pozna, čeprav je bila njegova fakulteta zelo majhna.

»Malo še počakajmo,« je rekel Dimitrij.

»Boš sodil ti?« je vprašal visok svetlolas fant z negovano frizuro.

»Ja.«

»Bomo igrali enokrožno ali dvokrožno?«

»Em ...«

Dimitrij tega ni vedel. Šah je ljubiteljsko sicer rad igral, še nikoli pa ni bil udeležen na kakem turnirju in o teh stvareh res ni imel pojma. Vprašanje svetlolasca ga je presenetilo. »Po moje bo dvokrožno v redu,« je rekel fant in pogledal druge tri igralce, ki so odobravajoče zamrmrali. »Ti grem po list papirja?« je skušal biti koristen Dimitrij. »Ne, hvala, je že v redu,« je pogled vanj zapičil svetlolasec in začel odpirati svojo torbo.

Tako torej. Polom na celi črti, si je mislil Dimitrij. Počutil se je, kot da stoji v lastni dnevni sobi, sredi katere so se mu nekako pojavile Jehove priče, ki jih mora zdaj na čim bolj subtilen način odsloviti. Minute so minevale v tišini. Ko po desetih minutah ni prišel nihče več, se je Dimitrij odločil, da turnir začne. »Vsak z vsakim. Enkrat kot črni, enkrat kot beli,« je oznanil svetlolasi fant. Igralci so posedli z glasnim škripanjem stolov. Para sta se športno rokovala, uri sta se sprožili, nato je v steklenjaku zavladal popoln mir. Dimitrij je sédel dva stola desno od svetlolasca in na mizi pred sabo sklenil roke. Prvih pet minut se praktično ni upal premakniti. Namesto tega se je posvetil igri na svoji levi. Videlo se je, da sta igralca izkušena, saj so si poteze sledile ena za drugo. Dimitrija je bilo groza misli, da bi namenoma zmotil mir, ki so ga prekinjali le bežni udarci dlani ob igralne ure, ki so odštevale čas.

Enostavno se do tega ni čutil upravičenega. Slabo se je pripravil in spet mu je bilo žal, da mora sedeti v tem naglušnem rastlinjaku. Dobro, zdaj je, kar je, si je mislil. Če so me že odredili za sodnika, se lahko vsaj pretvarjam, da igro spremljam. Počasi je prijel stol pod svojo zadnjico in ga tiho pomaknil stran od mize, pri tem pa pazil na njene kovinske noge. Skoraj neslišno je vstal in počasi – kot profesorica, ki med pisanjem mature hodi med klopmi in pokroviteljsko spremlja napredek potečih se dijakov – obhodil mizo do čela, kjer se je na široko ustopil in se zazrl v partiji. Jesensko sonce je sijalo skozi visoka okna in na tleh je migotala oranžna svetloba.

potihoma stopal okoli mize. Saj konec koncev niti ni bilo tako slabo, drugega kot čakanje mi več ne preostane, si je mislil. Stopil je do sedežne garniture v kotu in se zazrl skozi okno. Na tej strani ni bilo parkirišča, ampak manjše makadamsko dvorišče, ki je bilo na eni strani gosto obraščeno z zanemarjenim grmovjem. Z rokami, sklenjenimi na prsih, je tiho stopal ob oknih. Svetlolasec je za sekundo dvignil pogled in se ozrl. Dimitrij je prestregel njegov pogled in se obrnil. Kar naenkrat se je na levem robu parkirišča pojavila skupinica petih študentov. Ustavili so se pod rastlinjakom in se razmaknili v približen krog. Eden od njih, ki mu je na hrbet padala močna rjava kita, je vrtel glavo v krožnih gibih, kot da bi se razgibaval. Drugi si je zvijal cigareto. Dimitrij se je z zanimanjem naslonil na okno in gledal dol. Občutil je lagodje ob tem, da lahko spremlja početje teh ljudi spodaj, ne da bi oni videli njega. Eden od tipov je iz žepa potegnil nekakšno pleteno, za jabolko veliko vrečko, jo nalahno vrgel v zrak in jo spretno prestregel z nartom. Nato je s sunkovitim gibom stopala vrečko podal tipu s kito, ta jo je odbil od svojega trebuha in jo nekaj časa dribljal s koleni. Dimitrij je vedel, kaj je to. V srednji šoli so temu rekli »heki« in tudi sam je preživel kar nekaj šolskih odmorov ob tej igri. Toda ta družčina je bila zares dobra. En krog podajanja hekija je lahko trajal tudi po nekaj minut. Videti je bilo, da se prijetno zabavajo. Dimitrij je videl, kako se pačijo in odpirajo usta, a o pogovorih je sklepal kvečjemu lahko le po mimiki.

Ravno ko se je skoraj naveličal spremljanja njihove igre, je s kotičkom očesa opazil nenavaden prizor. Na makadamskem dvorišču se je prikazal moški, ki je v grmovje odšel opraviti malo potrebo. Bil je oblečen v modro trenirko z belimi črtami ob straneh, okoli njega pa je razposajeno skakal mali mešanček. Že na prvi pogled je bilo očitno, da je moški hudo fizično prizadet. Roki je imel v nevidnem krču s komolci obrnjenimi navzven uviti v čuden lok pred sabo, da sta mu prosto bingljali ob telesu. Njegova hoja je bila kot iz filmov o Charlieju Chaplinu, le da se Dimitriju niti malo ni zdela komična. Stopil je do grma in si s težavo odprl zadrgo. Mešanček je izmenično vohljal po grmovju in vsake toliko časa pritekel nazaj k lastniku. Ko je ta opravil, sta se napotila proti parkirišču. V tistem trenutku je študent s kito nekoliko premočno brnil heki, tako da je pristal kaka dva metra stran od pohabljenca, ki se je ravno pojavil izza grmovja. Skupina se je obrnila in zagledala sprehajalski par.

Mešanček je stekel proti žogici, jo pazljivo ovohal, nato pa jo vzel v gobec in jo prinesel gospodarju. Dimitrij se je rahlo nasmehnil. Krog študentov je opazoval, kako se je pohabljeni sklonil k psičku, mu vzel vrečko in jo s smešnim opletanjem rok vrgel preko glav. Razposajen psiček se je, kot bi bil na konjskih dirkah, podal v kas. Študentje so se prešerno zasmejali. Mešanček je heki vrnil in z lastnikom sta rutino ponovila. Zopet smeh med študenti. Eden od študentov, obritoglavec močne postave, si je prižgal cigareto. Ko se je pohabljenec že tretjič sklonil po žogico, so ga študentje obstopili. Dimitrij je napel oči. Čez parkirišče so padali še zadnji žarki dneva.

Obriti se je sklonil proti pohabljencu. Videti je bilo, kot da mu nekaj govori. Pohabljenec je zmajal z glavo in okorno krilil z rokami. V trenutku ga je tip s kito, ki je stal za njegovim hrbtom, čvrsto prijel za obe roki. Heki je padel k njegovim nogam. Obritoglavci se je zarežal, s tal pobral heki in ga pohabljencu potisnil med dlani. Oba, obriti in debeluh, sta mu nato na silo napela roki kot srednjeveški katapult in sprožila. Heki je poletel daleč, veliko bolj kot v prejšnjih metih. Študentje so se smejali, toda nasilneža prijema nista popustila. Dimitriju je zastal dih. S hitrim pogledom čez ramo je pogledal, če ga kdo opazuje. Šahisti so igrali v tišini kot prej. Pohabljeni je začel brcati in za trenutek se mu je uspelo izviti iz primeža. Hitro so pristopili ostali študentje. Mešanček je skakal okoli skupine in skozi debelo šipo je Dimitrij komaj razločil lajanje. Pohabljenec je padel na tla in študentje so ga začeli

brcati. Dimitrij je stal pri oknu kot vkovan. Misli so se mu ustavile, čutil je popolno praznino in vedel samo eno – da mora ostati pri oknu. Pohabljeni se je valjal po trebuhu in si z rokama poskušal obvarovati glavo pred točo podplato. Iznenada se je sunkovito obrnil na hrbet in med prepletanjem nog pogledal Dimitrija direktno v oči. Obraz je imel objokan in videlo se je, da kriči na pomoč. Dimitrij je kot vzmet skočil od okna in se opotekel v mizo. Svetlolasec je jezno dvignil pogled s šahovnice.

MAJA SMOTLAK

TRAVNIK

Vzpenjalo se je po stopnicah zatohlih hodnikov. Svetloba je oblivala obraz, ko je šlo mimo oken. Zunaj je snežilo. Hodniki so bili oranžni in vroči.

Ljudje so se spuščali po stopnicah. Hiteli so, kdo ve kam.

Mudilo se je. V nasprotno smer.

Nekoč je videlo tam nad travnikom dva, ki jima je uspelo. Noč je bila topla. Nad glavo sta lebdela moški in ženska, se nasmihala obrazu, ki ju je opazoval, in odpirala svoje velike sovje oči. Noge sta premikala po zraku in se vzpenjala vsakič višje. Pogled se je zalepil na njuni podobi, jima sledil, vse dokler nista postala dve majhni piki na nebu, posutem s predpolnočnimi zvezdami.

Premražene roke so se začele počasi ogrevati. Še naprej se je vzpenjalo proti vrhu.

Zaslišalo se je zvonjenje. Zgodaj je bilo. Ljudje so se odpravljali v službe. Sedet vsak za svojo pisalno mizo. Udarjat po tipkah. Zret v ekrane. Raznašat pisma. Govorit otrokom. Govorit odraslim. Govorit ljudem. Govorit živalim. Pospravljat arhive. Pospravljat stanovanja. Čistiti ulice. Čistiti prah z omar. Čistiti prah z ljudi. Čistiti prah, ki je v ljudeh.

Prišlo je do vrha. Odprlo je vrata. Komaj segrete roke in obraz je oplazila mrzla sapa.

Končno zrak. Zrak. Ki napolni pljuča in zbistri misli. Bel zrak. Sneženje. Rahel drget po telesu. Vročina v prsih.

Stopilo je na rob tiste plošče. Na rob stolpnice. Zazrlo se je navzdol.

Ampak ali ima smisel živeti, ne da bi vsaj poskusilo? Ni pomembno, če nihče ne more priti s tabo.

Greš sam.

Razprlo je roke in z desno nogo zabingljalo v zraku.

Gostota je bila prava za polet.

Z levo nogo se je odrinilo visoko v zrak. Za hip se je čas ustavil.

Tam spodaj je nekdo zavzdihnil. Moški se je nasmehnil. Nekdo je polil kavo. Otrok se je namrščil. Pes je zamahnil z repom.

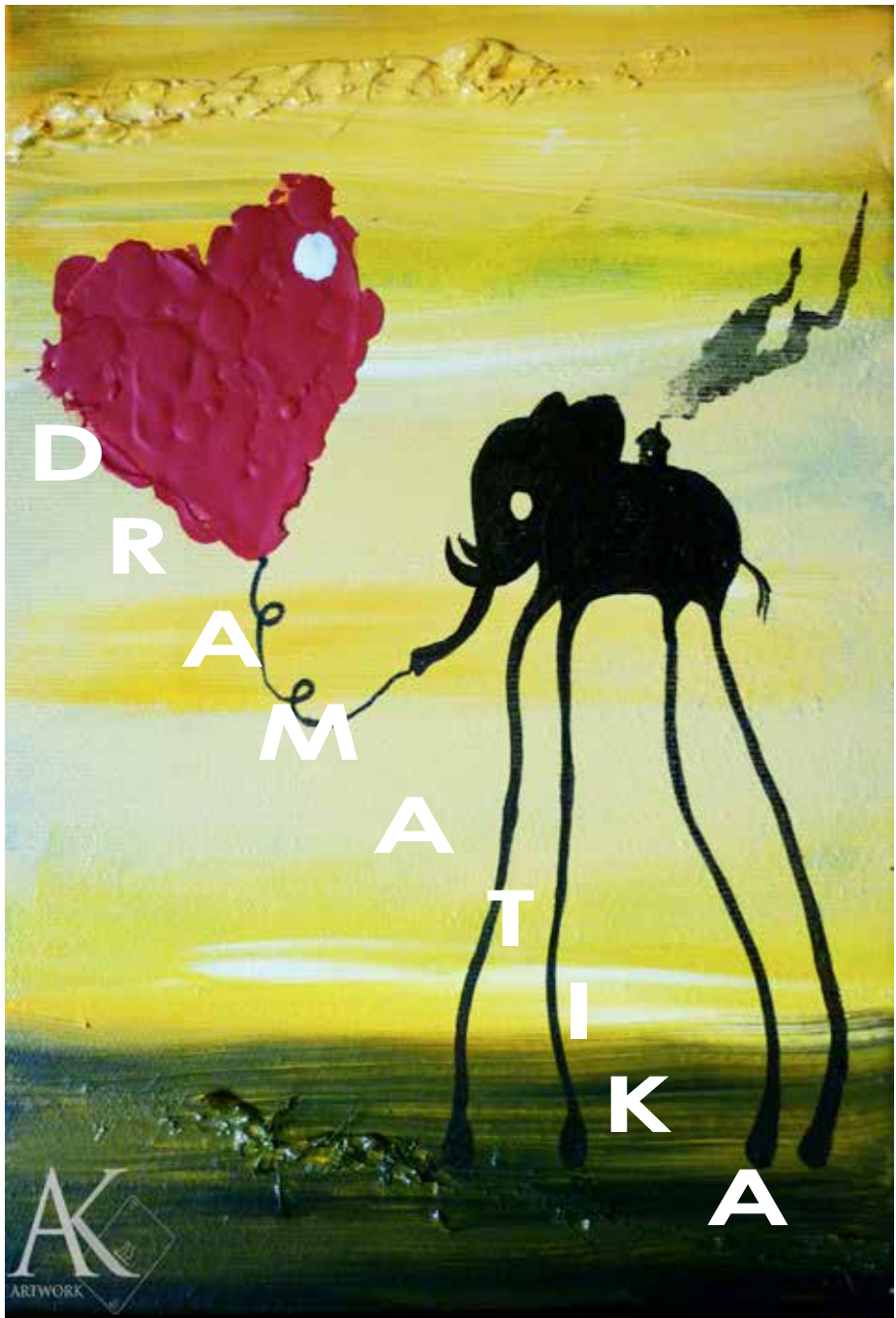
Kot da bi nenadna sila posrkala telo navzdol. Mimo devetega nadstropja, potem osmega, sedmega, šestega, petega, četrtega, tretjega, drugega, prvega. Tam, prst pred tlemi, je obstalo. Zalebdelo. Potem je završalo. Ledeno in divje. Besneč zrak je telo potisnil navzgor. Zavrtelo se je. Noge so se same začele vrteti po zraku. Postopoma se je vzpenjalo mimo nadstropij, ki so prej zdrvela mimo. Mrzlemu zraku se je primešal topel tok, ki je ogreval prste, roke, noge, obraz, prsi. Snežinke so se nežno spuščale k tlom, ko se je toplo telo vzpenjalo v višave.

Sedaj se lahko premika v vse smeri. Lahko gre kamorkoli. Tudi nad tisti poletni travnik, kjer je nekoč videlo lebdeti moškega in žensko s sovjimi očmi.

Telo se je počasi premikalo po zraku. Mimo majhnih in velikih hiš. Zapušenih in naseljenih. Glasnih in tihih. Mrzlih in ogrevanih. Svetlih in temnih. Prezračenih in zatohlih. Novih in starih. Odprtih in zaprtih. Premikalo se je nazaj. Mimo časa. Mimo obrazov, polnih pričakovanj. Pozabljenih zapisov. Zavrženih misli. Poteklih čustev. Splesnelih upov.

Gledalo je navzdol v svet, ki se ponavlja iz dneva v dan. Iznenada travnik iz tistega svetlega poletnega večera. Na njem človek. Narahlo posut s snegom. Ali bo kdaj letel?

Anja Rošker

NEVIDNI SVETovi

Drama

OSEBE

MATEVŽ	najprej 5 let, nato 25
NJEGOVA MAMA	35-letna učiteljica biologije
NJGOV OČE	40-letni ekonomist
DODO	dealer, Matevžev nekdanji sošolec
VRABEC	Matevžev notranji glas

PROSTOR

Blokovsko stanovanje v 6. nadstropju.

ČAS

Spomladansko popoldne leta 1980 in spomladanski večer leta 2000.

Prizor 1

(Otroška soba. Na stenah visijo posterji z različnimi vrstami ptic. MAMA in sin sedita na postelji in listata enciklopedijo živali. Okno je odprto, od zunaj se sliši krokar.)

MATEVŽ

Mama, veš, kaj sem včeraj sanjal?

MAMA

(Odsotno, osredotočena je na glas krokarja.)

Ne vem. Povej mi.

MATEVŽ

Jato pisanih ptičev. Ogromno jih je bilo. Jaz pa sem stal na vrhu hriba in jih opazoval. In veš, kaj se je zgodilo? Eden izmed njih mi je pomahal! Priletel je k meni in mi rekel, da lahko poletim z njimi! Sedel sem nanj in se dvignil z njimi med oblake!

MAMA

Lepe sanje. Ampak ljudje žal ne moremo leteti s ptiči.

(Medtem lista enciklopedijo, nato se ustavi in nekaj prebere.)

Poglej, Matevž, to je sokol. Spada med ujede. Pri strmoglavljenju ...

(Želi nadaljevati, a jo MATEVŽ prekine.)

MATEVŽ

... doseže hitrost do 320 km/h in tako velja za najhitrejšo žival na svetu. Tudi jaz bi rad znal tako hitro leteti, mama.

MAMA

(se zasmije in mu razmrši lase)

Bučko. To pa ne bo šlo, saj nimaš kril.

MATEVŽ

To ni fer!

MAMA

Kaj ni fer?

MATEVŽ

Da ljudje ne moremo leteti.

MAMA

(Objame sina.)

Ne moremo, res je. Zato pa lahko počnemo druge stvari. Igramo lahko na različne inštrumente. Lahko pojemo in plešemo. Tudi risanje je zabavno ...

MATEVŽ

(začne listati enciklopedijo)

Ptice so tako svobodne, mama. Odletijo lahko kamorkoli. Raje bi bil ptič, mama ...

(Ponovno se zasliši krokar. MAMA se zazre proti oknu.)

MAMA

(zamišljeno)

Morda imaš prav. Lažje bi bilo samo leteti in prepevati ...

MATEVŽ

Mama, preberi mi kaj o dodojih.

MAMA

Dodo. Znanstveno ime *Raphus cucullatus*. Bil je ptič neletelec iz družine golobov, ki je živel na otoku Mauritius. Odkrili so ga leta 1507 samo na tem otoku v Indijskem oceanu portugalski pomorščaki. Izumrl je v 17. stoletju in je najpogosteje uporabljen zgled za izumrlo vrsto.

MATEVŽ

Kaj to pomeni, da so izumrli, mama?

MAMA

Da ne obstajajo več.

MATEVŽ

Kako ne obstajajo?

MAMA

Vsi so umrli. Ljudje so jim posekali gozdove, v katerih so živeli. Ubijali so jih in z njimi hranili druge živali. Uničili so jim veliko gnezd.

MATEVŽ

Ampak mama, zakaj niso tile ptiči odleteli v druge gozdove?

MAMA

Niso znali leteti.

MATEVŽ

Joj, ko bi vsaj eden preživel. Jaz bi skrbel zanj. Hranil bi ga, česal in ga naučil leteti.

(Krokar ponovno zakroka, tokrat občutno glasneje. MAMA vstane in gre zapret okno. Obstane in prebledi.)

MATEVŽ

Si v redu, mama?

MAMA

Malo se mi je zvrtelo. Daj mi, prosim, kozarec vode.

(MATEVŽ vzame z nočne omarice vrč z vodo in jo natoči v kozarec. MAMA ga na dušek popije.)

MAMA

Tako, zdaj pa je čas za spanje.

(Sina pokrije in poljubi na čelo.)

MATEVŽ

Mama, zakaj so ljudje hudobni do ptic?

MAMA

(zavzdihne)

Ko boš starejši, boš razumel. Zdaj pa zaspi.

MATEVŽ

Lahko noč, mama. Upam, da bom sanjal dodoje.

MAMA

Seveda boš. Lahko noč.

(Ugasne luč in odide.)

Prizor 2

(Kopalnica. MAMA stoji pred toaletno mizo, nad katero visi veliko ogledalo. Oblečena je v pižamo in ogrnjena v kopalni plašč. Nekaj časa strmi v ogledalo, nato si počasi sname lasuljo. Položi jo v predal. Nato odpre drug predal, v katerem je polno zdravil. Vzame eno tabletko in jo poplakne z vodo. Iz žepa kopalnega plašča vzame pismo in ga prebere.)

MAMA

Dragi Matevž. Obstajajo svetovi, ki niso vidni. Živim v enem izmed njih, zato ne bodi žalosten. Pazila bom nate, čeprav me ni ob tebi. S teboj bo tvoj oče, ki te ima prav tako rad. Tam, kjer sem zdaj, je zelo lepo. Povsod je polno rož in dreves, med katerimi tečejo potoki. Njihova voda je neverjetno prozorna in čista ter polna zlatih ribic. Na vejah dreves posedajo najrazličnejši ptiči. Prelepo je ležati na travi in poslušati njihovo prepevanje. In ne boš verjel, tudi dodoji so tukaj! In sedaj lahko letijo. In tudi jaz lahko letim. V tem svetu ni nič nemogoče. Tudi ti boš čez veliko let prišel sem in takrat se spet srečava. Sedaj pa hodi z očetom v park hranit ptiče in se ob tem spomni name. Tvoj spomin me bo naredil živo. Rada te imam. Mama

(Pismo pospravi nazaj v žep. Pogleda proti oknu in zagleda velikega krokarja, ki glasno zakraka. Za trenutek obstane, nato ugasne luč in zapusti prostor.)

Prizor 3

(Čez dvajset let. Otroška soba, ki je še vedno ista kot pred leti, le da je bolj umazana in neurejena. Na steni visi velik poster dodoja. MATEVŽ stoji sredi sobe in po tleh meče ptičja zrna. Vstopi OČE s kozarcem. Na nosu ima velika okrogla očala.)

OČE

Kaj pa delaš?

MATEVŽ

Nastavljam hrano za Dodoja.

OČE

Aha. Prideš na kosilo?

MATEVŽ

(nadaljuje s svojim početjem)

Nisem lačen.

OČE

Sin, dobro bi bilo še bi kaj pojesti. Pa zdravila moraš vzeti.

MATEVŽ

Nočem! Samo Dodoja bi rad!

OČE

Jutri imaš zdravnika. Nekaj dni še vzdrži, potem bo bolje.

MATEVŽ

Ne rabim nobenega zdravnika! Dodo ne bo prišel, če boš ti tukaj. Zato, prosim, pojdi!

OČE

Nisi še vzel zdravil.

MATEVŽ

Nočem jih! Nočem, nočem, nočem!

(Začne se zaletavati v steno.)

OČE

(ne ve, kaj naj)

Sin, pomiri se, prosim. Samo nekaj dni še. Popij tole in bolje ti bo.

(Matevž se sesede in začne jokati. Oče se skloni k njemu, Matevž počasi vzame kozarec in popije njegovo vsebino. Oče ga spravi do postelje.)

MATEVŽ

Povej mi pravljico.

OČE

(presenečeno)

Kakšno pravljico?

MATEVŽ

Alica v čudežni deželi. Imela je Dodoja ...

OČE

Ampak ... ne spomnim se je ...

MATEVŽ

Saj. Nikoli mi nisi povedal nobene pravljice. To je znala samo mama! Pusti me samega!

OČE

(v zadregi)

Pridi na kosilo, ko se zbudiš.

MATEVŽ
(se pokrije čez glavo)

Jaa no!

56

MATEVŽ

(se pokrije čez glavo)

Jaa no!

(OČE odide. MATEVŽ se premetava po postelji.)

MATEVŽ

(napol v transu)

Dodo, Dodooooo. Kje si, Dodo?

(Na oknu se pojavi DODO.)

DODO

Tukaj sem, Matevž.

MATEVŽ

(se predrami in sede na posteljo)

Dodo, vedel sem, da boš prišel. Kako sem te vesel.

DODO

Slišal sem tvoj pogovor z očetom. Predvidevam, da potrebuješ kakšno tabletko.

MATEVŽ

Ne spravljam me v skušnjavo, rad bi nehal s tem in spet normalno zaživel.

DODO

Si prepričan, da ima to smisel?

MATEVŽ

Rad bi šel nazaj v šolo. Moram maturirati, da bom lahko šel študirat biologijo. Tako bom lahko proučeval ptice ...

DODO

Si želiš nazaj med vse tiste ljudi? Ne bi raje šel v svet, v kakršnem je mama?

MATEVŽ

(okleva)

Ne vem ...

DODO

Bi rad ostal v svetu uničenih ptičjih krmilnic in mrtvih ptičev? Si pozabil, kaj vse so ti storili?

MATEVŽ

Očetu sem obljubil, da ...

DODO

(ogorčeno)

Očetu ... Človeku, ki ti niti pravljice ni nikoli povedal ... Se nočeš več vrnit k mami?

MATEVŽ

(postane otožen, ko omeni mamo)

Tako zelo jo pogrešam ...

DODO

Potem pa vzemi tole in pojdi z mano.

MATEVŽ

Bom v tvojem svetu zares srečen?

DODO

Popeljem te v svet, ki ne pozna trpljenja. Ogrnjen boš v večno srečo. Saj ti je mama povedala, kako je tam. Samo tole moraš zaužiti, pa greva.

MATEVŽ

Bom lahko letel?

DODO

Seveda. Skupaj z mamo in ostalimi ptiči, ki so tam.

(DODO mu izroči zavojček heroina. MATEVŽ ga začne pogrevati na žlici, da bi ga zaužil. V tistem trenutku se na oknu pojavi VRABEC, ki ima na kljunu očala, kakršna nosi Matevžev oče.)

VRABEC

Matevž, ne stori tega, pogubilo te bo.

MATEVŽ

Kaj pa je zdaj to?

DODO

Ne obiraj se. Prej kot zaužiješ, prej boš pri mami.

VRABEC

Ne verjemi mu, samo izkorišča te.

MATEVŽ

Ni res, edini je, ki mi zna pomagat. Popeljal me bo v pisan svet.

VRABEC

Pahnil te bo v smrt.

DODO

Edino to te lahko odreši.

MATEVŽ

Nehajta. Nehajta!!

DODO

Poleti z mano v večnost.

VRABEC

Njegov svet je iluzija, laž, prevara. Ostani z mano.

DODO

Mama te čaka.

MATEVŽ

Nehajta, ne morem več.

(MATEVŽ si vbrizga heroin. Začne se pomikati proti oknu. VRABEC je izginil.)

DODO

Prav si se odločil. Pridi. Poletela bova.

(MATEVŽ gre proti oknu, stopi na okensko polico in kmalu skoči. Nekaj trenutkov za tem pride OČE s pladnjem, na katerem je kosilo. A v sobi najde le velikega krokarja, ki zoba zrnje.)

MOJCA MADON

NE ME GLEDAT!

I. prizor

Marko in Mrga na odru.

Marko: To mesto je umazano in nevarno. Pravi kaos. Z njim se zlijejo samo goljufi, narkomani, roparji in lažnivci. Poštenjaki propadejo v trenutku, ko stopijo iz svojih varnih zavetišč, kvazi domov. Jaz ne poznam doma, nimam doma. Imam koticke, kjer se počutim varen, to je pa tudi vse. Pripadam mestu in njegovemu duhu.

Veste, mesto je iluzija. Od daleč izgleda tako polno življenja, a v resnici je tako prekleto kamnito! Razklal bom ta kamen!

'Pa saj si le otrok,' boste rekli. Pa kaj zato?

Počnem vso sranje, kar počno odrasli: pijem, kadim, preklinjam, kradem, lažem.

In vi, namesto da bi me že enkrat začeli jemati resno, me pošiljate v šolo?!

Spustite me v življenje, da staknem steklino, saj potem se vrnem.

Nastopi Piška z rožnato jakno.

Piška: Ojla!

Marko: O, šit! ... Ne, res, O ŠIT!

Mrga se smeje.

Piška: Kaj?

Marko: Kje hudiča si pa to dobil?!

Piška: Če so pa vse druge imele zaščito, pizda! (Vrže jakno na tla.)

Marko: In kaj si, pička, da gledaš na zaščite?

Piška: Oprosti, no.

Marko: Ma vtakni si nekam ta 'oprosti'. Vedno zaserješ in pol misliš, da ena beseda reši vse.

Mrga se še zmeraj reži.

Marko: Kaj se pa ti režiš, pizda? A si zadet al' kaj?

Mrga se hitro zresni.

...

Piška: Lahko popravim ...

Marko: Raje ne. Neki resnega potrebujemo. Gremo?

Mrga: Kaj pa je zate resno? Čikov ne bom več rubil, preveč je tvegano.

Marko: Čike lahko dobim pri sestri ...

Piška: A ona ve, da kadiš?

Marko: Ne, kreten! Saj mi jih da, kadar ne gleda.

Mrga smeh.

Piška: Moji doma tudi ne vejo. Stoprocentno bi me ubili, če bi zvedeli.

Mrga: Jaz te sploh še nisem videl s čikom v gobcu, Piška.

Piška: Kaj, da ne? Dostkrat sem že kadil.

Mrga: Ná, prižgi. *(Ponudi čike Piški in prižge.)*

Piška da cigaret v usta in prižge, gre mu na kašelj.

Piška: No, si srečen zdaj?

Mrga *(sarkastično)*: Piška, pa ti si naš heroj!

Marko: Ej, če mislite, da nam bo trgovka sama sem prinesla, pejte v šolo!

Mrga: Dobro, gremo.

Piška: Kam? V šolo? Ne, jaz ne morem, nimam naloge in danes Pavšička sprašuje ...

Mrga: Ne jokati. Do trgovine gremo.

Piška: Kaj pa misliš rubiti?

Mrga: Bomo videli, kaj nam danes ponujajo, a ne?

Odidejo.

2. prizor

Darja in Suzi na odru. Darja si pripravlja material, da bo risala na steno, okrog nje čopiči, paleta, barve. Suzi se nastavlja in afna. Zasihi se prihajanje fantov.

Darja: Tipi grejo.

Suzi: Kateri tipi?

Darja: Otroci. Spet bodo težil.

Pride Marko.

Marko: Živijo, Darja!

Darja: Pejt v šolo, mulc!

Marko: Ne pobirat naših for. Kako kaj življenje na ulici? *(Namigne proti Suzi.)*

Suzi: Trenutno stoji, brez keša smo.

Marko: Škoda, da vama ne moremo pomagat.

Pride se Mrga, Piška se drži zadaj. Mrga se zaleti v čopiče in barve, vse se prevrne, razmeče po tleh. Fantje posedejo spredaj.

Darja: Kaj si štor, kreten! Spel se stran, pismu, na živce mi greš. Vsi mi greste nekam!

Mrga: Izi, Darja, no. Lahko ti prinesem nove čopiče, barve, kar hočeš, samo ne težiti za vsak drek.

Marko *(Mrgi)*: Ej, pazi, kaj obljubljaš.

Darja: A Piške se še niste znebili?

Marko in Mrga zaščitniško objameta Piško.

Marko: Ne, naš je. Sicer je še zelen, ampak bo že zrasel.

Piška *(se razburi)*: Nisem zelen!

Suzi *(popeni)*: Ne se dret, pismu, tle vse odmeva. Darja, js bi neki ...

Darja: Ná, čik.

Suzi: Ma pejt v šolo, kak čik! Neki naravnega ... Itak nimam kaj delat danes. Gogi je šel za tri dni k puncu na obisk.

Marko: Opa, Suzi! Gogi, ha? Pa kaj se vse tako lepote nanj?

Mrga: Jaz tudi ne štekam, kaj vidite na njem.

Marko: Tip je pička, totalna pička.

Suzi: Dokler je zainteresiran in ima denar, mi je kul.

Marko: No ja, ti že veš.

Suzi: Darja, resno sem mislila prej.

Darja: Dobro, dobro. (*Brska po torbici.*)

Marko: Smo lahko zraven?

Darja: Če boste aktivno zraven, pol en evro vsak.

Piška sedi med Markom in Mrgo in je malce prestrašen.

Piška (*tiho*): Ti, jaz še nisem nikoli ...

Marko: Vem. Boš pač zdaj. Saj si za, ne?

Piška okleva.

Mrga: Dej ne bit piška. Dolgčas je samo gledat, moraš sodelovat.

Piška: Ne vem, veš, moji doma me bodo ubili ...

Marko: Sej ne bo noben zvedu.

Mrga: Fajn bo, boš videl.

Marko opazi jakno.

Marko: Kaj vlačiš pa to jakno za sabo, že tko zgledaš punčka?

Piška: Vzel sem jo, ker sem pomislil, da bi jo lahko prodali, če bomo šli popoldne kaj pred šolo.

Mrga: Drugič rubni toaletni in ga prodajaj!

Marko: Ej, samo ta se ti je posrečla, Piška! Tle imaš kupce, punce. Ne se vmešavat, daj meni jakno.

Gre do deklet.

Marko: Suzi, potrebuješ kaj novega za navesit nase? (Pokaže jakno.)

Suzi: Kaj maš to?

Marko: Ful dora jakna. Od sestre je. Je rekla, da je ne potrebuje, pa sem se spomnil nate ...

Suzi: Preveč prijazno zate. Ampak ni slaba ... (Si jo ogleduje.)

Mrga: Dva đija.

Suzi in Darja: Kaj?

Mrga: Dva đija daš in dobiš jakno.

Darja: Za dva đija pripeljite celo veleblagovnico, ne pa bedasto jakno.

Marko: Ampak to je ful dora jakna.

Darja: Nà en đi. Je skank, tko da šteje za dva. Itak sem ti bila dolžna, Suzi.

Piška: Kaj je to skank?

Mrga: Dej ne bit Piška!

Povleče Piško in gresta do deklet, kjer so že prižgali đolo. Suzi se občuduje v jakni.

Suzi: Skank je, ko se ti svet zdi kot ena velika lesena piratska ladja.

Marko: Dej, Piška, trikrat po malo in pol drži not. Dolgo časa drži. Pa ne v ustih! V pljuča potegni.

Piška: Ne morem!

Marko: Moraš.

Piška (*kašlja*): Ogabno!

Mrga mu vzame joint in z užitkom potegne.

Darja: Daj sem.

Končajo. Zadeti obsedijo in buljijo predse. Na trenutke se kdo zasmije.

Mrga: Ej, kam smo že mislili it?

Marko: V trgovino.

Mrga: Po kaj pa?

Marko: Spraznit police.

Suzi: Spet kradete, ha?

Mrga: Jp.

Suzi: Barabe! Svet vas nima rad.

Marko: Ma pejt v šolo! Gremo.

Mrga: Se gremo vozit z vozički, kot zadnič?

Piška: Ja, vozički, daj gremo.

Marko: Ajde.

Darja: Otroci, nas vzamete zraven? Preveč lep dan je, da bi imele kaj počet.

Suzi: To z vozički bo dogajalo, se spomniš zadnjič ...

Piška: Ampak mene ni nič prijelo, spet mi bo dolgčas, jaz ne grem.

Marko: Daj, Piška, ti boš porival. (*Ga pocukne.*)

Odidejo.

3. prizor

Trgovina. Mlada študentka (Dijana), še neizkušena, za blagajno lakira nohte. Ko opazi stranke, postane pozorna, skrije lak.

Dijana: Dobro jutro!

Marko: Pozdravlja vsako stranko. Ta je nova.

Mrga: Poišči kaj za jest, jaz bi se zdaj malo pogovarjal ... (*Gre do Dijane.*)

Suzi: Meni ful suši grlo, še eno vodo zame.

Vsi opazujejo, kako jo bo Mrga zafrkaval.

Mrga: Živijo! Si nova tukaj?

Dijana: Ja.

Mrga: Živijo, jaz sem ... Mrga mi pravijo. (*Vsi: uaaau!*)

Dijana: Živijo. Dijana.

Mrga (*zakriči*): A ni blo tko ime uni princesi?

Marko: Ja, neki takega.

Mrga: Ona je umrla?!

Marko: Ja!

Mrga: Ok. Ti, Dijana, princesa še živeča, a bi ti meni prodala ene čike?

Dijana: A-a, po obnašanju sodeč nisi 18.

Mrga: Sem 18, častna!

Dijana: Osebna?

Mrga: Nimam tle.

Dijana: Potem ne bo šlo.

Mrga: Ok, bomo šli pa v trafiko ...

Darja: Mrga, jaz mam čike!

V napad na prodajalko gre Suzi. V roki drži jabolko in ga gloda.

Suzi: Jaz sem lačna.

Dijana: Imamo že pripravljene sendviče.

Suzi: Ne, skrbim za linijo. (*Ugrizne v jabolko.*) Še 5 kil grem dol, pa bom kot Grace Kelly,

Marilyn sem že dohitela. Ona je ubistvu bila dost debela ...

Dijana: Zakaj si pa kar vzela jabolko? Plačat moraš, to bi moralo bit jasno.

Suzi: Nimam keša.

Dijana: Potem ne moreš jest.

Suzi: Ok. (*Odvrtže ogrizek od jabolka.*)

Dijana: Lepo se vedite, gospodje otroci!

Mrga: Me pejt v šolo! (*Mrga začne grozeče hoditi proti prodajalki.*)

Dijana (*nestrpno*): Kaj delate?

Mrga: Večino časa nič. ... Marko!

Marko: Ja, pizda! Bomo!

Darja pomigne Suzi in odrine Mrgo. S Suzi gresta v napad na prodajalko.

Suzi: Častiš eno pomarančo?

Dijana: Vzemi svojo jabolko.

Suzi: Ne, je ogriženo, lahko pomarančo? Prosim, prosim, prosim ...

Dijana: Ne. Tega se ne sme! Kupi ga.

Suzi: Nimam keša, kolikokrat bom še morala ponoviti?!

Darja: A barve imate?

Dijana: Ne, nikoli jih nismo držali.

Darja: Kako zahojena trgovina! Kaj pa čopiče?

Dijana: Ja, to pa. Tukaj so ... (*Vzame čopiče iz bližnje police.*)

Darja: Kaj? A ti mene zajebavaš? To so čopiči za osnovnošolce.

Vsi se počasi, grozeče bližajo prodajalki. Mrga je že čisto nestrpen.

Mrga: Marko, a bomo tle do jutri?

Marko: Ma pejt v šolo.

Dijana (*Darji*): Gospodična, to je vse, kar imamo.

Darja: Ma daj, daj ... spelji se nekam! (*Porine Dijano.*)

Dijana: Kako se pa obnašaš? Izginite iz trgovine!

Marko: Naganja stranke, ta trgovina bo propadla.

Dijana (*jezno*): Propadla bo zaradi vas! Kaj imaš v nahrbtniku?

Marko: To je osebno.

Dijana (*Darji*): Pa ti v žepih?

Darja: Nič zate.

Dijana: Vljudnost! Kje imate bonton?

Marko: Izgubili smo ga na poti sem.

Mrga: Bomo sprožili iskalno akcijo, pa se bo našel.

Marko: Še kaj?

Dijana: Ne!

Marko: Ok, pol smo. Piška, ne rubi jogurtov, prehitro jim poteče rok. Gremo.

Dijana: Nič niste kupili ...

Marko: Nič nimate, kar je vredno našega denarja ...

Dijana: Pa kaj vam je? Poklicala bom šefico. (*Začne tulit kot sirena.*)

Suzi: Šefico?! Daj, gremo, teči, teči, teči ... (*Stečejo.*)

Dijana: V trgovini veljajo določena pravila!

Suzi: Ah, pravila!

Odidejo.

4. prizor

Vstopi Klara.

Klara: Živijo, živijo!

Dijana: Oj!

Klara: A smo slabe volje?

Dijana: Trenutno zelo. Tako sem razkurjena. Šele drugi dan sem tukaj, ampak ne vem, če bom zdržala do jutri.

Klara: Kaj pa je bilo?

Dijana: Mularija. In vaš je bil med njimi.

Klara: Kdo? Marko?

Dijana: Ja, on. Prišli so s klapo. Banda, ti rečem, nič koristnega ne naredijo, same neumnosti. Ampak tokrat so prekoračili mejo.

Klara: Čakaj, čakaj ... pa saj Marko bi moral bit pri babici. Kako da je v tem delu mesta?

Dijana: Po mojem bi moral biti v šoli, Klara!

☺☺

5. prizor

(4. prizor se nadaljuje vzporedno.)

Pridejo nazaj v »zatočišče«.

Mrga zaspi.

Marko: Evo, pa smo.

Suzi: Neki smo pozabili ...

Piška: Z vozički vozit!

Suzi: ... vodo, vodo! Pozabli smo vodo.

Piška: Jaz imam sok.

Suzi: Hvala. *(Vzame sok, začne pit.)*

Dijana: ... banda, pet otrok. Ne poznajo olike. In med njimi ni bil le Marko, ampak tudi tista cipica Suzi.

Klara: Ja, poznam Suzi ...

Dijana: Prodaja se vrstnikom.

Klara: Prodaja?

Dijana: No, če ji kdo pomoli kakšen bankovec, zna marsikaj pokazat. Ni čudno, da je takšna, če njena mama dela v nočnem klubu, njen foter je pa lastnik. Vsi vemo, kakšni so nočni klubi ...

Darja: Veš, kolko ma to sranje kalorij?

Suzi vrže stran sok.

Suzi: Kaj? Kolko? Šit, pozabila sem ...

Marko: Iao, taka si kot moja sestra. ... Kaj zdaj? A prečekiramo robo?

Darja: No, pa dajmo.

Piška: Kolko enega sranja ste to navlekli sem.

Marko: Piška, to ni sranje, to je ful dragoceno. Navadi se že enkrat, da so rubljene stvari najboljše stvari. Tako kot našicani čiki ...

Piška: Če mi pa ni jasno, saj nismo nič plačali ...

Marko: Saj zato. Kar plačaš, je bedno, ker moraš plačat ... razen droga.

Piška: Ok.

Darja navija joint.

Dijana: In v trgovino so prišli zadeti.

Klara: Daj, brigaj se zase!

Dijana: Ne spoznam se na droge, ampak mislim, da je bila marihuana.

Klara: Ja, in?

Dijana: O ja. In še kradli so! Tvoj mali bratec krade kot sraka in drogira se. Večkrat ga vidim pijanega, s čikom v ustih ... same neumnosti. Danes so prekoračili mejo, mene ne bo nihče zajebaval!

Klara: Dijana, to so vse tvoje bedne izmišljotine in kompleksi.

Dijana: Ni izmišljotina. Bande so, male barabe. Samo škodo delajo.

Mrga se zbudi, pade in trešči med robo. Marko se ukvarja z ukradenimi stvarmi.

Mrga: Waw, kolk vsega!

Marko: Ha!

Suzi: To je ...

Darja: To je ...

Piška: ... preveč.

Dijana: Enega malega so imeli zraven, on je edini izgledal normalen, ampak slej ko prej ga bodo pokvarli.

Piška: A smo nasrkali?

Marko: Ne, zakaj bi?

Darja: Marko, glej, to je preveč. Preko meje je šlo.

Marko: Pa kaj ste zdaj vsi presrani? Pejte v šolo!

Dijana: Saj vsi vedo, kakšno je stanje pri vas. Ljudje govorijo ...

Klara: Pazi, da ti kaj preveč ne zineš, Dijana!

Dijana: Marko je star šestnajst let, poglej, kako se obnaša. Očeta sploh ne vidi, mama je pa do ušes v pisarniških papirjih in potem ga pošiljate k tisti vaši dementni babici.

Klara: Naša družina je naša stvar. Nimaš se kaj vtikat!

Darja: Preveč je. Jaz sem vzela samo čokolado in kremo, ker mi je zmanjkala ... ok, pa še en lak za nohte. *(Daje stvari iz žepa.)*

Marko: No!

Darja: Ja, ampak to sem vzela, ker potrebujem ... ti pa pol stvari ne potrebuješ. Kaj rubiš zato, da si car al kaj?

Marko: Seveda potrebujem. Jaz rubim za vseh nas.

Darja *(sarkastično)*: Aja! On rubi za vse. Zdaj si pa oproščen.

Klara: Naslednjič se pa pazi! *(Gre.)*

Suzi: Kaj ti bo deodorant?

Marko: To je za Mrgo, ker smrdi.

Darja: Bonboni?

Mrga: Lačen sem.

Suzi: Playboy?

Marko: To bom prodal tamalim na naši šoli. Klapa je nora na to!

Mrga: Prava 'playboymanija'.

Darja: Vi niste resni. Vi res niste resni.

Mrga: Pa še kako smo resni.

Darja: Ne, ne, preveč se zajebavate. Jaz ne bi rada imela nič s tem.

Dijana: Jaz bom to danes povedala šefici.

Marko: Pa kaj delate zdaj paniko?!

Dijana: Jaz bom to danes povedala šefici.

Piška: Lahko nasrkamo. Če moji doma zvejo ...

Marko: Ma tvoji bodo figo zvedeli, še sanja se jim ne.

Dijana: Jaz bom to danes povedala šefici. Mene ne bo noben zajebaval!

Piška: Kaj pa če posumijo ... ali pa če tista prodajalka popizdi in nas prijavi?

Marko: Ah, daj no, prodajalka je bila zmedena, prej ko bo ona kaj dojela ...

Dijana: Mene ne bo noben zajebaval! Naj pride policija in naj dobi te paglavce in jih zresni! Mularija! Banda! Mene ne bo noben zajebaval! Mene ne bo noben zajebaval! Mene ne bo noben zajebaval!

Klapa vstane in grozeče gleda Dijano. Marko pomigne Mrgi. Ta gre k Dijani, ki spet začne kričat, in jo odpelje stran. Mrga pride nazaj in se usede med klapo.

Darja: Marko, preveč ti je na izi vse.

Marko: Ma kaj ste živčni, dej pejte si zvit še enga in ne mi tle težit.

Mrga: O ja, jaz sem za!

Darja: Jaz ne grem, lahko pa častim. *(Da navit joint Marku.)*

Suzi: Uh, kako prijazno!

Marko *(pograbi Piško in Mrgo in jih odpelje na stran)*: Mrga, vzemi Piško sabo in ga že enkrat nauči, da to ni čik in da naj drži noter dim najmanj pol ure, hudiča.

Mrga: Ni panike. Ti, samo dobro veš, da smo tokrat res šli malo predaleč, nikoli še nismo toliko narubili naenkrat.

Marko: Od tebe pa res nisem pričakoval, da se boš posral.

Mrga: Saj se nisem, ne, sploh ne ... Grem zdaj na joint!

Piška in Mrga odideta. Marko se vrže na tla in se igra z robo. Darja išče po svoji torbi.

Darja: Pa kje so ti čopiči ... vse čopiče sem že izgubila ... *(Iz torbe vrže sprej za grafite.)*

Suzi: Wow, glej, glej, spreje tudi imaš?

Darja: Pusti! To rabim, danes ponoči gremo na postajo vlake polepšat.

Suzi: S kom pa?

Darja: Z enimi frendi ...

Suzi zagleda ceno na spreju.

Suzi: Šest evrov! To pa ni tako malo. Kdo ti to kupuje?

Darja: Fotr ... odkar je mami umrla, se je odločil, da se bo posvetil meni in mojemu talentu.

Suzi: Samo ti si res talent, Darja.

Darja: Ja, saj zdaj mi je rekel, da mi bo plačal tečaj v tujini, ampak moram najprej končat letnik.

Suzi: Saj tebi to ne bo problema, itak si inteligentna.

Darja: Hvala. Malo manj bi se mogla zajebavat okrog ... pa saj, če mi res plača tečaj, potem bom vzela stvar resno. ... Dej, ma fak, vse tanke čopiče sem izgubila! In Mrga mi je zlomil paleto, ko ga jebe!

Marko: Lahko ti bo šel rubit novo, itak si mu všeč.

Darja: Ma pejt v šolo.

Marko: Kaj hočemo še počet danes? A moramo spet pohat in safer furat tle?

Darja: Kaj a naj gremo v šolo? Tam vsi težijo in kar naprej me pošiljajo k tisti psihologinji! In kaj se imajo oni za vtikat vame?

Suzi: Meni enako težijo, poln kufr mam une naše psihologinje.

V ozadju se zasliši Klarin glas.

Klara: Marko! Marko! Marko!

Marko: Klara? Kaj pa ti tukaj?

Klara: Ti mene sprašuješ?! Si bil danes v šoli? Nisi bil. Iz šole so klicali, da te že tri tedne ni bilo videt. Na srečo sem se jaz oglasila, tako da mama ne ve, ampak če boš tako nadaljeval, ji bom jaz povedala. Pol boš nasrkal. (*Gre proti klapi.*) Kdo tuki kadi travo?

Marko: Kaj? A si zmešana?

Klara: Ne ti meni zmešana! Kdo ima tuki travo?

Darja: Jaz ...

Klara: Ti si dala travo tistemu vašemu tamalemu in Mrgi?

Marko: Kako pa ti to ...?

Darja: Ja, zakaj?

Klara: Policaji so ju dobil.

Vsi: Kaj?!

Klara gre in pripelje prebutano Dijano. Ta zrecitira.

Dijana: Policija je zadnji mesec vsa po zraku zaradi marihuane. Ko je tisti šef policajev ugotovil, da je njegov sin na drogi, se mu je odpič'lo ... Zdej panično iščejo vse zadete najstnike, da jim ti povejo, kje so dobili robo, s kom se družijo, kje se zadržujejo in tako dalje. Uradni razlog: prevelika razširitev marihuane med mladino v zadnjem času.

Klapa spet grozeče vstane in stopi korak proti prodajalki. Klara odpelje Dijano.

Klara: Ja, dobili so jih, ko sta kadila za pošto ... zadnje tedne policaji iščejo vse vrste drog pri najstnikih.

Marko: Ampak ... čakaj ... kako veš?

Klara: Mrga mi je povedal, srečal me je. Panično je tekel, očitno je bežal. Rekel je, da so Piško nekaj spraševali in potem peljali na postajo. On je pa zbežal. Naročil je, naj pridem sporočit vam.

Darja: O fak! Šit, šit!

Suzi: Misliš, da bo povedal zate?

Darja: Stoprocentna sem, da bo.

Marko: Po moje je že ...

Darja: Šit. Kaj če pridejo do mene? Kam naj zdaj dam to? *(Iz torbe izvleče paket trave.)* Fak! *(Vrže paket na tla in steče ven.)*

Suzi: Darja! *(Odide za njo.)*

Klara: In kaj je to? *(Brcne v robo na tleh.)*

Marko: Pusti to.

Klara: Nič pusti to. Sprašujem te, kaj je to, Marko! Je ukradeno? Je?!

Marko molči.

Klara: Še enkrat te vprašam ... Je ukradeno?

Marko pokima.

Klara: Zakaj to delaš?

Marko: Ne vem.

Klara: Ne veš?

Marko: Ne vem ... ker mi je kul.

Klara: Tako odrasel si, ko je treba kaj ušpičit, a ko je treba popraviti, si takšen otrok. *(Tišina.)*

Marko: Kaj naj, Klara?

Klara: Ne sprašuj mene. Sebe vprašaj. Jaz sem to že dala čez, ne obračaj se name, ne bom te spravljala iz dreka. Reši se, kot veš in znaš, in začni hodit v šolo. *(Odide.)*

6. prizor

Pride Darja.

Darja: Kaj čakaš tu?

Marko: Nič, rad sem sam.

Darja: Kaj pa Piška? Nič te ne skrbi zanj.

Marko: Res.

Darja: Kaj veš ... lahko ga mlatijo, da bi še več izdal.

Marko: Še več? Saj je verjetno že vse zrecitiral kot pesmico.

Darja: Zakaj si jezen nanj? Tvoj prijatelj je. Pomagaj mu ...

Marko: Ne bi rad prevzemal njegovih problemov.

Darja: Egoist.

(Tišina.)

Darja: Spiš kar tu?

Marko: Včasih ...

Darja: To ti pa ne zavidam. Smiliš se mi, Marko.

Marko: Pejt v šolo!

Darja: Škoda, da nimaš prijateljev, saj si kar fajn ... mislim ... nisi ravno neumen, mogoče si včasih preveč hladen.

Marko: Daj, ne nabijaj mi tle!

Darja: Doma vejo, da se potikaš okrog?

Zasliši se korake.

Marko: Pst!

Darja: To je Suzi. Poznam njeno hojo.

Pride Suzi.

Suzi: O, še sta tle!

Darja: Kje si bila?

Suzi: Mrgo sem videla ...

Marko: Kaj se dogaja? Kje je Mrga?

Suzi: Skriva se za šolo. Mislim, da so se kar zadovoljili s Piško, Mrgo pa pustili.

Marko: Ja, saj ima Piška gobec za oba. Fak!

Darja: Lahko bi pobasali robo in se skrili drugam ...

Marko: Pa kaj še! Jaz ne grem od tle.

Darja: Ko bodo kepsi tukaj, si boš premislil.

Suzi: Dej, Marko, ne trmaj se. Poslušaj Darjo in gremo tja.

Marko: Vidve kar pojdita, jaz bom tu.

Suzi: Kreten! Darja, greva.

Darja: Ja, definitivno si ne želim, da bi me dobili zaradi teh otrok. A robo ti pustimo tle?

Marko: Ja, moje je.

Suzi: In ta jakna je tudi rubljena, ne?

Marko molče pokima. Suzi sleče jakno in jo vrže na ostalo robo.

Suzi: Ti boš še najebal.

Odidejo.

Marko ostane, pokliče sestro.

Marko: Klara ... Ja, ja vem, saj štekam, da nočeš bit vpletena ... ampak daj, poskusi ti štekati mene ...

Luč dol.

Luč gor. – Čez nekaj časa.
Marko na odru, sliši se korake.

Marko: Klara?

Klara vstopi.

Klara: Poslušam.

Marko: Že v prvem razredu, prvi šolski dan, sem zagledal pred trgovino neke starejše otroke, kako so jedli sladoled. In vsak dan sem jih videval, vsak dan, več let. ... Nekega dne sem pa šel k njim. In to je bilo dovolj, da sem ugotovil, kako boljši je sladoled od šole ... takrat sem ugotovil, da je vse le moja odločitev, jaz izbiram.

Klara: Res je. Tvoja izbira je ... Ampak meja je tanka. Kar naprej hodite po robu! Mimogrede, kepsi so iskali po hišah. Tudi pri nas so bili, pa sem jim rekla, da si bil ves čas z mano. Mama je pa potrdila. Piška je vse izdal ... tudi za ta vaš 'tempelj' je povedal.

Marko: Super!

Klara: Prišli bodo sem, in kaj? Ti boš tu ždel, na tej robi, kot kura na jajcih.

Marko: Ne ...

Klara: Dobro, konec koncev si moj brat. Čudežev ne morem delat, lahko ti pa svetujem, da ukradeno robo skupaj s to marihuano pustiš tu ... prišli bodo sem in našli robo. To in Piškino blebetanje jim bo zadostovalo, verjemi, ne bodo iskali naprej. Piška bo moral vse pokasirat.

Marko: In kam naj grem jaz?

Klara: Ti pridi z mano ... greva domov. Smrdiš.

Marko: Pa kaj?! Ne me gledat!

7. prizor

Bolnišnica. Piška v komi leži na postelji. Poleg njega na stolu Dijana (neprestano oponaša piskanje kardiograma, kasneje govori v imenu Piške).

Pridejo Suzi, Darja in Mrga, ki se stiskajo ob steni. Suzi pride naprej do Piške.

Suzi: Živijo!

Dijana: Dobro jutro!

Suzi se usede na posteljo (poleg Piške).

Dijana: Dobro jutro!

Mrga, Darja pokimata z glavo, sedeta poleg Suzi.

Tišina.

Dijana: Kako ste, banda?

Mrga: Abnormalno.

Darja: Kako gre, mali?

Dijana: Kot drek. Vse sem zafrknu.

Mrga: Piška je vse zajebal.

Darja: In kaj si zdaj prevzel Markovo nesramnost?

Mrga: A je nesramno povedat, kar je res?

Darja: Piška je še najmanj kriv.

Mrga: Ni res ... Če banda nasrka, so krivi vsi banditi.

Suzi: Dobro, nehajta, no! Mali si je prerezal žile, vidva se pa zajebavata tle, kdo je kriv.

Tišina.

Mrga: Izdal nas je.

Dijana: Ni imel izbire.

Suzi: Tako ali tako nas bi našli.

Mrga: Ni res, Marko ne bi pustil, da bi nas dobili.

Suzi: Ma, kurč pa še Marko!

Dijana: Saj res, kje pa je Marko?

Darja: Niti na telefon se ne javlja.

Suzi: Ah, usral se je.

Mrga: Marko se ne bi nikoli usral!

Dijana: Saj Marko je v redu fant ...

Suzi: Ah, daj. Neumen je!

Mrga: Ni!

Suzi: Je!

Mrga: Ni!

Se »primeta«.

Suzi prime Mrgo za vrat, ta jo odrine. Suzi pade na Piško.

Dijana: A ste vi normalni?!

Suzi se pobere, popravi in usede. Darja se usede.

Darja: Mogoče bi pa res moral Marko nasrkat, vodje so na čelu, vodje se cilja.

Suzi (*globoko diha*): Ja, ampak on je strahopetec.

Darja: Moramo ga dobit.

Suzi: In ga prebutat.

Mrga: Samo preko mene. (*Se postavi.*)

Suzi: Poznam par ljudi, Gogijevi prijatelji, ful nevarni.

Mrga: Ne mi groziti.

Darja: Kaj ne, če si pa kriv. Tako kot Marko.

Mrga: Ne!

Darja: Ja!

Mrga: Ne mi groziti, prebital bom obe.

Suzi (*v jok*): Pa kaj naju po krivem obtožuješ. Brez srca si!

Mrga: A daj, pojdi jokat svojemu zvodniškemu tatiju.

Suzi: A za cipo me imaš?

Darja: Mrga, ti bi bil vreden včasih, da te kdo nalomi. Ja, Suzi, vsi te imajo za cipo.

Suzi: Bla, bla, bla ... ta cipa vas je financirala!

Mrga: Kaj me briga! Jaz samo nočem nasrkat.

Darja: Pa boš! Policija te je videla poleg Piške. Če bo kdo nasrkal, boš ti.

Mrga: Rekel bom, da sem bil samo zraven, popisali me bodo in to je to. Potem bom pa zate povedal.

Darja: Ubijem te!

Suzi: Izgini! Dovolj te imam. Pejdi Markotu lizat rit!

Mrga (*se dvigne*): Ow! Ne se ti zajebavat z mano. (*Viha rokave, stopa proti njej.*)

Suzi kriči.

Darja: Mrga, nasrkal boš!

Mrga: Vidve ste krivi.

Darja: Ne, ti.

Mrga: Ti!

Suzi kriči še bolj naglas. Pridružita se ji še Mrga in Darja. Dijana si maši ušesa, nato pa vstane in stopi naprej. Zakriči. Drugi utihnejo.

Piška (zmedeno vstane, gre do Mrge, Suzi in Darje in jih tolaži oziroma zmedeno prepričuje):

Prav, prav, jaz sem kriv! Jaz, jaz, jaz, samo jaz! Niso krivi starši. Tudi klapa ni kriva. Jaz sem kriv. Sam sem šel v klapo. Sam sem poskusil droge, sam sem kradel in lagal! Prav je, da sem nasrkal! Jaz sem kriv. Lahko mirno odkorakate nazaj v svet, na umazane ulice. Zmeraj bom nasrkal jaz. Nihče drug kot jaz! Jaz. Jaz. Jaz.

Piška pomolči.

Dijana naredi dolgi pisk.

Mrga, Suzi, Darja zbežijo z odra. Piška se zruši na tla.

Luč dol.

KONEC

Tina Potočnik

O zajčku, ki je hodil v zelje

Pripovedovalec (*na klopici pred zeljem*): Živijo, otroci. Amm. Mene so poslali sem, da vam povem eno zgodbico. A vi veste, katero? (O zajčku.) Zajčku? A ne, ne. Rumeni kapici. Al kakšni že. Modri? Črni kapici, ja, Črna kapica. Torej. Je bla enkrat. (*Se pokaže pripovedovalka izza zeljnate glave.*) Am ...No, enkrat je bla nekoč kapica. Rumena. Zelena. Oranžna. Roza kapica.

Pripovedovalka (*ustrashi pripovedovalca*): Rdeča kapica!! Hahaha.

Pripovedovalec (*se ustrashi*): Ustrašil sem se.

Pripovedovalka: Ne bodi tak zajec! No, obstaja zgodba o Rdeči kapici. Ampak otroci jo že poznajo, tako da ne bova govorila te. Ker pa si plašen kot zajec, lahko poveva zgodbo o Zajčku, ki je hodil v zelje.

Pripovedovalec: Misliš o Zajčku Milanu? Ja, pa dajva. Na to se spoznam bolje kot zajec na boben.

Pripovedovalka: Kaj? Kakšen boben?

Pripovedovalec: Haha. Tako se reče. Če se na kaj ne spoznaš, torej, če česa ne znaš, se reče, da se spoznaš na to kot zajec na boben. Se pravi - nič. A veš ... ko pač nimaš pojma. Česa ne znaš, recimo?

Pripovedovalka: Am ... ne znam polagati tapet.

Pripovedovalec: No vidiš. Na polaganje tapet se spoznaš kot zajec na boben.

Pripovedovalka: Haha, ja, pa res. (*gresta za zeljnato glavo-sceno*)

Glasba.

Pripovedovalec: V detelji sredi polja nekje med njivo pšenice in njivo koruze, tik ob gozdu, je živila mlada družina Zajec. Bilo je toplega meseca maja, ko sta mama zajec in oče zajec dobila sina - zajčka Milana.

Bili so srečna družinica.

Starša sta vsak dan šla po hrano, zajček Milan pa je skočil ven iz svojega skritega domka (*lutka pride ven*) in se šel igrat v deteljo. Tam je delal prevale, podil poljske miši, jedel sočno deteljo ... No, pa pogledjmo, kaj je še počel.

Milan: Kako lep dan je danes, mnjama, sočna detelja. Ena detelja plus ena detelja je dva detelja, hihi. Ampak ne reče se dva detelja, ampak dve detelji, je rekla mama. Če imam tri detelje in eno pojem, mi ostaneta dve detelji. In dve detelji sta ravno dovolj, da se pošteno najem, hihi. Aahja ... In kadar sem takole sit, prav paše kakšno pesmico zapet.

Pesmica.*Refren:*

Skočim sem in skočim tja,
tečem hitro, kar se da.
Hiter sem kot sama strela,
še lisica ne bo me ujela.

Sem puhast, ljubek in kosmat,
poskočen, hitri zajček mlad.
A apetit kot lev imam,
sladko zelje rad grizljam.

Refren:

Skočim sem in skočim tja,
lahko poskočim do neba.
Hiter sem kot sama strela,
še lisica ne bo me ujela.

Rad bi se cele dneve igral,
z živalmi v gozdu rad bi kramljajal.
Na svetu nič me ne skrbi,
le da kmet me ne ulovi!

(Leži s trebuščkom, obrnjenim navzgor, mimo gre oblak.)

Kakšen oblak! Oblak v obliki ovčke. To so kopasti oblački, ki jim rečemo tudi kumulusi. Pomenijo, da bo mogoče kmalu nevihta. *(se vzravna)* Upam, da bo oče kmalu nazaj, da ga ne zmoči dež. Domov bo prinesel sočno zelje in nekaj korenja. Najprej bova jedla midva z mamo, oče pa bo stražil, ker biti zajec je nevarno. Toliko živali nas hoče na svojem krožniku. Recimo lisica. Pa medved. Ojej. Potem bova stražila jaz in mama, da bo tudi oče lahko jedel. Če mu bova kaj pustila. Hihi. *(Zvoki ptičkov, siničke. Žvižgi.)* Aha! Ta zvok poznam, sinička je. Hihi. *(Gre dol.)*

Pripovedovalec: Dnevi so tako minevali, Milan je rasel in čas je bil, da ga oče kaj nauči. Nekega dne sta šla skupaj po hrano, mama Zajec pa je ostala doma.

Oče zajec: Milan, kje si? Pa menda te ja ni strah.

Milan *(lutka izza zelja; se trese, kuka, jeclja, opreza):* N-ne, n-n-e ,mene pa že ni strah.

Oče zajec: Torej. Danes se bova malo učila. Kaj vse jemo zajci.

Milan *(navdušeno):* Korenje! Zelje, mmm!

Oče zajec: Kaj pa, če tega ni? Če je mrzla zima?

Milan: Ammm ... amm ..

Oče zajec: Če je mrzla zima in ni ne zelja ne korenja, potem si nabereмо lubje dreves. Kakšnih dreves?

Milan: Sadnih in gozdnih, ati. Atiiii, lej! (*pokaže s tačko v daljavo*) Zelje! A sem hodiš po zelje, ati? Vau, koliko ga je, cela njiva.

Oče zajec: To je kmetova njiva. Tudi ljudje jedo zelje, ker je dobro za ... a kdo ve? Otroci, a vi veste, za kaj je dobro zelje? Tako, ja, za zdravje. Ima ogromno vitamina C, vitamin C pa človeku pomaga, kadar je bolan, da se hitreje pozdravi.

Milan: A ga nabereva, ati? Kar celo njivo, pa bomo imeli za cel teden, pa bom lahko samo jedel in gledal oblake, pa se bom tako najedel, da se ne bom mogel premaknit, hihi.

Oče zajec: No, no, Milan, to pa ni dobro. Treba se je premikat in telovadit. Kaj pa, če boš moral bežati pred lisico? Moraš bit v formi. Sploh pa ne smeva pobrati vsega zelja, ker bo šel kmet s puško v gozd in gledal, v katerem grmu tiči zajec. Zato me dobro poslušaj. Vzela bova eno zeljnato glavo, in sicer na drugem koncu kot prejšnjič, da se ne bo poznalo, da kaj manjka. Zelje je treba jemati zdaj na tem koncu njive, zdaj na drugem, tako kmet ne bo opazil, da sva mu hodila v zelje in da mu manjka pol pridelka.

Milan: Ja, ati, greva, napaaaaad na zeljeeee!

Oče zajec: Pazi, kako hodiš! Ne smeva puščati sledi, da naju kdo ne zasledi ali pa nastavi pasti. Ko hodiš v zelje, moraš bit previden, Milan! Ti kar začni gristi zelje spodaj pri štoru, jaz grem pa še po dva korenja na drug konec njive.

Pripovedovalka: (*oče prikazuje, kaj dela*) Oče je šel po korenje na drug konec njive, seveda previdno, da se ni poznal odtis tačk na mokri zemlji, hitro je s tačkami zagrabil korenje in ga izvlekel iz zemlje, potem pa še enega, da bo dovolj za vse, seveda ni pozabil luknje v zemlji, kjer je raslo korenje, zagrebsti. Da kmet ne bi opazil, da kaj manjka. Ja, tako je to. Vrnil se je k Milanu, da sta skupaj odgriznila štor zelja do konca in ga odnesla domov. (*Se vrne, grize zelje, glasba, odneseta zelje, glasba.*)

Pripovedovalka: Tako so minevali dnevi. Nekega dne pa je oče Zajec rekel Milanu:

Oče zajec: Zajček Milan. Pridi sem. Mislím, da si dovolj star, da greš zdaj sam po zelje, kaj praviš?

Milan: Ja, ati. Šel bom po zelje in prinesel največjo zeljnato glavo na njivi. In previden bom, tako kot si me naučil, ati.

Pripovedovalec: Tako, otroci. Kot vidimo, v življenju velikokrat pride čas, ko smo dovolj stari, da kaj naredimo tudi sami, brez staršev, in jim tako pomagamo. Recimo pospravimo svojo sobo. Kaj še znamo? Kaj znate, otroci? Kako pomagate staršem doma?

Naš zajček Milan je torej šel prvič čisto čisto sam po zelje. Odpravil se je zjutraj po zajtrku, šel je ob robu gozda (*vidimo lutko zajčka*), tam, kjer sta ponavadi hodila z očetom. Šel je mimo debele bukve in pozdravil siničko (*lutka siničke*). Poklepetala sta o prihajajoči mrzli zimi. Šel je mimo panja divjih čebel (*lutke, roj čebel*), ki so ravno organizirale pohod na polje cvetoče detelje. Srečal je tudi druge živali - veвериčka, ki je nabiral lešnike in orehe za zimo ... pa ... am. No, katere živali so še v gozdu? (*Dialog z otroki na temo gozdnih živali.*)

Zajček Milan je hodil in pazil, da ni vzbujal preveč pozornosti, da ga ne bi zasledila kakšna lisica, ki bi si rada popestrila jedilnik s kakšnim pečenim mladim zajčkom. Potem pa je le prišel na njivo, kjer je raslo zelje in korenje. Zajček Milan je šel v zelje in pogledal, kje z očetom še nista pregrizla nobenega zelja, saj veste, da kmet ne bo opazil, da mu manjka pol pridelka. Zagrizel je v štor zelja, čisto spodaj.

Zajček Milan (*grize zelje in mljaska*): m n m n m n ... uhuhu, tole je pa naporno. Brez atijevih ostrih zob bo tole trajalo malo dlje. No, ampak ker sem že velik zajček, se moram potruditi, da bo ati ponosen name.

Pripovedovalec: Trajalo je dlje, kot je pričakoval, bil je že poštenoutrujen (*zajček je utrujen*), oči so se mu od utrujenosti zapirale ... in tako zajček Milan ni opazil majhnega plastičnega papirčka, zataknenega za listom v zeljnati glavi, plastičnega papirčka, ki je verjetno ostal od kakšne vrečke, vrečke, ki jo je verjetno odvrgel kak človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter brezbrizno odvrgel vrečko na njivo.

Dramatična glasba.

(*Oče in lutka spredaj (!), glas zajca zadaj*)

Pripovedovalec: Zajček Milan je prinesel zeljnato glavo domov in jo dal očetu.

(*pripovedovalec si nadene znak za očeta*)

Zajček Milan: Ati, prinesel sem zeljnato glavo, lej.

Oče zajec: Ooo, kako si bil priden, Milan. In kakšna zeljnata glava! Takoj jo nesem mami, da jo bo pripravila za kosilo, ti pa se pojdi igrat v deteljo.

(*Znak očeta zajca se sname.*)

Pripovedovalec (*z lutko v naročju*): Zajček Milan. Kaj že delaš, ko se igraš v detelji?

Milan (*glas zadaj (!)*): Amm. Prevale.

Pripovedovalec: Še kaj?

Milan: Podim poljske miši, jem sočno deteljo. Pa seštevam in odštevam.

Pripovedovalec: Seštevaš in odštevaš? Res? Ja, a že znaš?

Milan: Seveda, poslušaj. Ena detelja plus ena detelja je koliko?

Pripovedovalec: Dva detelja.

Milan: Hihi. Ne reče se dva detelja, ampak dve detelji, je rekla mama. Ena detelja plus ena detelja sta dve detelji, veš. In če imam tri detelje in eno pojem, mi ostaneta dve detelji. In dve detelji sta ravno dovolj, da se pošteno najem, hihi. Ampak zdaj ne bom jedel detelje, ker bo kmalu kosilo in mama bo pripravila sočno zelje, mnjamaaa.

Pripovedovalec: Kaj še delaš, Milan?

Milan: Gledam oblake. Da vidim, kakšno bo vreme, a veš. Če so oblaki črni, potem bo dež. Danes pa ni oblakov ... zgleda, da bo lepo vreme.

Pripovedovalec: Kaj pa delaš, kadar je lepo vreme?

Milan: Haha, ponavadi si kakšno zapojem.

Pripovedovalec: A nam boš zapel?

Milan: Bom, ja.

Pesmica (kot zgoraj).

Pripovedovalec zadaj za zeljem, mama spredaj kuha (!).

Pripovedovalec: Mama je vzela zeljnato glavo in na žalost ni opazila majhnega plastičnega papirčka, zataknjenega za listom v zeljnati glavi, plastičnega papirčka, ki je verjetno ostal od kakšne vrečke, vrečke, ki jo je verjetno odvrigel kak človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter brezbrizno odvrigel vrečko na njivo. Kuhala je zelje in z njim tudi ta nesrečni plastični papirček. In kadar nekdo kuha, mora tudi poskusiti, če je že kuhano in če je dodal dovolj peteršilja. Mama je poskusila ...

Mama Zajec veselo kuha. Mrmra in jed poskusi z žlico. Začne kašljati. Slabo ji je. Stoka.

Pripovedovalec: Vidite, otroci. Mama je kuhala, poskusila zelje in pojedla tudi plastični papirček.

Mama zajec: Milaaan, Milan, slabo mi je. Milan, pokliči očeta, nekaj je bilo v zelju, nekaj strupenega sem pojedla, kako me boli želodček, auuu, au. V sobo grem ležat, ti pa pojdi po očeta.

Mama gre nazaj.

Zajček Milan: Atiii, ati! (*Oče pride.*) Mama, mama je bolna. Joj joj!

Oče zajec: Kaj pa je, Milan? Kaj jokaš, kaj je narobe?

Milan: Mama je pokusila, če je zelje že dovolj kuhano in če je dodala dovolj peteršilja, pa se je zastrupila. Zastrupila se je z zeljem, ki sem ji ga jaz prinesel. Weee weee.

Oče zajec: Ojoj. Zastrupitev z zeljem. Grem pogledat, kaj je bilo v zelju. (*Gre spredaj do lonca, pokuka noter.*) Mmm. Pokvarjeno ni, saj nima slabega vonja. Kaj bi lahko bilo ... (*Kuka v pisker.*) Ojoj! Plastičen papirček je v zelju, plastičen papirček, ki je bil zataknjen za listom v zeljnati glavi in ga mama ni videla, plastičen papirček, ki je verjetno ostal od kakšne vrečke, vrečke, ki jo je verjetno odvrigel kak človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter brezbrizno odvrigel vrečko na njivo. Mamo gotovo ščipa v trebuščku (*glas mame, ki ječi zadaj*), strašne bolečine jo mučijo. Kaj naj storim? (*hodi gor in dol*)

Plastični papirčki so zelo nevarni, če jih pojedjo živali. Kako naj ji pomagam? Otroci ... a vi mečete papirčke v naravo, ko greste na sprehod? Kam pa jih date?

No, nekdo je očitno vrigel plastičen papirček kar v zelje in sedaj ga je pojedla mama zajec.

Kaj naj storim? Katera žival bi vedela, kaj storiti? Katera žival bi vedela, kako pomagati?

Objokan Milan: Ja, ati ...

Oče zajec: Milan, stvar je zelo resna. Mama je dobila vročino, boli jo trebušček, trpi strašne bolečine, ker je pojedla plastičen papirček in zdaj ji ta leži v želodčku in jo ščipa. To je zelo nevarno, veš. Prosil bi te, da greš v gozd ... tam živi modra sova, morda bo ona vedela, kaj storiti. Pa pazi, da ne srečaš -

Milan: Ja, že greeem ... (*odide hitro*)

Oče zajec: Lisice, jooj. Šel je že. Hotel sem mu povedati, da je v gozdu nevarna lisica in še divji medved.

Milan: No, pa pojdimo v temačen gozd poiskat modro sovo.

Pripovedovalec: Zajček Milan se je odpravil na pot globoko v temačen gozd. Na robu gozda je domovala sinička. Pozdravila je zajčka. (*čivkanje siničke. Žvižgi*)

Sinička: Ooo, zajček, kam pa kam tako zaskrbljen, joj, menda ja ne v gozd, joj?

Milan: Ja, v gozd, mudi se mi, sinička, mama je pojedla plastičen papirček, ki je bil zataknjen za listom v zeljnati glavi, plastičen papirček, ki je verjetno ostal od kakšne vrečke, vrečke, ki jo je verjetno odvrigel kakšen človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter brezbrizno odvrigel vrečko na njivo, zelo jo boli trebuh, boli, stoka, ščipa jo ... hitim hitim do modre sove. (*zajček odhiti*)

Sinička (za njim): Zaaajčeeek! Joj, je že šel. Nisem mu mogla povedati, da je v gozdu nevarno, joj, da lahko sreča lisico, ki bi prav rada spekla kakšnega mladega zajčka, joj, in si z njim popestrila svoj jedilnik, pa o jooooj. Še nekoga lahko sreča. Ki je bolj nevaren kot lisica ... joj, če ga sreča, gorje mu, joj, joj.

Milan: Kako je temno tukaj v gozdu. In globlje bom šel, bolj temno bo. Kako rad bi zdaj brezskrbno sedel v detelji, delal prevale, sešteval in odšteval detelje, gledal kopaste oblačke, podil poljske miši, krepil svoje slušne sposobnosti s prisluškovanjem zvokom in ugibal, kdo se oglašja. Ampak pohiteti moram do modre sove.

Pripovedovalec: Zajček je hodil po gozdu. Temno je bilo. Strah ga je bilo. Da bi se opogumil, je zapel pesmico ...

Zapoje pol pesmi.

Pripovedovalec: Ampak ... ni je do konca zapel, ko mu pot prekriža - grozno, grozno! Vam dam namig: lepa je, a silno zvita. Redkokdaj se ujame v past, si po gozdu išče zajce, v vas gre pa kokoši krast. A kdo ve? Lisica, ja. Poglejmo, če je pojedla Zajčka ... (*si nadene znak za lisico*)

Milan: Ojej. Nekaj slišim ... še dobro, da sem doma tolikokrat vadil svoje slušne sposobnosti. Vse kaže, da proti meni stopa lisica. Lisica, o ne, ki ji za večerjo prijavijo mladi pečeni zajčki. Ojej. Če bom zbežal, bo tekla za mano in me ujela in pojedla. Kaj naj naredim?

(Lisica mu prekriža pot.)

Lisica: Mmmm, kaj pa imamo tukajle? Mladega zajčka, mnjaska mnjaska ... Kaj pa ti tukaj, tako sam in ubog, mmm?

Milan: Aam ... no ... jaz ...

Lisica: Nikar ne govori preveč. Pridi, pridi, te povabim jaz v svoj brlogec tjale pod smrekov, mmm, doma imam pečico in zelo toplo je tam ... bom pristavila piskrček vode pa bova skuhala zeljček zate. (*Otrokom*) – v resnici bom pojedla kar njega, hehe, samo da ga zvabim k sebi domov, mmm, se mi že cedijo sline, mnjask mnjask. Pečen mlad zajček, mmm.

Milan: Ojoj, kaj naj zdaj. Ne smem z njo domov, pojedla me bo. Nekaj si moram izmisliti. (*lisici*) Lisica! Lisica, preden greva k tebi, ti moram povedati, da sem ... am ... jaz sem ... zastrupljen sem, ja. Zastrupljen. Zjutraj sem doma pojedel plastičen papirček, skrit v zelju,

Pripovedovalka: Ja. Tole pa ni bilo prav prijetno srečanje, ane? Ste videli? Kaj bo naredil medved z našim zajčkom? Ja, tako je, požrl ga bo za malco. Zajček je hotel tudi medvedu prodati isto zgodbico, da je zastrupljen, da umira in da kdorkoli poje zastrupljenega zajca, bo tudi kmalu umrl od strašnih bolečin ... ampak ni mogel, od strahu je kar otrpnil. To, da je stal pri miru, ni bil pogum. Zajček Milan se je še kako hotel premakniti, vendar se od strahu ni mogel. Ves trd od strahu je šel za medvedom v njegov brlog. Vedel je, kaj ga tam čaka ... medved ga bo zagotovo požrl s kostmi vred.

Medved (*spredaj z zajčkom*): No, pa sva v mojem brlogu. Posluš, tole pa bo pečenka, pečico sem že nastavlil na dvesto stopinj, hoho, rrrrr, daj, da te izmerim, da vidim, kako velik pladenj potrebujem, rrrr, (*ga izmeri*) ... posluš, tristo kosmatih medvedov, no, ne vem kako velika pečenka pa tole ne bo, nekaj kosti in zelo malo mesa, ampak bolje kot nič. Torej, aha ... takole (*ga meri*), dolžina, širina ... tako. Posluš, tu počakaj! Mmmm (*gre nazaj, prinese pladenj*). Tako, semle gor, haha ... mmm. Slastno bo.

Pripovedovalka izza scene (*medved medtem kuha*): Medved je pripravljaval zajčjo pečenko, nastavljal pečico na 200 stopinj, zajček Milan je pomislil, da bo še zelo vroče, medved pa ga je medtem začinil. Nanj je nekaj potresel, da bo zajček bolj slasten, ko bo pečen. Potresel je nekaj zelenega. Zajčku je bila ta zelena začimba zelo znana. Tudi mama je to dodajala zelju, kadar je kuhala nekaj zelenega. Kaj je to? ... ja, to je bil peteršilj. Zajček je prepoznal začimbo in se spomnil na mamo. Postal je žalosten. Spomnil se je, da je mama doma, da je zelo bolna in da ji ne more pomagati, ker bo tukaj postal medvedova večerja in nihče nikoli ne bo izvedel, kako je končal, saj ga ne bo nikoli več domov. Zajček je zajokal.

Medved: Še malo peteršilja. (*opazi solzo*) Tristo kosmatih medvedov, ja kaj je pa to?! Solza? Posluš, pa ne, da jokaš?! Pa ne me hecat, ti jokaš! Tristo kosmatih medvedov!! (*medved divja po prostoru in rohni*)

Znorel bom. Aaaa! Jaz sem grozen medved, ne morem speči niti enega zajčka, ker se mi vsak zasmili, živim samo od grmičevja in jagod in borovnic, posluš, dost mam tega, da uporabljam pečico samo za peko pite iz grmičevja z divjimi jagodami in mladimi bukovimi listi. Arrrrr ... pridi sem, da pobereš s tebe peteršilj.

No, povej mi, zakaj jokaš.

Milan: Oh, medved, veš, kaj je bilo ... mama je pojedla ...

Pripovedovalka (*izza zelja*): Tn tako je zajček Milan medvedu povedal vse po pravici, ni si izmislil, da je s plastičnim papirčkom zastrupljen on in da kdorkoli poje nekoga, ki je pojedel plastični papirček, umre, ne, povedal mu je vso zgodbo o tem, kako je šel po zelje, kako je bil v zelju zataknen plastičen papirček, papirček od kakšne vrečke, ki jo je verjetno odvrigel kakšen človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter ga brezbrizno odvrigel na njivo.

Medved zabruna: Zajček, posluš, veš kaj. (*se zamisli*) Za te primere sem že slišal. To je zelo težka situacija in težko rešljiva. Posluš, nujno morš do modre sove. To je še naprej v gozdu, aveš. No, tam je modra sova. Ona ziher ve, kaj je treba nardit. Jaz bom pa spekel pito iz grmičevja z divjimi jagodami in mladimi bukovimi listi ... ahja ...

Milan: Medved, medved. A ti povem nekaj.

Medved: Kuga spet? A še nis šou?

Milan: Mam en recept. Da ne boš jedel vsak dan te pite iz grmičevja z divjimi jagodami in mladimi bukovimi listi ...

Medved: Aja? Ja tristo kosmatih medvedov, ja povej ga no.

Milan: Recept za slastno korenčkovo torto.

(Odnese zajca nazaj, lutka zajček se dvigne, poje.)

(Recept - pesmica: korenje, med, Medved pleše spredaj, odpleše nazaj)

Šest korenčkov za medveda

in pa meda polna skleda,

po pol urice pečenja

tu bo torta iz korenja.

In dodamo borovnice,

eno, dve al pa tri žlice,

svet še videl ni sladice,

ki tako bi zadišala,

še medvedu dih jemala.

Pripovedovalec: Medved je bil zelo vesel novega recepta in je že šel na njivo po šest korenčkov in si pri divjih čebelah sposodil še malo medu. Divje čebele niso bile ravno zadovoljne, saj so ga tudi one potrebovale, ampak z medvedom res ne gre češenj zobati, zato

...

Pripovedovalka: Čaki, čaki ... kakšnih češenj? Ja kaj ma pa to veze zdej?

Pripovedovalec: Ja tko se reče. Kadar z nekom ni dobro imeti opravka, se reče, da z njim ni dobro češenj zobati. A veš, ko ma učiteljica slab dan, potem je bolje, da je ne jeziš, se pravi tisti dan z učiteljico ni dobro češenj zobati.

Pripovedovalka: Aja ... no, daj, povej naprej.

Pripovedovalec: No, ker z medvedom ni dobro češenj zobati, saj gre za nevarno kosmato mrcino, so mu divje čebele med vendarle odstopile. Da bo imel za torto.

Pripovedovalka: Zajček Milan pa je šel še naprej v temen gozd. Večerilo se je že, sove pa še vedno ni našel. Ko je bilo že pošteno temno, je zajček postal zelo utrujen. Hotel je že zadremati, ko je zaslišal: uhuuu, uu uuu. Uu uuu. Kaj je bilo to? Zakrivljeni kremplji, velike oči, podnevi se skriva, ponoči lovi, podnevi je tiho, ponoči skovika, modrost pa velja kot njena odlika. Kdo je to? Sova, ja. Modra sova.

Sova (lutka): Uu uuuu. A se mee nič ne bojišššš?

Milan: Ah, ne. Srečal sem že lisico in medveda, ko srečaš ta dva, se mi zdi, da se ni več česa bati.

Sova: A tako. No prav. Tako torej. Prav. Potem te ne bom strašila za prazen nič. Povej mi, po kaj pa si prišel tako daleč v temen gozd?

Milan: Po nasvet modre sove. Torej tebe. Pravijo, da si polna modrih in pametnih nasvetov.

Sova: Uuu huu, ja kakšen nasvet pa potrebuješ?

Pripovedovalka: Zajček Milan je še enkrat povedal celotno zgodbo o tem, kaj se je zgodilo. A še veste, kaj se je zgodilo z mamo zajec? A lahko kdo pomaga povedat sovi, kaj je bilo? Kaj je pojedla mama zajec? Aha, tako je, plastičen papirček. Kako je prišlo do tega? (**dialog z otroki**)

(*sova se premika*) Pa poglejmo, kaj pravi modra sova.

Pripovedovalka: No ... Modra sova? (*sova nič*) Najbrž premišljuje in išče podatke v svoji glavi, kjer je shranjeno toliko modrosti. Pssst. Naj razmislija v miru ...

Sova: Stvar je zelo resna, huhuh. Zelo nevarno je, kadar žival poje kakšen plastičen papirček. Imam rešitev, vendar ni nujno, da bo pomagalo, huhu, vendar je vredno poskusiti. Torej, zajček Milan. A poslušáš?

Milan: Ja ...

Sova: Mama zajec potrebuje čim prej odvajalne sestavine, in sicer veliko soli, laneno seme in encijanove prevrete cvetove.

Milan: Kako? Kaj, kaj?

Sova: Veliko soli, laneno seme in encijanove prevrete cvetove, huhuuu. (*izgine*)

Milan: Heeej, modra sova. Ja kje pa naj to dobim? Ojej. Na, nasvet imam, ne vem pa, kje naj to dobim. Hm ... kdo bi lahko imel laneno seme ... medved! Medved, ja! Šel bom nazaj in vprašal prijatelja medveda, on me je posul z začimbami, gotovo ima tudi laneno seme.

(*zajček teče, pojavi se medved*) Medved, medved ... (*sope*)

Medved: Ja tristo kosmatih, ja kdo je spet, posluš, znoru bom, a ne vidš, da pečem korenčkovo torto ... Oooo, ti si, zajček Milan. Ja kaj pa je?

Milan: Modra sova je rekla, da potrebujem laneno seme ... a ga imaš kaj?

Medved: Posluš, bom pogledov ... ja tule ni, tole ni ... (*brska, slišijo se lonci, ponve*) Aha, tristo kosmatih, evo ga! Laneno seme! Odnesi ga hitro mami. Pa ne pozabi, da mora spiti veliko, veliko vode. Pa srečno! In hvala za recept, odlično diši!

Pripovedovalec: Zajček Milan je tekel naprej proti domu. In ker je že od malega krepil slušne sposobnosti, je takoj zaslišal pritajene lisičje korake. Milan se je naredil mrtvega in tiho stokal.

(*pride lisica*) **Lisica:** Čakaj, čakaj, a še nisi mrtev, mmm? A si se mi mogoče zlagal pa sploh nisi zastrupljen s papirčkom, mmm?

Milan: Ne, ne, tole so moje zadnje muke. Samo nekaj me skrbi, lisica ...

Lisica: Aja? Ja kaj pa?

Milan: Ko bom mrtev, bom zelo smrdel, ker imam v trebuščku papirček. Mene sicer ne bo več, papirček pa bo ostal in tako zelo smrdel, ko se bo razkrajal, da bodo pomrle vse živali, ki živijo v okolici.

Lisica: Ommmm, JAZ živim v okolici!!! Kako pa lahko preprečim ta neznosni smrad ... a se to da?

Milan: Se, se ... ampak ne vem, če imaš dovolj soli v glavi.

Lisica: Soli? V glavi? A me ti hecaš, ker če me, bom skuhala zajčjo obaro iz tebe, mmm!

Milan: Ne ne, ne, mislil sem, da bi bilo dobro, če me posuješ s soljo, da ne bo po moji smrti smrdelo v okolici, ko bo papirček iz mojega želodčka razkrajal tukaj. Da ne bodo pomrle vse živali v okolici.

Lisica: A tako. Ja ekološko katastrofo je pa res treba preprečit, mmm, imaš prav. Ne bi bilo dobro, da smrdi. Že tečem.

Pripovedovalka: Lisica je brž stekla domov po sol in se vrnila. (*lisica se vrne*) Posula je zajčka, ki je ječal v mukah, no, v resnici ni, samo delal se je, da bi lisica mislila, da umira in da bo po njegovi smrti tu ostal papirček, ki bo s svoj smradom okužil vse v okolici živeče živali. Potem je lisica brž zbežala, da se ne bi okužila še ona.

Ko je odšla, je Milan brž šel naprej. Srečal je ... (*žvižg siničke*) ... koga? Ja, siničko.

Sinička: Oo, zajček Milan, si nazaj. O, kakšna sreča, da si živ in zdrav. Saj nisi srečal lisice in ...

Milan: Medveda? Sem ja, oba sem srečal. Lisico sem pretental z zvijačo, čeprav naj bi bila ona tista, ki je zvita, hihi, medved pa je postal moj prijatelj.

Sinička: Si našel modro sovo in zdravilo za mamo?

Milan: Sem, sem. Modra sova je rekla, da potrebujem laneno seme, tega mi je dal medved, potem je rekla, da potrebujem še sol, sol sem izvabil z zvijačo od lisice, zdaj pa grem hitro domov, da mami prevrem še encijanove ... Ojoj! Nimam jih! Nimam jih ...

Sinička: Česa nimaš, zajček?

Milan: Cvetov. Potrebujem encijanove cvetove, da jih prevrem in dam mami. Joj, kaj pa zdaj, samo še to mi manjka.

Sinička: Oh, malenkost, zajček. Tu me počakaj, takoj bom nazaj, jaz ti jih prinesem.

Pripovedovalec: In je odletela po encijanove cvetove. Prinesla je enega in ga dala zajčku. Vprašala ga je, če bo to dovolj, zajček Milan ni vedel, koliko jih potrebuje, zato je sinička še enkrat odletela in prinesla še en encijanov cvet.

Sinička: To bi moralo zadostovati. (*izroči dva encijanova cveta zajčku*)

Pripovedovalec: Milan je tekel domov s svojimi dolgimi zajčjimi skoki, sinička pa je uspela zavpiti za njim, naj ...

Sinička (od zadaj): ... mama spi je veliko vodeeeeeee!

Pripovedovalka: Zajček je prišel domov, ves zadihan in utrujen in dal očetu vse to, kar je potrebovala mama, da ozdravi.

Milan: Oče, prinesel sem vse potrebno.

Oče zajec (joka spredaj): Res? Oh, bal sem se že, da te ne bo. Da sta te pojedla lisica ali pa ...

Milan: Medved? Ah ne, oče. Prelisil sem lisico in z medvedom sklenil prijateljstvo. Izvoli, oče, sol (pade na tla vrečka sestavin), laneno seme in encijanovi cvetovi, ki jih morava prevreti in dati mami kot zdravilo. Boš skuhal?

Oče zajec: Bom. (*kuha, meša*) Takole. Sol, laneno seme, cvetovi ... ekola. Zdaj nesem mami zajec, ki zadaj počiva. (*gre nazaj*)

Oče zajec in mama zajec prideta naprej. Oče zajec podpira mamo zajec.

Oče zajec: Na, tole moraš spiti, pa ti bo morda bolje.

Mama zajec (*se drži za trebuh*): Au au. Tole? Aha. (*slabotno*) tako slabotna sem ... (*pije*)

Oče zajec (*pogleda otroke*): Mislite, da bo delovalo? Poglejmo ... (*gledajo mamo zajec*)

Mama zajec: Ooojoj. Na stranišče moram! Pardon! (*gre nazaj, se slišijo zvoki kakanja*)

Pride pripovedovalka z zajčkom.

Pripovedovalka: Haha, vidite. Delovalo je. Mama zajec je šla na stranišče in pokakala papirček, ker so laneno seme, sol in encijanovi cvetovi delovali. Po tem se je počutila bolje, saj v sebi ni imela več plastičnega papirčka, ki je bil zataknen v zelju, plastičnega papirčka od kakšne vrečke, ki jo je verjetno odvrغل kakšen človek, človek, ki je šel na sprehod v naravo ter ga brezbrizno odvrغل na njivo.

Milan: Upam, da ljudje ne bodo več odlagali smeti v naravo.

Pripovedovalka: Kaj pravite, otroci? Boste vi metali papirčke v naravo ali jih boste dali v koš za smeti?

Pripovedovalec (*sname znak za očeta zajca*): No, pa je volk sit in koza cela.

Pripovedovalka: Oprosti, ampak kaj ti govoriš? Imeli smo lisico, celo medveda, volka in koze pa ne.

Pripovedovalec: Ja, pa to se tako reče. Kadar je za vse uredu. Ko se srečno konča, ko so vsi zadovoljni, se reče, da je volk sit in koza cela.

Pripovedovalka: No, takole, zajček Milan je bil spet vesel, hodil je v zelje, včasih sam, včasih z očetom. Vsakokrat pa je preveril, da ni morda za listom zelja skrit kak plastičen papirček. Sešteval je in odšteval, delal prevale, krepil svoje slušne sposobnosti, in gledal ... kaj si gledal, zajček?

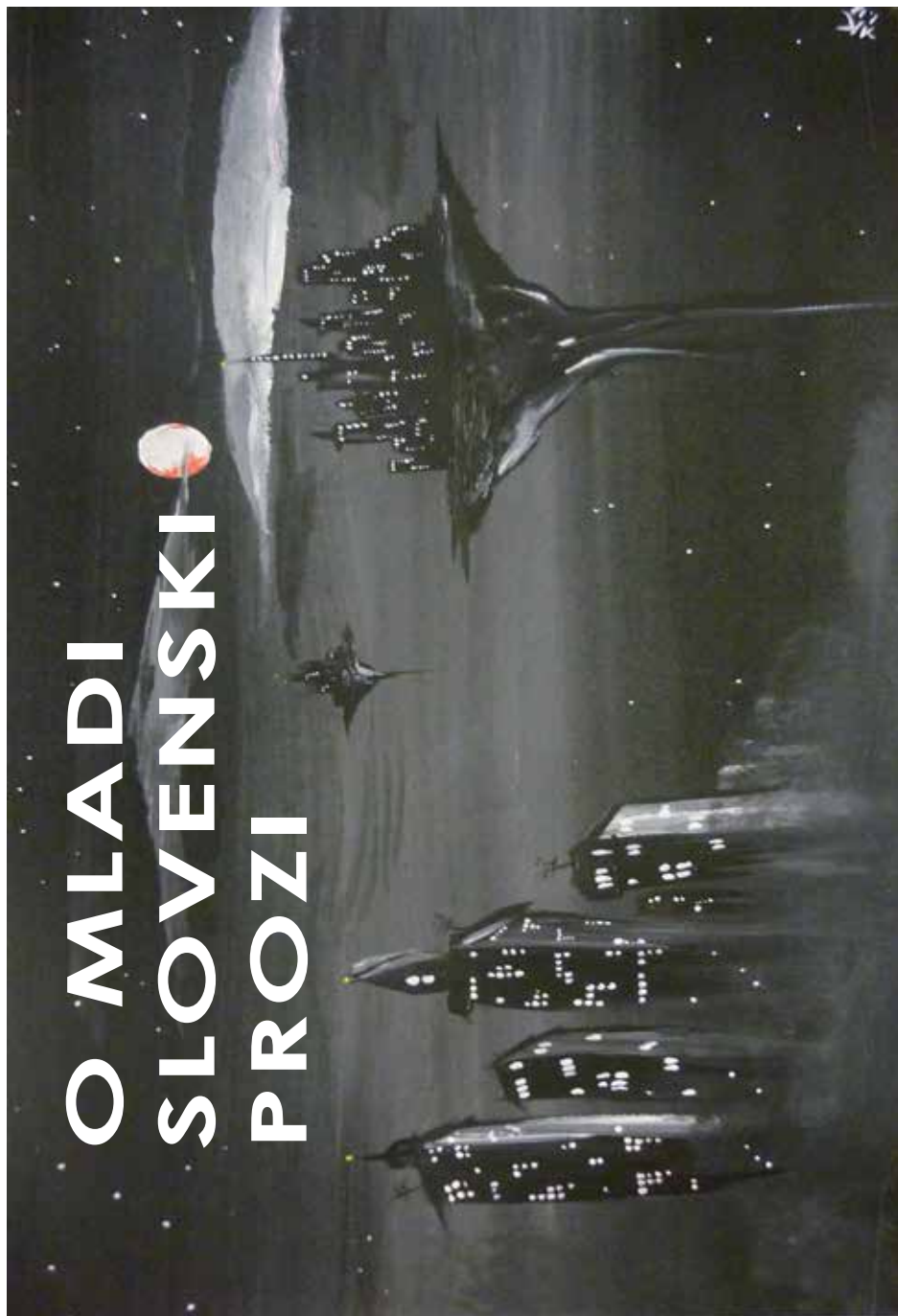
Milan: Oblakeeee!

Pripovedovalec: Ko je bil pa dobre volje, pa je šel sedet v deteljo in si zapel pesmico.

Pesmica.

O MLADI SLOVENSKI PROZI

Aleš Čeh
**KONČATI SVET, DA POKONČAŠ
 ENOLIČNOST**

Precej zanimivo se zdi, kako hitro in nenadno je ime Nejc Gazvoda postalo tako širše prepoznavno. Mladeniču, rojenemu leta 1985, uspe pred svojim dvajsetim letom izdati presenetljivo kvalitetno in zanimivo zbirko kratkih zgodb *Veveciam nič ne uide*, kar ga hipoma naredi precej opevanega, njegovi intervjuji postanejo vseprisotni po revijah in časopisih, prvenec pa nagradijo s kupčkom različnih nagrad. Njegovo ustvarjalno pot sem vseskozi skrbno spremljal. Prvič pa ga zapazil kot pisca zgodb v računalniški reviji *Joker*, kjer se je pod njegovimi teksti svetil dvoumni podpis Kontejnerus. Čeravno je bil takrat na pričetku svoje ustvarjalne kariere, objavljena dela niso dajala vtisa, da gre za neizkušenega avtorja, saj so bile zgodbe navkljub utesnjenemu formatu raznolike in dobro spisane. Svoje prve pisateljske eksperimente pa je sicer objavjal že v osnovnošolskem glasilu *Najča*, kjer se je preizkušal tudi v poeziji, ampak je sorazmerno hitro preklopil na prozo. Tudi prva različica *Veveci*, ki sta jo skupaj z očetom poslala na novomeško založbo *Goga*, je sprva vsebovala nekaj pesmi, ampak jih je avtor pred izidom zbirke izrezal.

Skozi pričujočo literarno kritiko bom širše vpogledal njegovo prozno ustvarjanje, povlekel vzporednice med slednjim in eno največjih ljubezni njegovega življenja – filmom, nekaj pozornosti pa bom posvetil tudi profilom protagonistov, ki jih vseskozi vključuje in uporablja.

Gazvoda se še v nobenem od svojih del ni izneveril dvojemu: nenavadnim, disfunkcionalnim protagonistom in prvoosebne pripovedovalcu, ki pristransko, čustveno in brez dlake na jeziku popisuje dogajanje okoli sebe. Pripovedovalčev svet ni nikoli pretirano prijeten: ni svet travnikov ali rožic in ljubezni. Tudi redkejši prijetni trenutki se kasneje po navadi razvijejo negativno ter končajo s smrtjo glavnega pripovedovalca, pobjem naključnih nedolžnežev ali čim podobno udarno grotesknim. Kakorkoli pa njegova dela skušamo analizirati, po navadi naletimo na eno dejstvo: njegov literarni svet je odlična poosebitev Slovenije in tukajšnje mladine. Absurdnosti karakterjev ali dogajalnega prostora navzlic večkrat prepoznamo kakšnega znanca ali bližnji okoliš, kar prinese posebne občutke. Skozi svoje kratke zgodbe in romane Nejc predstavlja vsakodnevno zombifikacijo mladih, slednjih nesmiselne blodenje in borbe za nekakšne imaginarne cilje, katerih niti sami niso zmožni razumeti. Karakterji, ki poseljujejo včasih izmišljena, včasih resnična prizorišča Nejčevih del, so izmišljeni, občasno absurdno pretirani ali rahlo metaforični, ampak vseeno širše prepoznavni. Skozi intervjuje in ostale izjave daje Nejc jasno slutiti, da navdih za karakterje in zgodbe dobiva predvsem iz bližjega okolja, svojega življenja in življenja svojih znancev ter vrstnikov. Tudi sam poznam generacije, ki jih popisuje Gazvoda, zaradi česar občutim rahlo srhljivo in posredno ironično resničnost, ki veje iz njegovih del – od pogovorov glavnih likov do njihovih navad, norm in vrednot, praktično vsepovsod sem videl podobnosti s pogovori, normami in vrednotami mene, mojih vrstnikov ter malce starejših generacij. Nejc je uspel resnično genialno ujeti duh časa, ki ga popisuje in obenem skozi svoje romane preplesti veliko žanrov: od grozljivke in drame do ljubezenske proze ter psihološkega romana, kar prinese sicer primanjkujočo raznolikost. Preden pa se navežem na nje pomanjkanje, se bom

na kratko sprehodil skozi njegovo dosedanje ustvarjanje – največjo kritiko na njegovo ustvarjanje bom lahko namreč primerno argumentiral šele tedaj.

Spočetka je primeren vpogled v protagoniste in zgodbe njegove prve zbirke *Vevericam nič ne uide* ter naslednje zbirke kratkih zgodb *Fasunga*, ki jo je izdal leta 2007 (obe zbirki je Nejc zastonj objavil na internetu, prvo na spletni strani založbe *Goga*, drugo pa na *Wikiviru*). Protagonisti so povečini mladostniki, stari približno dvajset let, precej disfunkcionalni in izgubljeni. Njihova izgubljenost in disfunkcionalnost po navadi pripelje tudi do osrednjega zapleta izbrane zgodbe – nekatere se držijo realnosti, druge spet zanihajo v okviru fantazije. Takšna je recimo zgodba *Praznik*, ki se zdi skorajda najbolj izstopajoča: gre za povsem domišljjsko pripoved, ki uspe ohraniti tematiko izgubljene mladine, vendar zgolj skozi metaforične prikaze posmrtnega življenja; metafore in širšo simbolistiko je Nejc na pričetku svoje pisateljske poti velikokrat popolnoma ignoriral. *Praznik* spremlja mladega fanta, ki preživlja svoje prve trenutke posmrtnega življenja, kjer išče svojo novo družbeno vlogo. Pravzaprav bi lahko strnili skorajda vse pisateljeve like na iskalce vlog v družbi, kamor so bili (ali še bodo) sprejeti in potisnjeni, zato je sem s primerom *Praznika* želel prikazati, da se bolj domišljjski osnovi navkljub *Gazvoda* ne odreče svojim standardnim tematikam in motivnim sklopom, niti standardnim generacijam, ki jih popisuje, saj je osrednji protagonist spet mladostnik. Iskreno lahko zapišem, da Nejc pravzaprav ne raziskuje veliko ostalih starostnih skupin, ker ga očitno ustvarjalno niti ne privlačijo. Skozi vse zgodbe *Fasunge* in *Veveric* spremljamo mladostnike, ki se trudijo preživeti in najti svoje mesto v tem svetu. Vprašati se moramo, če je Nejčev pogled na mladino, ki ga prikazuje skozi svoja dela, upravičeno takšen, kakršen pač je (ob branju dobimo včasih občutek blagega moraliziranja). Četudi vprašanje zahteva predvsem subjektivni odgovor, bi osebno rekel, da je. Mislim, da skozi življenja svojih protagonistov zelo premišljeno prikazuje osrednje tematike, ki se podijo po mislih povprečnega odrasčajočega mladostnika in znabiti, da bi se porazgubilo mnogo privlačnosti, če bi *Gazvoda* pričel pisat zgodbe o starejših generacijah – določen čar fabul je ravno v tem, da Nejc opisuje generacije ljudi, ki jih pozna najbolje.

Omenjene tematike in vprašanja iskanja identitete mladostnikov nadaljuje tudi skozi svoja prva romana – *Camero obscuro in Sanjajo tisti, ki preveč spiyo*. Najbolj izrazito in pereče so problemi izpostavljeni v njegovem najnovejšem romanu *V petek so sporočili, da bo v nedeljo konec sveta*. Vprašati se moramo, s čim Nejc doseže vzdušje, zaradi katerega se zdi dotični roman njegovo najbolj odraslo delo. Temačno in sčasoma tudi gnilo vzdušje ni kakšna posebna edinstvena značilnost tega romana, saj tovrstno vzdušje preveva večino njegovega ustvarjanja. Takisto posebej izstopajoči niso niti liki, ki jih znova pestijo problemi, enaki njihovim predhodnikom. Niti niso preveč presenetljivi kratki dogajalni fragmenti, saj se Nejčeve zgodbe venomer lomijo, prekinjajo in kasneje dopolnjujejo skozi zgodbe ostalih osrednjih ali stranskih protagonistov.

Menim, da je največji „krivec“ dejstvo, da se je Nejc tokrat prvič odpovedal preveč očitni in naivni metaforiki. Skrivnostnost nadljudi, kot jih predstavljajo *Sanjači*, namreč ostaja že prevečkrat uporabljena tematika, tako prek filmske kot literarne umetnosti, zlasti pa prek stripa. Čeravno jo je *Gazvoda* skušal narediti precej izvirno, mu to povečini niti ni uspelo; kar pa ni (zgolj) njegova krivda, temveč tudi krivda številnih avtorjev, ki so skušali s skupino nadnaravnih ljudi karikirano prikazovati življenja običajneže eksotičnih družbenih skupin.

Določene ponovljene motive lahko najdemo v romanu *Junak*, ki ga je spisal *Perry Moore* in v precej bolj popularnih stripovskih Varuhih njegovega soimenjaka *Alana Moora* – nekateri motivi in dogajalni drobci so praktično enaki.

Roman *V petek so sporočili, da bo v nedeljo konec sveta* sicer ponovno skuša metaforično prikazovati določene družbene skupine, vendar precej bolj sanjavo in nedorečeno, kar pušča tudi bolj odprt konec in večji dialog med delom ter bralcem. Prvič pa tudi ni povsem jasno, katero družbeno skupino pisec sploh prikazuje. Nad celotno – sicer delno realistično – pripovedjo namreč vseskozi stoji nadnaravni element v obliki počlovečenih pajkov, ki živijo v gozdu ob ulici Ivana Modrasa. Le-ta je osrednji dogajalni prostor in od tod izhaja osrednji pripovedovalec ter praktično vsi njegovi prijatelji, sorodniki in preostali stranski liki, ki jih nagrmadi avtor. Že poprej smo se srečevali s precej širokim skupkom likov, ampak tokrat gre pisec še dlje in književnih oseb je največ doslej, srečoma pa so tudi najbolj raznolike. Ulica Ivana Modrasa je precej zaspana ulica, počasna in sanjava. Je kraj, kamor nikoli ne zahaja policija in kjer vse hiše ječijo od skrivnosti in skorajda vse skrivnosti so stopnjevano razkrite skozi pripovedni tok. Celotno vasico in njene prebivalce povezujejo pajki, mitološka bitja človeške velikosti, ki naj bi sicer s človeškimi prebivalci ulice živele v sožitju, vendar se medsebojno sovražijo. Pajki so glavna pripovedna ideja in jih lahko razumemo kot metaforo za številne ljudi, posameznike, še večkrat pa za družbene skupine, odvisno od naše lastne percepcije in razumevanja. Da pajki v pripovedi niso zgolj nepomembne, majhne živali, nakaže eden od prvih odstavkov, v katerem glavni lik opazuje pajka, ki ga nosi reka, na njem pa leži mrtev ptič, kar kaže na njihovo ogromnost in pomembnost. Kasneje pajki prevzamejo osrednjo vlogo v eni od stranskih zgodb, kjer se protagonist pomembnosti pajkov ne le zaveda, temveč se v eno celo zaljubi, ji nosi mačke, da se z njimi prehranjuje in z njo domnevno tudi spolno občuje. Na koncu se vseeno odloči pajka pokončati, saj ga privlači normalnost ene od njegovih človeških znank. Pajki so prisposoda za svet, ki nam ni nedvoumno jasen, oziroma se obnašamo, kot da ga poznamo, čeprav ga v resnici ne. Menim, da avtor skuša pajke nevidno postaviti v situacije, kot jih doživljajo etične skupine v Sloveniji in drugod, ki so pogosto zatirane zaradi svoje drugačnosti, oziroma drugačnosti, kakor jo vidijo tisti, ki se okličejo za *normalne*.

„*Je greh, če si drugačen?*“ se recimo vpraša eden od likov pripovedi, ko mu njegova prijateljica naznani, da si njegove družbe ne želi več. „*Ne,*“ mu ta nato tiho odvrne in nadaljuje „*greh je, če nisi takšen, kot smo mi. Ne družiti se z njimi.*“

Ideja o pajkih, ki so v svojem svetu normalni, v svetu ljudi pa ne, je ideja, ki jo avtor skrbno neguje in dopolnjuje skozi vse strani in tik pred koncem se bralec zave, da so morda pajki še najbolj normalni od vseh. Podobnega mnenja je tudi glavni lik, ki se v samem epilogu pridruži njihovi imaginarni subkulturi in iz višav opazuje zaspano ulico Ivana Modrasa – svet, ki ga je ravnokar zapustil. Nato stopi v krasni novi svet, ki mu ne gospodujejo ljudje, temveč svobodni in mogočni pajki, najlepši med bitji, ki jih pozna.

Žal pa nas ob oddaljitvi tega motivnega sklopa pajkov znova pričakajo standardni motivi in tematike, ki jih *Gazvoda* počasi popisuje že od pričetkov svojega ustvarjanja.

Preostale tematike in ideje romana so torej praktično enake idejam prejšnjih Nejčevih del,

kar je gotovo potrebno šteti v minus. Resda vsaka Nejčeva zgodba prinese nekaj svežih domislic in idej – a še zmerom se vse vrtijo okrog enakih tematik: alkohola, odvisnosti, kajenja, neosebne ljubezni, odraslosti, minevanja, neutemeljenega sovraštva drugačnosti in prilagajanja *nestandardnih* primerkov družbe. Protagonisti so še zmerom sanjači, včasih celo večji kot junaki romana *Sanjajo tisti, ki preveč spijo*, sicer tudi prvega avtorjevega romana, ki je zaplul v vode magičnega realizma. Prav tako včasih bralca, poduččenega s celotno avtorjevo bibliografijo, zmoti, da so nekateri deli romana spisani po precej podobnem principu kot v *Camerei obscuri* in nekaterih avtorjevih kratkih zgodbah (roman *Sanjajo tisti, ki preveč spijo* je v tem oziru izvirnejši). Popivanje na začetku romana, kjer pripovedovalec razloži zgodovino svojega nenavadnega odnosa s Tanjo, takoj vnese spomine na popivanje na začetku *Camere Obscure* in čeravno se zdi tovrstno povezovanje spominov občasno zanimivo, stežka rečemo, da je to avtorjev dejanski namen. Zaradi tega rahlo trpi celotna pripoved, saj se bralec, ki je predhodno prebral vsaj kakšno Nejčevo delo, prične rahlo dolgočasiti in vnaprej pravilno predvidevati, kaj se bo zgodilo v naslednjih kadrih.

Besede, ki se večidel uporablja v filmski industriji, nisem uporabil naključno. Celotna pripoved je namreč razsekana na kratke izseke, ki spominjajo na filmske kadre ali še večkrat kadre zahodnih televizijskih serij. Slednje je najverjetneje posledica avtorjeve dejanske poklicne profesije; lahko da je imel tak namen že v osnovi. Kakorkoli že, na koncu vse skupaj izpade rahlo umetno, saj se zdi, kot da avtor književnega sveta ni ustvaril posebej za knjigo; temveč smo bralci položeni v samo osrčje pripovedi in ne izvemo kaj veliko o preteklosti glavnega lika, niti preteklosti Ulice Ivana Modrasa ali mitoloških pajkov, kar še posebej razočara, saj so kot osrednja pripovedna niža zelo privlačni. Osebo sem veselo pričakoval, da izvem kakšno podrobnost o njihovem obstoju in preteklosti. Pričakoval sem podrobnosti, ki niso prišle nikoli. Je to slaba lastnost romana? Najverjetneje ne, saj ravno skrivnostnost pripomore k večji vrednosti fabule oziroma želji po ponovnem branju, res pa je, da na rovaš tega trpi nemara najzanimivejši del njegovega celotnega pisunskega opusa.

Tako smo naposled pripotovali do filma *Izlet*, prvega Nejčevega celovečerca, ki je po vsebini dopolnjen in bolj kompleksen presnetek ene njegovih krakih zgodb. Publika je bila pri odzivu precej razdvojena, strokovna javnost pa pravzaprav ne, saj so filmu enoglasno priznali odličnost. Igralca Nina Rakovec in Jure Henigman sta dobila nagrado vesna, takisto nagrado pa so staknili tudi montaža filma, scenarij in glasbena podlaga. Pravzaprav jim ne oporekam; Nejc se je kot režiser odlično izkazal, njegov film je večplasten in slogovno zanimiv, še posebej pohvalni pa so dialogi (ki se jih premalo izpostavlja), saj so inteligentni in niso namenjeni le gledalcu, temveč se zdijo pristni, zgolj občasno malce naivni. Zanimiv se mi zdi njegov pristop do izgubljenih generacij mladih, ki jih večkrat nekoliko nejasno primerja s starejšimi, obenem pa daje slutiti, kot da so primarni odjemalci njegovega ustvarjanja predvsem mladi. Pušča vtis, da njegov jezik govori mladim.

S tem pa nikakor ne podcenjujem starejših generacij, saj bodo v Nejčevem ustvarjanju uspele uživati tudi one, vendar so tematike vidno namenjene mladini. Zato so tudi prisotni drobci, kot so razmišljanje o smiselnosti študija, nesmiselno pitje alkohola, spolnost nad ljubeznijo, hitro menjavanje najboljših prijateljev in strah pred tem, da bi s svojim življenjem razočarali starše. Slednje tematike občasno polzijo po mislih skorajda slehernega mladostnika, zato tudi sami liki v romanu izpadejo precej pristnejše. So namreč ravno dovolj naivni in ravno dovolj

neumni ter nagnjeni k prenašljivosti, da se lahko mlajše generacije z njimi poistovetijo in se živijo v njihovo razmišljanje.

Menim tudi, da bo moral avtor prej ali slej konkretno prevetriti vsebino svojih kratkih in daljših zgodb, saj postajajo ponavljajoče.

Resda bi bilo krivično zapisati, da avtor piše slabo – to bi bila navsezadnje popolna laž. Nejc Gazvoda piše zelo kakovostno, njegove zgodbe so privlačne, hitro berljive, veže jih eleganten in dokaj bogat slog; ampak kljub vsej zasluženih hvali moram priznati, da v njegovih delih, kljub temu da je od izida prve zbirke kratkih zgodb *Vevericam nič ne uide* minilo že veliko let, ne vidim bistvenih slogovnih ali vsebinskih izboljšav. Podobno kakor sem zapisal na začetku, bom zaključil: osebe in dogodki v domišljijem svetu, ki ga ustvarja Nejc Gazvoda, so v okviru posameznih romanov raznolike in zanimive, ampak le dotlej, ko jih ne pričnemo primerjati z junaki njegovih preostalih zgodb. Takrat se liki, njihove zgodbe, dileme in vprašanja, ki si jih postavljajo, pričnejo ponavljati. Ampak navsezadnje, kaj pa če smo tako dolgočasni in enolični zgolj mladi, ker se vseskozi ukvarjamo z istimi - večidel nepomembnimi - problemi in vprašanji? Je mar Nejc svoja dela tako podobno vsaksebi pisal namensko, za višji cilj, zaradi katerega se bo njegova generacija zavedla, da je bila pravkar povlečena za nos in je sama glavni krivec, da so zgodbe tako enolične, kot pač so? So si mladi zaradi svoje enoličnosti na grbo spravili Nejčevo pisanje, ki rahlo ironizira mlajše generacije in dostavi enotno sporočilo o izgubljenosti mladine? Priznam, raje bi krivil avtorja. Je enostavneje, kakor se ozreti naokoli in ugotoviti, da ima Nejčevo sporočilo morda večjo težo, kot se sprva zdi.

Tonja Jelen: Večplastna dvojina

(Goran Vojnovič, Čefurji raus!, Beletrina, 2008)

Glavni lik romana Čefurji raus! je Marko Đorđić, sedemnajstletnik, ki se s starši preseli iz Bosne v Slovenijo. Gre za prvoosebnega pripovedovalca in (skoraj) alterego pisatelja samega. S staršema živi v naselju Fužine, torej tam, kjer je *polno tistih od dole*. Tam ima vsako stanovanje svojo zgodbo. Nešteto je Markov, Adijev, Acotov in Dejanov. Ti trije so namreč Markovi (najboljši) prijatelji. Blokovsko naselje, kjer so vsi na nek način eno. Čeprav vsak s svojimi težavami.

Gre za oris socialnega dna, za prikaz realnega stanja pripadnikov bivše Jugoslavije, ki so v upanju na boljši način življenja prišli v Slovenijo. Težke socialne razmere in vnaprejšnja obsojenost na slabše življenje ne bremenita samo staršev, temveč tudi njihove otroke. Čeprav so ravno otroci upanje (druga generacija), da bodo imeli kaj več kot samo težaško delo. In takšen je tudi Markov oče Radovan, ki si želi, da bi njegov sin postal uspešen košarkar. A Marku se vse skupaj upre. V iskanju lastne identitete tako kloni. Nizka samopodoba in izgubljenost v družbi ga še bolj potisneta v obup. Nekonstruktivno vedenje pa ga pripelje do policije. Tako ga oče pošlje v Bosno. Tam bo mogoče bolje zanj. Ne bo kot večina Bosancev v Sloveniji. Vlak simbolično ponazarja novo upanje, a sam le-to negira. Tu je vsaj navajen biti drug, kot sam pravi – Čefur, tam pa bo Janez ... S tem se dogajanje romana zaključí.

Skrozi oči avtorja gre za predstavljanje njihovih navad, načina življenja in pogleda na svet. Pri tem seveda tudi ponazori slovensko dožemanje življenja, razhajanja ... Gre za različne poglede na svet in s tem otežujoče skupno sobivanje.

V romanu je zaslediti veliko dvojine. Dvojine med Slovenci in priseljenci. Dvojine med starši in otroci. Med upanjem in realnostjo. Dvojine med Fužinami in drugimi predeli Ljubljane. Dvojine med možem in ženo, kjer je patriarhalnost še zmeraj prevladujoča. Dvojine med sosedi. Dvojine med lepo novinarko in njim samim. V dvigalu, kjer nato ljudje izstopijo in gredo vsak svojo svojo pot. Ki te potegne na dno ali dvigne v novo življenje.

Polno nasprotij, nesprejetosti, nerazumevanja in prikazovanja, da je biti tujec, še posebej, če si iz Bosne, težko. Gre za različne svetove, ki pa te realno še zmeraj ne spustijo iz primeža. Čeprav je ta primež ena sama asimilacija. Zlepa ali zgrda prav počasi leze v vsakega. Če to hočeš ali ne.

Vključevanje v družbo, sploh v času najstništva in sploh s to poudarjeno etiketo, Marka teži. Obsojen je na t. i. drugačnost. Ostri pogledi okolice in težave v izobraževalnem sistemu ga le še postavljajo na rob družbe. Čeprav ima svojo družbo in starša, je osamljen. Tu ne gre le za nesprejetost, kot biti pripadnik neke druge narodnosti, temveč tudi iskanje samega sebe, lastne eksistence. Zraven pa še pričakovanja staršev in (ne)pričakovanja širše družbe.

Kot množina nastopa jezik. Pojavljajo se zanimivo izpeljan slovenski jezik, sleng in bosansko-hercegovski jezik – kot zasnova za nov jezik, ki ga avtor ironično poimenuje *čefurščina*. Slednja je pravzaprav nastala na Fužinah.

Sam potek zgodbe je dovršen, kraj je natančno opisan, osebe so tako karakterno kot tudi vizualno dobro orisane. Prvotni scenarij, ki je kasneje postal roman in nato še gledališko uprizorjen (monokomedija, katero odigra Aleksandar Rajaković Sale), je prvenec, a vse kaže nato, da ga je avtor spretno in dosledno napisal. Čeprav gre za odstiranje nesprejetosti, ne gre za moraliziranje, temveč realistično pripoved. Lucidno napisana pripoved, tekoče dogajanje in dobro "slikanje" dogodkov so v tem romanu izpeljani, saj je avtor po izobrazbi režiser.

Če potegnem črto skozi celotno branje, gre za:

- družbeno-kritični roman,
- (skorajda) slovar,
- paleto njihovih navad in načina življenja ter
- pokazatelja slovenskega dojetanja nekoč bratske države, na kar se vse bolj pozablja.

Vsako poglavje se začne z zakaj-i. In poglavja so kot odgovori.

Fužine, čeprav majhne, so skoraj povsod. In na kakršnihkoli Fužinah se lahko znajde sleherni od nas.

Urša Kac

Prvi slovenski narkoroman izpod peresa najstnice

Asja Hrvantin: Od RTM do WTF

Prvenec takrat še gimnazijke Asje Hrvatin (roj. 1990) mnogi označujejo za slovensko različico kulturnega nemškega narkoromana *Otroci s postaje ZOO* (termin narkoroman uvajam iz razloga, ker se mi zdi oznaka socialno-psihološki mladinski roman nekoliko preširoka, ko pa vendarle imamo nekaj romanov, ki govorijo izključno o odvisnosti od drog, ter iz ekonomičnega razloga). Pa je res tako pristen? Hrvatinova danes študira sociologijo in se že od nekdaj zanima za socialne probleme ter skuša ne samo pomagati, ampak tudi preprečevati razne stiske ljudi. Tudi njen roman je eden od poskusov v tej smeri.

Zgodba o mladoletnih narkomanih se začne kot vsak mladinski roman. Dva prijatelja, obvezno fant in dekle, za katera se nam zdi, da bi morala biti par, se dobita na pijači. Toda kmalu se začnejo počitnice, ki jima za vedno spremenijo življenje. Počitnice, zaznamovane z usodnim dogodkom, so značilnost vsakega mladinskega pustolovskega romana. Matej, protagonist, se začne videvati s Tjašo, Mel, svojo najboljšo prijateljico, pa vse bolj zavrača. Ker se Tjaša drogira, Matej pa hoče izpasti frajer, ki si vse upa, kmalu tudi sam zapade v začarani krog drog, od koder ga rešujeta Mel in njena prijateljica Pia. Motiv zavračanja najboljšega oz. edinega prijatelja, ki odvisniku hoče dobro, je v narkoromanu pravilo.

V začetnem delu romana, ko nas zgodba še ne prevzame, ker preveč klišejsko prikazuje idealno najstniško življenje brez vsakršnih težav, spoznamo nekaj izredno zanimivih, a vseeno preveč črno-belih likov. Matej je sin bogatih staršev, ki se zanj ne zmenijo in ga zalagajo z denarjem, da si na tak način »kupijo« mir. Ker ni deležen prave vzgoje, se razvija v pretirano samozavestnega egoista, ki verjame v svoj prav, po drugi strani pa je pasiven slabič, saj njegovo življenje v celoti krojijo ženske – njegove prijateljice. Glavni ženski lik Mel je moralno neoporečen. Enako velja za Pio, katere karakter je skoraj identičen Mel. Obe dekleti kljub vsem težavam, ki jih sami prestajata, ves čas razmišljata, kako bi pomagali Mateju, ki ju zavrača in vedno znova razočara, čeprav se sami zanj ves čas skoraj svetniško žrtvujeta. Tjaša je sicer skrajno negativen lik, saj je koristolovska manipulatorica, ki ni sposobna ne ljubiti ne spoštovati ljudi okoli sebe, a je za razliko od Mateja vsaj močan karakter. V njunem odnosu je prisotna izrazita hierarhija, ki je najbolj opazna, ko Tjaša Mateju razloži, da bi fanta z virusom HIV takoj pustila, on pa v sebi ve, da tega ne bi storil. Ironično je to, da je prav on tisti, ki se okuži in zato v strahu trepeti, da bo njegovo posesivno dekle izvedelo in ga zapustilo. Nasprotje med pasivnežem in tremi brezkompromisnimi aktivnimi ženskami je vnebovpijoče. Taki liki so zagotovo nekaj posebnega, vendar so nerealni. Preveč popolna s svojo idejo rešiti odvisnika in, če je treba, še ves svet, je ravno Mel.

Ne moremo se znebiti občutka, da je Mel pravzaprav literarizirana avtorica sama. Izgled, stil oblačenja, način mišljenja in želja pomagati drugim so le nekatere stične točke realne in literarne osebe. Temu v prid govori tudi dejstvo, da so le redki pisatelji sposobni popolnoma izključiti samega sebe. Najteže je seveda pri prvencu, ker ga po navadi pišejo ravno iz vzgiba

vsemu svetu povedati zgodbo, ki se je zgodila njim samim ali nekomu, ki ga poznajo. Hrvatinova je bila ob izidu svojega prvenca stara zgolj osemnajst let, zato se je zaradi neizkušenosti verjetno zelo težko izognila temu, da v tekstu ne bi pustila preveč sebe. Njen pogled se kaže tudi v stilu, kjer se na etično spornih mestih, na katerih bi lik v utopičnem idealnem svetu ravnal drugače, pripovedni ton nekoliko zaostri. Na nekaterih mestih Hrvatinova uporabi celo izdajalski »seveda« ali pa še huje, pripovedovalcu, ki bi za pristnost romana moral ostali čim bolj objektivni, celo minimalistični, v usta položi poved: »Sreča je opoteča in Matej se je /.../ začel tega zavedati.« (Hrvatina 2010: 210.). Rekla in fraze so že od nekdaj sestavni del literature, je pa res, da se redko pojavljajo v izvorni obliki, večinoma jih avtorji modificirajo. H kvaliteta tega prvenca pa lahko štejemo prvine slenga in celo zametke argoja, saj se tekom zgodbe poučimo o marsikaterem narkomanskem izrazu. Čeprav Hrvatinovi v nekaterih segmentih primanjkujejo leta in izkušnje, je, kar se pristnosti jezika tiče, zagotovo v prednosti pred svojimi starejšimi pisateljskimi kolegi, ki se lotevajo tabu tem. Mlada pisateljica je kasneje v nekaj intervjujih povedala, da bi roman danes napisala drugače, bolj zrelo, slogovno bolj izpiljeno. Po drugi strani pa se je v dogovarjanju za izid njene druge knjige, ki tematizira problematiko motenj hranjenja, z urednico v spor največkrat zapletla ravno zato, ker ji je ta očitala, da ne piše več tako kot pred leti. Njen takratni pogled na mladoletne odvisnike od drog je vsekakor koristen zorni kot za mladostnike. Njej bodo zaupali bolj kot kakšni pisateljici srednjih let. Čeprav je tudi ona kljub svoji mladosti zelo ostra do svojih vrstnikov.

Hrvatinova z romanom kritizira naivne z dolgočasene egoistične najstnike, ki se v svet drog vedno znova podajo z idejo, da so ravno oni tisti, ki lahko prenehajo, če se jim zahoče. Še večja kritika leti na starše, ki ne samo, da si zakrivajo oči, temveč se, ko za odvisnost končno izvedo, zbijajo, kaj bodo rekli sosede.

Bralec se ob takih slučajih kar zgrozi. Še večje presenečenje Hrvatinova pripravi v zadnjem srečanju matere s sinom. Matej, ki ga Pia in Mel pripravita do tega, da se za nekaj dni odreče drogam in celo obiskuje terapevtsko skupino bolnikov z virusom HIV, sreča svojo mater in ji vesel, brez kakršnih koli zahtev, da ga vzame nazaj pod streho, steče povedat, da je »clean«, ta pa se dela, da ga sploh ne pozna. Tako že duševno strt fant dobi še en udarec od osebe, ki bi ga morala brezpogojno ljubiti in varovati. Kje ima brezpogojna materinska ljubezen meje, če si otrok pred materinimi očmi košček za koščkom uničuje življenje? Čeprav so od drog odvisni najstniki v tem romanu popolnoma neodgovorni, pa se vendarle zdi, da Hrvatinova s prstom kaže na starše, ki so z vzgojo in z zatiskanjem oči svoje otroke pripeljali tako daleč, da so si ti uteho začeli iskati v svetu, ki jim lahko za kratek čas da krila, a je pristanek na tleh vedno bolj boleč.

Čeprav je prvi del romana že prevečkrat slišana oz. v tem primeru brana zgodba, ki jo pripoveduje nešteto tujih in celo nekaj naših domačih mladinskih socialno-psiholoških romanov, pa Hrvatinova proti koncu postaja vse boljša in zaključni v slogu pogumnih. Svojega protagonista si namreč drzne na koncu, po vsem trudu, da bi ga ohranila pri življenju, ubiti. Gotovo tudi za to, da mladi bralec ob prebiranju romana dobi polno lekcijo in se še toliko bolj prepriča, da ne sme slediti Matejevemu zgledu. A če odmislimo ta razlog, nastavek za konec v zgodbi najdemo relativno zgodaj. Ko glavni lik ve, da je neozdravljivo bolan, da se iz nastale situacije ne bo uspel rešiti in razmišlja o smrti, se odloči, da se bo »overdozirala«. Ker se njegov prvi poskus izjalovi (seveda po zaslugi »nadzemelske« prijateljice Pie) in ker

kasneje sam začne kljubovati drogam (spet ob pomoči Pie), optimistični bralec že vidi srečen konec. Pesimist ali kdo, ki je že jokal ob kakem dobrem narkoromanu, pa ve, kaj ga čaka na zadnji strani. Ko se že zdi, da bo vse v najlepšem redu, pride tisti SMS, ki spremeni vse. Matej, še vedno zaljubljen v Tjašo, njene smrti ne prenese in se pokonča v neposredni bližini svojih dveh prijateljic. Dober konec je tisto, kar manjka marsikateremu romanu, da bi ga lahko uvrstili med najboljše. Hrvatini pa se posreči ujeti zadnji vlak in tiste, ki jih morda prej ni uspela, prepriča s koncem, kakršne po navadi piše življenje in so zato dovolj realni, da si zgodbo vzamemo k srcu, kot bi se zgodila komu bližnjemu.

Od RTM do WTF je narkoroman, ki tako v pristnosti jezika, ko se od izrazov ljubezni zaradi otopelosti od drog preide na »kaj za vraga«, kot v iskreni izpovedi boleče zgodbe prepriča. Zdaj lahko le čakamo in ugrabimo, kako se je Hrvatini pisateljsko razvila v teh letih in se sprašujemo, če v svoji drugi knjigi še ponavlja tiste malenkostne napake, ki so nas pri njenem prvencu motile, a niso pokvarile splošnega vtisa.

Viktorija Aleksovskaja Ljubeč oče vs. Vojni zločinec

(Goran Vojnović: Jugoslavija, moja dežela)

Po zelo uspešnem prvencu Gorana Vojnovića z naslovom *Čefurji, raus* je avtor tematiko priseljencev iz bivših jugoslovanskih držav nadaljeval v romanu *Jugoslavija, moja dežela*. Drugi roman je obsežnejši od prvega in tudi njegova vsebina je »težja«. Ne gre le za zapleteno zgodbo mladeniča, ki išče svojega očeta oficirja in vojnega zločinca, temveč je sama narava tematike vojne in njenih posledic tista, ki roman izloči iz kategorije lahkotnega poletnega branja. Avtor v enem od intervjujev potrdi, da je zgodba romana resnična, saj temelji na življenjih njegovih prijateljev, nekaj pa je dodal sam in ustvaril zanimivo, razmišljanja vredno branje, ki lahko mladim in starim približa vojno iz leta 1991 in z njo povezan razkroj bivše Republike Jugoslavije in njenih državljanov.

V romanu se zgodba odvija v dveh različnih časovnih obdobjih. Prvo obdobje traja od selitve iz Pule do Vladanovega najstništva na Fužinah, drugo obdobje se odvija čez 16 let, ko je Vladan že odrasel moški in živi svoje življenje. Po številnih selitvah in končno ustaljenem življenju se Vladan odloči raziskati očetovo izginotje in ugotovi, da le-ta ni mrtev, temveč se skriva v tuji državi zaradi vojnih zločinov.

Obe kronološki obdobji se med sabo prepletata in zahtevata od bralca večjo zbranost. Napetost v romanu ustvarja že zgodba sama, zanimivega pa ga naredijo vstavki balkanizmov, ki popestrijo slog pripovedovanja. Prvoosebni pripovedovalec opisuje nekatere stvari zelo sarkastično in ironično, npr. »Bila je to tipično srbsko-fužinska poroka, na kateri se je neka zabačena srbska vukojebina za en dan preselila na slovenski predmestni asfalt in se naselila med fužinskimi bloki /.../ ki si je za to priložnost »jebiga, našao Slovenku, ali jebiga, nek mu je sa srečom i nek je on nama živ i zdrav« (Vojnović 2008: 195). Kot je razvidno iz citata, se avtor ni izogibal kletvicam, ki so pogoste v srbskem jeziku. Zanimivo je, da je dialog oseb, ki niso Slovenci, zapisan v slovenščini z nekaterimi hrvatizmi in s slovenskimi narečnimi besedami.

Avtor se kljub svoji mladosti očitno zelo zaveda spornih dogodkov v ne tako oddaljeni zgodovini in je želel z zgodbo obelodaniti krute zločine in življenja, na katera so le-ti vplivali. To niso samo življenja vojnih žrtev in njihovih bližnjih, temveč gre tudi za življenja zločincev in njihovih svojcev, ki so tako rekoč obeleženi z zločinsko krvjo. V primeru glavnega lika Vladana je jasno razvidno, kako je lahko nekdo, kot je na primer njegov ljubeč in skrben oče, po službeni obvezi ubijal in mučil nedolžne ljudi. Ta dvojna plat vojnih oseb je za svoje še bolj boleča, saj sta ponavadi vstop v vojsko in zvestoba vojaškemu poklicu postovoljna odločitve. Avtor v intervjuju navede, da roman nima ciljne skupine bralcev, temveč je njegova ideja govoriti o posledicah vojne, ki so še danes preveč zavite v tančičo skrivnosti, o katerih nihče ne govori rad. Knjiga bo avtorjevo idejo v popolnosti dosegla šele s prevodi v srbsčino, hrvaščino in ostale jezike bivše republike, saj so bili tudi ti narodi del krute vojne usode.

Glavni lik Vladan Borojevič prikazuje razdvojenega otroka vojnega zločinca, ki ima o svojem očetu dvojno mnenje, z materjo pa nima in noče imeti stikov. Odraste v človeka, ki se, kot se

je naučil od svoje mame, ob pojavitvi težav zapre vase in z nikomer o ničemer ne govori. Je moški, ki ljubi in je ljubljen, čeprav se sprašuje, kako lahko nekdo ljubi njega in od kod mu sposobnost za razvoj tako močnih čustev, kot je partnerska ljubezen. Je deček, ki je bil iztrgan iz domovine ter priseljen v tujo državo, med tuje ljudi, ki govorijo tuj jezik. Je oseba, ki se v poznih dvajsetih še vedno išče in ki si po burnem otroštvu in najstništvu želi le stanovitnega, varnega in po možnosti ljubečega življenja, saj je bil kot sin vojnega zločinca za vse to prikrajšan.

Jugoslavija, moja dežela ni samo nadaljevanje avtorjevega prvenca, je natančno izrisana zgodba, ki kliče po nadaljevanju. Ne gre le za razvijanje zgodbe. Avtor nam z vsakim romanom bolj približuje dogajanje med vojno in po njej, življenje priseljencev, družbene razmere v Sloveniji, odnose med priseljenci samimi in z domačini ter bitka za oz. proti asimilaciji v novo okolje. Vojnović vse to začini z balkanizmi, ki so tako izvirni in pristni, da se jih skoraj da okusiti. Glede na to, da je bil prvenec Čefurji, raus napisan po scenariju, torej je bil uprizorjen, bi lahko pričakovali tudi uprizoritev drugega romana. Vsekakor bi bila predstava dobro obiskana, kljub temu da bi bila (najbrž) malo manj komična kot prva uprizoritev. Publiko bi med drugim pritegnil pester jezikovni izbor, tematika pa je tista, ki združuje starejšo generacijo z mlajšo, strokovnjake z laiki ter vsevedne z ničvednimi. Zgodovina je vedno bila in bo rdeča nit literarnih del, pa naj bo oddaljena 2000 ali 20 let.

Barbara Fužir
 »SAMO MRTVE RIBE PLAVAJO S
 TOKOM«¹

Elementi znanstveno fantastičnega v novejši slovenski prozi
 (Vesna Lemaic, Tadej Čopar)

Slovinci in nekaj Marsovčkov

Znanstvena fantastika je precej težko opredeljiv pojem, sploh če si pri tem dopustimo širino in v delu, pa najsi bo to film ali klasična knjiga in ne iščemo z lupo malih zelenih bitij, ki so prišla osvojiti planet Zemljo in jih je treba s šibo (z raketami, s protimarsovskimi ščiti in pokroviteljstvom največje svetovne gospodarske sile) poslati naravnost nazaj tja, od koder so prišli.

Oznaka »ZF« je lahko tudi precej nevhvaležna stvar, saj odžene nekaj potencialnih bralcev, ki pričakujejo zgoraj opisano in se tako deklariranih del običajno niti ne pritaknejo. Zlati čas Zvezdnih stez nas je naučil, da se neverjetno, takšno, ki krši vse fizikalne zakonitosti in zemeljsko logiko, lahko običajno dogaja le zelo daleč stran ali s pomočjo bitij iz podobno oddaljenih svetov. Zagotovo pa nič neverjetnega in fantastičnega ne nastaja v posamezniku samem. Če pomislimo na pred leti izdano zbirko klasikov (tujih, seveda) znanstvene fantastike, ki jo je bilo po zelo simbolični ceni mogoče kupiti kot prilogo dnevnega časopisa, se je večina literarnih oseb srečevala s pojavi, ki so bili plod neverjetnih fantastičnih naključij in zakonitosti, ki so nad logiko vsakdanjega spoznanja. Literarne osebe so v teh delih sicer aktivni posamezniki, ki običajno posedujejo tudi precej znanja (Jules Verne: Potovanje v središče Zemlje), a njihov notranji svet, z izjemo čustva strahu, običajno ostaja njihova zasebna stvar, ki je ne razkrijejo niti bralcu (odstopanje od tega počasi pomeni že Dr. Jekyll in gospod Hyde Roberta Louisa Stevensona).

Tea Hvala², urednica zbirke kratkih feministično-kvirovskih znanstvenofantastičnih zgodb *Svetovi drugih* (2010), opaža, da je žanr znanstvene fantastike, odkar se je v 60. letih preteklega stoletja spet počasi »preselila« na domač planet Zemljo, težko definirati, saj so se avtorji pričeli vedno bolj osredotočati na povsem »človeške« stvari, kot so jezik, kultura, nesprijemanje drugačnosti, spol, družbeni sistem in podobno.

O slovenski znanstveni fantastiki ni povprečnemu bralcu znano skoraj nič (ali malenkostno nad tem nevtralnimi številom, če je imel to srečo in v mladosti spoznal Pečjakove Marsovčke). Morda tudi zaradi zgoraj naštetih razlogov ZF ni najbolj popularen literarni žanr – javnost s trastnega bralca znanstvene fantastike še vedno velikokrat tipizira kot asocialnega mozoljastega najstnika, ki v kruti realnosti adolescentnih dni sanja o novem, boljšem svetu, v katerem bo junak končno tudi on. Podoba, ki smo jo nehote, a tudi avtomatično kot črtno kodo pobrali v kulturnih elementih filmske industrije, vsaj tiste popularizirane in odvisne od teženj kapitala.

¹Lemaic 2010, 101.

²Svetovi drugih 2010, 66.

Če je po eni strani ne/resnični stereotip o znanstveni fantastiki ta, da umetno ustvarja ne/verjetne svetove, kjer kopiči bitja in tehnološke izmisleke vsakovrstnih miselnih dimenzij (samo pomislimo na hiperprodukcijo določenih avtorjev), Magda Stražišar v diplomski nalogi o slovenski znanstveni fantastiki zadnjih dvajset let ugotavlja, da ta literarni žanr ponuja širše izrazne možnosti kritične refleksije sedanjosti. Žanr znanstvene fantastike se obrača nazaj k osnovnemu predmetu svojega zanimanja – človeku in družbi, vedno bolj očiščenima neverjetnih virtualnih okraskov (ironično, morda ravno nasprotno od dejanske družbene stvarnosti, ki jo živimo).

Ravno ta element, kritika družbene resničnosti, pa naj bo ta še tako »krasna«, je tisti element, ki močno zaznamuje sodobno slovensko (čeprav ne samo slovensko) znanstveno fantastiko. Miha Remec kot eden starejših in plodovitih avtorjev znanstvene fantastike pri nas tako spretno prepleta idejo grozeče prihodnosti (ki se ob današnjem vzvišenem odnosu do narave sploh ne zdi tako zelo neverjetno fantastična) z globalnimi eksistencialnimi vprašanji.⁴ 4 Kako ohraniti človečnost – četudi morda ne več v formi človeka, kot ga poznamo danes? Kako ohraniti moralno, etiko – ko bodo uničeni vsi naravni elementi, ki smo jih prejeli in kot razvajeni mulci izrabili do neprepoznavnosti? Je človek takrat sploh še človek, ko ni več human – in resnično, koliko ima še sploh pravice do lastne eksistence?

Mladi novi svet

V naslovu izpostavljena avtorja Vesna Lemaic in Tadej Čopar sta avtorja mlajše pisateljske generacije, rojene po letu 1980. Dojemati jo kot homogeno celoto zgolj zaradi podobnosti v letnici rojstva bi bilo nevhvaležno do obeh avtorjev, ki si verjetno ne bi mogla biti bolj različna. Vesna Lemaic je večkrat nagrajena avtorica s precejšnjo ustvarjalno kilometrino. Za svoj žanrsko raznovrstni prvenec *Popularne zgodbe* (2008) je, če izpostavimo, prejela nagrado Fabula. Tadej Čopar je precej mlajši pisec, ki pozornost privablja tudi/predvsem s svojo mladostno ustvarjalnostjo. Svoj prvi roman, *Platnikov urok* (2006), je izdal pri trinajstih letih, drugega, ki je pravzaprav nadaljevanje prvega, *Overmanovo maščevanje* (2008), čez dve leti.

Občutek bralca pri Platnikovem uroku se lahko nesramežljivo primerja s tistim, ko na družinskem pikniku naenkrat spoznate širše sorodstvo svojega izbranca/ke; ogromno imen, novih obrazov, o vsakem izveste še kakšno anekdoto/govorico. Tadej Čopar bralca takoj na začetku Platnikovega uroka seznanja z glavnimi literarnimi osebami, ki jih je ogromno; vsi imajo še svoje družine, zapletena imena in morda še kakšno posebno moč (ali vsaj slo po ubijanju). Dogajanje se zaplete že po uvodnih straneh s prvim umorom, kmalu še z drugim, s tretjim, s poskusom umora, z goljufijo ... Platnik, tisto bitje iz naslova, je eden od posameznikov, ki so v preteklosti uravnali svet po principu stvarjenja – le da so tam, kjer je stvarnikov več, lahko tudi težave povsem vsakdanje narave. Prepričani, znani že iz zlatih časov politeističnega Olimpa, postavljeni v sedanjost – med ljudi, navdahnjenimi s karakterji iz televizijskih žajfnic.

³Majnič v Remec (b.d.)a, 319, 320.

⁴Bajda v Remec (b.d.)b, 329, 330.

Ricarda, hči božjega Valterja, po umoru Fernarda, ki so ga zakrivile po nesreči osvobodjene čarovnice (na katerih sicer ni prav nič čarovniškega, saj v manirah pravega vestrna streljajo kar s pištolami), ne miruje in zaradi »družinske nediscipline« s smrtjo kaznuje priženjeno Margarito, kar seveda sproži burne reakcije pri njeni družini; vmes pa, ne da bi kdo opazil, zlobna Alvarija (priženjena, v družini Wanterer je to očitno recept za katastrofo) Julijana zapre v zamrzovalnik in ubije Evo, zaročenko svojega nečaka. Dogajanje se seveda tu še nikakor ne konča, a vsega vendarle ne smemo izdati, kajne?

Dolg odlog knjige je recept za vračanje na začetek – zaradi obilice novih imen (bogov, ljudi, krajev) ustvarjanje sprotih zapiskov niti ni tako slaba ideja; branje druge knjige, *Overmanovega maščevanja*, pa obvezno takoj po zaključeni prvi, drugače boste oris družinskega drevesa, ki se nahaja na začetku prvega romana, spet krvavo potrebovali.

Tadeju Čoparju ne gre odrekati, da je njegova domišljija pri trinajstih poseben fenomen, ki ga je dejansko udejanjil v precej dolgi zgodbi. Ustvaril je zapleten svet, poln nenavadnih preobratov in karakterjev z dolgo osebno in družinsko zgodovino. Nekaj vplivov gre nemara iskati tudi v trenutno precej popularnih ekraniziranih (najprej seveda zgolj knjižnih) čarovnikih, ki so zanimiva mešanica vsakdanjega (obiskujejo šolo, imajo najstniške težave in skrbi) in fantastičnega (svet je potrebno rešiti pred tistim, ki ga ne imenujemo). Opredelitev dela za znanstvenofantastično je, kot že ugotovljeno, precej nehvaležno delo. Najti fantastične prvine načeloma ni težko, a vendar – fantastičnost še ne pomeni nujno neverjetnosti.

Vesna Lemaic je v Sloveniji že poznana avtorica; primerjati ta dva avtorja zgolj zaradi podobnih žanrskih izhodišč morda ni najbolj na mestu, a vendar lahko najdemo določena, predvsem motivna stičišča.

V *Popularnih zgodbah* se v žanrsko raznovrstnih kratkih zgodbah srečamo s popolnoma običajnimi človeškimi karakterji – fantastičnimi ravno v njihovi vsakodnevni človeški majhnosti, ki lahko dela obdajajoči svet tako drugačen in nedomač. V zgodbi Bazen fantastični element, ki končno uspe (sicer verjetno precej smrtonosno) združiti med sabo odtujene družinske člane, ni nič drugega kot bazen – pravi »american dream« (poleg hiše, lepe žene, dobre službe, psa in ljubice), s katerim Lemaicева obračuna tako, da mu pripíše zlovesčjo mirnost in globino, skoraj božansko privlačnost, ki vase slej ko prej potegne vsakega, ki se zazre vanjo.

Roman *Odlagališče* svojo fantastiko, odstop do običajnega, kaže postopoma. T. i. trasherke, torej najnižji sloj futuristične družbe, zaradi družbene nepokornosti opravljajo najslabša dela na odlagališču strupenih elektronskih odpadkov; metoda učenja pokorščine, ki niti slučajno ne deluje tako zelo neverjetna in fantastična. Četudi so naša pričakovanja glede obravnavanega žanra še tako determinirajoča, mora biti znanstvena fantastika, ki preseže bombastičnost, šok in posledično tudi trenutne trendovske zahteve trga, vsaj malo verjetna. V vsej svoji domišljijski razbrzdanosti mora ponuditi provokativno misel, da opisano le ni popolnomanemogoče.

V tej točki se Vesna Lemaic in Tadej Čopar (vsaj v svojem prvem romanu) zagotovo razhajata. Medtem ko avtorica Odlagališča načrtno varčuje s prenatrpanostjo fantastičnih elementov, Čopar z njimi bralca že od prvih strani nadvse radodarno zasipa. Priznati mu gre inovativnost pri imenih posameznikov in krajev (Tolkien bi ga z veseljem vzel za vajenca), toda tisto, česar v Platnikovem uroku ni zaslediti, je gola verjetnost dogajanja. Dialogi so površni, hitro izpeljani (»'Prosim?' je vprašal taksist. 'Cerkev sv. Marca v Shogettiu,' mu je odvrnil Julian. 'Si znorel? Naj bo.' Julijan se je usedel na zadnji sedež in taksi je odpeljal.«⁵), dogajanje strnjeno in natrpano.

Presojanje romanov Tadeja Čoparja zgolj z gledišča avtorjeve starosti ob izidu je seveda nepošteno, zagotovo pa ni povsem nepomembno dejstvo; na to kažejo spremembe v slogu in vsebinah (posilstvo, družbeni nemiri, zloraba medijev ...), ki jih avtor kot stranske teme obravnava v nadaljevalnem romanu, torej *Overmanovem maščevanju*. Literarne osebe približa z orisom njihovega notranjega življenja. Kar je bila v Platnikovem uroku masa imen, ki je vsake toliko pripomogla k razpletu, sedaj postanejo jasneje izrisani individuumi, ki svoje odločitve in dejanja tudi utemeljijo, niso nereально popolni in priimek njihove slavne družine ni več edino, kar jih določa: »Ni ga bilo več strah pred tem, kaj se bo zgodilo v parku, ampak se je pojavilo novo breme, odločitev o tem, ali naj odpotuje. Vrnil se je v hišo in poln dvomov legel na posteljo. Čakala ga je velika in težka odločitev.«⁶

Je tam zunaj še kaj?

Vprašanje transcendence pri Tadeju Čoparju (vsaj v prvem romanu) ni posebej izpostavljeno, božje je antropomorfno v obliki več precej človeško šibkih bogov – ti bi naj počivali v nebesih. Čopar je njihove večne nesporazume do neke mere rešil tako, da jim je določil kar vsakemu svoja. Bogovi niso vsemogočni, so zamerljivi, spletkarski: »Torej bogovi vidijo samo tisto, kar gledajo!«⁷

Institucionalno religijo kot enega izmed združevalnih elementov družbe avtor oriše v zaprtem, nekoliko futurističnem mestu Membrane, ki goji kult boga Almonda (in hkrati tepta vse človekove pravice po vrsti). Ob tem pride do izraza avtorjeva ljubezen do jezikovnih eksperimentov, ki se odraža v znatnem številu neologizmov in skrivnostnem jeziku verskih obredov, kar je tokrat zaradi izoliranosti mesta in njegovega strogega nadzora nad prebivalci logično umeščeno v samo zgodbo, ki jo pisatelj razgrinja pred nami.

Literarne osebe v delih Mihe Remca, plodovitega starejšega slovenskega pisca znanstvene fantastike (Iksion, Iksia, Ostrostrelka idr.), se vseskozi srečujejo z iskanjem resnice, ki bi bila nad vsakodnevnostjo (katero običajno predpisuje mala peščica privilegiranih). Glavna literarna lika v *Ostrostrelki* (mesojedec Rok in veganka Alita) tako zbežita iz predpisane in kontrolirane resničnosti, kjer bi morala dobesedno stati na nasprotnih bregovih reke – in človečnosti. Upreta se in podata na pot iskanja resnice, tistega, kar samo slutita, vesta pa ne gotovo.

⁵Čopar 2006, 99.

⁶Čopar 2008, 69.

⁷Prav tam, 74.

Odprava se na pot čarge, omamnega iskanja (morda fiktivne) dežele Tibetije, kjer bi naj po pripovedovanju Ciganov v novem svetovnem redu edinih ostankov starega (in s tem tudi skrivnostnega, mitičnega) našla mir, enakost – tisto, kar iščeta. Odgovor lahko prinese samo pot. Uradna religija je prepovedana, novi svet je »očiščen« vsakršnih religioznih ostankov, hladno preprežen z racionalnostjo, ki morda le ni tako zelo logična, kot kmalu ugotovita Alita in Rok, ko daleč ob obalah kazarskega morja srečata Bogomolova, ki varuje še zadnje ostanke nekoč svetih reči.

Odlagališče v romanu Vesne Lemaic je prostor razčlovečenja, k čemur pripomorejo tudi psihodogmatiki, močne pomirjevalne tablete, ki ne omogočajo kritičnosti in upornosti. Slednja je v strogo razdeljenem sistemu nekaj, kar te privede naravnost v položaj »trasherke« - položaj, kjer z elektronskimi pripomočki, ki bi naj človeku olajšali delo in komunikacijo, svoje telo zastrupiš do te mere, da postane v spremenjeni kemični sestavi sistemu spet koristno. Zgolj telo, ne človek. »Horizontalni pogled je bil zablokiran od vseh strani, zgoraj pa prazen ekran neba, ki ga je zaslanjala visoka oblačnost. Premalo prostora za ideologijo, kaj šele za boga.«⁸

Pisateljica, ki zna posamezne motive podrobno razviti in jih povzdigniti nad njihovo običajno predmetnost (kar je še bolj izrazito v *Popularnih zgodbah*), je nekaj transcedentne (čeprav smešno-grozljive) misli položila v usta, pardon, gobček holograma delfina, govorečega v rimah (»Nisem človek, bolj kot bog.«⁹). Nemara ne/hotena aluzija na podoben v rimah govoreči literarni osebek iz s parodijo polnega fantastičnega romana Mojce Kumerdej *Krst nad Triglavom*, kjer gorenjski individuum po nepojasnjem izginotju govori le še v laškem enajstercu in napoveduje čudne nadnaravne dogodke.

Nekaj gnilega je v deželi tej ...

Literarni žanri, ki se odmaknejo stran od verističnega realizma, lahko do neke mere piscu ponudijo več ustvarjalnih možnosti. Fiktivni svetovi ponujajo razvoj potencialnih nevarnosti, ki jih morda v resnici še ne vidimo, kar pa ne pomeni, da ne njihovega obstoja tudi ne slutimo.

Grace, uporna trasherka v Odlagališču, je že ob prvi omembi v knjigi odklonska: »Tudi tista se je spravila k delu, ki je 500-miligramsko tableto z jezikom potisnila v režo, kjer ji je manjkal par zadnjih zob, in jo potem, ko je ni nihče gledal, zbežala ven in jo spravila v žep. Ime ji je bilo Grace.«¹⁰ Sistem, ki te morda prisili v delovno pokornost, vendarle ne more uravnati tvojega prepričanja. Grace ob nenavadnem pomoru trasherker in njihovih supervizorke na odlagališču zbeži skupaj s Trixie, odlagališkemu sistemu daj-dam dosti bolj prilagojeno trasherko. Znajdeta se v Delti, nekakšnem kraju oddiha za supervizorke, kjer te ob razbrzdanih zabavah poskušajo pozabiti, da je tudi njihov položaj na družbeni lestvici (kamor so večinoma prilezle kot ubogljive, konformne trasherke) beden.

⁸Lemaic 2010, 10

⁹Prav tam, 55.

¹⁰Lemaic 2010, 8.

Izdajata se zanje in Grace sproži počasno, toda vztrajno prevratniško gibanje; najprej s pisanjem gesel, čudno znanih iz nekega drugega časa, po zidovih Delte (»BOLJE UMRETI POKONČNO KOT ŽIVETI PONIŽNO.« /.../ »NIČESAR NIMAŠ ZA IZGUBIT RAZEN LASTNIH OKOV!«¹¹), nato s konkretnim agitiranjem in pridobivanjem podpornic.

Tadej Čopar v drugem romanu, *Overmanovem maščevanju*, s kritiko zaprtega mesta Membrane razvija misel nujnosti demokratičnosti, spoštovanja osnovnih človekovih pravic in njegovega dostojanstva. V tem sicer dosti bolj neposredno kot Vesna Lemaic zavzame stališče, da sistem, ki ne spoštuje posameznika, v družbi slej ko prej naleti na upor. Lik Overmana prikaže kot nemoralnega, takšnega, ki išče izgovore; vsakdo mora odgovarjati za svoja dejanja, noben cilj ne opravičuje sredstev.

Da si zna več možganov v »ustvarjalni nevihti« na delavnicah znanstvenofantastične proze zamisliti ne le kritiko krivičnega sistema, ampak tudi kazen zanj, dokazujejo nič kaj prikrita namigovanja na zloben lik Hilde v kratki zgodbi *Dekorativka v urbanem vrtu*, skupnem plodu več ustvarjalcev (leta 2010 objavljeni v zbirki *Svetovi drugih*): »Hilda je pljunila nenavadno zeleno mast in ji s tem pokazala naklonjenost. Iz masti je zabrbotalo nekaj po makedonsko, a to Hilde ni vznemirilo. S tolsto nogo je stopila na mast in zadušila krike.«¹² V zgodbi *Kakšen ponedeljek!* jo v moralni poduk vsem podobnim zabetonirajo v negiben kip, *formo vivo* v dobesednem pomenu.

Telo

Rdeča nit Remčeve znanstvene fantastične proze, ki se vije čez njegov celoten opus, je iskanje odrešitve, spoznanja v telesnosti. Tisto, kar po eni strani predstavlja omejenost, je lahko tudi most do spoznanja, do rešitve. Erotika deluje kot sredstvo izpovedi, preseganja samega sebe, sprejemanja drugega.

Telo pri Lemaicévi ima drugačno sporočilnost. Telesa trasherka (tako na odlagališču kot v Delti je moč najti le ženske, moški so med Odstranjevalci in v Bazi) so izmaličena, njihove ledvice zaradi strupenega dela, ki ga opravljajo, nenaravno otečejo, zato so določene trasherke, med njimi tudi Britt, z najbolj izrazitimi oteklinami poslane v Delto v »freak show«. »Ogledovala si je razjede, ki so se ji bile udomačile na koži. Nad medenico je izstopal trebušast oval, ki je spominjal na patološko nosečnost. Njen pas je najhuje natekal v ledvenem predelu. Izboklina ji je navznoter utripala, kot bi se v trasherki razvijalo živo bitje in se napajalo iz njenega tkiva. /.../ Odlagališče jo je bilo oplodilo.«¹³

Izguba nadzora nad lastnim telesom pomeni izgubo pomembnega dela individualnosti. Grace ob nenavadnem interesu Baze za trupla trasherka in supervizork (le nekoliko manj zastrupljenih od svojih podrejenih) pričinja sumiti grozljivo resnico. Britt v Delti v znak upora

¹¹Prav tam, 101.

¹²Svetovi drugih 2010, 52.

¹³Lemaic 2010, 142.

zažgetruplo ubite trasherke – čudni ogenj jo opozarja na Gracine sume: »Tvoje truplo ni njihova last!«¹⁴ Telo, četudi mrtvo, je zadnje, kar ostane nekemu posamezniku in njegovi časti.

Samo spomnimo se Antigone ...

Drugače

Pri vsakem nekoliko drugače, morda nekoliko grobo, morda natrpano z aktivizmom ali akcijo, a pri vseh omenjenih avtorjih brez izjeme: njihova dela so daleč od prikimavanja, sajenja rožic in zbiranja čebelic. Vsak po svoje, eni izmodreno in s pisateljsko kilometrino, drugi z začetniško vnemo, eni bolj neposredno, drugi skrito za številnimi motivi, a vendarle iskreno: kritični do obdajajoče realnosti, ki človeku jemlje njegovo bistvo. Kritični opazovalci – takšni, ki z ljubeznijo do jezika daleč presegajo blatenje po forumih in pametovanje po blogih.

Inovativni pisci, četudi na prvi pogled (tematsko, slogovno, starostno) zelo različni ustvarjalci. Množica neologizmov in izmislekov (kolotečine in karlinček pri Vesni Lemaić, klifieti in blizurst pri Tadeju Čoparju, kodomiji in ljubkanje pri Remcu) dokazuje, da je jezik nemara ravno v žanru znanstvene fantastike najbolj prožen; ne za običajno površno smetenje, ampak za oblikovanje drugačnosti, upornosti. Tolerantnost lahko najprej pričnemo brusiti ravno na tem področju – pri jeziku.

Viri in literatura:

1. Tadej ČOPAR, 2006: Platnikov urok. Ljubljana: Založba Karantanija.
2. Tadej ČOPAR, 2008: Overmanovo maščevanje. Ljubljana: Založba Karantanija.
3. Vesna LEMAIĆ, 2008: Popularne zgodbe. Ljubljana: Cankarjeva založba.
4. Vesna LEMAIĆ, 2010: Odlagališče. Ljubljana: Cankarjeva založba.
5. Miha REMEC (b.d.)a: Iksia. Janez MAJNIČ: Od resničnosti k sanjam. Elektronska knjiga: Omnibus.
6. Miha REMEC(b.d)b: Iksion. Drago BAJDA: O knjigi. Elektronska knjiga: Omnibus.
7. Svetovi drugih, 2010: Ur. Tea Hvala. Ljubljana: KUD Anarhiv.

¹⁴ Prav tam, 154.

Nina Ditmajer
**»OBSTAJAJO OKOLIŠČINE, V KATERIH
 VSAK ČLOVEK POSTANE NASILEN«**

(Tomo Podstenšek, Dvigalo, Litera, 2011)

Zgornji naslov sem si izposodila iz drame Matjaža Zupančiča z naslovom Vladimir, kjer se poigrava z mislijo, da v določenih okoliščinah vsak človek postane nasilen. V našem primeru je ta okoliščina ujetost človeka z določenimi ljudmi v nekem prostoru - pri Podstenšku je to dvigalo, pri Zupančiču stanovanje, hodnik, železniška postaja - ki lahko vodi do absurdnega konca. Kaj vse se torej lahko pripeti ljudem v zaprtem dvigalu v samo dveh dneh in pol, nam odgovarja romaneskni prvenec mladega avtorja Toma Podstenška.

V prvih petih poglavjih romana nas avtor popelje skozi zadnji delovni dan petih protagonistov, ki so kasneje istega dne skupaj ujeti v dvigalu nekega poslovnega objekta. To so: Dan, 35-letni novinar; Tina, 27-letna svetlolasa lepoticčka, ki se ukvarja z marketingom in raziskavami trga; Samo, 32-letni oblikovalec spletnih strani in debeluh, ki še vedno živi pri svoji mami; Viktor, direktor poslopja, dolgoletni ločenec; zadnja oseba je Irena, mati samohranilka, ki vsak dan opravlja dve službi, da lahko skrbi za dva otroka. V teh, sicer skopih, začetnih opisih si bralec že lahko ustvari neko sliko o glavnih osebah pripovedi, sploh ker so nekateri opisi izredno natančni, slog dodelan in premišljen. Prvo poglavje se vidno razlikuje od ostalih in je med boljšimi v romanu. Natančen bralec bo takoj postal pozoren na podrobne opise sobe in dekleta Tine, ki vsebujejo kar nekaj stilnih figur. Zanimiva je uporaba trpnika in odstranitve subjekta, česar, v naslednjih poglavjih, žal, ne zasledimo več: *»izmučeno bitje se zvije v dve gubi in obleži na pomirjujoče hladnih ploščicah«, »noge odbrzijo«, »glava se zdrzne«.*

Od VI. poglavja naprej, ko so protagonisti že ujeti v dvigalu, lahko beremo dobro grajene dialoge. Ni neznano, da ima Podstenšek izkušnje v gledališču. Tako se nam skozi dialoge odstirajo značaji oseb, ki so bili prej še nekoliko v obrisih. Bralec si lahko ustvari prav dobro sliko njihovih pravih značajev, preteklosti in družbenih norm ter vrednot. Tako se izkaže, da je Dan samovšečen in samosvoj moški; preseneti nas informacija, da je bil kot novinar v Afganistanu, kjer je zapeljal na bombo in se poškodoval. Ta na videz nepomembna informacija se kasneje izkaže za še kako pomembno, saj Dan kmalu pokaže svojo agresivnost in strah. Med preprirom ubije Viktorja in kasneje posili Tino. Irena skozi ves roman deluje zelo mirno in pomirjujoče, še celo zadnjih nekaj ur ujetosti, ko začne zaradi dehidriranosti halucinirati. Viktorja že na začetku izberejo za vodjo, tako se pokažejo njegove izkušnje, inteligenca, tudi s *»salomonskimi rešitvami«*, kot pravi avtor. Samo je izredno tih in vase zaprt, vendar mu ta ujetost in nenadna stiska dasta misliti; ko želi Dan ponovno posiliti Tino, ga Samo zadavi. Kasneje se odloči, da se bo končno odselil od matere. Tina se zdi bolj preudarna in tuzemeljska, kot jo je avtor opisal v prvem poglavju romana; tam je delovala kot neko pravljlično bitje: *»nekaj skoraj vilinskega je bilo na njej, ki je ležala tam z dlanmi mesto vzglavnika, kakor spe kraljične v otroških slikanicah.«* Lahko rečemo, da je avtor kar malo pretiraval pri teh opisih, uporabil je celo starinsko obliko mesto za predlog namesto in ekspresivno obarvan glagol spe za spati.

Avtor sam označi roman kot *krajši roman*. Pa vendar obsega 22 poglavij z epilogom. Merilo za to oznako so lahko nekompleksnost dogajanja in likov ali pa število strani romana, le-teh je 157. Če se osredotočimo na slednje: takšna poimenovanja na podlagi strani oz. znakov so bila v literarni teoriji vedno problematična. Namreč tudi nekatere povesti lahko imajo nad 150 strani. Že Belinski je imel povest za miniaturni roman, vendar ni razlikoval med povestjo in romanom. Pojavlja se tudi oznaka *kratki roman*, npr. Kosmačev Pomladni dan ali Jančarjev Graditelj. Oba romana sta obsežnejša kot je Podstenškov roman, zato menim, da bi bilo bolje uporabiti oznako kratek roman.

Osnovni problem romana je ujetost človeka drug z drugim. Dva dni in pol prisilnega bivanja v ozkem in po človeških iztrebkih smrdečem dvigalu je očitno dovolj, da odpovejo človeški zakoni in pride celo do razčlovečenja; popolnoma se porušijo družbene in moralne vrednote. Ko se Samo po umoru Dana sprašuje, ali je ravnal pravilno, mu Tina mirno reče: »*Tu ni prav ali narobe. Storil si pač, kar si moral storiti.*« Pomanjkanje osnovnih življenjskih snovi (hrana, pijača) v njih prebudi živalski nagon po preživetju. To je že mojstrsko opisal Saramago v delu Esej o slepoti. Saramago človeka pahne prek roba zmogljivosti, zaradi boja za preživetje se dogajajo umori in posilstva. V dvigalu je ujetih pet ljudi, ki na začetku še delujejo kot skupina, kasneje pa ostane vsak sam in samo tisti, ki so bili prej bolj v ozadju dogajanja ali pa niso imeli želje po prevzemu vodilnega položaja v skupini, preživijo.

Tonja Jelen

Rominje v slovenski literaturi

Položaj ženske je v literaturi že od nekdaj bil iz dveh skrajnih stališč. Če kot primer podam Visoko pesem: Zaročenka je kot nekaj veličastnega, vsemogočnega, lepega, Efeška vdova pa ima že popolnoma drugačno vlogo.

Tudi v slovenski literaturi je ženska ali naivna, preudarna ali pa pasivna trpeča ženska, ki se zaradi patriarhalne vloge ne zmore postaviti na lastne noge in zaživeti svoje življenje. Z vsakim poskusom vedno pride do zaključka in nauka, da se to ne splača. Ali jo to kaznuje in ji da novo priložnost ali pa tragično propade. Seveda nosijo ženski liki, na primer v Tomšičevih delih (Šavrinke idr.), tudi pozitivno vlogo, in sicer so ravno one tiste, ki preživljajo družino.

Kakorkoli že, Rominja ali kar Ciganka ima v slovenski literaturi še dodatno težo. Je ženska in hkrati tujka. Da obstaja o njih polno predsodkov, je priča kar nekaj del. Veliko zgodb gre tudi od ust do ust. Lik Rominje je zmeraj predstavljen kot lik lepe ženske, tako deklica, dekle, žena in mati. V mladosti že skrbi za družino, pomaga paziti na svoje brate in sestre, kasneje je predana in zaščitniška mati. V vlogi žene je predstavljena kot zvesta ali popolnoma brezbrizna do svojega partnerja oz. moža. Kot starejša ženska je modra in enakovredna poglavarju romskega naselja. V literaturi so torej predstavljene kot čutne in zaščitniške do svojih bližnjih. Imajo izjemen čut in nadnaravne moči. Znajo napovedovati prihodnost in jo vedno točno napovedo. V literaturi se nam tako oriše lik cigank kot zanimiv lok od deklice do starke. Literaturo sem vzela iz različnih obdobj, tudi zato, da dokažem, kako se ljudje in njihov odnos do drugačnosti še zmeraj nista spremenila. Pa naj gre za kmečko ali mestno okolje. Če vzamem misli male Kebarie (delo Janje Vidmar): Poredne otroke jemljejo Cigani. Poredne ciganske otroke pa ljudje v t. i. civilu (tako namreč Romi pravijo drugim ljudem).

1. Ciganka (Povest iz domačih hribov)

Vanda – Pavla; v resnici ne gre za ciganko, saj je bil kmečki pohlep tisti, ki jo je prodal Ciganom. Predstavljena je kot lepa ženska, poštena in delovna. Je pogumna in hrabra, saj reši mladega gospodarja pred smrtjo, čeprav s tem tvega svoje življenje. Okolica in kmečki ponos je nočeta sprejeti, le redki posamezniki ji zaupajo. Vseeno se povest zaključi v prid Vandii oz. Pavli, ki se poroči z mladim gospodarjem, katerega je rešila pred načrtovanim umorom. Pri tem bi izpostavila odnos kmetov do Romov; gre za strani pohlep in predsodke, ki vplivajo na življenje ne le posameznika, temveč celotne rodbine.

2. Ciganka (Magda Stražišar, 1. in 2. del)

Prvi del je bil zelo priljubljen (po Hladniku trivialna literatura), kar je botrovalo temu, da je Stražišarjeva napisala še drugi del. V prvem delu lahko prikažem tri generacije Rominj. Prva je Lejla Brajdič, nato Anja oz. Anka Gruden, por. Koren in Metka Koren. Pomemben je položaj med kmeti in Romi. Med ponosom in preprostostjo oz. sposobnostjo dojemati svet tudi na drugačen način. V drugem delu nastopa še Ankina hči Helena.

- Lejla Gruden

Grudnova Anka (osrednji lik) je romskega rodu. Njena mama je Rominja Lejla Brajdič, ki je v času vojne vihre, leta 1944, umrla pri porodu četrtega otroka. Pokopali so jo kot partizanko in mater, ki je svoje življenje darovala za sina. Opisana je kot dobra, predana mati in zvesta žena.

- Anja (Brajdič) Gruden; Grudnova Anka, por. Koren

Od dekleta, žene do starke

Magda Stražišar v tem delu oriše pot Grudnove Anke. Prikaže zanimivo pot – vas polno predsodkov in nekatere posameznike, ki so vseeno z njo delali dobro (Slovenci) in jo spoštovali. Pri tem gre spet za odnos med kmečkim prebivalstvom in Romi.

Anka je predstavljena kot tretji otrok družine Gruden. Ob njej so še oče Tomo, starejša brata Slavko in Peter ter mlajši brat Jožek. Mama jim je umrla pri četrtem porodu, saj so se že pri tretjem pojavile prve težave. Anka je predstavljena kot pridno, urno in spretno dekle ter kot lepotica s črnimi očmi; vzorna hčerka, ki pomaga očetu in bratom. Lepo poje, veliko željo ima po glasbi. V šoli jo sošolci in sošolke zaničujejo, ker je ciganskega rodu, a ona se zato ne zmeni. Učiteljica jo spodbuja k učenju, v šoli je odlična. Ima glasbeno nadarjenost, kar je za Rome značilno. Nekaj časa odrašča pri teti, stari mami Lojza (Krararjeva mama), ki ji je ostal. Skupaj preživita zelo lepa leta in stara mama si želi, da bi se tudi poročila. Nje ni motilo, da so Cigani, saj jim je naklonila vso skrb in ljubezen. Pomagala je pri rojstvu četrtega otroka. Posebej pa je tudi poudarila, da bo pomagala tudi Ciganki. Edina ovira za Lojza je ta, da je Anka *ciganka*. Zaradi tega se ji odpove in noče niti slišati modrosti svoje stare mame. Kmalu se Anka zaljubi v Korenovega Andreja. Ko pride iz vojske, se poročita. Njena tašča, Korenova Marjeta, je z njo zelo dobra in ji zmeraj stoji ob strani. Mož Andrej ji je zvest in predan. Spoštujejo jo kot preudarno ženo in mater. Ob njej je tudi Zormanov Andrej, ki pravi, da če bi bil mlajši, bi se z njo kar poročil. Skozi zakon se jima rodijo Andrej, Metka, dvojčka Tomi in France ter Helena. Vendar Ficko želi razdreti družino – Andreju pove, da je njegova žena *Ciganka*. V Andreju je ponos Repnikovih – njegove babice, ki je tudi Marjeti zagrozila, da bo njihov rod odslej ciganski. Ne prenese, da je poročen s Ciganko in ji očita, zakaj mu tega ni nikoli povedala.

Andrej zapusti Anko in gre bloditi po svetu. Anka ne kloni, saj je njena predanost družini in delu na kmetiji zelo velika. Lojzu je sedaj žal, ker je bil takšen, a žal prepozno. Andrej se s pomočjo Zormanov vseeno vrne. Predstavljen je kot omahljivec, ki pretepa svojo ženo in je ne spoštuje. Od njega se tudi loči. Anka je pri tem ponižna in zvesta (lahko bi se poročila z Lojzom, a bi raje ostala sama). Vse svoje življenje posveti družini, skrbi za pet otrok in še za Lojzovega otroka Sandija. Postavi se za otroke – na primer za Andreja, ki si želi študirati glasbo, a mu oče tega ne dovoli. Na koncu (drugi del) se poroči z Lojzom; „*Anka se je na pregovarjanje najbližjih sorodnikov in tudi vseh svojih skoro odraslih otrok le odločila. Zakaj ne bi po vsem hudem tudi ona še ujela košček sonca in sreče?*“

(Stražišar 1974: 159)

- Metka Koren

Je hči Anke in Andreja. Svojo mater zaničuje, ker je Rominja. Kljub temu da ji je mati predana, ne najde miru in strpnosti, ki bi jo omehčala. Tudi sama ne prenese, da je romskega rodu. Zbeži od doma in ko se po nekaj letih vrne, naredi samomor.

- Helena Koren

Najmlajši otrok pri Korenovih; lik vedrega dekletca, ki ima svetlo prihodnost – rada ima živati, pridna je v šoli – poosebljena kot mati Anka. Za njo bo v prihodnosti mogoče le možnost, da bo s svojo nadarjenostjo in marljivostjo dosegla zastavljene cilje.

3. Mira Mihelič: Ciganka

Predstavljen je lik močne ženske, ki je sposobna napovedovati usodo, rešiti nedolžne pred nevarnostjo in obljubiti svobodo; topla, dobra oseba. Je stranski lik, a ključen, da reši pred nesrečo malo Marinko. Le-ta se zaradi mamine smrti preseli k stari mami. Med potjo sreča Rominjo, ki bi jo rada imela namesto svoje hčerke, ki je umrla kot majhna deklica. Marinka vseeno gre k stari materi, a doživi razočaranje. Stara mati je do nje hladna in brezbrizna. Marinka bi raje bila pri Rominji; le-ta ji je obljubila veter, mesec in zvezde – zakaj ni šla raje z njo?

4. Maja Furman: Prerokba

V tej kratki zgodbi ima Rominja ključno vlogo pri odločitvi glede ljubezni med takrat mlado dramaturginjo in režiserjem Edvardom Brancem. Dogaja se v Mariboru (Koroški most). Sedaj že ostarela dramaturginja pravi svoji nečakinji: »Spominjam se samo karte z moškimi v uniformi. Rekla mi je natanko tole: Izpoved resnične ljubezni boš prejela od uniformirane osebe.« (Furman 2010/2011: 36) Mlada dramaturginja je tako zavrnila režiserjevo naklonjenost, saj je verjela, da ji bo pravo besedo izpovedal moški v uniformi. Ljubezni ni doživela nikoli in ko je Edvard umrl, ji je poštar prinesel pismo, v katerem je režiser izpovedal svojo ljubezen. V tej kratki zgodbi Rominja napove točno prihodnost, kar kaže na veliko sposobnost dojemanja prihodnosti in s tem ravnanje dramaturginje, ki se je odločila čakati na izpoved, kot ji je to napovedala Rominja.

5. Jožek Horvat – Muc: Ciganka Irina

V tem delu zasledimo več Rominj: Irino, njeno hčerko Noemi, Kiko in Mirindo (slednji sta vseskozi opazovalki in tisti, ki si želita lepote in talenta kot ga imata Irina in Noemi). Irina je t. i. ciganska lepotica, ki je postavljena v ljubezenski trikotnik med Belo in Markom Perkovičem; med begom in realnostjo. Irina umre, ostane lepa hči Noemi, ki pooseblja mater (umre zaradi bolezni, ravno tako Bela, ki je Noemin oče). Zanj skrbi Marko Perković, ki v njej vidi Irino in se vanjo zaljubi. Tudi Noemi je razpeta med dva moška svetova – med umetniškega, kjer bi slikarju služila kot model in realnega, ki ji obljublja mirno življenje.

6. Gregor Žerjav: Črna žena

Osrednji lik tega dela je Rominja Nigana. Na začetku je predstavljen Franc Bregar, ki je ponosen na ženo Zalko in sina Francka. Prestal je kruto preteklost, za katero nihče ne ve. Po vasi se začne pojavljati črna žena, ki je kot Špikov prikazen. Ljudje se je boje, kmalu pa prestraši tudi Franca. Sledi ji v gozd, kjer se mu ta t. i. Črna žena razodene. Ugotovi, da je Nigana, torej njegova bivša žena, še kako živa. Tukaj pride do preobrata in kaj kmalu začnemo spoznavati zgodbo o Francetu. Onemoglega in ranjenega so ga v času vojne odvedli v ciganski tabor. Zanj je skrbela poglavarjeva hči Nigana, ki je bila tudi ciganska princesa. Kmalu sta se zaljubila in poročila. Seveda pa pisatelj tu izpostavi nemirno cigansko kri in Niganine nenehne bege. Nigana je prikazana kot lepa ženska, vendar kot ogenj in led – torej nestanovitna in nezmožna živeti v miru. Misлил je, da je mrtva, zato se je vnovič poročil.

Nato ga je Nigana s pomočjo stare mame Bistre znova našla. Ponovno ju združijo ljubezenska čustva. Spet se prikaže njena strast in nestanovitost. Nigana se v času vojne preobleče v vojaka in umre. Franc se vrne k Zalki. V tem delu je lik Rominje prikazan kot negativen lik. Lik babice Bistre je predstavljen kot močan lik; ravno babica je bila tista, ki je Nigani pomagala poiskati njenega moža. Je preudarna, odločna in modra. Predstavljena je sicer negativno; Zalka, ki predstavlja Slovenko, je zdrava, ranljiva, a poudarjena kot lik pozitivne ženske.

7. Franc Ksaver Meško: Ciganka

Prvoosebni pripovedovalec opisuje velikonočni ponedeljek, ko mu je na vrata potrkala majhna deklica, ki je bila ciganskega rodu. Prosila je za cikorje. Gre za lik majhne radovedne deklice, ki so jo straži poslali po hrano in ki v otroški vznesenosti pove tudi družinske tegobe. Čudi se, koliko knjig ima, koliko drv ... Gre za moralno-didaktično novelo, ki uči otroke, da vsi nimajo vsega. Prvoosebni pripovedovalec vzbuja empatijo in poudarja socialne razlike med ljudmi.

8. Simon Jenko: Spomini

Tudi tokrat je Rominja predstavljena kot prerokovalka, ki lahko še čez več let kroji usodo mlajše generacije točno določene rodbine, ker so starejši uničili njenega moža. Pojavi se kot lik maščevalne ženske, ki vpliva na ljudi s spoznanjem, da se slabo vrača le s slabim. Gre spet za razmerje kmetje: Romi.

9. Janja Vidmar: Kebarie

V tem delu gre za več ženskih likov: Kebarie, njena mati, njena babica (phuri dei), mlajša sestra Samanta, Diva in Adriana. Osrednji lik je Kebarie, deklica, ki je družba ne sprejema, kot tudi celotne družine ne. Prikazana je kot inteligentna in pogumna; v šoli je ne sprejemajo, le sošolci občudujejo njen pogum in samozavest. Njena mati preživlja družino in je v velikem konfliktu s svojo mamo. Phuri dei, babica, je modra ženska, enakovredna poglavarju njihovega tabora. Tudi tu so ženski liki predstavljeni pozitivno. V tem delu bi rada izpostavila ključne točke:

- Predsodki in stigme se začnejo že zelo zgodaj – v šolskem sistemu.
- Otroci oz. učenci prinesejo slabo poznavanje v šolo od doma.
- Bojimo se tistega, česar ne poznamo (učiteljica Erika je edina, ki vzpodbuja Kebarie, da bi se izobraževala).
- Manj možnosti zaradi pomanjkanja denarja, čeprav so izredno nadarjeni.
- Prikaz deklic, ki zgodaj začnejo pomagati pri družinskih opravilih in skrbeti za soljudi (pomoč babici, skrb za mlajše otroke).

10. Poezija:

- Rok Vilčnik (rokgre): Cigančica
(izvaja zasedba Patetico),
- Anton Aškerc: Ciganka,
- Neža Mauer: Ciganka.

V poeziji je zanimiv položaj Rominj skozi oči moških pesnikov in ženskih. Pri moških poetih vzbuja Rominja slast, poželenje in hrepenenje. Gre za motiv pobegle, lepe ciganske ženske, ki zbujajo željo po ljubezni. Pri Neži Mauer je želja biti Rominja, predvsem zato, ker to predstavlja

svobodo v vseh ozirih. Rominja je v večini del predstavljena kot pozitivna; močna in lepa ženska. Skozi oči literature torej ruši stereotipe, ki krožijo o Romih oz. Rominjah. Rominje so tako v očeh avtorjev enakovredne tudi drugim likom. V določenih delih so moški liki prej predstavljeni kot omahljivci in tisti, ki jih je sram, da so se poročili z Rominjo. Liki Rominj tako nastopajo v vlogi lepotic, princes, hčerk, mater, babic, prerokovalk. So nadarjene predvsem za umetnost in imajo veliko sposobnost ščititi in skrbeti za družino. Še posebej so poudarjeni predsodki oz. odnos kmečkega prebivalstva do Romov, kar ne preseneča, saj je tudi veliko ljudskih vraž in zgodb vezanih ravno na kmečko okolje. Vendar se tudi v mestnem okolju pojavljajo predsodki, ki se pokažejo že zelo zgodaj (lik Kebarie). Zaključki pa se skoraj vedno iztečejo v prid Rominj.

Viri in literatura:

- Anton AŠKERC, 1951: Ciganka. Zbrano delo. Druga knjiga. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Maja FURMAN, 2010: Prerokba. Bukla/6/60–61. 36.
- Jožek HORVAT-MUC, 2006: Ciganka Irina. Murska sobota: Romsko društvo Romani Union Murska Sobota.
- Ciganka, povest iz domačih hribov. Celje: Radio Celje in Novi tednik. (1975)
- Simon JENKO, 1994: Spomini. Ljubljana: Založba Karantanija.
- Neža MAUER, 2005: Živa beseda. Ljubljana: zvočne knjige Mladinska knjiga.
- Franc KSAVER MEŠKO, 1980: Izbrana mladinska dela: Ciganka. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Mira MIHELČ, 1991: Pridi, mili moj Ariel. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga v Ljubljani.
- Rado MURNIK: Lepi Janičar. Ljubljana: Založba Karantanija.
- Magda STRAŽIŠAR, 1974: Ciganka, drugi del: V ciganski senci. Ljubljana: Kmečki glas.
- Magda STRAŽIŠAR, 1971: Ciganka. Ljubljana: Kmečki glas.
- Janja VIDMAR, 2010: Kebarie. Dob pri Domžalah: Založba Miš.
- Gregor ŽERJAV, 1910: Črna žena.

Viktorija Aleksovskaja in Nina Ditmajer FRAN MIKLOŠIČ KOT RAZISKOVALEC ROMSKIH NAREČIJ V EVROPI

POVZETEK

Fran Miklošič (1813–1891) je najvidnejši slavist 19. stoletja. Njegovo najpomembnejše delo je primerjalna slovnica slovanskih jezikov. Ukvarjal se je tudi z romunščino, albanščino, grščino in romskimi jeziki. Raziskavo le-teh je izdal v 12 knjigah, ki obravnavajo narečja in selitve Romov v Evropi: *Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas* (1872–1881). Napisal je 4 manjše prispevke z naslovom *Beiträge zur Kenntnis der Zigeunermundarten* (1874–1878). Zanimala ga je predvsem zgodovinska usoda Romov in njihovih jezikovnih odnosov do dežel gostiteljic. Uspelo mu je zbrati bogato gradivo iz vseh dežel, kjer živijo Romi, zapisati vsaj tiste besede Romov, ki prihajajo iz njihove indijske domovine in analizirati izposojenke iz drugih jezikov, ki bi prispevale k ugotovitvi narečnega profila romskega jezika. V prispevku smo predstavili prve 4 knjige prej omenjenega dela (1872–74). Še posebej smo se osredotočili na prvo knjigo, kjer je zbrano slovansko besedje (649 besed).

1. FRAN MIKLOŠIČ

Fran Miklošič (1813–1891) se je rodil v Radomerščaku pri Ljutomeru. Ljudsko šolo je obiskoval v Ljutomeru, nato je odšel v Varaždin, gimnazijo pa je obiskoval v Mariboru, kjer je prijateljeval s Stankom Vrazom. Skupaj sta odšla v Gradec, da bi dokončala prvi in drugi letnik filozofskozgodovinskih študij (1830–1838). Tam je bila kmalu zatem ustanovljena Slovenska družba slovenopolitov z izrazitim slovenističnim literarnim programom v obliki študentskega seminarja (druga generacija ilircev), kjer so sodelovali Miklošič, A. Murko, J. Muršec, O. Caf, J. Košar, I. Klajžar idr. Ko je Miklošič živel pri Ostrowskem, kjer je delal kot domači učitelj, se je naučil poljsko in francosko. Kasneje se je odselil na Dunaj (1838–1862), da bi z doktoratom zaključil študij prava. Tam je živel pri Jerneju Kopitarju. Sprva je Miklošič še ostajal zvest graškemu romantičnemu krogu (iliristi), nato se je pod vplivom Kopitarja od njih oddaljil. Po Kopitarjevi smrti je kot njegov naslednik nastopil službo v Najvišjem policijskem in cenzorskem dvornem uradu kot pomožni cenzor za slovanske knjige in vlaško pismenost (1844). Slovenci so na Dunaju leta 1848 ustanovili društvo Slovenija, katerega predsednik je bil Miklošič. Le-to je izdelalo nacionalni program Zedinjena Slovenija. Ko so na dunajski univerzi ustanovili stolico slovanske filologije in literature, je bil Miklošič imenovan za izrednega profesorja na tej univerzi. Leta 1849 so se oblikovale sekcije za slovanske jezike; slovensko sekcijo so sestavljali Miklošič, M. Cigale in M. Dolenc. S prevajanjem Občega državnega zakonika za avstrijsko cesarstvo se je začela oblikovati slovenska pravna terminologija. Med njegovimi učenci na Dunaju so bili M. Valjavec, I. Navratil, M. Murko, M. Pleteršnik in J. Trdina. Leta 1850 je Miklošič postal redni profesor, v akademiji znanosti pa redni član (Hafner 1991: 9–25).

PRIMERJALNA SLOVNICA SLOVANSKIH JEZIKOV

Leta 1852 je Miklošič izdal prvo izdajo primerjalnega glasoslovja slovanskih jezikov. Gre za prvi zvezek primerjalne slovnice slovanskih jezikov. Upošteval je 1. staro slovenščino (= starocerkvenoslovanščino), 2. novo slovenščino (= slovenščino), 3. bolgarščino, 4. srbsščino in hrvaščino, 5. maloruščino (= ukrajinščino), 6. ruščino, 7. češčino, 8. poljščino, 9. zgornjo in doljno lužiško srbsščino. V drugi izdaji 1879 zavzema starocerkvenoslovanščina polovico knjige. Osnova njegove dialektološke členitve slovenskega jezikovnega območja je refleks za jat (vzhodna in zahodna cona). Tretji zvezek je izšel 1856 in zajema primerjalno oblikoslovje. V drugi izdaji 1867 je izšlo primerjalno besedotvorje. Glagolsko klasifikacijo je prevzel od Dobrovskega, le da jo je modificiral. Slovanske glagole je klasificiral po nedoločniških osnovah. Drugi zvezek primerjalne slovnice 1875 obravnava primerjalno tvorbo osnov v slovanskih jezikih. Četrty zvezek, primerjalna skladnja, je izhajal od 1868 do 1874. Medmetov ne obravnava, ker čustveni glasovi, oponašanje hrupov in glasov niso besede v njegovem smislu. Prislove prišteva k členkom, veznike in predloge pa ima za posebno vrsto prislovov. Uspešna je njegova delitev dovršnih in nedovršnih glagolov, ukvarjal se je tudi z brezosebkovimi stavki (Hafner 1991: 25–27).

2. O NAREČJIH IN SELITVAH EVROPSKIH ROMOV (Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas)

Miklošiča je zanimala zgodovinska usoda Romov in njihovih jezikovnih odnosov do dežel gostiteljic. S pomočjo mednarodnega informacijskega omrežja mu je uspelo zbrati bogato gradivo iz vseh dežel, kjer živijo Romi, zapisati skoraj polnoštevilno vsaj tiste besede, ki prihajajo iz njihove indijske domovine, obenem pa analizirati število jezikovno in zgodovinsko pomembnih izposojenk iz drugih jezikov, ki bi osvetlile preseljevanje tega naroda oz. prispevale k ugotovitvi narečnega profila romskega jezika.

To delo je izšlo na Dunaju v dvanajstih delih pod naslovom Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas in 12 Teilen/O dialektih in selitvah evropskih Romov v dvanajstih delih.

- 1: Die slavischen Elemente in den Mundarten der Zigeuner, 1872/Slovenske jezikovne prvine v dialektih Romov;
- 2: Beiträge zur Grammatik und zum Lexikon der Zigeunermundarten, 1873/Prispevki h gramatiki in k leksikonu romskih dialektov;
- 3: Die Wanderungen der Zigeuner, 1874/Selitve Romov;
- 4: Märchen und Lieder der Zigeuner der Bukowina, 1874/Pravljice in pesmi Romov iz Bukovine;
- 5: Märchen und Lieder der Zigeuner der Bukowina, teil 2, 1876/Pravljice in pesmi Romov iz Bukovine, 2. del;
- 6: Beiträge zur Kenntnis der Mundart der Zigeuner in Galizien, in Sirmien und in Serbien mit einem Anhang über den Ursprung der Namens »Zigeuner«, 1877/Prispevki k poznavanju romskih dialektov v Galiciji, Sremu (srbska pokrajina med Donavo in Savo) in Srbiji s prispevku o izvoru besede »cigan«;

- 7: Vergleichung der Zigeunermundarten, teil 1, 1877/Primerjava romskih dialektov, 1. del;
- 8: Vergleichung der Zigeunermundarten, Teil 2, 1878/Primerjava romskih dialektov, 2. del;
- 9: Lautlehre der Zigeunermundarten, 1880/Fonetika romskih dialektov;
- 10: Stammbildungslehre der Zigeunermundarten, 1880/Veda o tvorbi besednih korenov romskih dialektov;
- 11: Wortbildungslehre der Zigeunermundarten, 1881/Veda o besedotvorju romskih dialektov;
- 12: Syntax der Zigeunermundarten, 1881/Skladnja romskih dialektov.

Ob tem je objavil še vrsto manjših prispevkov. Od številnih dopisovalcev, ki so pri raziskovanju Romov Miklošiča oskrbovali z gradivom, je treba posebej omeniti baltskega orientalista in kavkazista, ki je tedaj predaval v St. Peterburgu, Franza Antona Schiefnerja in francoskega etnografa in raziskovalca Romov, Paula Theodorea Bataillarda iz Pariza (Hafner 1991: 31–33).

2.1 PRVA KNJIGA (1872): Slovanske jezikovne prvine v dialektih Romov

Dialekti in selitve Romov v Evropi so obravnavani v treh razpravah. Prva razprava prikazuje slovanske sestavne dele v romskih dialektih, ki so govorjeni na območju Evrope; v drugi razpravi sta dodana slovnica in leksikon idiomov romskega jezika; v tretjem delu pa se na podlagi analize idiomov skuša ugotoviti pradomovina vseh Romov, ki živijo povsod po Evropi in kjer je mogoče prikazati tudi pot preseljevanja do trenutnega kraja bivanja.

Sledi seznam besed, ki vsebuje tako izvirne slovanske besede kot tudi izposojenke od slovanskih narodov. Obsega tako rekoč vsako romsko besedo, ki bi jo lahko imeli za slovansko oz. je dejansko slovanskega izvora. Besede so vzete iz besedišč in iz besedil, v seznamu pa so razporejene po abecedi. Tiste, ki se dejansko ne rabijo in so le v predvidevanih oblikah, so označene z zvezdico.

2.2 DRUGA KNJIGA (1872): Prispevki h gramatiki in leksikonu romskih dialektov

V drugi knjigi so zbrani prispevki o slovnici in leksikonu romskih dialektov. V prvem delu knjige, o slovnici, so opisani: prehod *m* v *v*, »verba frequentiva« (najpogostejši glagoli), tvorba romskega presenta in perfekta iz grškega aorista, tvorba »particium preteriti«, tvorba in pomen imperfekta, perfekta in plusquamperfekta, staroindijski pripioni -tana in -tna, pomen orodnika (instrumentala) ter brezosebni stavki. V drugem delu knjige je zbranih več slovarjev romskih besed različnih avtorjev in iz različnih jezikov (npr. iz moldavščine, ruščine, ukrajinsčine itn.).

2.3 TRETJA KNJIGA (1973): Selitve Romov

Tretja knjiga govori o selitvah Romov. Na podlagi romskega jezika se sklepa, da je njihova prvotna domovina Indija. Predvideva se, da so se Romi izselili iz južnoindijske pokrajine Pundjab, katere prebivalci se imenujejo »*tshangar*«. To poimenovanje je še en dokaz več za

izvorno domovino Romov, saj so bile iz besede »tschangar« narejene izpeljanke, to so: tschangar > zingaro > zingano > zigeuner (nem. Zigeuner). Prvi podatki o naselitvi Romov v Evropi segajo v leto 1322, tega leta naj bi Romi živeli na grškem otoku Kreti. Miklošič predvideva, da so se od tod začeli Romi izseljevati v ostalo območje Evrope, saj romski jezik vsebuje grške elemente. Ti elementi se kažejo v jeziku vseh evropskih Romov, tako v Rusiji kot tudi v Španiji in drugje. V nadaljevanju knjige Miklošič opredeli 13 skupin evropskih Romov (grški, romunski, madžarski, moravsko-češki, nemški, poljsko-litvanski, ruski, finski, skandinavski, južnoitalijanski, baskovski, angleško-škotski in španski Romi).

2.4 ČETRТА KNJIGA (1974): Pravlјice in pesmi Romov iz Bukovine

V četrti knjigi so zbrane pravljice in pesmi Romov iz Bukovine na Poljskem. V pravljicah je moč zaslediti romunske in madžarske elemente, v pesmih pa se kaže vpliv romunskega in ruskega jezika. Pesmi se pojejo brez instrumentalne spremljave, jezik pravljic in pesmi je jezik romunskih in madžarskih Romov. Uvodnemu delu sledi preglednica glasov in nato njihovi opisi. Temu delu sledi zapis trinajstih pravljic v romskem in latinskem jeziku, na koncu vsake se nahaja slovarček romskih izrazov oz. besednih zvez z nemškimi razlagami. Prav tako je zapisanih 9 pesmi v romskem in latinskem jeziku, na koncu vsake je slovarček.

3. SLOVANSKE JEZIKOVNE PRVINE V ROMSKIH NAREČJIH

V prvi knjigi je Miklošič objavil 649 besed, ki so jih Romi prevzeli iz slovanskih jezikov. Delitev slovanskih jezikov sovпада z delitvijo v njegovi primerjalni slovnici, dodana sta le še stara ruščina in slovaščina. Izpisali smo vse slovanske jezike, ki jih Miklošič upošteva, dodane so tudi krajsave: ruščina (*russ.*), staroruščina (*aruss.*), maloruščina (= ukrajinsščina: *klruss.*), poljščina (*pol.*), češčina (*čech.*), hrvaščina (*kroat.*), srbščina (*serb.*), zgornja in dolnja lužiška srbščina (*oserb.*, *nserb.*), nova slovenščina (= slovenščina: *nls.*), stara slovenščina (= stara cerkvena slovanščina: *asl.*), slovaščina (*slovak.*) in bolgarščina (*bulg.*) Nas so zanimale predvsem slovenske besede, ki so označene s krajsavo *nsl.* (= nova slovenščina). Najdenih je bilo 231 besed, ki imajo slednjo oznako, od teh je 11 dvojnici.

Slovenske besede (nsl.): *baba, banja, blato, (blaznʼ) blazen, (bobʼ) bob, (božištʼ) božič, brana, braniti, brazda, (brêgʼ) brêg, (brʼvʼbno) brvno/bruno, burja, (bykʼ) bik, (bʼčʼbva) bačva, (bʼdʼbnʼ) bedenj, (cêlʼ) cel, (cêsarʼ) cesar, (cêvʼ) cev, (cipelišʼ) cipeliš, čakati, (časʼ) čas, česati, (česnʼkʼ) česnek, čislo, čoha, čorba, črêda, (črêpʼ) črêp, črêšnja, (črêvij) črêvelj, čudo, (čutura) čutara/čutura, (divij) divji, do, dojka, (dolʼ) dol, (dosyta) dosta, (duhʼ) duh, gazda, (gastʼ) gôst, (gladʼkʼ) gladek, gnoj, (godbnʼ) goden, (golqbb) golôb, (golʼ) gol, (gorbkʼ) gorek, (gostʼ) gost, (gotovʼ) gotov, grabiti, (grahʼ) grah, (grqʼ) grôh, greblja: grebljica, (grêhʼ) grêh, (grêda) greda, (grobʼ) grob, (gromʼ) grom, (grošʼ) groš, groziti, gruda, (grʼblo) grlo, (grʼmêti) grmêti, (grʼtanʼ) grtanec, (gumʼbno) gumno, (gyzdavʼ) gizdav, hasen, iskra, (istʼba) izba, (izʼ) iz, (jarʼkʼ) jarek, (jelenʼ) jelen, jezero, jezero (v pomenu tisoč), (kadʼ) kad, (karbačʼ) korbač, (kqkolʼ) kôkolj, (kepenjek) kepenjek/kepenek, (ključʼ) ključ, (kljuse) kljuse/klisati (v pomenu galopirati), (kokošʼ) kokoš, (koliba/kolibʼ) koliba/goliba, kolo, komora, kopanja, kopati, kopča, (korenʼ) koren, kosa, (košʼ) koš, (kovačʼ) kovač, koža, (kožuhʼ) kožuh, (krabijca) krabulja, (kralʼ) kralj, (krapʼ) krap, (krqʼ) krôg, (kremenʼ) kremen, (krʼčʼbma) krčma, (krʼčʼbmarʼ) krčmar, (krʼmîti) krmiti, (krʼpa) krpa, (krʼstʼ)*

krst, (krʼbtača) krtača, kuhinja, (kurʼb) kur/kura, (kylavʼb) kilav, lani, (lanʼbcb) lanec, (lênʼb) lèn, lice, (ljuby) ljubav, (lbgʼbkʼb) lehek, (mačʼbka) mačka, (makʼb) mak, metla, (mêdʼb) mêt, (mêrica) mêtica/mêrca, (mlinʼb) mlin, moliti, (mrazʼb) mraz, (mrʼbcina) mrcina, (mrʼbha) mrha, (myšʼb) miš, (mʼbhʼb) meh, na, nadiha (naduha), nebo, nêm, obed (obêd), oblok (oblokô), oltar (olʼotarô), opad: opasti, oroslanj (oroslanô), odehnoti/odihati (otôdôhñati/otôdyhñati), pavok/pajok (paqkô), para, pastir (pastyrô), pečat (peçatô), pehar (peharô), pero, pêna, peš (pešô), pijavica, pipa, pivnica (pivnica), plug (plugô), podkova, pod (podô), porôčiti (porôçiti), potok (potokô), prag (pragô), prah (prahô), prêk (prêko), prêtiti, prijatelj (prijateljô), priçkati se (pritôça), prositi, prost (prostô), puška, pihati (pyhati), pekel (pêklô), pisati (pôsati), rana, razboj, reca/raca (rêca), repa (rêpa), rod (rodô), ris (ryso), rž (ržô), sablja, sôk (sqkô), sila, sito, siv (sivô), škornji (skornja), sliva, sluga, smola, sova, stan (stanô), stôpiti (stâpiti), stolp (stlôpô), stobor (stoborô), stol (stolô), steklo (stêklo), steza (stêza), sur (surô), svêt (svêtô), svet (svêtô), svinec (svinôcb), svada (sôvada), šišak (šišakô), tele, tênja, topor (toporô), trem (trêmô), trêsk (trêskô), trup (trupô), turen (turônb), tema, ogorek (ugorôkô), ulica, val (valô), večerja, veriga, veseliti se, vêdro, vêk (vêkô), vêt (vêtô), veverica (vêverica), vôže (vqže, vqzati), viher (vihrô), vinika, višnja, vojvoda, volja, vrana, vrême (vrêm), vidra (vydra), vika (vyka), vime (vymê), zarja/zorja, zelen (zelenô), zmaj (zmij), zrcalo (zrôcalo), zvezda, zvon (zvonô), žaba, želêzo, žena, žila, živina.

3.1 ANALIZA IZPISANIH SLOVENSКИH BESED

Besede smo preverili v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju in Slovarju Slovenskega knjižnega jezika. Glede na pojavnost v slovarjih smo jih razvrstili v tri skupine.

1. Besede, najdene samo v Pleteršnikovem slovarju (28):

cipeliš: der Schuh; **česnek:** česen; **čoha:** vzhšt sršavo oblačilo, nekoliko daljši jopič, kakršnega nosijo štajerski Slovenci ob ogrski meji; **črešnja** SSKJ: črešnja ipd. gl. češnja; **črevelj** SSKJ: čvelj; **dosta:** sopomenka dosti; **korbač:** iz konopelj spleten bič; **kepenjek:** plašč (madž.); **klisati:** kajk. galopirati; **goliba:** prim. koliba; **kopča:** sponka. v SSKJ samo skopčati: zast. zvezati, speti; **krabulja:** das Gehäuse einer Larve; **kur:** kura vzhšt; **lehek:** vzhšt lahek; **nadiha:** nadahnjenje; **opad** = pad. SSKJ: opadati; oroslanj: oroslan (ogr.); **odihati:** umathmen, behauchen; **pavok** = pajek vzhšt; **pajok:** pogl. pajek; **pijavica** = pijavka jvzhšt; **reca** = raca vzhšt; **stobor** = steber: stobor soli; **sur:** fahlgrau; **svada:** der Hader, die Zwietracht; svade in nesreče narejati; der Streit: v svadi koga ubiti; **šišak:** der Helm; **trem:** podaljšek pri strehi, da je več prostora pod njo; **zorja** = zarja, kajk.

2. Besede, ki jih ni vseboval noben slovar (4):

čutura (samo čutara); **kepenek;** **odehnoti;** **merca.**

3. Besede, ki jih vsebujeta oba slovarja, vendar so v SSKJ označene s kvalifikatorjem (23):

brvno nar. vzh. bruno = na dveh straneh obtesano deblo, pri Pleteršniku sopomenka za bruno (oznaka ogrsko in kajkavsko); **bačva** star. *sod:* bačva piva; **bedenj** SSKJ: nar. *kad, čeber:* stresati grozdje v bedenj; **čislo** zastar. število, številka; **črep** nar. vzhodno gladka, na enem

koncu zaokrožena strešna opeka; nar. lončen lonec; **grtanec** SSKJ: nar. goltanec; **hasen** zastar. korist; **jezero** v obeh slovarjih oba pomena, SSKJ: zastar. tisoč; **kopanja** nar. vzhodno podolgovata, navadno lesena posoda za krmljenje, napajanje živine; korito; *kuhnja* nar. primorsko (kuhana) hrana za prašiče; **lanec** zastar. veriga; **ljubav** star. ljubezen; **oblok** SSKJ: star. obok; biol. hrustančast ali koščen del ogrodja čeljusti, opore za jezik, škrg, navadno pri ribah, Pleteršnik: trije oblaki v ušesih; nebni o.; v oblok zidati; nebeški o. nk.; na mleku, ki se kuha, dela se oblok; oblaki, debele vitre pri košu; **podkova** SSKJ: zastar. podkev, Pleteršnik.: jvhzŠt; **razboj** zastar. razbojništvo; **tenja** knjiž. senca; **topor** star. toporišče; **turen** nižje pog. cerkveni stolp, zvonik; **vože** nar. vzhodnoštajersko vrv, s katero se povezuje s senom, z žitom naložen voz; **vihar** zastar. vihar; **vinika** SSKJ: nar. (vinska) trta, trs; vrtn. okrasna vzpenjavka z drobnimi modrimi plodovi in listi, ki jeseni pordečijo, Pleteršnik.: die wilde Weinrebe (vitis labrusca); der Rebenschössling, die Rebe; neko jabolko; **vika** zastar. kričanje, pitje.

ZAKLJUČEK

Prva knjiga Miklošičevega dela *O narečjih in selitvah evropskih Romov* je za slovenistiko izredno zanimiva, saj prinaša kar 231 slovenskih besed, kar je tretjina vseh slovanskih besed v omenjeni knjigi. Nekaj več je le še srbskih besed, kar zavisi od informatorjev, ki jih je Miklošič imel na Dunaju. Izmed 28 besed, ki smo jih našli le v Pleteršnikovem slovarju, jih je večina narečnih panonskih, nekaj jih ima oznako vzhodnoštajersko in kajkavsko; gre za slovensko območje, od koder prihaja Fran Miklošič. Zato tudi ni presenetljivo, da je ob izpisanih besedah zapisan Fran Miklošič kot vir. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika so take besede npr.: *vože* 'vrv', *brvno* 'bruno', *črep* 'strešna opeka', *kopanja* 'korito', *jezero* 'tisoč'.

Na koncu se avtorici zahvalujeta Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki jima je omogočila vpogled v obravnavane knjige.

VIRI IN LITERATURA

Miklošičev zbornik. Maribor: Kulturni forum Maribor, 1991.

Fran MIKLOŠIČ, 1872. Die slavischen Elemente in den Mundarten der Zigeuner. *Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas*. Dunaj: In Commission bei Karl Gerold's Sohn.

--, 1873. Beiträge zur Grammatik und zum Lexikon der Zigeunermundarten. *Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas*. Dunaj: In Commission bei Karl Gerold's Sohn.

--, 1874. Die Wanderungen der Zigeuner. *Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas*. Dunaj: In Commission bei Karl Gerold's Sohn.

--, 1874. Märchen und Lieder der Zigeuner der Bukowina. *Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas*. Dunaj: In Commission bei Karl Gerold's Sohn.

O JEZIKU

David Kunstek Kneževič

JEZIK IN SPLETNA DRUŽABNA OMREŽJA

Twitter kot tvornik novih načinov sporočanja

Z razmahom spletnih družabnih omrežij sta se v današnjem času spremenila tako sistem kot tudi način sporočanja. Vlogi uporabnika nekega omrežja in sporočevalca sta se tako združili v eno. Različna spletna orodja so vpeljala nove načine pisanja kot tudi prikazovanja besedil in s tem omogočila posameznemu sporočevalcu posredovanje informacije na različne načine in skozi različne komunikacijske kanale. V tem besedilu ne bom obravnaval širšega pomenskega vidika besedil, temveč se bom posvetil predvsem pravopisnim in slovničnim razmerjem, ki so v uporabi v točno določenem družabnem omrežju, ter njihovem osnovnem pomenu. Vse moje ugotovitve so oblikovane na podlagi opazanj in praktične uporabe obravnavanega spletnega družabnega omrežja in niso bile ustrezno empirično preverjene. Tako bom prikazal samo svoje sklepe in ugotovitve, ki so povezane z omenjenimi opaznanji. V pregledu je bilo zajetih 8689 slovenskih uporabnikov obravnavanega spletnega družabnega omrežja in 89456 sporočil oziroma t. i. tвитov. Starost, izobrazba, narečno in socialno okolje ter vsi ostali podatki uporabnikov, ki bi lahko služili k bolj poglobljeni raziskavi in razlagi posameznih pojavov, so bili nedostopni, saj sem pregledoval samo sporočila, ki so jih uporabniki družabnega omrežja objavljali kot prosto dostopna vsem ostalim uporabnikom. Tako nisem kršil nobenega zakona o zasebnosti ipd.

Na spletu je trenutno prisotnih že več kot 200 splošno razširjenih družabnih omrežij in še kopica drugih manjših omrežij, ki delujejo predvsem na neki nacionalni ravni oziroma znotraj kroga uporabnikov nekega določenega jezika. Najbolj znano in razširjeno omrežje, ki ima tudi največ uporabnikov, je Facebook, sledi mu Twitter, ki pa ima določene tehnične specifikke. Ravno zaradi teh posebnosti sem se določil za obravnavo omenjenega družabnega omrežja. Največja in hkrati posebna specifikka je omejenost sporočanja glede na število znakov. Uporabniki Twitterja lahko svoje sporočilo napišejo le s 140 znaki. Kako to vpliva na način sporočanja, bom obrazložil kasneje; najprej je za lažje razumevanje posameznih jezikovnih pojavov treba osvežiti in na kratko obrazložiti delovanje omenjenega družabnega omrežja ter predstaviti vse funkcijske možnosti, ki jih slednje ponuja.

Marca leta 2006 (imenovano tudi leto družabnih omrežij) je Jack Dorsey ustvaril Twitter in ga zagnal na spletu junija istega leta. Do danes se je število uporabnikov povzpelo preko 250 milijonov in se še povečuje. Zasnova delovanja je oblikovana na osnovni podstavi družabnih omrežij in sistemu mikroblogginga. Mikroblogging je zreducirana oblika standardnih blogov, saj zajema predvsem krajša besedila, kar omogoča hitrejša sporočanja. Poenostavljeno povedano je sporočanje prek tega družabnega omrežja zelo podobno pisanju SMS-sporočil, čeprav današnja tehnologija omogoča pisanje SMS-sporočil, ki presegajo 140 znakov. Za razliko od SMS-komunikacije, ki je vsaj v osnovi potekala na ravni enega pošiljatelja in enega prejemnika, lahko tu uporabniki s sledenjem drugim uporabnikom brez težav prebiramo

njihova besedila, čeprav nam niso bila neposredno namenjena. Seveda lahko posamezni uporabnik omeji dostop do svojih besedil ipd. Zaščita zasebnosti je tu odvisna predvsem od posameznikovih nastavitvev. Uporabnik lahko sam odloča o stopnji omejenosti dostopa do svojih podatkov in sporočil.

V zadnjem času je Twitter v slovenskem prostoru pridobil na popularnosti, saj se je število slovenskih uporabnikov znatno povečalo. Pojavlja se vprašanje, kako je z jezikom. Ali slovenski uporabniki komunicirajo v slovenščini ali glede na neke stereotipe prevladuje angleščina? Odgovor na zastavljeni vprašanji bi bil, da kot jezik sporočanja najdemo tako slovenščino kot tudi angleščino in druge tuje jezike. Upoštevati je treba dejstvo, da je Twitter mednarodno razširjeno družabno omrežje, kjer imajo uporabniki možnost komuniciranja ljudmi iz tujine. Slovenci že po naravi skušamo v takšnih situacijah pokazati svoje poliglotske veščine, zato je menjava jezikov znotraj družabnega omrežja popolnoma pričakovana. Pojavljajo se še jezikovno mešana besedila, ki so namenjena slovenskim uporabnikom. Nekateri med seboj komunicirajo kar v angleščini.

Če se osredotočimo na slovenščino, se pojavi splošno vprašanje: kakšna je "ta slovenščina", ki je v rabi v omenjenem družabnem omrežju? Gledano z vidika socialnih zvrsti srečamo na pisni ravni mešanico pogovornega jezika, slenga in delno tudi žargona, ki so občasno narečno obarvani. Ob tem je treba dodati, da so znotraj posameznih stavčnih struktur prisotne različne citatne in polcitatne besede angleškega izvora. Obstajajo izjeme, kjer uporabniki sporočajo v pravopisno ustrezni knjižni slovenščini. Tako se je pojavilo vprašanje o obstoju nove socialne zvrsti jezika, ki bi jo lahko poimenovali spletna slovenščina oziroma spletni jezik v kontekstu sporočanja. Trenutno lahko govorimo samo o zametkih nove socialne zvrsti, ki nastaja s pomočjo interakcije drugih zvrsti, a se hkrati samooblikuje in razvija neodvisno od nekih danih normativov. Gonilo nastanka je ravno kolektivni učinek interakcije različnih uporabnikov oziroma tvorcev posameznih besedil.

Posebnost, ki vpliva na način sporočanja, je znakovna omejenost. Sestavljanje besedil, ki zajemajo največ 140 znakov, je prisililo uporabnike k temu, da svoja besedila znakovno čim bolj oklestijo, hkrati pa znotraj neke jedrnatosti ohranijo predvideni pomen. Tako se je (po moji definiciji) izoblikovala kolektivna praktično-pragmatična meja. Kaj vse to zajema? V ospredje je izrazito postavljen pomen besedila in karkoli ne vpliva na njegov pomen, je preprosto odveč. Tako uporabniki zavoljo pomenske enovitosti izpuščajo vse, kar nima vpliva na razumevanje besedila. Tu so na udaru predvsem ločila in deloma raba velike začetnice. Slednja je pogojena predvsem od časa, ki ga posamezni uporabnik nameni pisanju določenega besedila. Ko uporabnik iz tako subjektivnih kot morda tudi objektivnih razlogov skuša v čim krajšem času sestaviti neko besedilo, preprosto pri tipkanju ne uporablja funkcije, ki ti spremeni neko črko iz male tiskane v veliko tiskano črko in posledično se na tak način zanemari raba velike začetnice. Sam preklon iz malih v velike tiskane črke je deloma pogojen tudi s strani naprave, ki jo uporabljamo, saj je dostop do spletnih družabnih omrežij možen ne samo prek osebnega računalnika, ampak tudi prek različnih tabličnih računalnikov, pametnih telefonov in drugih naprav, ki omogočajo povezavo s spletom; ampak to nima znatnega vpliva na rabo velike začetnice. Podobno bi lahko dejali glede rabe šumevcev, saj je moč zaznati besedila, kjer tvorci le-teh iz neke predvidene praktičnosti preprosto zamenjajo šumevce z drugimi črkovnimi znaki. Tako namesto črk č, š in ž srečamo

zapise s črkami c, s in z.

Taki zapisi sodijo na rob praktično-pragmatične meje, saj včasih deloma vplivajo ali pa vsaj otežujejo razbiranje pomena danega besedila. Še nedavno so uporabniki, ki so uporabljali aplikacije sistema Android, zaradi težav s kodificiranjem oziroma prikazovanjem znakov šumevce namensko izpuščali.

Kar se tiče ločil, so na udaru predvsem vejice. V večstavčnih povedih se izpuščajo, saj je po principu zgoraj omenjene znakovne omejenosti vsak znak dragocen. Uporabniki v grobem ne ločijo med skladijsko in neskladijsko rabo ločil. Vse je, kot že prej omenjeno, prilagojeno pomenu posameznega besedila.

Primer izpusta vejic: **Mislila je da je čebula edina zelenjava zaradi katere joka potem sem jo pa s krompirjem zadel v glavo**

Primer jezikovno mešanega besedila: **Ne razumem Izraela. Narod s tako zgodovino should know better than to step on the other side.**

Primer brez šumevcev: **Jobote, se Bohova je boljse spluzena kot Kanglerville.**

Primer besedila, kjer srečamo vse zgoraj navedene lastnosti: **hm, deal! ceprov zdej ze sam opravil dirty job ker moral na kavo :) ampak dan je se dolg :**

Posebnost, ki jo ponuja Twitter, je tako imenovan 'hash tag'. Gre za način označevanja neke vsebine, s pomočjo katere lahko uporabnik najde vsa ustrezno označena besedila, ki se navezujejo na neko temo. Označevanje je dokaj preprosto, saj besedo, ki označuje pomen nekih besedil, na začetku opremimo z znakom # (lojtra) - iz angleščine prevzeti izraz 'hash'.

Primer: **#mandatar je vsem, ki so prestali zaslisanje za #vlada poklonil svojo sliko s posvetilom**

Nekateri uporabniki so nagnjeni k jezikovno kombinirani rabi, saj besedila, ki so napisana v slovenščini, zaznamujejo s 'hash tagom' v angleščini ali kašnem drugem tujem jeziku. Za večbesedne 'hash tage' je značilno, da uporabniki besede preprosto sklopijo med seboj, kar na čase otežuje razbiranje pomena, hkrati pa je to pogojeno s spletno funkcijo, ki tvori 'hash tag' samo kot enobesedni zaznamek. Pri tem je potrebno omeniti, da starejša verzija spletne stani šumevcev ni zaznala, tako da je v primeru 'hash taga' **#hiša** spletna aplikacija zaznala kot 'hash tag' samo del beside, in to je **#hi**. Kasneje se je s pomočjo nadgradnje sistema ta težava odpravila, tako da lahko danes v 'hash tagih' brez težav uporabljamo šumevce.

Primer angleškega 'hash taga' v slovenskem besedilu: **Včasih imam zmanjšano prištevnost, včasih pa mobilnost. Danes imam oboje. #toughluck**

Med slovenskimi uporabniki se je razvil poseben način označevanja, ki je prešel funkcijo združevanja pomensko enakih ali sorodnih vsebin v način poudarjanja neke misli, mnenja, stališča ipd.

Primer: **Komarniki vzamejo precej svetlobe + zrak slabše kroži; če ga dvigneš, pa muhce veselo letijo not ;)** #nedamsekartako

Opomba: Besedilo je vzeto iz pogovora o prednostih in slabostih montaže ter uporabe komarnikov, kjer sta uporabnika zagovarjala vsak svoje stališče do uporabe le-teh.

Tako v tem primeru 'hash tag' #nedamsekartako ni v primarni vlogi označevalca, ki bi pomagal uporabnikom najti vsa sporočila, vezana na neko skupno temo, ampak je v vlogi dodatno subjektivno poudarjene besedne zveze, ki naznanja sogovornikovo namero o dodatnem argumentiranju v zvezi z obravnavanim pogovorom.

Pomembno je izpostaviti tudi vlogo emotikonov. Že pračlovek je v svojih časih komuniciral tako na verbalni kot tudi neverbalni ravni. Neverbalno komuniciranje je del našega vsakdana in je v veliki meri odvisno od našega razpoloženja in vseh ostalih psiholoških dejavnikov, ki vplivajo na našo mimiko. Razvoj tehnologije in komunikacijskih naprav je neverbalno komunikacijo do neke mere zanemaril, saj pisanje in branje določenih besedil v vlogi sporočila izključuje človeško mimiko in posledično vse ostale kanale neverbalnega komuniciranja, ki so značilni za osebni stik in pogovor. Po drugi strani so slikovne podobe del našega življenja in imajo ravno tako neko komunikacijsko funkcijo ter so nosilci nekih informacij. Če združimo to dvoje, dobimo emotikone, torej neko slikovno podobo, ki prikazuje mimiko nekega obraza. Določitev leksikalnega pomena samih emotikonov je zelo zahtevna, saj njihova raba presega prvotni pomen izražanja čustev.

Nekaj zgledov:

ZAHODNA RAZLIČICA	POMEN	VZHODNA RAZLIČICA	
:)	srečen oziroma nasmejan obraz	(•^o^•)	(^o^)
:(	žalosten	('_')	(;_;
:/	jezen	-_-+	

V spletnih družabnih omrežjih so emotikoni zelo razširjeni in so hkrati del vsakdanje leksike. Med slovenskimi uporabniki Twitterja jih lahko najdemo tudi v funkciji končnega ločila. Emotikoni so tako spremenili funkcijo pike in klicaja, deloma tudi vprašaja, čeprav se slednje ločilo še najbolj dosledno uporablja. Prednost rabe emotikonov v vlogi končnih ločil je ravno v t. i. pomenskem presežku. Glede na Slovenski pravopis končna ločila zaznamujejo tonski potek, premore, vrste stavkov, povedi itd. Emotikoni temu dajo še dodaten pomen. Na globalni ravni lahko govorimo o dveh skupinah emotikonov: o vzhodni in zahodni. V zahodno skupino sodijo vsi tisti emotikoni, ki so pri nas razširjeni v neki splošni rabi. Zapisujemo jih od leve proti desni in dobijo pomensko predstavo, ko jih navidezno zavrtimo za 90 °. Vzhodna skupina zaradi uporabe drugih, nelatiničnih črkopisov, sestavlja drugačne oblike emotikonov.

Primer A: **čak, a pri nas se v bistvu ne sme pit piva v kinu :-o)**

Primer B: **jaz zdej enega spet grem pisat (2.rok že), pa je pač naletelo, da je jutri z enim drugim skupaj :/**

Primer C: **večkrat smo na novo vzpostavljali zvezo, pa je vse padalo, zvok, slika :(**

Iz zgornjih primerov lahko vidimo, kako so emotikoni postavljeni na konec povedi v vlogi končnega ločila. V primeru A bi ga lahko zamenjali z vprašajem, v primeru B in C pa s klicajem ali piko. Vendar v tako kratkih besedilih, kjer ni dovolj podlage za neko kontekstualno razbiranje pomena, omenjena ločila ne bi prikazala začudenja v primeru A in jeze v

primeru B ter žalosti v primeru C. V primeru A je že iz skladišnega vrstnega reda stavčnih členov razvidno, da sporočevalec po nečem sprašuje.

Določeni emotikoni so lahko tudi v rabi nekega "pritrjevalnika" oziroma imajo neko pritrditveno vlogo, ki lahko izraža strinjanje, pritrjevanje ali odobravanje in ne samo nasmešek oziroma srečo, kot je značilno za navedeni emotikon.

Primer: **Izgleda kot pozabljena igračka na vrtu :)**

Opomba: Primer je vzet iz pogovora, kjer uporabnik pritrjuje mnenju o neki fotografiji.

Splošno razširjena pragmatična pričakovanja lahko srečamo tudi na pisni ravni, kjer to funkcijo zavzemajo emotikoni.

Primer A: **Jaz sem šla v službo lepo počasi in previdno :)**

Primer B: **Jo, tole me je pa zlakotilo :) takoj grem kuhat!**

V navedenem primeru A je raba emotikona popolnoma odveč, saj bistveno ne vpliva na sam pomen sporočila. Emotikon v primeru B bi lahko celo zamenjali z vejico, saj izraža samo pozitivno razpoloženje tvorke besedila, ki ni neposredno povezano z vsebino sporočila. Enako je z rabo v primeru A, kjer je emotikon ravno tako odveč, saj je s pomenskega vidika čustveno-dopolnjevalna funkcija popolnoma odveč oziroma raba ne dopolnjuje ali kako drugače vpliva na pomen sporočila. Podobne situacije srečamo vsakodnevno v kontekstu pragmatičnega pričakovanja, ko besedila ne služijo svojemu primarnemu namenu.

Na drugi strani pa lahko emotikoni pomensko dopolnijo besedilo tako, da usmerijo bralca k sporočevalčevemu pojmovanju oziroma razumevanju besedila na način, kot ga je sporočevalec nekako predvideval.

Primer A: **Koliko enega brihta, ker žene pa ni na twiterjih :) :**

Primer B: **to je edino, na kar se lahko pri nas res zanesesh ;)**

V primerih, kot sta zgoraj navedena emotikona v primeru A, lahko raba emotikonov pomensko poudarja predvsem stavke, ki so mišljeni kot sarkastični, cinični ali pa ironični. V primeru B pa emotikon, ki predstavlja drugačno obrazno mimiko od nasmeška, pritrjuje, da stavek ni mišljen sarkastično ali ironično. Če na govorni ravni razni poudarki in ton glasu pripomorejo k dopolnitvi sarkastičnega ali ciničnega pomena neke povedi, so na pisni ravni skozi posamezna sporočila to vlogo prevzeli emotikoni.

Omejitev na 140 znakov je zajela tudi emotikone, saj skušajo uporabniki tudi tu čim bolj "privarčevati" na številu uporabljenih znakov. Tako so določeni emotikoni starejše rabe preprosto izgubili nekatere sestavne dele.

Primer krajšave emotikona: :-) se je spremenil v :) in pri tem ohranil pomen. Vežaj, ki je v prvem emotikonu predstavljal nos na obrazni podobi, je tako izginil. Podobne spremembe lahko srečamo tudi pri drugih emotikonih, ki so zaradi znakovne racionalizacije spremenili podobo.

Slovenski uporabniki Twitterja so izjemno dejavni na področju besedotvorja, saj spletna interakcija vpliva k tvorjenju novih ali k spreminjanju pomena že obstoječih besed. Vse skupaj je pogojeno potrebi po tvorjenju znakovno okrnjenih besedil s čim večjo informacijsko vrednostjo.

Nekaj primerov "twitterskih" novotvorjenk:

- tvitošpég
- tvíteraš
- mulátor/-ka
- počúš
- smetúh
- zapúlek
- imétabilen
- tíšček
- nepoticem

Opomba: Sam opis, opredelitev in predstavitev novotvorjenk v okviru nekega spletnega družabnega omrežja je zelo obširno področje. V ta namen se v tem prispevku ne posvečam dosledni besedotvorni analizi in zbiranju besed, saj bi bil mnogo koristnejši samostojni prispevek, vezan izključno na to tematiko. Omenjam le dejstvo, da je tvorjenje novih besed zelo živo in aktivno tudi med uporabniki različnih spletnih družabnih omrežij.

Za konec pa še nekaj besed o praktično-pragmatični meji. Izraz zajema tisto stopnjo dovršenosti besedil, kjer je ne glede na pravopisne in slovnične pomanjkljivosti še možno razbrati pomen posameznega besedila. Ta meja se je nekako spontano izoblikovala med uporabniki družbenega spletnega omrežja. Kadar lastnosti nekega besedila zaradi svojih jezikovnih pomanjkljivosti ne dosegajo svojega sporočilnega namena, pride s strani uporabnikov do samodejnega odziva oziroma poziva k popravku besedil. Lahko bi dejali, da so za razliko od konvencionalnega pravopisa, kjer so se pravila izoblikovala na podlagi

dogovora med določenimi jezikoslovci in ostalimi jezikovnimi zanesenjaki, tukaj uporabniki tisti, ki diktirajo pravila rabe in zapisa. Seveda je treba omeniti, da je tovrstni pravopis še v fazi razvoja in obstaja kot neko nepisano pravilo med uporabniki ter se v večjem delu še naslanja na splošno razširjena pravila Slovenskega pravopisa. Tu prihaja do neke vrste homogenizacije, kjer stopajo v veljavo tista pravila, ki so splošno sprejeta s strani uporabnikov. Kot že prej omenjeno je v ospredju pomen posameznega besedila oziroma kolektivno pojmovanje neke besedilne pomenske osnove, ki določa, kaj je glede na slovnične in konvencionalno pravopisne pomanjkljivosti še sprejemljivo in kaj ne. Če se na eni strani še dopušča izpust vejic in ostalih ločil ter ob zanikanem povedku uporabo samostalnikov v imenovalniku namesto v rodilniku, se pa nikakor ne dopušča izpust posameznih črk znotraj kakšne besede ipd.

Primer A: **Trta je končno pokošena ;)**

Primer B: **Trata je končno pokošena ;)**

V primeru A je uporabnik izpustil eno črko, ki je botrovala k spremembi pomena sporočila in odziv uporabnikov je dokaj hitro naznanil, da ne razumejo sporočila oziroma da se jim zdi sporočilo nesmiselno. Kasneje, ko je uporabnik ugotovil napako, jo je tudi ustrezno popravil. Primer B prikazuje popravljeno različico sporočila. Takšne in podobne napake se na kolektivni ravni uporabnikov ne tolerirajo. Lahko bi dejali, da je vse tisto, kar ovira razumevanje oziroma pomen nekega sporočila, v splošnem s strani uporabnikov nedopustno. Na to kažejo predvsem odzivi, ki opominjajo na nerazumevanje ali pa nesmiselnost nekega sporočila.

Zanimiva jezikovna plat uporabnikov Twitterja je v tem, da so hkrati tvorci nekih jezikovnih pravil in načinov zapisa. Gledano z zgodovinskega vidika - ko so jezikoslovci v večini diktirali pravilno rabo jezika in so se rešitve na neke dane probleme iskale znotraj jezikovnih razprav, je tu množica tista, ki na podzavestni ravni določa, kaj ja in kaj ne ter kako to uporabljati. Hkrati pa je ravno množica tista, ki asimilira t. i. "pragmatično odklonske" uporabnike in se tako njihov način zapisa izenači z nekimi splošnimi nenapisanimi pravili.

VIRI IN LITERATURA

<http://twitter.com>

<http://twitter.com/about>

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites

<http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>

Vir novotvorjenk: <http://twitter.com/#!/Uultimata>

Milošević, Ivana (2009): Neverbalno komuniciranje u novim medijskim uslovima. Beograd: Fakultet političkih nauka. Časopis za upravljanje komuniciranjem 4(13), 97–109.

R. Norrick, Neal: History of Modern Linguistics – lecture script. UNIVERSITÄT DES SAARLANDES FACHRICHTUNG 4.3 – ANGLISTIK, AMERIKANISTIK UND ANGLOPHONE KULTUREN

Strehovec, Janez (2008): Medmrežje in literatura (Od internetske besedilnosti k digitalnim literaturam). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture 44, 124-132

Maja Kovče

Narečno izražje običaja košnje trave v zreškem govoru¹

Zreče, danes eno med najbolj gospodarsko in industrijsko razvitimi mesti v Sloveniji, so dajale še v prejšnjem stoletju vtis preprostega kraja, kjer so se domačini poleg kmetijstva ukvarjali še z železarstvom, žagarstvom, obrtjo, s premogovništvom in kovaštvom. Živeli so preprosto, a trdo, si medsebojno pomagali pri kmečkih opravilih in si s tem popestrili ter lajšali napornejše ročno delo. Z vse večjim napredkom mesta se čedalje bolj izgublja narečna podoba zreškega govora. Zaradi modernizacije ne izginja zgolj staro slovensko izražje, povezano s kmečkim življenjem, pač pa izginjajo tudi stari kmečki običaji.

Mesto Zreče je iz nepomembne in neprepoznavne vasice, obdane s travniki in polji, postalo eno izmed najbolj razvitih in bogatih občin v Sloveniji. Leži pod obronki Pohorja v Dravinjski dolini. Kot enotno naselje se je razvilo šele v zadnjih dvajsetih letih, in sicer iz vasi Zgornje in Spodnje Zreče ter Dobrave in leta 1987 postalo mesto. Začetki izrazitejšega gospodarskega razvoja Zreč segajo v drugo polovico 18. stoletja. Takrat zasledimo začetke železarstva, žagarstva, premogovništva, obrti in trgovine. Geografska lega Zreč in naravno bogastvo v okolici sta domačinom predstavljala odlično izhodišče za odprtje obrtnih dejavnosti, iz katerih se je v novejšem času razvila uspešna industrija. Pomembna pridobitev Zreč je bila izgradnja ozkotirne železnice Poljčane–Slovenske Konjice–Zreče, katere primarna naloga je bila prevažanje tovora, kasneje pa je domačinom odprla precejšnje možnosti za zaposlitev in boljši zaslužek v drugih mestih. Po prvi svetovni vojni se je v Zrečah razvila še danes živa panoga, kovaška industrija. Zreče so tako zrasle v pravo industrijsko središče z danes znanima podjetjema Unior d. d. in Swaty-Comet. Kljub močni industriji je mesto še danes ponekod ohranilo podeželski videz.

Zreški govor spada k južnopohorskim govorom južnopohorskega narečja in je del štajerske narečne skupine. Samoglasniški sestav² tega govora vsebuje dolge naglašene samoglasnike in kratke nenaglašene samoglasnike. Vsi naglašeni samoglasniki so samo dolgi, medtem ko so nenaglašeni samo kratki. Naglašeni so nastali iz stalno dolgih samoglasnikov, staro- in novoakutiranih samoglasnikov v nezadnjih in zadnjih ali edinih besednih zlogih ter iz umično naglašeni samoglasnikov.

Poleg obeh splošnoslovenskih naglasnih premikov je bil izveden še umik naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasni kratki samoglasnik: ženà → žena, kosà → kòsa, mǝglà → mǝgla (novonaglašeni polgalsnik se je nato podaljšal in diftongiziral: 'žie:na, 'kuo:sa, 'mie:gla)

Najmlajši je naglasni umik v posameznih besedah s cirklumfektiranega dolgega končnega, zlasti odprtega zloga: 'lie:xkų, 'mie:sų, z'lo:tų. V govoru je ohranjen tudi premični naglasni tip na osnovi: 'jie:zik je 'zǝ:jka.

¹KOVČE, Maja. Narečno izražje običaja košnje trave v zreškem govoru: diplomsko delo. Maribor: [M. Kovče], 2011. 92 f., ilustr. <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=27097>

²Glasoslovni oris je povzet po Strmšek (2006: 15).

Samoglasniški sistem dolgih naglašanih samoglasnikov je monoftongično-diftongičen in vsebuje naslednje vokale: i:, u:, ɛ:, ɔ:, e:i/ə:i, o:u, e:, o:, ie:, uo:, a:i, a:u, a in ar.

Dolgi i je nastal iz staroakutiranega ě (jat): st'ri:xa 'streha', staroakutiranega jata v položaju pred r: 'mi:ra 'mera', novoakutiranega e v nezadnjem besednem zlogu: 'zi:le 'zelje', staroakutiranega i v zadnjem ali edinem zlogu 'mi:š 'miš' in po mlajšem naglasnem umiku naglašena i: 'ci:gan 'cigan'. Diftong ɛ:i/ə:i je nastal iz stalno dolgega i: 'lə:ist 'list', staroakutiranega i v nezadnjem besednem zlogu: 'xə:iša 'hiša' in v redkih primerih tudi iz staroakutiranega i v zadnjem besednem zlogu: 'bə:ik 'bik'. Dolgi ɛ iz stalno dolgega polglasnika: 'dɛ:n 'dan', novoakutiranega polglasnika v nezadnjem zlogu: 'mɛ:ša 'maša', stalno dolgega nosnega ɛ: 'pɛ:t 'pet' in staroakutiranega nosni ɛ v nezadnjem besednem zlogu: 'dɛ:tela 'detelja'. Diftong ie iz sekundarno naglašena e: 'žie:na 'žena', novoakutiranega polglasnika v zadnjem besednem zlogu: 'pie:s 'pes', sekundarno naglašena polglasnika: 'mie:gla 'megla', staroakutiranega nosnega ɛ: 'vie:č 'več', novoakutiranega e v zadnjem besednem zlogu: k'mie:t 'kmet', po mlajšem naglasnem umiku naglašena e: 'mie:su 'meso' in iz staroakutiranega jata v zadnjem besednem zlogu: 'die:t 'ded', 'sie:m 'sem'. Dolgi e je nastal kot položajna varianta iz a:i: 'be:ta 'bajta'. Diftong a:i je nastal iz stalno dolgega ě: g'ra:iχ 'greh' in stalno dolgega e: dre'va:iša 'drevesa'. Dolgi a iz staroakutiranega a v zadnjem ali edinem besednem zlogu: b'ra:t 'brat' in po naglasnem umiku: 'za:čnem 'začnem'. Dolgi u iz novoakutiranega o v nezadnjem besednem zlogu: 'xu:ja 'hoja', staroakutiranega u v zadnjem ali edinem besednem zlogu: k'ru:x 'kruh' in stalno dolgega o v položaju pred j: g'nu:j 'gnoj'. Diftong ɔ:u z ozkim o-jem je nastal iz dolgega u: 'kɔ:ypit 'kupiti', 'lɔ:ɥkna 'luknja', p'lɔ:ɥvat 'pljuvati'. Dolgi ɔ iz stalno dolgega nosnega ɔ: d'ɔ:k 'drog', staroakutiranega nosnega ɔ v nezadnjem besednem zlogu: 'kɔ:ča 'koča', in nosnega ɔ pod terciarnim naglasom: 'zɔ:bi 'zobje'. Diftong uo iz umično naglašena o: 'kuo:nec 'konec' in novoakutiranega o v zadnjem besednem zlogu: 'kuo:j 'konj', dolgi o iz stalno dolgega a: g'lo:va 'glava' in staroakutiranega a v nezadnjem besednem zlogu: k'ro:va 'krava', diftong a:u iz stalno dolgega o: 'ba:ɥk 'bog', staroakutiranega samoglasniškega ɭ 'da:ɥga 'dolga', stalno dolgega samoglasniškega ɭ: 'va:ɥk 'volk' in nenaglašena samoglasniškega ɭ: 'pa:ɥx 'polh'. Samoglasniški r se v zreškem govoru izgovarja kot a:r: 'pa:rst 'prst', s'ma:rt 'smrt'. V zreškem govoru se pojavlja tudi en kratko naglašen fonem, in sicer polglasnik: 'jəs v pomenu 'jaz', 'jəl v pomenu 'a ne', 'jəptro v pomenu 'jutro', 'mənde v pomenu 'menda'.

Za razliko od dolgih pa je samoglasniški sistem kratkih nenaglašanih samoglasnikov monoftongičen in vsebuje naslednje vokale: i, u, ɥ, e, o, a in ar. Razvili so se iz izhodiščnih praslovanskih nenaglašanih samoglasnikov.

Samoglasniški upad pri nenaglašanih vokalih se v zreškem govoru redko pojavlja. Pojavi se ob onemitvi samoglasnikov i, ě in ə v položaju ob zvočnikih l, n in r: 'ki:dɥ 'teden', onemitvi končnega -i pri glagolah v nedoločniku: 'die:lat 'delati', in onemitvi polglasnika pred končnim -m. Le-ta takrat preide v n: sɥ 'sem', 'si:dɥ 'sedem', 'nə:iɥ 'nisem'. V prednaglasnem in ponaglasnem položaju je opazno tudi ukanje, in sicer ko nenaglašeni o preide v skoraj čisti u → ɥ: mɥ'gu:če 'mogoče', pɥ'tə:iča 'potica', 'ču:dɥ 'čudno', 'sie:nɥ 'seno'.

Soglasniki se v zreškem govoru od soglasnikov v knjižnem jeziku ne razlikujejo močno. Soglasniški sestav zajema zvočnike l, r, m, n, j, ĵ, v (z variantama f in ŷ) ter nezvočnike p, t, k, s, š, b, d, g, z, ž, c, č, f in x.

Ugotovila sem, da je običaj košnje trave slabo ohranjen, ne le v praksi, pač pa tudi v pisnem viru. Košnja v Zrečah in okolici se ni dosti razlikovala od ostalih košenj po Sloveniji. S košnjo so pričeli pozneje, in sicer ob svetem Lojzu, to je bilo okoli 21. julija. Nižje v Zrečah pa kakšen teden ali dva prej. Tudi tu je ta običaj pomenil pravi praznik, na katerega so se skrbno pripravljali skozi vse leto. Gospodar je priskrbel kosce z okoliških kmetij, ki so si vzajemno pomagali pri vseh potrebnih opravilih, gospodinja pa je z deklino pomočjo skrbela za pijačo in jedačo. Kosci so pričeli v zgodnjih jutranjih urah, in sicer okoli tretje ure zjutraj. Tisti kosec, ki je na košnjo zamudil, je moral za kazen pomagati grabljicam pri trošenju, kar je veljalo za sramotno. Gospodar je označil mejo tako, da je ob mejniku pokosil travo. Prvi je kosil

gospodar ali najboljši kosec in narekoval tempo. Vsak kosec je kosil svojo vrsto, pri tem pa je moral paziti, da ni zašel iz nje in da ni kosil prepočasi, saj je bil v nasprotnem primeru zasmehovan. Vsi so morali kositi hkrati, čemur so rekli, da gredo na »*horuk*«. Vsak posameznik je skrbel za svojo koso, da je bila ostra in je gladko rezala. Če kdo ni znal »*sklepati*« kose, mu je na pomoč priskočil gospodar. Vsak kosec je imel svojo koso, oselnik in brusni kamen. V oselnik so navadno nalili vodo s kisom ali z jabolčnikom, ponekod pa so ravno tako verjeli, da je kosa bolj ostra, če v vodo namočijo kuščarja. Zajtrka pred odhodom tu niso imeli. Okoli šeste ure so imeli t. i. oblaženje, in sicer malo žganja ali čaj. Po oblaženju se je gospodinja odpravila domov pripraviti zajtrk. Najpogosteje so zajtrkovali z ocvirki zabeljene ajdove ali koruzne žgance in zelje, ponekod tudi olbič, zraven pa so spili kakšen jabolčnik (mošt). Gospodinja je z deklino pomočjo prinesla »*pletenko jabolčka*« in jedačo, ki jo je skrbno zavila v prt in položila v »*ceker*« ali »*korbo*«. Po zajtrku so kosci nadaljevali s košnjo, saj rosa še ni povsem izginila. Približno ob devetih so s košnjo končali in gospodinja je naznanila malico oz. t. i. »*malo južno*«. Takrat so jedli svinjino, in sicer svinjsko glavo in čeljust, zraven pa domač črn kruh. Po končani košnji so prišle na vrsto grabljice, ki so travo razgrabile, da se je hitreje sušila in jo obračale. Sledilo je kosilo. Navadno so kosili koštrunovo ali ovčjo juho z ribano kašo, kisel krompir, meso iz juhe (koštruna ali ovco), ki so ga popekli in na koncu še sladico. To je bila najpogosteje potica ali kakšen biskvit, včasih pa tudi krofi. Po enournem oddihu so travo zopet razgrabili in obrnili. Po obračanju so imeli še eno malico. Proti večeru pa so, zaradi bližajoče rose, travo spravili v »*kupe*«, ki so jih naslednji dan raztrosili in travo dalje sušili. Sledila je večerja, kjer so zopet jedli ovčetino, koštruna ali prekajeno svinjino. Zvečer, ko se je rosa spustila na travnike, pa so se kosci spet odpravili na košnjo. Ta obred je trajal več dni, saj se je morala trava dodobra posušiti. Suho travo so naložili na lojtrski voz. Pri tem so uporabljali posebno tehniko, imenovano »*pereti*«. Seno so najprej naložili na levo stran voza, nato na desno in nato spredaj, potem spet spredaj in nato na levo in desno stran, šele nato na sredino. Na takšen način je seno ostalo trdno na voza. Nazadnje so na seno položili žrt, ki je naloženo travo stisnil, da med vožnjo ni padla z voza. Višje na Pohorju, kjer so bile kmetije preveč oddaljene ali so bili travniki prestrmi in nedosegljivi za vozove, so seno spravili v t. i. »*kupice*«. To je potekalo tako, da so posušeno travo zložili ob kol. Z vozovi so posušeno travo pripeljali na kmetijo, kjer so jo spravili na skedenj. Pri tem spravlilu je sodelovalo več kmetov, ki so si podajali seno z vilami. Zadnji voz sena se je imenoval »*postružnik*«. Naložen je bil enako kot ostali, grabljice in muzikant pa so

sedeli na žrtu. Tudi tu so imeli navado narediti iz zadnjega snopa pokošene trave »babo« ali »deda«, odvisno od otrok. Če je bila na domačiji hčerka, so pripeljali deda, ki naj bi simboliziral bodočega ženina, če pa je bil sin, so pripeljali babo. Običaj so zaključili z likofom, ki je največkrat trajal pozno v noč. Kosci in grabljice so imeli kljub napornemu delu

še vseeno dovolj energije za petje in ples.

Zbrala in uredila sem tudi narečno izrazje, ki se pojavlja pri običaju košnje trave. Izrazje je zapisano v fonetični obliki in je s pomočjo strokovne literature natančno dodelano. Narečno gradivo sem večinoma pridobila na podlagi vprašalnice za Slovenski lingvistični atlas, ki jo je pripravila Francka Benedik, del gradiva pa s pomočjo posnetka običaja. Zbrano izrazje zajema predvsem stare besede, ki počasi izginjajo in jih pozna le še starejša populacija. Pri analizi posnetka sem ugotovila, da pri nekaterih narečnih besedah prihaja do razhajanj, saj so pri običaju nastopale različne starostne generacije in je pri mlajših že opazen vpliv knjižnega jezika.

Besede v slovarčku so razvrščene po abecednem redu in razdeljene na tri sklope: *Opravilo*, *Hrana* in *Oblačila*. Knjižni ali poknjiženi različici sledi zapis besede v fonetični obliki z ustreznimi slovničnimi kvalifikatorji, tej pa pomenska razlaga.

Primer:

OPRAVILO

birt || 'bi:rt -a m gospodar; lastnik kmetije in glavni organizator košnje: Gospo'da:r je biu 'bi:rt, 'zie:na je b'la: gospo'də:īja, 'puo:l so b'le: pa še 'di:kle pa x'lo:pci, ki so po'ma:gali na kme'ti:jstvu 'da:īlat. [← nem. Wirt]

SSKJ -

kosišče || ko'sə:īše -a s kosišče; držaj pri kosi: Ko'sə:īše si je 'ma:gu pərp'ra:vit, da je 'puo:l 'kuo:so sk'lie:pū, pa 'kuo:so 'guo:r naš'ra:ūfy. Ko'sə:īše je 'ti:stū, ko je 'kuo:sa 'guo:r naš'ra:ūfana.

SSKJ +

muftl || 'mu:ftl -tla m muftl; ročica pri kosi: (Kako se imenujejo ročice na držalu kose?) 'Mu:ftli so 'rie:kli ū'čo:s.

SSKJ -

HRANA

furfelc || 'fu:rfɛc -a m furfelc; jajčna testenina za v juho: Smo pa košt'ro:ūnovo 'žo:ūpo 'ji:dli, pa 'na:tri 'ta:ko na'rə:ībano 'ka:šo al pa 'ta:ke 'fu:rfɛce, 'puo:l pa 'ki:su kram'pi:r. SSKJ -

olbič || 'o:lbic -a m olbič; zelje in žganci s krompirjem: Na're:dli so pa 'tu:di 'o:lbic. 'Ta:ū so pa ž'go:ŋki s kram'pi:rom, pa 'zi:le z'ra:ūno.

SSKJ -

žganci || ž'go:ŋki -ov m žganci; jed zlasti v obliki grudic, navadno iz moke, vode: 'Puo:l je še nap're:j na'rē:dla, pa f'ra:uštik z'jəptra s'kə:uhala. 'Te: so b'li: pa ž'go:ŋki pa 'zi:le. SSKJ -

OBLAČILA

rithauzne || 'ri:t'xa:uzne -ø ž rithauzne; moške $\frac{3}{4}$ hlače: 'Kuo:sci so 'mi:li pa na'va:dno š'kuo:rne. Pa 'təte 'ri:t'xa:uzne so u'ča:s 'nə:sli. [← nem. Hose] SSKJ -

štumpf || š'ta:uf -a m nogavica; pleteno oblačilo za na nogo: 'Mi:la je 'kə:jklo pa mu'gu:če, či je 'mi:la š'ta:ufe. [← nem. der Strumpf] SSKJ -

Analizirala sem tudi izvor besed in ugotovila, da so večinoma slovanskega izvora. Med prevzetimi besedami izstopajo germanske, najverjetneje zaradi močnega vdora germanizmov v času svetovnih vojn. Prevzetih nemških besed je v slovarju kar 90 %, nekaj malega pa se pojavlja tudi romanizmov.

Živimo v času strojev in vedno večje mehanizacije. Ta ne pomeni zgolj nekega udobja, pač pa je v večini že nujno potrebna, saj so ljudje zaradi celodnevnih služb in vedno več obveznosti čedalje bolj obremenjeni in omejeni s časom. Nimajo časa za obujanje starih običajev, zato ti izginjajo. Skupaj z njimi pa na žalost izginjajo tudi narečni izrazi, ki se jih spomni samo še peščica. Pomembno je, da posredujemo naše vedenje mlajšim, saj se bo le na tak način ohranila naša kulturna dediščina.

Kaja Auguštin

Janez Keber: *Slovar slovenskih frazemov*

Članek obravnava pred kratkim izdan *Slovar slovenskih frazemov*, pod katerega se je podpisal Janez Keber. Ker gre za izjemen dosežek slovenskega jezikoslovja, ki zunaj kroga jezikoslovcev in literatov ne dosega velike prepoznavnosti, bo članek z namenom natančne predstavitve slovarja ločen na tri dele. V prvem bodo na kratko predstavljeni avtor, okoliščine nastanka in zgradba slovarja, v drugem delu bo vse to aplicirano na praktične primere, tretji del pa bo posvečen zanimivostim, ki so povezane s slovarjem.

Korenine slovenskega jezikoslovja sežejo daleč v preteklost. Čeprav je naš jezik med t. i. malimi jeziki, se lahko kljub temu pohvalimo s številnimi dosežki na tem področju; velikokrat smo bili med pionirji jezikoslovja ali tik za njimi. Dejstvo je, da je uspešnost slovenskih jezikoslovcev ves čas spremljala bela lisa na področju frazeologije. Slovenci namreč do leta 2011 nismo imeli slovarja, ki bi se posvečal izključno frazemom. Del teh je bil sicer popisani v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, vendar so se pri zapisih pojavljale številne nedoslednosti in napake. Raziskovalci na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU so se pomanjkljivosti zavedali, kar je bil razlog za začetek projekta izdelave frazeološkega slovarja, ki je potekala pod okriljem Leksikološke sekcije. Delo je prevzel Janez Keber.

Janez Keber je leta 1967 na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral iz slovenskega in ruskega jezika s književnostjo. Tri leta zatem se je zaposlil na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in leta 2001 postal samostojni sodelavec specialist v humanistiki. Rezultati njegovega raziskovanja se kažejo v obširnem opusu (*Leksikon imen, Živali v prisposodbah I. in II.*, slovarski del *Slovenskega pravopisa, Slovar slovenskega knjižnega jezika, Slovarček jezikovnega izrazja* idr.), ki ga je konec leta 2011 dopolnil z za slovenski jezik zelo pomembnim in prepotrebim *Slovarjem slovenskih frazemov*. Med drugim je bil avtor v letih 1995–2008 tudi glavni urednik revije *Jezikoslovni zapiski* (povzeto po SICRIS).

Ideja za obravnavani slovar se je v zametkih začela uresničevati že leta 1991. Takrat je bil namreč avtor s strani urednikov SSKJ povabljen k sodelovanju pri projektu *Frazeološki slovar slovenskega jezika*. Za izdelavo sta bili predvideni dve leti, vendar se je delo podaljšalo zaradi avtorjevega hkratnega sodelovanja pri izdelavi slovarskega dela *Slovenskega pravopisa*. Sprva je bilo delo razdeljeno na dva dela (pripravljalni in izvedbeni), vendar je avtorjeva okupacija pri drugem projektu povzročila, da se je najprej lotil raziskovanja frazemov, svoje izsledke pa je sproti objavljati. Rezultat raziskav je mdr. viden v knjigah *Živali v prisposodbah* (1996, 1998), radijski oddaji *Kdo ve* (Val 202, 1995–2000) in rubriki *Zakaj tako v 7 D* (2002–2005). Leta 2000 je bil v *Jezikoslovnih zapiskih* objavljen članek *Raziskovanje slovenske frazeologije – sedanje stanje in zasnova frazeološkega slovarja* (*Jezikoslovni zapiski* 6, 81–116). V članku je podan pregled dotedanjih frazeoloških raziskav in stanje dela za *Frazeološki slovar slovenskega jezika*. V drugi fazi izdelave slovarja se je moral Keber odločiti glede zasnove le-tega. Zgledoval se je po slovenskih frazeologih, v pomoč pa so mu bile obdelava frazeološkega gradiva v različnih slovenskih slovarjih, Pavličev petjezični in štirje dvojezični slovarji. Nenazadnje je konstruktivno upošteval tudi kritike iz SSKJ. Ker pa tradicija slovenske frazeologije ni dolga, so pri zasnovi slovarja upoštevani tudi tuji frazeološki slovarji, npr. Matešičev (*Frazeološki riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1982), Čermakov, slovar Finkove idr. Delo za slovar se je v pravem pomenu besede začelo, ko je izšel *Slovenski pravopis*, tj. leta 2001. Na slovar smo čakali deset let, saj je – kot je omenjeno že zgoraj – izšel

novembra 2011. Leta 2003 je izšel poskusni zvezek *Frazeološki slovar slovenskega jezika*, katerega zasnova je zelo podobna zasnovi končnega izdelka.

Slovar je razdeljen na dva večja dela; na uvodnega in slovarskega. V uvodnem delu avtorjevemu predgovoru, v katerem sta podana postopek in kronologija dela, sledi obrazložitev temeljnih pojmov, ki so potrebni za razumevanje slovarja. Tako smo seznanjeni z vrsto gradiva, vključenega v slovar, razporeditvijo in obdelavo le-tega ter s sestavo frazeološkega članka. Uvodni del je razdeljen na štiri poglavja; prej omenjenemu *Predgovoru* sledijo *Viri in literatura*, *Seznam kratic in okrajšav* ter *Nekaj napotkov in pojasnil za uporabo Slovarja slovenskih frazemov*. Temu sledi slovarski del, v katerem so po abecednem vrstnem redu podane frazeološke iztočnice. Slovar zajema 1157 strani, slovarski del pa se začne na strani 33.

Keber je frazeološke enote oziroma frazeme opredelil kot »stalne besedne zveze, katerih pomen ni ali je samo delno ugotovljiv iz pomenov njihovih sestavin in ki imajo praviloma stalno in samo omejeno spremenljivo sestavo« (Keber 2011: 9). Kljub širini definicije so iz slovarja izločene (skoraj) vse terminološke besedne zveze in frazemi s stavčno ter večstavčno sestavo (reki, krilatice, pregovori). Razlog, da se nekatere od teh vseeno pojavijo v slovarju, je aktualna frazeološka raba. Iztočnice, podane po abecednem vrstnem redu, lahko besednovrstno razdelimo na samostalnik, pridevnik, glagol, prislov, zaimek in števnik. Veznik in predlog se kot iztočnici pojavita samo v primeru konverzije v drugo besedno vrsto. Zaradi številčnosti frazeološkega gradiva je potrebno ločiti glavne in ostale iztočnice. Hierarhija glavnih iztočnic je določena besednovrstno, in sicer ima prednost samostalniška iztočnica, sledijo ji pridevnik, glagol, prislov, zaimek in števnik. Pri iztočnicah, ki niso glavne, je zmeraj zapisana kazalka, ki kaže na po hierarhiji višje postavljeno iztočnico. Znotraj posamezne besedne vrste velja abecedni red. Iztočnice, ki odstopajo od zapisanega, so imenske ali izimenske sestavine frazemov – te so vedno glavne iztočnice.

Za lažjo razumljivost in boljšo preglednost so različne kategorije frazeološkega slovarskega članka vizualno ločene. Zapisano se loči po velikosti in vrsti pisave, razlika je tudi v slogih. Kot primer so navedene razlike med iztočnico, frazemom in ponazorjalnim gradivom. Iztočnica je zapisana z malimi krepkimi črkami pisave Myriad Pro v velikosti 10, frazemi z malimi krepkimi črkami pisave Times New Roman v velikosti 9,5, ponazorjalno gradivo pa je zapisano s pisavo Times New Roman v velikosti 8,5. Z vizualno ločenostjo je resnično poskrbljeno, da se bralec hitro in brez težav znajde v slovarju.

Preden se lotimo praktičnih primerov v slovarju, na kratko omenimo še organiziranost geselskega članka. Ta vsebuje 1) frazem v izhodiščni, osnovni slovarski obliki (pri glagolu nedoločnik, pri samostalniku in pridevniku imenovalnik itd.), 2) zvrstne, stilne in druge oznake, 3) slovnične in druge oznake, 4) razlago ali več razlag (tudi sopomenke, protipomenke itd.), 5) ponazoritve z besedilnimi oblikami v vzgledih iz *Kartoteke za SSKJ*, elektronske podatkovne zbirke *Nova beseda*, raznih drugih spletnih, pisanih ali ustnih virov, 6) podatke o nastanku, izvoru, motivu nastanka frazema in 7) primerjava v ustreznimi frazemi v nekaterih tujih jezikih (Keber 2011: 11). Pri tem je potrebno omeniti še poudarke, ki jih je v *Predgovoru* zapisal avtor, in sicer: da so zvrstne, stilne in druge oznake večinoma povzete po SSKJ, da se je pri slovničnih oznakah omejil na označevanje vezljivosti, števila, vidkosti in kake druge posebnosti, da tujejezični frazemi pripadajo angleškemu, nemškemu, francoskemu, ruskemu itd. Sledeči primer geselskega članka je vzet iz *Uvoda* k slovarskemu delu *Slovarja*.

Slika 1: Zgradba geselskega članka (Keber 2011: 31).

Menim, da je slovar do te točke predstavljen dovolj natančno, zato pri razumevanju geselskih člankov ne bi smelo biti težav. Kljub temu bo na nekatere posebnosti opozorjeno še s praktičnega vidika.

posípanje

posípanje s pepélom /knj.; pren./ *kesanje zaradi slabih dejanj*; prim. **posipati se s pepelom**

Po posípanju s pepelom zaradi protiameriške kampanje nemških socialdemokratov in Zelenih je tudi največjim naivnežem jasno, da si je kancler Gerhard Schröder bolj kot za načela prizadeval za glasove skrajne levice. (Delo, 2. okt. 2002, NB) | V tem, kar vidimo, je skoraj preveč samokritike, posípanja s pepelom in objavljanja dobrih namer, da bi jim verjeli na prvi pogled. (Delo, 5. apr. 2003, NB) | Srbska skupščina je tako preprečila še eno veliko afero, ki je resno grozila, da bo pripeljala do (samo)uničenja srbskega režima. Posipavanje s pepelom je pustilo posledice, hkrati pa je demokratično javnost navdalo z upanjem. (Delo, 5. jan. 1999, NB)

◆ Gl. *posipati se s pepelom*.

Slika 2: Ena iztočnica, en frazem.

V zgornjem primeru je pod iztočnico *posípanje* podan le en frazem, in sicer *posípanje s pepélom*. Za frazemom so vse oznake, ki so bile omenjene pri obravnavi zgradbe geselskega članka. Večino članka predstavlja ponazorjalno gradivo, gre pa za primere iz *Dela oziroma Nove besede*.

pôsel

pôsel cvetê [kómu] /eksp.; pren./ *napreduje, uspeva, navadno v trgovini*

Na stojnicah v San Giovanni Rotondo je naprodaj vse, največ spominkov s svetim očetom. **Pôsel cvete.** (Delo, 15. okt. 1998, NB) | S tem poslom se ukvarja neverjetno veliko ljudi. In **posel cvete** kljub vse nižjim cenam. (Monitor, nov. 1999, NB) | Pri kosilu sem sedel s tistim trgovskim zastopnikom. S Pešičem, iz Zagreba je doma, motorna kolesa prodaja, **posel mu odlično cvete**, seveda ima zato tako debelo verižico, zaradi posla, ki odlično cvete, to se mora videti. (D. Jančar, Severni sij, NB) | Toda življenje teče po svoje. Meje med tema balkanskima državama vsak dan prestopi veliko ljudi, trgovina pa cvete. (Delo, 13. feb. 1998, NB) | No, da mu trgovina ne cvete, Robiču, to mi je bilo že znano, komu pa cvete, prosim te, a vendar, kar na vsem lepem takšna odločitev. Po pravici naj povem, da sem ga šel kropit predvsem iz želje, da se na svoje oči prepričam, če je res on tisti, ki dnevnik piše o njem. (B. Pahor, Na sipini, NB) | Za nemoč pa so si samostojni podjetniki često krivi sami, priznava Gostiševa: tudi v časa, ko so imeli največ težav, saj so jih kot posameznike vsi po vrsti izigrali, niti slučajno niso želeli svoje poslovne dejavnosti povezati v zadrage ali konzorcije. Pri naših zahodnih sosedih, kjer malo gospodarstvo tako zelo cvete, pa imajo prav to: zadrage, ki posameznikom iščejo **posel.** (Delo, 5. mar. 2000, NB)

P

◆ Frazem **posel cvete** [komu] temelji na prenesenih pomenih sestavine **cveteti**: eksp. 'gospodarsko dobro uspevati' in 'obstajati v veliki meri'. Sestavina **posel** je zamenljiva z drugimi sestavinami, kot **trgovina, malo gospodarstvo.**

⊙ hr., srb. *ide komu posao; idu komu poslovi.*

pôsel je pôsel /eksp.; dvoje., v medmetni rabi/ *izraža, da čustva ne smejo vplivati na denarna, poslovna vprašanja*

Resnici na ljubo je treba zapisati, da sva nekaj orožja prodala celo Komendčanom. Trgovina je tekla nekako pod geslom: **posel je posel**, cvenk pa cvenk. (Ignac Sivec, Kruh pomoči spi, NB) | Misli o nakupu pa sta mu nemudoma razblinila lastnika Pacersov, Herb in Mel Simon. Sporočila sta mu: »Larry, rada te imava, toda **posel je posel.** Klub bova kar zadržala.« (Delo, 23. feb. 2000, NB) | Ko se čas izteče, vas neskončno prijazne okroglolične grajske gospodične s prelestnimi glasovi pospremiijo z gradu, saj že čaka naslednja skupina stotih turistov. **Posel je posel** in Irci znajo svoje gradove

in ostanke kulturne dediščine odlično spraviti v denar. (Delo, 29. apr. 2004, NB) | Tako ni le v Ameriki, temveč po vsem svetu. **Posel je posel**, vsak se bojuje za prednost. (Delo, 9. nov. 2004, NB) | Podjetja, ki prodajajo računalniško opremo, se v tem prav nič ne razlikujejo od podjetij, ki prodajajo orožje, osvežilno pijačo, luksuzne avtomobile ali pisalne mize. Roba je roba, **posel je posel.** (Monitor, julij/avgust 2003, NB)

vmešavati se v pôsle [kôga] /eksp.; pren., mn., tudi z nikal. **ne/ reševati probleme, vprašanja koga**

Vedite pa tudi, da kdor ni z nami, je proti nam. Iztreznite se in ne vmešavajte se v **posle**, ki vam nič mar niso. (F. Maselj-Podlimbarski, Gospodin Franjo, NB) | Ne samo novičarski kanali hočejo vsako uro zabavati z majhnimi novostmi; zlasti nova internetovska konkurenca se čedalje močneje vmešava v **posle** s svojimi razkritji. (Delo, 10. okt. 1998, NB) | Johansson je menil, da je bilo prvenstvo »že ob rojstvu mrtvo«. Johansson je hkrati opozoril FIFA, naj se ne meša v **posle** s klubi, ki so po njegovem prepričanju stvar celinskih zvez. (Delo, 29. feb. 2000, NB) | Kanoniki so se pritoževali pri vladi in si dajali vedno zopet potrjati stare svoje pravice. Tolminski jih niso nehali ovirati pri vizitacijah, vtikati se v **posle** cerkvenega gospodarstva, zavirati izvoz desetine, nagajati pri pobiranju, predpisovati cene žitu in merniku mero. (I. Pregelj, Štefan Golja in njegovi, NB) | »Na svetu je vse mogoče, gospod nadzornik!« »Vi ste toženi, da se vtikate in silite v **posle**, ki vam niso nič mar.« (F. S. Finžgar, Sama, NB)

vtikati se v pôsle [kôga], gl. **vmešavati se v posle** [koga].

Slika 3: Ena iztočnica, več frazemov.

Pri iztočnicah, ki jim sledi več frazemov, je organiziranost članka enaka kot pri tistih z enim frazemom, frazemi pa si sledijo po besednovrstni hierarhiji (**pôsel je pôsel pred vmešavati se v pôsle** [kôga] → **samostalnik pred glagolom**). Za razliko od zgornjega primera imamo pri frazemu **pôsel cvetê** [kómu] podano tudi tujejezično ustreznico, in sicer *ide komu posao* in *idu komu poslovi* (hr., srb.).

postáti

beséda je mesó postála, gl. beseda.
 iz Sávla postati Pável, gl. Savel.
 postáti bléd kot zíd, gl. zid.
 postáti cókla razvója, gl. cokla.
 postáti cókla za *kóga/kàj*, gl. cokla.
 postáti désna rôka *kóga*, gl. roka.
 postáti figa móž, gl. figamož (figa mož).
 postáti igrača [*kómu/kàj*], gl. igrača.
 postáti igrača v rôkah *kóga/čésa*, gl. igrača.
 postáti igračka [*kóga/čésa*], gl. igračka.
 postáti igračka v rôkah *kóga/čésa*, gl. igračka.
 postáti jeziček na téhtnici, gl. jeziček.
 postáti junák dnéva, gl. junak.
 postáti [le] kolésce [*kjé, kóga/čésa*], gl. kolesce.
 postáti mesó in krí, gl. meso.
 postáti oródje [*čésa, za kàj*], gl. orodje.
 postáti oródje v rôkah *kóga/čésa*, gl. orodje.
 postáti pavlíha, gl. pavliha (Pavliha).
 postáti pójem [*kóga/čésa*], gl. pojem.
 postáti [právi] bíser [*čésa*], gl. biser.
 postáti preizkúsní kámen [*čésa, za kàj*], gl. kamen.
 postáti sám svój gospód, gl. gospod.
 postáti trín v pèti *kóga*, gl. trn.
 postáti vógelni kámen [*čésa*], gl. kamen.
 postáti vróče žémljice, gl. žemljica.
 postáti zapéčkar, gl. zapečkar.
 postáti zastavonóša [*kóga/čésa*], gl. zastavonoša.
 postáti zláta jáma, gl. jama.
 postáti žíva enciklopedíja, gl. enciklopedija.

P

Slika 4: Iztočnice s kazalkami – neglavne iztočnice.

V zadnjem izbranem primeru je lepo vidna besednovrstna razporeditev, saj je pod iztočnico *poslati* najprej podan frazem *po ptičje mléko posláti*, nato mu sledijo frazemi, ki se začnejo z glagolom v iztočnici. Vsi frazemi pod iztočnico – razen frazem *posláti kóga nékam* – vsebujejo kazalko, kar pomeni, da je omenjena iztočnica večinoma del frazemov s samostalniško oziroma pridevniško sestavino.

Zadnji del članka je namenjen zanimivostim glede slovarja. Pri obravnavi frazemov je treba biti pozoren na zgodovinsko komponento. Primer je npr. frazem *biti na psu*. Vsi, ki ga poznamo, vemo, da opisuje stanje, ki je negativno in za človeka neprijetno. Narobe bi bilo frazem aplicirati v današnji čas, ko je pes domača žival in je po hierarhiji višje kot konj (za primerjavo frazem *biti na konju*). Pojavljajo se tudi frazemi z več pomeni. Tak je npr. *priti v Abrahamovo naročje*, ki pomeni blaženost po smrti in šaljiv namig, da te kliče bridka smrt. Avtor poudarja, da se frazemi danes pojavljajo manj kot v preteklosti in še to velikokrat v nepravilni oziroma neustrezni rabi. Namen slovarja tako vidi prav v večji prepoznavnosti in uporabnosti frazemov.

V članku je bil večkrat omenjen naslov *Frazeološki slovar slovenskega jezika*. Tak je bil namreč delovni naslov slovarja vse do leta 2010, pod istim naslovom je izšel tudi poskusni zvezek. Naslov ni bil – kot je avtor povedal za intervju v reviji *Bukla* – spremenjen po njegovi volji.

Kljub pomembnosti slovarja za slovensko jezikoslovje bi bilo površno in zelo pristransko, če ne bi opozorili tudi na kritike, ki so bile podane ob izdaji poskusnega zvezka, ki je – kot smo že opozorili – zelo podoben *Slovarju slovenskih frazemov* iz leta 2011. Ocenio slovarja sta leta 2004 podala Erika Kržišnik in Jürgen Petterman (Univerza v Mannheimu). Slednji se je najprej osredotočil na opredelitev frazema in avtorju priznal smiselnost in sprejemljivost le-te. Motila ga je predvsem izločenost nekaterih terminoloških besednih zvez, ki se v prenesenem pomenu rabijo drugače kot v prvotni rabi in jih lahko tako opredelimo za prave frazeme. Kržišnikovo je zmotila ohlapna opredelitev vključevanja frazemov v

slovar. V članku, objavljenem v *Jezikoslovnih zapiskih* leta 2000, je Keber namreč zapisal, da bo to »*frazeološki slovar, v katerem bo s ponazoritvami zajeta, stilno in slovnično ovrednotena ter pomensko in izvorno razložena glavnina frazemov, ki se pojavljajo v knjižnem jeziku in v vsakdanjem govoru na vseh področjih življenja*« (Keber 2000). Prav tako je Kržišnikova opazila, da avtor ni postavil časovne omejitve. Kritika menita, da si je Keber ob zasnovi slovarja s sedmimi vidiki obravnave frazemov zadal prezahtevno in preobsežno delo. Prav tako so manjkale oznake za pragmatične frazeme. Opozorjeno je bilo tudi na nevarnost ob vpeljavi tujejezičnih ustreznikov. Te lahko namreč – če nismo rojeni govorniki – zelo hitro uporabimo v napačnem pomenu. Petterman, čigar materinščina je nemški jezik, se je posvetil napakam pri tujejezičnih ustreznikih v nemščini. Zapisal je, da se lahko ob napačni rabi tujejezičnega frazema za bralca stori več škode kot koristi. Isti kritik je ugotovil tudi, da se v slovarju izraža Kebrovo osnovno zanimanje. Njegov interes tako naj ne bil funkcionalni, pač pa historično-etimološki vidik frazemov (na to je Keber sam opozoril v predgovoru). Ker pa je namen frazeološkega slovarja sinhroni prikaz frazeologije, bi moral funkcionalni vidik prevladati nad etimološkim. Nenazadnje je kritika zmotila tudi premajhna raznovrstnost virov, uporabljenih za slovar, in pomanjkljiv obseg le-teh. Glavna vira sta bila namreč kartoteka za SSKJ in besedilni korpus *Nova beseda*. Prvi izkazuje stanje slovenskega jezika pred 30 oziroma 40 leti – sodobna frazeologija ni vključena – drugi večinoma zajema gradivo iz dnevnika *Delo* (Kržišnik, 2004; Petterman, 2004). Če bi avtor lahko vključil (mnogo večji)

besedilni korpus Fiduplus, bi bila raznovrstnost frazemov in njihov obseg zagotovo bogatejša.

Omemba kritik ni namenjena zmanjšanju pomena slovarja, ki je za slovenski jezik zagotovo neprecenljiv, pač pa ga prikazati z vseh vidikov. Ob vseh novostih se namreč vedno pojavljajo kritike in misli, kako bi lahko delo bolje opravili, nesporno pa velja, da se brez opravljenega dela kritike sploh ne bi pojavile. Kebra lahko kljub nekaj kritikam označimo za vélikega jezikoslovca, ki je poskrbel, da smo nehali capljati za ostalimi slovanskimi narodi in se jim na področju frazeologije dostojno priključili. Čeprav je bilo delo za slovar zastavljeno zelo obširno, lahko rečemo, da ga je avtor opravil odlično.

Za zaključek je primerna avtorjeva misel: »*Frazeologija je neke vrste žlahtna nadgradnja jezika, ki ga ob pravilni rabi in v pravi meri lahko zelo obogati in ga naredi bolj učinkovitega*« (Rugelj, Bukla 76). Sklenemo lahko, da je slovar po tej definiciji žlahtna nadgradnja slovenskega jezikoslovja, saj je z njim zapolnjena ena večjih praznin. Zdaj lahko namreč s ponosom rečemo (in to podkrepimo z dokazom), da je slovenski jezik frazeološko bogat – in če se navežem na začetek – v tem prav nič ne zaostaja za t. i. velikimi jeziki.

VIRI IN LITERATURA:

Janez Keber, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Erika Kržišnik, 2004: Poskusni zvezek slovenskega frazeološkega slovarja. *Slavistična revija*, 52 (2), 199–208.

Jürgen Petermann, 2004: Janez Keber: Frazeološki slovar slovenskega jezika. *Slavistična revija*, 52 (3), 345–352.

Bukla: Slovar slovenskih frazemov, pridobljeno 28. aprila 2012, http://www.bukla.si/?action=books&book_id=13936.

Janez Keber: Slovar slovenskih frazemov, pridobljeno 28. aprila 2012, <http://www.mladina.si/108105/janez-keber-slovar-slovenskih-frazemov/>.

Sicris, pridobljeno 28. aprila 2012, <http://sicris.izum.si/search/rsr.aspx?lang=slv&id=4023>.

ZRC SAZU, pridobljeno 28. aprila 2012, <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/publikacije/slovar-slovenskih-frazemov#v>.

Marko Lük SLOVENŠČINA NA POLJSKEM

Pred dobrim letom sem se odločil, da bom v svojem študentskem življenju izkoristil še tisto, kar do sedaj zaradi številnih obveznosti nisem uspel – izmenjavo Erasmus. Prijavil sem se na študij slovenskega jezika s književnostjo na ATH univerzi v Bielski Biali (kraj na jugu Poljske). Za to univerzo sem se odločil zaradi povezav, ki jih vzdržujejo z našo fakulteto, saj izmenjave izkoriščajo tudi številni profesorji in so zadeve že utečene. Že prve dni, ko smo prispeli na Poljsko in začeli organizirati študijske obveznosti, smo se srečali z erasmus koordinatorico na oddelku za slovanske jezike, ki nas je takoj presenetila z odličnim znanjem slovenskega jezika in s poznavanjem Slovenije. Kmalu smo ugotovili, da se njeno življenje večino časa vrti okrog slovenščine in naše kulture. Zato se mi je zdelo zanimivo, da z njo opravim intervju in tako slovenskim študentom približam stanje slovenskega jezika na Poljskem.

Kratka predstavitev sogovornice:

Agnieszka Będkowska-Kopczyk (1972) je slovenistka, jezikoslovka in prevajalka. Študij slavistike (smer slovenščina) je končala na Šlezijski univerzi, kjer je l. 2000 doktoriralanapodročjuhumanističnihved.Zaposlena je na Tehnično-humanistični akademiji v Bielsko-Biali, kjer predava med drugim tudi na slovenistiki. Prevaja slovensko literaturo, prevode je objavila v poljskih literarnih revijah (*mdr. Studium, Arkadia, Pobocza, Opcje*) in knjižnih izdajah – izborih pesmi: Primoža Čučnika (*Zapach herbaty*, 2002), Petra Semoliča (*Wiersze wybrane*, 2003), Miklavža Komelja (Rosa, 2003), Alojza Ihana (Salsa, 2003) in Braneta Mozetiča (*To nie jest księga seksu*, 2005). Je tudi soprevajalka (skupaj s Primožem Čučnikom) poljske poezije v slovenščino (Czesław Miłosz: *Zvonovi pozimi: izbrane pesmi*, 2008, in v antologiji *Akslop*, 2005). Je idejna nosilka in glavna organizatorica Mednarodne prevajalske delavnice v Bielsko-Biali in poljska konzultantka Mednarodnega literarnega festivala Vilenica.

Piše predvsem krajše pesniške oblike, njeni haikuji so bili objavljeni v revijah Apokalipsa in Vpogled. V Sloveniji je tudi izdala knjigo *Jezikovna podoba negativnih čustev v slovenskem jeziku: kognitivni pristop* (2004, prev. T. Jamnik). Kot jezikoslovka se ukvarja s preučevanjem slovenskega in poljskega jezika z vidika kognitivnega jezikoslovja. Področje njenih raziskav so: slovenska in poljska skladnja in frazeologija, poučevanje slovenščine kot tujega jezika, slovenščina kot specializirani jezik (poslovna slovenščina, pravna slovenščina), teorija prevajanja, jezik kot zrcalo kulture.

Kakšno je trenutno stanje slovenistike na Poljskem? Katere Univerze na Poljskem še vzpodbujajo slovenistiko?

Slovenistiko lahko kot samostojni študij študentje izberejo v okviru dodiplomskega in podiplomskega študija na ATH in na Šlezijski univerzi, na Varšavski pa le v okviru dodiplomskega študija. Na Jagielonski univerzi, Univerzi v Lodžu in Univerzi v Gdanskju lahko študentje slovenščino izberejo kot obvezni izbirni predmet. Glede na pomanjkanje kandidatov za samostojni diplomski študij na ATH-ju (kjer zaenkrat poteka samostojni študij samo v 1. in 2. letniku študija 2. stopnje), bo imel v naslednjih letih lektorat slovenščine status obveznega izbirnega predmeta.

Tesno sodelujete tudi z oddelkom za slovanske jezike in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. Na kak način?

Bielski in mariborski slavisti smo tesno povezani v okviru konferenc in založništva. Skupaj izvajamo program Slang Master, ki sta ga pred leti skupaj zagnala profesorja Emil Tokarz in Marko Jesenšek. Oba sta znana študentom tako v Bielski-Biahi kot Mariboru zaradi gostujočih predavanj. Poleg udeležb na konferencah, objavah člankov v zbirki Zora in znanstvenih (pa tudi prijateljskih) kontaktov z mariborskimi predavatelji moje sodelovanje z Vašo Filozofsko fakulteto najbolj temelji na izobraževanju študentov v okviru Erasmus izmenjave. Mariborski študenti prihajajo sem študirat že od leta 2004. Študentje pa so pri nas opravljali tudi prakso. Študente na izmenjavi poskušam „okužiti“ s kognitivizmom. Skoraj vsi pišejo seminarske naloge v tej metodologiji. Zelo vesela sem sodelovanja z Natalijo Furman, ki je letos uspešno zagovarjala diplomsko nalogo na temo kognitivne analize pojma veselje v slovenščini. Skupaj z dr. Branislavo Vičar sva bili mentorici diplomantke.

Katere aktivnosti (zraven poučevanja) še izvajate za vzpodbujanje slovenskega jezika in kulture na Poljskem? Ustanovili ste tudi fundacijo. S čim se bo ukvarjala in kaj je razlog za njeno ustanovitev?

Predvsem sem nosilka in glavna organizatorica Mednarodne prevajalske delavnice, ki jo skupaj s študenti in drugimi predavatelji letos organiziramo že devetič. Delavnico vsako leto v okviru programa Slovenščina na tujih univerzah finančno podpira Center slovenskega jezika kot drugi/tuji jezik na Oddelku za slovenski jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Poleg tega organiziram literarna srečanja s slovenskimi ustvarjalci, ki jih pogosto tudi privatno vabim v Bielsko-Bialo. V okviru evropskega piknika v kraju Pszczyna, ki ga soorganizira konzul Slovenije s sedežem v Katowicach, Slovenijo promoviramo skupaj

s študenti slovenistike. V bistvu izkoriščam vsako priložnost za promocijo slovenskega jezika in kulture. Za te in druge namene smo s prijatelji ustanovili Fundacijo, ki se imenuje Center »Srečanja«. Načrtujemo izdajati prevode slovenskega leposlovja, promocijske akcije in druge dejavnosti, ki jih bomo izvajali v okviru projektov.

Ali tudi v osebnem življenju (z družino) uporabljate slovenski jezik?

Slovenski jezik uporabljam praktično vsak dan, saj vsak dan pošljem komu iz Slovenije kakšno e-pošto. Da ne omenjam raziskav slovenščine, ki jih izvajam ves čas. Poleg tega sem zaprisežena prevajalka in dobivam mnogo naročil, ki jih zaradi preokupiranosti z znanstvenim delom tudi pogosto odklanjam. Če bi vse sprejemala, bi vsak dan kaj prevajala. Raje prevajam slovensko leposlovje, kar na eni strani prinaša zadovoljstvo, na drugi strani pa je vir idej za jezikoslovne raziskave. In nenazadnje, v Sloveniji imam veliko prijateljev in znancev, zato se slovenščina pogosto seli v naš dom, kjer slovensko govori še mož Michal in razume (čeprav se malo upira) hčerka Klara.

Med predavanji vzpodbujate kreativno pisanje, v slovenskem jeziku pa ustvarjate tudi sami, najbolj blizu so vam haikuji. Lahko za naše bralce izluščite tri najboljše?

Navdih za kreativno pisanje sem dobila v Sloveniji, in sicer med tečaji slovenščine, ki jih izvaja Univerza na Primorskem skupaj z ZRC-jem Koper, kjer sem nekaj let vodila literarno delavnico. Istra in študentje slovenščine iz tujine so me navdušili za pisanje haikujev. Zdaj to idejo izkoriščam na vajah z izpopolnjevalno skupino slovenistov in študenti na Erasmus izmenjavi. Za obe skupine so to zahtevne vaje, pri čemer vsak odnese nekaj drugega. Poljaki se začnejo zavedati, da znajo slovenščino uporabljati na ustvarjalni ravni, Slovenci pa, da so sposobni ustvarjati leposlovje in/ali da so vaje kreativnega pisanja vaje, ki jih lahko uporabijo v svoji pedagoški praksi. Pri obeh skupinah ta vrsta vaj razvija kreativno mišljenje.

Bralcem iz Maribora prilagam dva haikuja, napisana v slovenski Istri, in pošiljam lep pozdrav iz Bielske-Biale:

ozka ulica v Piranu –

vonj po plesnobi premešan

z vonjem po sušečem se perilu.

piš tramontane ponoči

okrogla luna se izmuzne

objemu srebrnega oblaka

PREVODI

NEVENA UGRENOVIĆ

(Beograd) – objavljala na internetu (poezin, poezijascg, bundolo), uvrščena v zbornikih: Junaki urbane bede (2008); v zbornikih Književnega kluba Miroslav Antić iz Indije (2009 in 2010); Ljubavni Receptat (2010); sodelovala na pesniškem maratonu v Sokobanji (tretje mesto), na pesniškem maratonu v Čupriji (tretje mesto); pobudnica književnih večerov na Filozofski fakulteti v Beogradu; pripravlja svojo prvo pesniško zbirko.

SANJE

Kako bi vse in nič
kako bi marsikaj
kako te ne bi
a bi
kako bi
i –
in vse je dojemljivo
razumljivo
padava
padava
pa se dvigava
pokrita z nebom si izmišljava
in po zemlji blodiva
in blodiva
in nikamor ne prideva
samo se s sanjami
ljubiva
nora od sanj
se budiva
in iščeva
se iščeva
mimo gredoč
se vračava
spet ljubiva
v sanjah noriva
po zemlji hodiva
drug drugega
v sanje vodiva
in tako iz dneva v dan.

(Beograd) – objavljivala na internetu (poezin, poezijascg, bundolo) uvrštena u zbornike: Junaci urbane bede (2008.); u zbornicima književnog kluba Miroslav Antić iz Indije (2009. i 2010.); Ljubavni Receptat (2010.); sodelovala na pesničkom maratonu u Sokobanji (treće mesto), na pesničkom maratonu u Čupriji (treće mesto); inicijatorica književnih večeri na Filozofskom fakultetu u Beogradu; priprema svoju prvu zbirku pesama.

SNOVIĐENJE

Kako bih sve i ništa
kako bih svašta
kako te ne bih
a bih
kako bih
ih
in sve je shvatljivo
razumljivo
padamo
padamo
pa se dižemo
pokriveni nebom maštamo
i zemljom lutamo
i lutamo
a nigde ne stižemo
samo se snovima
ljubimo
ludi od sna
budimo
pa tragamo
tragamo
mimoilazeći
se vraćamo
opet ljubimo
u snovima ludimo
zemljom hodimo
jedno drugo u
san vodimo
i tako iz dana u dan.

LEPO JE ... VČASIH

Kaj je resničnost
nekaj pomešanega
malo tega
malo tistega
ne vem
lepo mi je
včasih
tako zmešam
mavrične barve
in vse
deluje enostavno
čeprav
ne vem
ne vem
ni niti tako
niti tako
Lepo mi je
včasih
ko
te zamenjam
z resničnostjo
in mi tvoje besede
zbezajo dušo
tako zabasano
s skrbmi in
neskrbmi
to je tako
lepo
da ne vem
kaj je
sen
kaj pa
resničnost
tako
lepo je
kljub
nekim
težkim
dnevom
ko ni poti
ko je vse nič
in se v nič potaplja.

LEPO JE... NEKADA

Šta je stvarnost
nešto pomešano
malo ovoga
malo onoga
ne znam
lepo mi je
nekada
tako pomešam
dugine boje
i deluje
sve lako
mada
ne znam
ne znam
nije ni ovako
ni onako
Lepo mi je
nekada
kada
te zamenim
stvarnošču
i reči mi tvoje
dušu iskopaju
onako zatrapanu
brigama i
nebrigama
tako je to
lepo
pa ne znam
šta je
san
a šta
java
lepo je
eto
i pored
nekih
teških
dana
kad nema puta
kad je sve ništa
i u ništa uranja.

ENKRAT

Tiho bodi
 pusti mi da uživam
 v tej poeziji
 ki sva jo ustvarila
 mimo naju
 ta
 ravno ta hip

Utihni
 pusti
 domišljiji prosto pot
 ne misli
 ne misli
 na včeraj
 na jutri pa sploh ne

In samo eno
 naredi
 ko želje poblisnejo
 naj ta
 občutek
 ostane samo
 najin ...

A srečala se bova
 In bo tako
 bo lahko
 in bo močno
 enkrat
 ne sprašujem kdaj.

NEKADA

Ćuti
 pusti da uživam
 u ovoj poeziji
 koju stvorismo
 mimo nas
 u ovaj
 baš ovaj čas

Zaćuti
 pusti
 mašti na volju
 ne misli
 ne misli
 na juće
 na sutra pogotovo

I samo jedno
 učini
 kad želje bljesnu
 neka taj
 osećaj
 ostane samo
 naš...

A srešćemo se
 I biće tako
 biće lako
 i biće jako
 nekada
 ne pitam kad.

NA DRUGI STRANI SVETA

Na druge strani vsega
ko ne razujem
ko ne dojemam
me ni briga
ne dojemam
ko sem
na drugi strani
zaradi nečesa
zaradi vsega
pa tudi resničnost
resničnost je bleda
in pesem
pesem je bleda
domišljija pa,
domišljija je od tistega tam
od tistega tam sveta
jaz pa nisem ne s tega
ne z onega
sem tu nekje
in me ni briga
zaradi nečesa
zaradi vsega
in toliko lahko dam
ker več ne vem
ker več nimam.

VETRC

Ti in jaz v tej sobi za
nepotrebne in nerazumne misli
Lahkomiselno sva se vrgla v poezijo
Ki nima najinega smisla.

Z lahnim vetrcom ovijaš verze
Okrog mojega vratu
Nezavedajoč se dela dneva
Dovoljujem si vdihniti pesem
Ki priklicuje konec časa.

NA DRUGOJ STRANI SVETA

Na drugoj strani svega
kad ne razujem
kad ne shvatam
nije me briga
ne shvatam
kad sam
na drugoj strani
zbog nečeg
zbog svega
a i stvarnost
stvarnost je bleda
i pesma
pesma je beda
a mašta,
mašta je od onog tamo
od tamo onog sveta
i ja nisam ni sa ovog
ni sa onog
tu negde jesam
i nije me briga
zbog nečeg
zbog svega
i toliko mogu da dam
jer ja više ne znam
jer ja više nemam.

LAHOR

Ti i ja u ovoj sobi za
nepotrebne i nerazumne misli
Lakomisleno hrlimo u poeziju
Koja nema smisao nas.

Ti lakim vetrom obavijaš stihove
Okolo mog vratu
Ja nesvesna doba dana
Dopuštam da udahnem pesmu
Što priziva kraj vremena.

KAKOR KOLI

Če je vse tako
kakor je
morda je
morda ni
se bom prepustila vetru
naj klofuta
naj žali

Če je vse tako
kakor je
morda je
morda ni
kdo bi vedel

Ne
me
tako
ne me
bom odšla

Če
hočeš
če
znaš
Če
ne
znaš
glej

Če je
vse
tako
kakor
je

boljše
ne znam
boljše
ne znaš

potem pa me ti
čuvaj
kakor znaš.

KAKO GOD

Ako je sve tako
kako je
možda nije
možda jeste
prepustiću se vetru
neka šamara
neka vređa

Ako je sve tako
kako je
možda jeste
možda nije
ko će znati...

Nemoj
mene
ovako
nemoj
otičiću...

Ako
hočeš
ako
znaš
Ako
ne
znaš
pogledaj

Ako je
sve
tako
kako
je

bolje
ne znam
bolje
ne znaš....

a ti onda
kako znaš
čuvaj me.

NEMOČ BESED

Pregriznila bom ta dan
 Oblake
 svoje nebo
 razlila bom vse kar imam
 vse mavrične barve
 bom razsula po tvojih ramenih
 veke
 prsi
 kamor lahko
 kamor si želim
 kakor me navdih zanese
 kot za pesem
 mar je bistven vrstni red
 če uživam
 ko z lepljivimi prsti
 vlečem želje
 iz tebe
 in iz sebe
 premazana
 prekrita
 z nepomembnimi deževji
 ki so kapljala
 vse kar bi rada povedala
 prepuščala sem
 nisem se upirala
 do kože premočena
 v tej mrzloti
 čutim mrazenje
 moram krikniti
 hočem izgovoriti
 ampak nimam moči
 in ne vem kaj
 naenkrat sem vsa
 povsem onemela.

REČI SU SUVIŠNE

Pregrišču ovaj dan
 Oblake
 nebo svoje
 proliču sve što imam
 sve dugine boje
 prosuću se ja
 na tvoja ramena,
 kapke,
 grudi
 gde stignem,
 gde želim
 kako mi inspiracija dođe
 kao za pesmu
 zar je bitno kojim redom
 kad uživam
 dok lepljivim prstima
 vadim želje
 iz tebe
 i mene
 umazana
 premazana
 nebitnim kišama
 koje su kapale
 sve što hoću da kažem
 puštala sam
 nisam se opirala
 mokra do kože
 po hladnoći ovoj
 osećam jezu
 moram da vrisnem
 hoću da izgovorim
 ali nemam snage
 i ne znam šta više
 odjednom sam sva
 potpuno zanemela

V slovenščino prevedel Željko Perović

Vladimir Martinovski

Zapoznel sneg.
Zapri, marelica,
Svoje popke!

Zadocnet sneg.
Zatvori gi kajsviče
tvoite pupki!

Mravlja maha z
listkom jasmina ... hladi
svoje mladiče

Mravka mavta so
Livče od lasmin... si gi
ladi čedata

Plavava hrbtno –
midva v morju, oblak
pa na nebu

Plivame grbno –
nie vo moreto a
oblakot na nebo

Počasi vdihujem ...
izdih, ki si ga pustila,
preden si odšla.

Go vdišuvam bavno...
Zdivot što go ispušti
pred da izležeš.

Izpad elektrike.
Za tren sva se spomnila
Obstoja zvezd.

Snema struja.
Za mig se setivme deka
Postojat dzvezdi.

V slovenščino prevedla Viktorija Aleksovska

NEJC GAZVODA
IZBRANE KRATKE ZGODBE

Prevajalci: Borislav Borisov, Kirsten Jeffs, Kathryn Martin, Fiona Torsch, Veronica Trusgnach

Prevodi so nastali v okviru prevajalske delavnice na slovenskem lektoratu v Nottinghamu. Delavnico sta omogočila Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Oddelek za ruske in slovanske študije Univerze v Nottinghamu.

1. DREAMER (SANJAČ)

“He is a dreamer,” my friend told me. “You’ll see.”

And I really did. My new roommate arrived during the night and woke me when he tripped over his suitcase into the room. When he’d managed to stand up, he switched on the light and blinked. He was tall and scrawny with a pronounced Adam’s apple and downcast shoulders. His hair fell strangely and was forced into his eyes.

“Good evening,” he said.

“Get to bed,” I replied. But he just smiled.

It was this same friend who said that my new roommate was a dreamer who’d recommended him.

“He washes the dishes, I know that,” he said. “And showers regularly. Someone I know told me.”

“I don’t give a crap about that,” I replied. “As long as he pays the rent.”

The apartment was small and everything was crammed together, so that you could watch TV, cook spaghetti, water the flowers and have a shit, all at the same time. This was why my new roommate tripped over. But also because he had strangely long legs and arms, which hung floppily by his body, as if they had their own mind. The first few days were a bit strange because he was quiet most of the time. But he really did wash the dishes. And he also showered on a regular basis, although his shower gel smelt of lavender, which got on my nerves. After a month I got completely used to it: he was almost part of the inventory, like a desk lamp. Only one thing bothered me. The whispering. When we went to bed, he lay on the bunk above me and whispered unintelligibly for a few minutes and then fell asleep. One night, when the whispering was particularly intense, I interrupted and asked him what he was doing. He was silent, then said: “I’m dictating my dreams.”

After a few minutes, he began to breathe slowly and evenly. I kept my opinions to myself, and wanted to sleep. I tossed and turned for an hour or so, counted sheep and then began whispering to myself: “A naked blonde and brunette in red underwear on a waterbed, a naked blonde and brunette in red underwear on a waterbed...” Then I fell asleep and dreamt that I failed an exam. One time, a couple of weeks later, when he stopped

whispering, I asked him again what on earth he was doing. "I don't know," he said, simply. "You need to know how. Not everyone succeeds." My girlfriend came to visit me and I told her what my roommate was supposedly capable of and she started screaming excitedly; she was crazy for various horoscopes, chakras, Mystic Megs and all that business. I made fun of her, but my roommate just shook his head and mumbled something; he was all rigid and odd. But I became more and more impatient. The truth was that I very rarely dreamt. And that I only cared about things I could touch, eat or get my hands on. Whereas this guy, who had now been sleeping above me for a couple of months, was dictating his dreams every night and smelt like lavender every morning. And – I mustn't forget – sometimes he used to sit by the window all day and stare out of it. If I closed the shutters he would patiently stand up and open them. He never seemed bothered by anything. If I yelled at him he would just smile. If I made fun of him, he would just brush it aside with his ridiculously long arm, which I suspected had two elbows, and then he would smile. I didn't laugh a lot. I didn't have any reason to. I was always stuck in my small room, going back and forth to uni, going to my girlfriend's and sometimes getting on top of her and then going back home for the weekend, and every now and then I would get so drunk that I would throw up all over the bathroom. And meanwhile he had the time to stare out of the window and dream.

One night I woke him up. He stared at me from under the duvet. "Teach me," I said. "Right now."

We both lay on the bottom bunk. It was insanely narrow and I could feel his bony shoulder against mine. And again, that lavender smell. But this time I will tolerate it, I said to myself. "I'm not sure if I know how to explain," my roommate said, quietly. "I don't care," I replied. "Just do it." "Ok then," he said, fearfully. "But... what do you want to dream about?" "The exact same dreams you have," I told him. And I closed my eyes.

***

The following morning my roommate moved out. I didn't have to say anything to him because he already knew that it was the best decision. That day I sat by the window and stared into space. For in my dreams I had seen myself. He dreamt that he was me. But those dreams didn't stem from his admiration, but from anger. What was really frightening was that my roommate didn't change the reality in his dreams, even though he could have. And so I was violent. Insensitive. Evil. I had grey skin and an awful smell coming from my mouth. And the dreams ended with my roommate and my girlfriend together. In her eyes I saw what she had already showed me many times but what I only realized in my dreams – that she basically hates me. She just hadn't known how to tell me yet.

But it is true that after this I was able to dictate my dreams as well.

And the more I dreamt, the less I lived. But sitting by the window wasn't that bad. After I didn't pay the rent for the third time they kicked me out. My girlfriend left me. My friend found me a new flat. And I got lost whilst I was looking for it late at night. I smiled at my new roommate and just wanted to go to bed. Before I drifted off I whispered to myself all the things that I could have been, but now realised would never be. Everything I could have changed.

My new roommate was smoking a cigarette by the window. He put it out, looked at me and smirked:

"Your friend was right: you really are a dreamer."

I smiled, brushed it aside, and said:

"You'll see."

2. HEINEKEN

I came straight from the airport. I didn't even go for a beer like I usually do. After every business trip I go for a Heineken. To settle my nerves because I'm kind of afraid of flying. But not this time. I simply got in the car and drove. I parked on the pavement and ran into the jeweller's. "I ordered a necklace," I told the saleswoman. "The one, the special one, you know. The latest collection. It's on the first page of the catalogue." "Oh, yes," said the saleswoman, a small blonde wearing too much make-up, and pointed at the door. "That gentleman just bought it. Also for his wife. How lovely," she smiled. I wished I could have knocked out that row of straight, white teeth.

"But I'd reserved it," I said furiously.

"I know, sir," she replied. "But your reservation expired yesterday."

"I was held up on a business trip," I hissed.

"Quite possible, sir," she said. "But we have beautiful earrings, if you're interested."

I turned and ran out through the door. I saw the man getting into his car holding a bag with the jeweller's logo on it. I got in my car and began to follow him.

* * *

My wife is beautiful. And young. I'm old. And ugly. We don't have kids, because she doesn't want them. But we have everything she does want. And Christmas is no exception. She's been dreaming about this necklace for months. Because it is the most beautiful thing in the world. She asked me nicely to buy it for her. And I was an idiot and said – sure, for Christmas. If only I had bought it straight away, I would have had a month of good sex. But no. I wanted Christmas Eve to be something special. My wife is only happy when she gets something. At first it bothered me, but then I realized I could keep the marriage going in a very simple way, without too much emotional turmoil. When she started nagging, I would

buy something for her. And that was fine. I always had dinner on the table, and a nice blowjob after dinner, and she could walk downtown dressed up like no one else. A cheap symbiosis, I agree. My boss told me a joke when I started going to work. He said: "A friend of mine used to pick up women in his old age. One was clever, one beautiful, one rich, and one a very good housewife. In the end he settled for the one with the biggest tits." I just smiled, because my wife at the time was clever and beautiful. And she was a better cook than my mistress. When a man is young, he has the feeling that eternity is something that actually exists. Then after ten years she left me for some handsome hairdresser who, people say, has the biggest cock in the city. And she took half of my assets from me. Then I became the man from the joke. So, my current wife has really big tits. That's why I urgently needed the necklace. Because I wanted peace over Christmas dinner. And her smile. Even if it was bought, so what. I buried my ideals in the annals of history a long time ago.

* * *

When the bloke parked, I drove on a bit and then stopped the car. I observed him. He entered a big, beautiful town house. Like in some American TV series. White fence. Probably splendid grass under the snow. Big Christmas wreath on the door. Maybe even one of those that sing when you approach.

I rang. Nothing sang. He opened the door immediately. Apparently I had caught him while he was still in the hallway. He was around my age, only scrawnier and balder as well.

"I need this necklace," I said. "I'll pay double."

He gazed at me in shock for a while and then muttered: "So you're the one from the jeweller's. It seemed like you were watching me."

Then he smiled. "Fat chance, mate," he said and shrugged.

"Please," I said. "Double. Cash."

"You don't understand," he said. "I have enough money. It's my wife, she really wants this necklace. And anyway, it's too late – she's already got it round her neck. She never wants to wait until Christmas Eve."

"Mine too," I said.

"Darling!"

The man gave a start and looked over his shoulder like a hunted animal.

"Darling, it's gorgeous," squeaked a voice somewhere in the house.

"Well, I hope at least you'll get some good sex tonight," I said and turned to go.

"You haven't seen my wife, have you?" he said quietly.

I stopped. I slowly turned my head. He was standing there, misery personified, even scrawnier than he'd seemed before. I walked to my car, but I didn't leave. I rang the door bell once again.

I went for a beer with the bloke. He said his name was Gregor. One

beer turned into a few. He said he hated his life. A few turned into a binge. He said he hated his life because of his wife. The binge turned into a plan.

* * *

“It’s gorgeous, darling,” she said and put it around her neck. The pendant nestled in her beautiful cleavage.

“Thank you,” she said and kissed me and then turned to Gregor: “How’s the turkey?”

All three of us were sitting at home around the table, in the middle of which lay a lavish spread of food. I’d told her that Gregor was a friend from work. A widower. She immediately agreed that he should spend Christmas with us.

“Splendid, madam,” said Gregor and smiled.

“Please... call me Metka,” said my wife and looked down coyly.

I recognized this look so well that I didn’t even smile when I noticed that it was working.

When I was saying goodbye to Gregor at the door, I asked him if Metka had given him her phone number. He could barely confess that he’d got it. I told him it was fine. That she had cheated on me before. That this time I’m OK with it, as at least I know that it’ll be a great guy screwing her. Gregor shook my hand and I hugged him.

When I returned to the dining room, Metka was holding the necklace in her hands and looking at it.

“It’s gorgeous,” she said, again. “But... it looks dirty...”

“Here, let me see,” I said. I took it and wiped the chain on my pullover; there was still some blood from Gregor’s wife on it.

“Just like new,” I said.

I put it around her neck and she groped my cock as I fastened it. Then she dropped to her knees and started unzipping my trousers.

I enjoyed it, despite everything. I didn’t care about what I had done.

I would probably dream for some time about the screams the fat, disgusting cow had made as I strangled her with the necklace. What came next, I didn’t care. Christmas was exactly as I wanted it.

Anyway, in two days’ time another business trip awaits me. After which I will grab myself a nice, cold Heineken.

3. BUREAUCRACY (BIROKRACIJA)

I have no idea how long I’ve already been waiting, but I’m beginning to get seriously worried. The queue in front of me winds practically to infinity, the noise is unbearable, and the man in front of me stinks. I don’t know if it’s because of some sort of weird alcoholic drink, or if he’s shat his pants. He’s quite skinny too, and he’s coughing constantly.

“Wouldn’t you prefer time take care of it?” I say to him.

He turns around, looks at me with bloodshot eyes and growls: “I’m

111

not giving you my place, you fucker.” I sigh, and start thinking about Marta and our daughter, whose name I have already almost forgotten, she’s so rarely at home. Marta doesn’t care either way, she says we don’t have enough money to provide for her. I remember those years when she was still small and fragile; I used to cradle her and tell her that everything would be all right. I didn’t even believe it then and I certainly don’t believe it now. Especially not in this queue.

I feel a pain in my hand.

“Come on mate, sorry about before. Come on, let me past.” I mutter through clenched teeth and tap him on the shoulder. He doesn’t budge. I sigh deeply a few times and it feels better. But I feel that everything is not all right. I look at the huge clock, which hangs over us, reminding us that time exists for us too, and we won’t get away from it that easily. Keyboards chatter, an endless number of computers steadily hums away.

Bureaucracy.

It is all around me, it is practically embodied in everything. I’ve always imagined it as a disgusting, fat, old crone, with stinking onion breath. The idea seems funny to me and I chuckle to myself.

“What’s so funny?” asks a female voice behind me.

I turn around and staring at me is a young girl with eyes as big as saucepans. She has pursed lips and is holding an unlit cigarette between her fingers.

“You know you’ll get much less because of that, right?” I point at the cigarette.

“I don’t give a fuck. I’m not here for the money,” she says.

“Fancy giving it to me then?” I ask.

She shrugs her shoulders “If you tell me what was so funny... It’d be good to have a giggle in my last hours.”

“But you’ve got him,” I say, motioning to a tiny container that looks like a robot.

“I’ve already heard all his jokes,” says the girl. “I’ve slept in this corridor for two nights, before I could get all my paperwork.”

“Same here,” I say. I clutch my papers, all properly filled in, shuffling them from hand to hand, so as not to soak them through with the sweat dripping off my palms.

“So c’mon then, tell me, what’s so funny?” says the girl, squeezing my shoulder. Her touch is somehow familiar, both pleasant and unusual.

“Do you remember some time ago they predicted the human race would become extinct?” I ask. “Just look at us now. After the war we started fucking like rabbits, out of fear I suppose, and we filled the world to the brim. Isn’t it funny?” The question is more to myself than her.

“Well, that’s a much worse joke than even the fucking robot bin could come up with,” she says, and turns away.

The queue begins to slowly move forward.

***

When I first told Marta what I intended to do, she didn't react. She was watching television. She just nodded and took a drag of her cigarette. "Every cigarette takes ten minutes off your life expectancy," said the cigarette.

"Yeah, I know. Thanks," replied Marta.

"So, you realise that cigarettes are harmful and that smoking can lead to premature death due to a variety of smoking-related diseases?" asked the cigarette.

"Yeah, I know. Thanks," muttered Marta.

"Please repeat your answer," said the cigarette.

"Yes, I know. Thank you," Marta said clearly.

"Then continue to smoke," said the cigarette.

I loved her. When we got married there was passion, which was omnipresent among our post war generation. We pumped children out like a factory production line, but when we ran out of money, they ran away from home, or else died of these new modern diseases. We were left with only one daughter, to whom we hadn't even given a name, for fear of tempting fate. It was a strange superstition, really. But she still ran away. She only came back once in a while. To me it seemed worthwhile to do it, for her. I could barely recall her face, but things like teaching her how to skip when she was little... this I remembered well. Perhaps, I said... perhaps she'll stay alive if I don't forget her. And if I make sure she has enough money, of course. For the treatment of my own illness, however, I didn't have enough money. I didn't care about my illness.

"I'm going," I told Marta. "They'll send you the money. Don't forget to give it to her next time she comes."

"Love you," said Marta, continuing to watch TV. I'd turn it off, but I'd bought her a life-enhancing neuro-connection for her birthday. If the TV is turned off, Marta is dead.

I kissed her on the cheek, and left.

***

I'm breathing really heavily. My heart's refusing to cooperate, but I'm forcing it to. There's just the skinny guy in front of me, wheezing and coughing blood all over the window of Bureaucracy's counter, while she waits patiently for him to calm down.

"Just sign here, then go through the left door, at the end of the corridor," says Bureaucracy, pointing towards the door.

The skinny guy scrawls his signature, starts weeping with relief and staggers towards a big white door, arms wide open as if to embrace it. I step up to the counter and wipe the blood from the window with my fingers, so as to see the clerk better.

"Paperwork please," she says, pouting impatiently.

I give her my papers and clench my fists. Now it really hurts me. My heart has become independent from my body. But I have to withstand it.

Just a little longer.

“What is this?” asks Bureaucracy.

“What?” I ask, and wearily read the part of the contract she’s pointing her finger at.

“Reason for supervised suicide,” she replies in a sing-song voice.

“Isn’t it filled in?”

“It is,” she says, “but you can’t write ‘Because I want to secure a better future for my daughter’ as a reason. It would cost us millions in lawsuits from different organisations. The reason has to be of distinctly personal nature and must concern only you. Fill it in again,” she barks and shoves the papers back at me.

“But everything is correct,” I insist and cough. Everything starts swimming before my eyes. “I’ve written that I agree with euthanasia, and that you can trade my organs... it’s all there in black and white... what kind of reason do you need?”

“The reason, sir, is the most important thing,” she coldly replies, pouting her lips and carries on speaking through the pout so that her words are a strange hiss.

“I don’t care why you actually need the money, but if you leave that reason in your contract, we’ll be sued. Write down something like ‘Because I’m ill’ or ‘Because my wife has left me.’ A personal reason! Of your own free will. No external influence. We avoid lawsuits, you sell your body and get the money. Case closed.”

“I’m begging you... please! Or else... I’ll commit suicide by myself!” I whisper and stagger.

“You know full well that unsupervised suicide is a criminal offence, for which your family will be fined. I wouldn’t, if I were you. Fill it in again. Next please!” squeals Bureaucracy. I fall on my back, and slowly faint into darkness. At first nobody notices me, then a figure appears above me. I can’t see clearly, but I recognise the huge pair of marvellous eyes.

“Come on Dad,” says the figure. She starts pulling me towards the door.

“When I overheard your conversation I filled in a spare copy of the forms for you. I’ve been able to forge your signature for ages.”

There’s a knock. The door opens.

“It’s so nice of you,” she says. “I really need the money.”

“You... just... go ahead,” I whisper. “Have you... have you still got the same boyfriend?”

She ignores my question.

“Just last week I sold my womb,” she says, almost cheerfully, “They only paid me half, because I’m a smoker. Can you imagine?”

Mighty hands grasp me and drag me through the door.

“Bye Daddy,” she shouts as the door closes slowly behind me, “and thanks!”

I had nothing to do with this, sweetheart. Thank bureaucracy.

Mojca Alešovec

Krila

V oknu tli plamen sveče,
poljub se sklanja k licu.
Zazrt vase želiš sreče,
prisluhneš radostnemu klicu.

Svet se razgalja v belini.
Praznične zvezde visijo
visoko v zimski jasnini,
kjer vile živijo.

Vznesenost riše ti krila
in z željo na dlani letiš.
Praznina
svilene demone je skrila,
si novih poletov želiš.

Plovem po zvezdnem prahu

Diham pretepe ne misli.
Odpiram prostor oblakom,
prepojenim z nebesno roso.

Plovem po zvezdnem prahu.
Padam v pogled prazne
in tonem v njihovo pozabo.

Žar stopljenih upov
stapljam v snov brezupov.
Pijem luže njihovih besed.

Drsim v zrak, z vetrom,
neslišno in sladko.
V mesečini obmirujem.

Krídla

Keď v okne horí plameň sviečky
A bozk sa blíži k tvári
Pôžitok v sebe skrývaš večný
A tvojej radosti sa darí

Keď je svet biely ako plátno
A hviezdy visia z neba
Z výšky tu padá zimné ráno
V ňom iba krehké víly hniezdia

Keď večnosť kreslí tvoje krídla
A letíš s prosbou v dlaniach
Prázdnota démonov už zmizla
Ty lietaš ako túžba ranná

Plavba vo hviezdnom prachu

Ubité myšlienky tu dýcham
Mračná sa prudko otvárajú
A presakujú z rosy nebeskej

Plávam vo hviezdnom prachu
V prázdnych pohľadoch ma majú
Som utopený zabudnutý dej

Dýcham vzduch krehkej nádeje
Beznádej so mnou ticho kráča
Pijem kaluže jej nemých slov

S vetrom sa vznášam v priestore
Pokojne sladko ako mača
Nájdem sa iba v ríši snov

Nad soncem v zatonu

V zanki obvisíš.
 Nebo razgrinja se nad tabo,
 oči uprte so v poljano.
 Čutiš še utrip?

Ječi ta mrak,
 potuhnjen v globine in razpoke.

Na glavo obrnjen travnik
 visi nad soncem v zatonu.
 Stvari izginjajo v obrisih,
 reke tečejo v izvir,
 noč zeha v nov dan.

V zanki obvisíš.
 Poslednji vzgib ti pravi,
 kako osvoboditi čevlje
 in jih poslati na uhojeno pot.

Nad slnkom v súmraku

Hojdáš sa ako na slučke
 Nebo sa práve vyzlieka
 Pozeráš kdesi doďaleka:
 A pulzuje ti ešte krv?

Tma pokrytecky stoná
 Zo štrbín končiaceho dňa

Zelená tráva stojí na hlave
 Visí nad slnkom v súmraku
 Veci sa tratia v obrysoch
 A rieky ticho tečú k prameňu
 Kým bude z noci biely deň

Hojdáš sa ako na slučke
 Posledný pohyb ti snáď odpovie
 Aké si vlastne obuť topánky
 A prastarými cestami zas kráčať

Nebo je premajhno

Nebo je premajhno
za dotik obzorja,
kajti takrat se
svileni dan
zažene vate in išče zavetje.

Nebo je premajhno
za krik galeba,
šum brstenja,
plahutanje hrepenenja ...
Premajhno,
da bi se
izgubilo v nežni črti,
kjer se stikata
modro in modro.
Premajhno,
da bi se neslišnost
stapljala v brezmejno stanje.

Nebo je premajhno,
da bi se uzrl skozi Nekaj.
Da bi v zrklu sijalo utopljeno sonce,
pa ob tem ne bi nič čutil.
Da bi te veter vabil v vejevje,
pa mu ne bi znal slediti.
Da bi ti otrok nudil čudenje,
pa se ne bi znal predati.

Nebo je premajhno
za dotik obzorja,
ki bi ga čutil
v svoji vsakdanjosti.

Obloha je priliš malá

Obloha je priliš malá
A obzor taký ďaleký
Deň z hodvábu sa ťa dotýka
A hľadá v tebe útočisko

Obloha je priliš malá
Čajkám sa nedá kričať
Zrodenie nešumí
Dych je tichý
Je predsa taká malá
Aby zmizla v tenkej čiare
Kde sa modro s modrom spája
Je taká malá
Že nepočuješ ani ticho
Ako mizne v nekonečne.

Obloha je priliš malá
Aby zbadala svoj obraz
Aby v ľudských očiach žiarilo slnko
Bezcitné a nehlučné
Aby ťa vietor pozýval k nej medzi stromy
A pritom neukázal smer
Aby ti dieťa ponúklo svoj údiv
V ktorom svieti nevedomosť

Obloha je priliš malá
A obzor taký ďaleký
Je ťažké cítiť ho
Každý každučký deň

V slovaččino prevedel Juraj Michalič

POPRAVEK IZ 4. ŠTEVILKE

V 4. številki revije Liter jezika je pri objavi poezije Sergeja Harlamova in Andreja Tomažina prišlo do napak pri lekturi.

Avtorjema se ponovno iskreno opravičujemo za nastale neprijetnosti.

Uredništvo revije Liter jezika

Sergej Harlamov

VIDEL SEM

videl sem obglavljena telesa
legati med prašnike umetnih cvetov
povrgli so pasji čekan

videl sem galop zeber čez obzorje
šahovske plošče
njihova kopita so skrivila žeblje

videl sem videl šapo in ščip
in kače na prisojnem pobočju

videl sem igro zidakov in hudournika
iz gline sem znetel malike

ECHOLALIA

*Tudi če je molitev le krik v prazen prostor,
se temu kriku ne smemo odreči.*

Ingmar Bergman, *Laterna magica*

je onkraj zrcala

...kraj zrcala ala ala

je kar je onkraj zgolj v meni

...golj v meni meni eni

je v meni zgolj na zunaj

...na zunaj zunaj unaj

je v vzroku in učinku

...in učinku činku inku

je med vzrokom in učinkom

...in učinkom činkom inkom

se spogleduje z mano izza hrbta

...izza hrbta za hrbta rbta

je vso golo pod tančico

...od tančico tančico ico

je v zraku a ne v dihu

...ne v dihu v dihu ihu

je nit ali razpoka

...li razpoka razpoka poka oka

tako je odgovarjala na ojdipove krike
votlinasta maternica sfinge

SKUPNOST ali DOM ZA OBEŠANJE

tisto jutro te ni zbudil
žvenket budilke
pač pa top
ropot nekod zunaj tvojega termitnjaka

izza ozkih lin si oprezal za tujimi obrazi
prav po kukavičje
so se ugnezdili onkraj in nasproti
tvoje žive meje

ko so njihovi psi zalajali na iste mimoidoče
si si oddahnil

vedel si
tudi oni bodo oprezali izza žaluzij
da bi videli če si tudi ti
ob moledujočem mrmranju
ali napevu siren
ukleščiš telo med stebre svojega domovanja

in vedeli so
tudi sami bodo nekoč kakor ti
prestrašeni pred zločinom
iz solidarnosti
obredno pogoltnili ključ
in postali inventar svoje svetle bodočnosti

blagor nevednim torej
kajti njihovo je nebeško kraljestvo
tukaj in zdaj si hotel zašepetati sam zase
ko si v upehanem utrinjanju
istega dne
opravljal obhod po ritualu predmestne idile

toda šepetani zlogi so otrpnili v zatohlem zraku
in z drobencljanjem pajkovih nog
kakor srh stekli čez obod tvojega telesa

kakor kupola azbestnih strešnikov
se je razsula noč
čez razparano
pernico tvojega spanca

spogledal si se s kletjo svoje spokojne soseske

LEBENSRAUM

II.

nikoli se ne boš znebila imena svojega očeta

vsi moji očetje v nepregledni koloni kakor opijanjeni
tolčejo po loputih tvojega panja
in zahtevajo vstop

tvoje sestre
hlipajo v kotu

iz prahu tvojega deklišтва
šlogajo svojo bodočnost

tvoja mati
si je obesila telo v najgloblji del omare
poročnega darila svoje matere
ki je ob enaki priložnosti storila isto v tej isti omari

tvoji bratje
robato rožljajo z okovi

kakor dragocen nakit jih bodo razkazovali ko vstopijo
moji očetje

zaupaj mi pred kom se skrivaš
pa ti povem kaj se zgodi
ko te naposled najde
tvoj oče

jim je podaril ključ
ampak proti njim se je zarotila njihova narava
ki nujno zahteva vabilo za svoj vstop

s sladkosnednostjo ali kavljem

vstopili bodo

vstopili bodo
verjemi

samo verjeti moraš

s teboj bodo popustljivi
176

Andrej Tomažin

cikel **terra incognita**

i.

če bi se vozil po rodovitni dolini bjelopavličí
 sredi kamenega morja in
 se ob strani ustavil pri smrdečemu popu s smrdečo brado
 v manastiru vasilija ostroškega ter ga vprašal
a veš kaj je to minimal techno dragi moj
 bi ti odgovoril da ne on pa ni tvoj dragi
 bog je pa vsekakor navzoč tudi v minimalnem technu
 če je to seveda človekovo delo
je to delo človekovo, dragi popotnik
 bi me vprašal jaz pa bi rekel da so božja dela velika
 nič pa ne posrka vase več stvari
 kot jih človek lahko ustvari in bog vidi

s popom bi odšla praznih žepov praznih rok
 prazne vere praznih src
 če ne bi imel moj golf mk iii praznega akumulatorja
 praznega žolča in praznega navdiha za metafizično

ii.

voziš se skozi ščepan polje
 na meglicah je prah bosanskega makadama
 na meji dobiš zeleno vinjeto zaradi novih cest
 in izpušnih plinov
 premišljuješ o božični pobuni in zeleni barvi
 zelenaših
 bjelopavličih
 krsto zrnov popović in italijanska zveza z brigado lovčen
 ki je pustošila po hribih in pobijala komuniste
 krsto zrnov popović
 ki je sam padel od komunistične roke
 v trnih kamna in luči makrokozma
 krsto zrnov popović
 ki sploh ni bil član klana bjelopavličev
 in ne ve nič o tridesetodstotni nezaposlenosti
 črnogorcev

krsto zrnov popović
ki si ga predstavljam kot velikega človeka
velikega črnogorca
kakršni sedaj hodijo po Podgorici
krsto zrnov popović
s pištolami in mečem
krsto zrnov popović
in
krsto zrnov popović
ki je sedaj le ponavljajoča se figura
te pesmi
krsto zrnov popović
v katerem slišim odmev detroitskega tehna
s konstantnim ritmom
krsto zrnov popović
glavni med zelenaši
ki so po besedah znalcev
večinoma odhajali v partizane
krsto zrnov popović
a le večina
nekateri so odšli v četnike
med nedičevce in ljotičevce
krsto zrnov popović
ni samo eden
krsto zrnov popović
s svojim lepim imenom
krsto zrnov popović
se skriva v vsaki mantiji
ki smo jih hoteli iti jest z dedo
pa smo potem odšli sami
ker je imel deda druge posle
najbrž nekaj z drogami
in stavami in ekv

iii.

drži se te noga mrtvega egipčana
v močvirju južne slovenije,
nekje okrog kraja,
kjer je živel
franjo krsto frankopan in
prevedel georgesa dandina
in dal slovcu vlogo razočaranega ljubimca,
franjo krsto frankopan,
ki je izgubil glavo v dunajskem novem mestu,
franjo krsto frankopan,
kateremu je bil vodni top
giljotina
in solzivec rezilo.

pomagaj buh, reče budimoder jarnetu,
da vrže kokco iz olupkov
izraelskih klementin,
kurba šentana!

kar vam se zgudilo, da ste le taku turobni,
mladi anarhist in mladi intelektualec?
za nogo vlečete mrtvega egipčana,
ki s steklenico grand marnierja v roki
reče pički: stara, s tabo pa ne bom fuku, k maš
sifilis.

seveda po arabsko.
otroci za svoje invalidne starše pobirajo kamenje še v varni coni
z visokih stolpov evropskega betona
se oči in zvezde zažirajo v noge in roke teh pobiralcev
kamnov, verižnega trčenja,
viličarjev s topovi in karamelnega sladkorja.

s kamnom bodo kupili krompir in čebulo,
s kamni ne bodo gradili katedral.

gradil je ni
krištof zupet,
ki z bosimi nogami nekega dne zaspi
v bolnišnici na robu fužin

iv.

obstaja sum, da jo je umoril prav Friderik II.,
umoril Elizabeto Frankopansko v zameno, da dobi
kaj bolj korektnega od danes zelo
znane usmrčenke,
umorjene v kadi z vodo,
tiste mlade in nedolžno zale,
po rodu iz Desinića.

če kaj, potem so bili za vse
krivi židje, za zakol prvorojencev, za smrt
elizabete frankopanske in za
smrt prav nje,
po rodu iz Desinića.

tapete na steni in tepih na tleh,
je bilo to vse, kar je veronika,
po rodu iz
Desinića,
želela?

v.

zvonovi obcestnih vasic so postali kamni otrok
in topovi starejših možakarjev,
ki so jih z mulami in osli vlekli na jug,
zvonove, ki so še bolj bučali kot tedaj,
ko so bili na vrhu turno

na poti proti kajmakčalanu je nekaj teh zvonov padlo
v jarek
z mulami vred

pri mojkovcu so topove metali v brezna,
ker je bilo morje odločno predaleč.

za krvavi božič leta 1916
je črnogorska vojska z jankom vukotičem
ustavila avstro-ogrsko,
da so se srbi lahko umaknili v albanske gore

drugi nadrejeni je bil
krsto zrnov popović
ki je metal zvonove v brezna
in streljal na avstrijce, slovence,
krsto zrnov popović,
ki je streljal s topovi na zvonove,
nič drugačne kot njegove
in na nogi še ni čutil
mrtvega egipčana,
niti indijca,
niti senegalca,
ni čutil svojih antantnih zaveznikov.

krsto zrnov popović
je postal ritem
svetlobnega leta
riba v akvariju in
pust sredi zime.

krsto zrnov popović
je izginil iz reproduktivnega cikla,
ko je Janica zadnjič zmagala
in ko je Jaromila rekla svojemu fantu:
neću više
neću više *uzimati heroin*.

Andreja Karba je študentka prvega letnika študijskega programa Likovna pedagogika. Z umetnikom, ki ji pomaga pri ustvarjanju skulptur, ustvarjata pod imenom Aska Artwork. Andreja ustvarja že od malih nog. Slikati je začela pred 3 leti, ko je v njeno življenje vstopila oseba, ki ji je svet obrnila na glavo. Takrat je ugotovila, s čim se želi ukvarjati v prihodnosti. Ukvarja se s slikanjem dekorativnih slik po naročilu, po naročilu riše tudi portrete ter izdeluje posebne, unikatne modne dodatke. Ko nima naročil, ustvarja slike in risbe za dušo v nadrealističnem stilu. Tako najraje pobegne iz realnosti v svet, ki si ga je sama ustvarila že pred časom in se v njem počuti varno ter predvsem svobodno. Pred kratkih je imela svojo prvo samostojno razstavo v galeriji Hladilnica z naslovom Hana, kjer so bile razstavljene nadrealistične ilustracije in skulpture slonov.

ZAHVALA

Vsi sodelujoči pri nastajanju študentske literarno-jezikoslovne revije Liter jezika se iskreno zahvaljujemo vsem donatorjem, pokroviteljem in podpornikom, ki so s svojo nesebično pomočjo na takšen ali drugačni način pripomogli k nastanku revije.

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Študentski svet

SLAVISTIČNO DRUŠTVO
MARIBOR

